

Dijital Göçebeliğin Ekonomi Politikası: Turizm, Yetenek Transferi ve Kamu Politikaları Üzerine Bir İnceleme

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Semra GÜNAY, Prof. Dr. Canatay HACIKÖYLÜ

Dijital Göçebeliğin Ekonomi Politikası: Turizm, Yetenek Transferi ve Kamu Politikaları Üzerine Bir İnceleme

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Semra GÜNEY, Prof. Dr. Canatay HACIKÖYLÜ

YAZARLAR

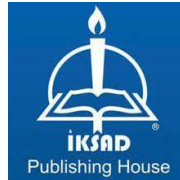
Yiğit YILDIZ

Deniz ATEŞ AKKAYA

Fatma YAŞLI ŞEN

Önder DEMİR

Öznur AKGİŞ İLHAN

Copyright © 2025 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social

Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2025©

ISBN: 978-625-378-381-5

Cover Design: Yiğit YILDIZ

November / 2025

Ankara / Türkiye

Size: 16x24cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....1

BÖLÜM 1

DİJİTALLEŞME, ESNEK EMEK VE TURİZMİN DÖNÜŞÜMÜ: DİJİTAL GÖÇEBELİK ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Yiğit YILDIZ ve Öznur AKGİŞ İLHAN.....3

BÖLÜM 2

DİJİTAL GÖÇEBELERİN MEKÂNSAL DAĞILIMI VE KÜMELENME DİNAMİKLERİ

Öznur AKGİŞ İLHAN, Deniz ATEŞ AKKAYA, Fatma YAŞLI ŞEN,
Önder DEMİR.....115

BÖLÜM 3

DİJİTAL GÖÇEBELİK, SÜRÜDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KAMUSAL POLİTİKALAR

Yiğit YILDIZ.....141

Önsöz

Disiplinlerarası çalışma akademik yaşamda hep istenilen ancak her zaman yapılamaması mümkün olmayan bir çalışma biçimidir. Her zaman yapılamaması bazen çalışılan konudan kaynaklı olabilirken bazen de çalışmacıların bir araya gelememelerinden kaynaklanmaktadır. Bir kavramın disiplinler arasındaki farklılıklarını ve benzerlikleri ortaya koymak çalışmalara değerkatmanın ötesinde yararlanıcılara da ufuk açmakta ve yeni çalışmalara olanak sağlamaktadır.

Dijital göçebe kavramı yeni bir kavram olmakla birlikte sosyal bilimlerde birçok alanla ilişkisi olan bundan sonrada akademik çalışmalarda yer alacak bir kavramdır. Dijital göçebelik her ne kadar ilk olarak turizm alanı ile ilişkilendiriliyor olsa da özellikle pandemi sonrası turizm dışında diğer sosyal bilimler alanında da önem kazanmaya başlamıştır. Bu öneminden dolayı dijital göçebeliğin ekonomi polisiği başta turizm olmak bireysel ve toplumsal süreçlerin sağlıklı bir şekilde oluşturulması için kamu politikaları çerçevesinde de karşıklık bulmaya tartışılmaya başlanmıştır.

Bu çalışma dijital göçebe kavramını heryönüyle ele alıp farklı disiplinlerin bu kavrama bakış açısını ortaya koymasının ötesinde bu kavrama ilişkin mevcut fotoğrafı ortaya koyup dijital göçebeliğin gelecekteki bireysel ve toplumsal yerine ilişkin açıklamalar ve öneriler de getirmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde dijital göçebelik üzerine kavramsal tartışma başlığı altında dijital göçelik kavramı her yönüyle ele alınmıştır. İkinci bölümde ise birinci bölümde kavramsal olarak ele alınan dijital göçebelerin mekânsal dağılımı ve kümelenme dinamikleri oldukça ayrıntılı bir şekilde ele açıklanmıştır. Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde dijital göçebelik kavramı başta vergileme olmak üzere kamusal politikalar yönünden ele alınarak öneriler getirilmiştir.

Son olarak bu çalışmanın ortaya çıkmasında ve dijital göçebe kavramını özellikle de başta vergileme olmak üzere kamusal politikalar ile ilişkilendirme fikrini ortaya koyan Yiğit YILDIZ'a, Türkiye'de ve dünyada dijital göçebeliğin mevcut durumunu çok ayrıntılı bir şekilde ele alan ve bundan sonra yapılacak çalışmalar için oldukça önemli istatistiksel bilgiler veren Öznur AKGİŞ

İLHAN, Deniz ATEŞ AKKAYA, Fatma YAŞLI ŞEN ve Önder DEMİR’e; kitabın düzenleme ve mizanpaj süreçlerinde özveriyle çalışan teknik ekibe; son olarak da tüm okuyuculara teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Semra GÜNAY
Prof. Dr. Canatay HACIKÖYLÜ

BÖLÜM 1

DİJİTALLEŞME, ESNEK EMEK VE TURİZMİN DÖNÜŞÜMÜ: DİJİTAL GÖÇEBELİK ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Yiğit YILDIZ¹ ve Öznur AKGİŞ İLHAN²

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.17592024>

¹ Vergi Müfettişı, Dr., Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, yigitt1607@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0001-7797-8240>

² Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
oznur.akgis@ahievran.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0001-7224-8353>

GİRİŞ

Bir kişi hem çalışıp hem seyahat edebilir mi? Peki ya çalıştığınız yer bir sahil kasabası, dağ evi ya da tarihi bir şehir olsaydı? Turist tanımı, yalnızca eğlenmek ve dinlenmek isteyen geçici bir ziyaretçiyi mi kapsar, yoksa üretken bireyleri de içerecek şekilde genişletilmeli midir? Günümüzde bu sorular, yalnızca gündelik hayat pratiklerinin değil, aynı zamanda turizmin kapsamına ilişkin tartışmaların da odağında yer almaktadır.

Sanayi sonrası toplumlarda ekonomik ve teknolojik açıdan yaşanan dönüşümler, çalışma hayatında yapısal dönüşümleri beraberinde getirmektedir. Özellikle günümüzde dijitalleşmenin giderek görünür olması ile birlikte esnek çalışma, serbest çalışma gibi modeller yaygınlaşmaktadır. Bu gelişmeler, bireylerin zaman ve mekâna bağlı olmadan çalışabilmelerine olanak sağlamaktadır (Castells, 2010). Bu süreçte geleneksel ofis ortamlarının yerini dijital platformlar almakta benzer şekilde üretim ve hizmet süreçleri de sanal ortamlara taşınmaktadır. Yaşanan bu yapısal dönüşüm yalnızca profesyonel yaşamı değil gündelik hayatı da etkilemektedir. Bunun sonucunda da çalışma ve seyahat arasındaki sınırların görünürlüğünün giderek azaldığı yeni yaşam ve çalışma biçimleri ortaya çıkmaktadır.

Turizm ve dijitalleşmiş çalışma pratiklerinin en görünür örneklerinden biri dijital göçebelik olgusudur. Günümüzde bireyler farklı destinasyonlara seyahat ederken aynı zamanda dijital ortamlarda işlerini sürdürebilmektedir. Bu durum turizm alanında geleneksel tatilci turist profilinin ötesine geçen yeni turist türlerinin oluşması sonucunu beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda bu bölüm, söz konusu dönüşümler bağlamında dijital göçebeliği bir yaşam tarzı ve turist türü olarak ele almakta olup dijitalleşmenin turizm tanımı ve turist kavramı yanında çalışma modellerindeki yapısal dönüşüm süreci ile dijital göçebelik kavramını tüm yönleriyle tartışmayı amaçlamaktadır.

ÇALIŞMA MODELLERİNDEKİ YAPISAL DÖNÜŞÜM

İnsanlık tarihine bakıldığında yeni buluşların insan hayatında köktenci değişimlere yol açtığı görülecektir. Bu köktenci değişimler ise iktisadi, kültürel ve sosyal gelişme dinamikleriyle beraber kaçınılmaz olarak çalışma yaşamına da yansımıştır. Başlangıçta bireysel yaşayıp avlanan ilkel insanlar, tarımsal buluşlar sayesinde bir araya gelerek tarım toplumunu oluşturmuştur. Bu dönemde, çalışma biçimi kas gücüne dayalıdır ve mevsimsel bir yapıya sahiptir

(Serinikli, 2021). Çalışma modellerinde hatırı sayılır değişimin “Sanayi Devrimi” ile meydana geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Buhar gücünün üretimde kullanılmaya başlanmasıyla üretim, evlerden dışarı çıkarak fabrika adı verilen merkezlerde toplanmıştır. Böylelikle üretim tek bir merkezden gerçekleşmeye başlamıştır (Kıcır, 2019). Elektriğin üretim süreçlerinde kullanılmaya başlaması ve Endüstri 2.0 ortaya çıkmasıyla bu dönemde aynı zamanda seri üretime de geçiş olmuştur. Buna bağlı olarak bu dönemde üretimde tam uzmanlaşma sağlanmaya çalışılmış ve fordist üretim biçimi Endüstri 2.0 döneminde ortaya çıkmıştır (Tilev, 2018).

Fordist Üretim Modeli ve Zaman-Mekân Bağımlı Çalışma

20. yüzyılın başlarında Fordist üretim modeli, sanayi devriminin yarattığı yeni ekonomik sistemin temelini oluşturmuştur. Henry Ford’un otomotiv üretiminde uyguladığı montaj hattı sistemi, üretim sürecini bölümlere ayırarak her işçiye belirli ve tekrarlayan görevler vermeyi esas almıştır. Bu sistemin amacı, verimliliği artırmak, üretim maliyetlerini düşürmek ve standartlaştırılmış ürünleri hızlı şekilde pazara sunmak olmuştur (Tilev, 2018).

Fordist model yalnızca üretim tekniklerini değil, aynı zamanda çalışma biçimlerini de kökten değiştirmiştir. Çalışanların üretim sürecine katılımı fiziksel mekânlara (fabrika, atölye, ofis vb.) ve sabit zaman dilimlerine bağlı hale gelmiş; iş günü ve işyeri kavramları keskin sınırlarla tanımlanmıştır. Bu dönemde istikrarlı gelir, düzenli çalışma saatleri ve sosyal güvenceler işçilerin temel talepleri arasında yer almış; sendikal hareketler güç kazanmış, işveren-devlet-çalışan üçgeni belirgin bir yapıya bürünmüştür (Serinikli, 2021). Ancak bu sistemin dezavantajları da giderek belirginleşmiştir. Standart üretim, bireysel yaratıcılığı köreltmış, işçiyi üretim sürecine yabancılaştırmış ve monoton görevlerle sınırlı bir pozisyona yerleştirmiştir. Bu dönemde çalışan, yalnızca üretim bandının bir parçası olarak değerlendirilmiş ve değer üretimi, fiziksel mevcudiyetle doğrudan ilişkilendirilmiştir.

Fordist üretim modeli, yirminci yüzyılın hemen başlangıcında iktisadi yaşamda radikal bir değişimin fitilini ateşlemiş ve sanayi kapitalizminin standartlarını belirlemiştir. Fordist modele radikal değişim yaratma özelliği katan şey, onun yalnızca imalatla kullanılan bir üretim tekniği olmaması, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve kültürel yapıyı temelden dönüştüren bir sosyal mühendislik projesi olmasıdır. Bu yönüyle Fordist üretim modeli ilgili

ülkenin sosyolojisiyle yakın bir etkileşim içerisinde olabilmektedir. Bu bağlamda yaşanan radikal değişim, yalnızca üretim yapısını değil, aynı zamanda iş yapma biçimlerini, ücret politikalarını etkilemiş ve toplumunun kabuk değiştirmesine katkı sunmuştur.

Fordist üretim modelinin benimsediği kitlesel üretim, işçi sınıfının örgütlü mücadelesini ve böylece sendikalaşmayı arttırmıştır. Diğer yandan "Her aileye bir araba" hedefiyle kapitalizmin tüketime dayalı yapısını sağlamlaştıran Fordist üretim modeli dolaylı olarak banliyöleşmeyi gündeme getirmiştir (Esser ve Hirsch, 1994). Fordist üretim modeli, işçilerin üretim sürecine katıldıkları araçları satın alabilmelerini amaçlamıştır. Bu ise işçilerin, şehir merkezlerinden uzak yerleşim yerlerinde yaşamasını da teşvik etmiştir.

Yetmişli yılların ikinci yarısı itibari ile patlak veren istikrarsızlıklar, ekonomik, teknolojik ve toplumsal bakımdan yeni dönüşümleri tetiklemiştir. Talep düzeyinin öngörülemeyen hal alması, piyasaların giderek karmaşıklaşması nedeniyle denetimlerin güçleşmesi, baş döndürücü bir hızla gelişen teknolojik değişimlerin tekdüze ve standart gayelerle kullanılan üretim sistemlerini demodeleştirmesiyle birlikte, kitlesel üretim modelleri yeni nesil ekonomik yapının kurallarına adapte olamayacak kadar maliyetli ve inelastik bir model olarak addedilmeye başlanmıştır (Perez, 2022).

1970'li yıllara kadar hüküm süren ve tek tip üretimi benimseyen Fordist üretim, talepte meydana gelen değişimler nedeniyle stok maliyetlerinin artmasına yol açmıştır. Bu durum ise yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Bu durum endüstri 3.0 doğuşuna ortam hazırlanmıştır. Bilişim teknolojisinde yaşanan ilerlemeler farklı türde ürünlerin üretilmesini sağlamış ve Fordist üretim modelindeki tek tip ürünlere olan talep düzeyi giderek azalmaya başlamıştır. Böylece, Fordist üretim modelini benimseyen işletmeler, tüketici taleplerinde ortaya çıkan değişime yanıt veremez hale gelmişlerdir (Ağcadağ, 2017).

Endüstri 3.0 döneminde programlanabilir makinelerin, bilgisayarların ve iletişim teknolojilerinin üretimde kullanılmaya başlanması ile üretim odaklı bir anlayıştan tüketicilerin memnuniyetine önem veren işletmecilik anlayışına geçilmiştir (Görçün, 2020; Serinikli, 2018). Dolayısıyla, standart kitlesel üretim anlayışı yerini, tüketici odaklı esnek üretim anlayışına bırakmıştır. Yani Fordist üretim anlayışı, yerini Post- Fordist üretim anlayışına bırakmıştır. Böylece, Post-Fordizm ile birlikte "esnek üretim" süreci benimsenmiş ve beraberinde

işgücü piyasalarında süre ve biçim bakımından esnekleşme anlayışı gelişmeye ve beyaz yakalı çalışanların sayısında artış yaşanmaya başlanmıştır (Ağcadağ, 2017; Kaya ve Burtan Doğan, 2016; Tilev, 2018).

Fordist Üretim Modelinden Post-Fordist Üretim Modeline Geçiş

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Keynesyen İktisadi Düşünce ve fordist üretim modeli sayesinde birçok ülke ekonomisi ilerleme kaydetmiştir. Meydana gelen olumlu gelişmeler ile emek gelirlerine pozitif bir şekilde yansımış ve ücret düzeyleri yükselmiştir. Yüksek ücret düzeyi bir yandan emek sahiplerini motive etmiş, diğeryandan da emek arz edenlerin satın alma gücünün artmasına ve böylece kitlesel tüketime artmasına da ortam hazırlamıştır. Bu gelişmeler ise sosyal devlet anlayışının giderek artan bir üne kavuşmasına neden olmuştur. Buna karşın bu olumlu işleyiş 1970’li yıllara kadar devam edebilmiştir. 1970’lerden itibaren Fordist üretim sistemlerinin krize girmesi ile en parlak dönemini yaşayan endüstri ilişkilerinin de krize girmesine neden olmuştur. Standart, ucuz mal talebi yerine 1970’lerden sonra kaliteli ve ürün çeşitliliğinin olması, seri üretime ve standart ürün esasına dayanan Fordizmin bu yapıya uyum sağlayamaması sistemi krize sokmuştur (Dağtaş, 2006; Chossudovsky, 1999).

Fordist üretim modelinin güç kaybetmesine neden olan etmenlere aşağıda yer verilmiştir:

- **İnelastik Üretim Biçimi:** Fordist üretim modelinde, montaj bandı standart üretim biçimine yöneliktir. Bu özelliğıyle tek tip ürün üretimi söz konusu olup, ani model değişikliklerine izin vermez.
- **Talep Yapısındaki Değişim:** 1970’li yıllarla birlikte tüketiciler, standart nitelikteki tek tip ürünlerin yerine kişiselleştirilebilen alternatif ürün arayışına girmiştir. Fordist yapı ise üzerine kurulu olan mimari yapının buna izin verememesi nedeniyle bu talep değişimine yanıt verememiştir.
- **Petrol Krizleri:** 1970’li yıllarda baş gösteren enerji krizi, petrolün görece pahalı hale gelmesine neden olmuştur. Petroldeki bu hareket ise, büyük ölçekli üretimin daha maliyetli hale gelmesine neden olmuştur.

- **Japon Üretim Modeli:** Çok yönlü becerilere sahip işçiler esnek üretimi mümkün hale getirmektedir. Ayrıca üretimde kalite çemberleri anlayışı Fordist Çalışma Modellerinin terk edilmesine ortam hazırlamıştır. Kısaca kalite çemberleri, Fordist üretim modelinin katı ve işçiyi pasifleştiren yapısına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Toyota'nın da kullanmış olduğu Japon üretim felsefesinin temel taşlarından biridir.

Fordist çalışma modellerinde emek, vasıfsızdır. Bu modelde emek ayrıca, makineye yakinen bağımlıdır. Her gün aynı şekilde tekrar eden monoton ve yaratıcılıktan uzak işler bu modelde dikkat çeken önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, çalışma temposu, akan üretim bandı tarafından belirlenir. İşçinin çalışma temposu üzerinde bir kontrolü yoktur. Öz olarak Fordizm, kalifiye olmayan, yaratıcılığın olmadığı ve yabancılaştırıcı bir emek arz istemi yaratmıştır. Piyasanın üzerinde verdiği ücretlerle işçi sınıfı aynı zamanda bir tüketici haline dönüştürerek kapitalizmi yeniden şekillendirmiştir. Bugünkü "esnek çalışma" modelleri, o zamanki katı, inelastik sistemin krizine bir yanittir.

Fordist çalışma modellerindeki emek yapısı, ofis kökenli işlerle de yakın bir etkileşim içerisine girmiştir. Bu etkileşimin temel görünümü, endüstriyel üretimin ofis ortamlarına uyarlanması ile ifade edilebilir. Yukarıda ifade edildiği üzere, Fordizm, Henry Ford'un otomobil üretimi alanında geliştirdiği standart bir ürün üretimine dönük, mekanik ve verimlilik esaslı bir çalışma sistemidir. Bu model, sadece akan üretim bantlarının bulunduğu fabrikaları değil, aynı zamanda büro işlerini de etkilemiştir.

Fordizm'in Ofis Kökenli İşler Üzerindeki Yansımaları:

- **İş Bölümü ve Uzmanlaşma:** Fordist modelde üretim süreçleri küçük, tekrarlı görevlere ayrılır. Ofis ortamında da işler muhasebe, insan kaynakları, veri girişi gibi uzmanlık alanlarına göre bölünmüştür.
- **Standartlaştırılmış Süreçler:** Fabrikalardaki montaj hatları gibi, ofislerde de raporlama, dosyalama, e-posta yönetimi gibi rutin süreçler belirli bazı kurallara bağlanmıştır. Bu bağlamda çağrı merkezlerinde çalışan müşteri temsilcilerinin kullandıkları standart diyaloglar, özünde Fordist zihniyetin bir uzantısıdır.

- **Hiyerarşik Kontrol:** Fordizm'de işçiler üzerinde sıkı bir denetim vardır. Ofislerde de yönetici-ast ilişkisi, performans ölçümleri ve katı çalışma saatleri benzer şekilde işler.
- **Verimlilik ve Zaman Yönetimi:** Fordizm, fabrikalardaki üretimi bulunan ekonomik konjonktüre göre en uygun düzeye getirmeyi amaçlar. Ofis kökenli işlerde bu durumu, iş akışlarını optimize edilmesi çalışmalarıyla kendini gösterir.

Fordist ofis modeli, yaratıcılığı kısıtladığı, bireyleri yabancılaştırdığı ve çalışanları "makineleştirdiği" için eleştirilmiştir. Çalışanları zaman ve mekân bakımından belirli kalıplara soktuğu için birçok kesim tarafından terk edilmeye başlanmıştır. 1980'li yıllarla birlikte Fordist çalışma modelleri ciddi derece kan kaybetmiştir. Esnek üretim anlayışını benimseyen Post-Fordist çalışma modelleri ile ofislerde takım çalışması, proje bazlı işler ve uzaktan çalışma gibi modeller yaygınlaşmaya başlamıştır.

Post-Fordist dönemin ayırt edici özelliği, mekân ve zaman kısıtlarının esnetilmesidir. Teknolojinin sunduğu iletişim olanakları sayesinde bireyler, belirli bir fiziksel mekânda bulunmaksızın çalışabilmekte; e-posta, video konferans, dosya paylaşımı gibi dijital araçlar aracılığıyla iş süreçlerine katılım sağlayabilmektedir (Kaya ve Burtan Doğan, 2016; Serinikli, 2018). Böylece çalışma biçimleri daha bireysel tercihlere açık hale gelmiş; klasik “dokuzdan beşe” iş düzeninin dışına çıkmıştır. Bu dönemde bilgi, üretimin asli unsuru haline gelmiş; fiziksel emekten çok zihinsel emeğin ön plana çıktığı yeni bir iş gücü tipi ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla post-Fordist sistem yalnızca üretim tekniklerini değil, aynı zamanda toplumsal değeri, iş etiğini ve çalışma kültürünü de yeniden şekillendirmiştir.

Post-Fordist Çalışma Modelleri

Post-Fordizm, 1970'ler sonrasında popülaritesini kaybeden Fordist üretim modelinin inelastik ve mekanik yapısına bir tepki olarak doğan, küreselleşme, dijitalleşme ve yeni nesil işgücünün yükselişiiyle biçimlenen modern bir çalışma paradigmasıdır. Bu modelin genel karakteristiği incelendiğinde, esnek üretim, dijital teknolojiler ve küresel tedarik zincirlerinin hakim olduğu bir yapı görülecektir.

Post-Fordist çalışma modelleri, otomasyon ve dijital teknolojilerle yakın bir etkileşim içerisindedir. Dijital dönüşümü gerçekleştirmeye yönelik

politikalar, kaçınılmaz olarak işgücü üzerinde de değışimlere yol açmaya başlamıştır. Bu dönemde beşeri sermayesi yüksek bilgi işçilerinin ön planda olduğu bir emek arz süreci vardır. Ayrıca yenilikçi yaratıcılık, problem çözme ve iletişim becerileri Post-Fordist çalışma modellerinde değerli meziyetlerdir.

Post-Fordizmin, üzerine kurulu olduğu esnek yapı, geleneksel çalışma modellerinde dönüşüme yol açarak, zamandan ve mekândan bağımsız olarak çalışabilmenin mümkün olduğu yeni nesil çalışma modellerinin doğmasına ortam hazırlamıştır. Çalışma modellerindeki bu Post-Fordist dönüşüm emeğin bireyselleşmesine yol açarak proje bazlı işlerin revaç bulmasına neden olmuştur.

Post-Fordist dönüşümün çalışma modelleri üzerinde yarattığı belki de en önemli etki ise dijital platformlarda geçici, esnek ve güvencesiz çalışan dijital kapitalizmin prekaryası olarak adlandırılabilcek “gig işçileri” ve bu işçilerin çalışma modeli olan “gig ekonomisi” adı verilen kavramların ortaya çıkması olmuştur. Bilindiği üzere Prekarya, genellikle iş güvencesi ve düzenli geliri olmayan, geçici işlerde çalışan, düşük gelirli ve sosyal güvenlikden yoksun bireyleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, neoliberal ekonomik politikaların ve esnek çalışma koşullarının yaygınlaşmasıyla birlikte daha da belirgin hale gelmiştir.

Post-Fordist sistemin sunduğu esneklik ortamı, özellikle 2008 ekonomik krizi sonrası dönemde gig ekonomisinin yükselişiyile belirginleşmiştir. Gig ekonomisi, bireylerin kısa süreli, proje bazlı ya da görev odaklı işler aracılığıyla gelir elde ettikleri; bu işleri ise çoğunlukla dijital platformlar aracılığıyla edindikleri bir ekonomik sistemdir (Gandini, 2019; Ulukapı-Yılmaz, 2022).

Bu modelin temelinde bağımsızlık ve esneklik gibi değerler yer almakta; ancak bu modelde aynı zamanda sosyal güvencelerin eksikliği, düzensiz gelir ve meslekî belirsizlik gibi yapısal sorunlar da söz konusudur. Gig çalışanları (freelancerlar, serbest çalışanlar, mikro girişimciler) bir kuruma bağlı olmaksızın kendi zamanlarını yönetebilmekte; bununla birlikte genellikle sigorta, emeklilik ya da iş güvencesi gibi klasik haklardan yoksun kalmaktadır (Donovan vd., 2016; Woodcock, 2018).

Platform ekonomisi bu yapının kurumsallaşmış halidir. Fiverr, Upwork, TaskRabbit, Airbnb, Uber gibi platformlar; işveren ile çalışanı buluşturan ara yüzler gig ekonomisinin dijital altyapısını oluşturur (Srnicsek, 2017). Platformlar aracılığıyla çalışan bireyler, sadece hizmet üretmekle kalmaz, aynı

zamanda kendi görünürlüklerini, puanlarını ve dijital kimliklerini yönetmek zorundadır. Bu durum, dijital çağın emek yapısında “kendi işinin yöneticisi” ile “algoritmanın kontrolündeki bağımlı çalışan” arasında gidip gelen hibrit bir konum yaratmaktadır.

Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte giderek daha fazla birey, işlerini fiziksel bir mekâna bağlı kalmaksızın sürdürebilmekte; bu durum, “her yerden çalışmak” (work from anywhere) yaklaşımını gündeme getirmiştir. Özellikle COVID-19 pandemisi bu eğilimi hızlandırmış; uzaktan çalışma, yalnızca freelance çalışanların değil, kurumsal firmaların da yaygın biçimde benimsediği bir norm haline gelmiştir. Bu modelde mekân, üretim için zorunlu bir unsur olmaktan çıkmış; bireyin üretkenliğine katkı sağlayan bir seçenek haline gelmiştir. Dolayısıyla dağ evi, sahil kasabası, kırsal yerleşim ya da yurtdışı destinasyonlar birer potansiyel “ofis” olarak yeniden anlamlandırılmıştır. Bu gelişmeler, çalışma kavramını yerleşik normlardan uzaklaştırarak hareketli, esnek ve dijital bir zemine taşımıştır. Mobil emek kavramı da bu çerçevede değerlendirilmektedir. Bireyin fiziksel hareketliliği ile dijital iş üretimi arasında kurulan bu bağ, yeni bir emek tipi ortaya koymakta; “ekran-temelli üretim” ile “coğrafi özgürlük” bir araya gelmektedir. Bu gelişmelerin sonucunda çalışma artık bir yerle değil, bireyin dijital varlığı ve çevrimiçi etkileşimi ile tanımlanır hale gelmiştir.

Tüm bu dönüşümlerin sonucunda ortaya çıkan dijital göçebelik, sadece alternatif bir yaşam tarzı değil, aynı zamanda dijital kapitalizmin sunduğu esnek, mekânsız ve bireyselleşmiş emek rejimlerinin somut bir dışavurumudur. Dijital göçebeler, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak coğrafi olarak yerinden bağımsız biçimde çalışan bireylerdir. Gig ekonomisine entegre çalışırlar; freelance işler, uzaktan görevler ve dijital hizmetler aracılığıyla gelir elde ederler (Pang vd., 2023). Bu bireylerin en önemli özellikleri arasında dijital yeterlilik, hareketlilik isteği, esnek zaman yönetimi becerisi ve çok kültürlü adaptasyon yeteneği yer alır.

Dijital göçebelik hem üretim hem de tüketim açısından küreselleşmiş bir emek modelidir. Bu bireyler bir yandan ekonomik faaliyetlerini sürdürürken, diğer yandan yeni kültürel deneyimler edinir; mekânları hem yaşamsal hem de üretimsel anlamda yeniden şekillendirirler. Dijital göçebelik, dijitalleşme ile esneklik ekseninde gelişen çalışma biçimlerinin geldiği en ileri noktayı temsil etmektedir. Aynı zamanda bu olgu, klasik göç, iş ve yerleşiklik kavramlarını da

yeniden tartışmaya açmakta; bireylerin hem iş hem yaşam kurgularında yeni jeografik ve toplumsal düzenleri gündeme getirmektedir.

Dijital göçebelik kavramının iyi anlaşılabilmesi için “gig ekonomisi” kavramının da iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmanın izleyen bölümünde gig ekonomisi kavramı ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir. Ayrıca gig ekonomisinin bir uzantısı olarak freelancer çalışma, remote çalışma ve platform ekonomisi gibi kavramlara da yer verilecektir.

GİG EKONOMİSİ

Gig kavramı, gelişen bilgi teknolojileri ile birlikte ortaya çıkmış bir kavram gibi gözükse de aslında kavramın kökeni günümüzden çok öncesine dayanır. Gig kavramının menşesine yönelik tam bir uzlaşa bulunmamasına karşılık, konu hakkında üç değişik senaryodan bahsedilmektedir. İlk senaryoya göre “gig” kavramı argo nitelikli bir sözcüktür. Amerikan Argo Sözlüğüne göre “gig”; “törlü fiil veya davranımlar; uygulama, iş, yordam” anlamına gelen “gag” sözcüğünden ortaya çıkan bir kavramdır. İlk kullanımı ise 1890’lı yıllara dayanır. İkinci senaryoda ise “gig” kavramının parça başı istihdam olarak da bilinen götürü iş ile ilgili olduğı ve ilk kez 1908 yılında Helen Green’ in kitabında kullanıldığı öne sürölmektedir. Burada Gig kavramı ile iktisadi bakımdan fiilen iştigal olunan iş durumu ifade edilmektedir. Son senaryo ise 1920’li yıllarda ortaya çıkmış olup, o zamana kadar yapılan gig tanımlarını genişletmektedir. Bu senaryoda gig, müzisyenlerin icra ettiğı “tek seferlik” gösteriyi ifade etmektedir (Dunn, 2018).

Kavram, bilgi çağının sunduğı olanaklar sayesinde “gig çalışma” adını alıp, bir istihdam şeklini ifade eder olmuştur. Bu haliyle “gig” artık ekonomik bir kavram haline gelmiştir (Ulukapı ve Yılmaz, 2022). Gig çalışma, emek arz edenlerin, iş akdi ile bir işverene tabi olmadan ve çalışma süresini kendilerinin belirlediğı bir çalışma biçimini temsil etmektedir. Bu yeni çalışma biçiminde emek arzı yurt içi veya yurt dışı olarak tezahür edebilmektedir. Ayrıca, emek arzına konu iş, bilgi teknolojileri tabanlı olabilmekte veya fiziki bir faaliyete dayanabilmektedir (Gandini, 2019).

Gig ekonomisi kavramı küresel anlamda ilk kez 14 Ocak 2009 tarihinde CNN televizyon kanalının sabah kuşağında yer alan bir haber programında adından söz ettirdi. Söz konusu yayında, gazeteci Tina Brown ile yayın tarihinden iki gün önce kendisinin hazırladığı “The Gig Economy” başlıklı bir

blog yazısı hakkında röportaj yapılmıştır. Gig ekonomisi kavramının dünya çapında web aramalarına konu edilmesi ise 2009 yılının şubat ayına rastlamaktadır. Bu tarih itibariyle Google Trendler’de yapılan gig ekonomisi araması oldukça yüksek sayıdadır (Hamann ve Güldenberđ, 2021).

Adından sıklıkla söz ettiren yeni istihdam biçiminin bu denli bir popülerite yakalamasında hiç şüphe yok ki, 2008 yılının son çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) merkezli bir yatırım bankasının iflasıyla patlak veren ve neredeyse tüm dünya ekonomilerini etkileyen küresel ekonomik durgunluğun önemli bir payı vardır. Zira bahse konu ekonomik istikrarsızlık nedeniyle kapanan işletmelerde çalışan pek çok kişi işsiz kalmıştır. Geleneksel anlamda, emek arz eden konumunda olan işgücünün, ortaya çıkan yapısal sorunlar nedeniyle emek talep edenlerle bir araya gelemeyişi, işgücünü yeni arayışlara sürüklemiştir. Bilgi teknolojilerindeki ilerleme ise bu açıdan işgücünün işini kolaylaştırır bir vazife ifa etmektedir. Geline bu noktada, yeni nesil bir çalışma biçimini ifade eden Gig Ekonomisinin bu denli bir üne kavuşması gayet normaldir.

2015 yılının yaz aylarının başlamasıyla birlikte, “Gig Ekonomisi” anahtar sözcüğü için internet arama motoru Google’da yapılan arama sorgu sayısında gözle görülür bir artış gözlemlenmiştir. Gig Ekonomisinin yükselmeye başladığı bu duruma özellikle genç işsizlerin önemli bir katkı sağladığı değerlendirilmiş, bunun nedeni ise genç nüfus arasında artmaya başlayan işsizliğin, onları geleneksel istihdam piyasasının dışında farklı arayışlara sevk etmesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Emek talep edenler cephesinden duruma bakıldığında ise ekonomik dalgalanmaların neden olduğu bütçe kısıtlamaları, işletmeleri tam zamanlı istihdamdan ziyade daha uygun maliyetli işgücü talep etmeye yöneltmiştir (De Groen vd., 2018).

2019 yılının sonlarına doğru ilk kez Çin’in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan ve sonrasında tüm dünya ülkelerine yayılan salgın hastalık ise Gig Ekonomisinin yükselişi bakımından önemli bir kilometre taşı konumundadır. Söz konusu salgının yayılmasını engellemek adına alınan kısıtlama tedbirleri iş modellerinde radikal değışikliklere neden olmuştur. Birçok sektörde çalışma modeli olarak uzaktan çalışma yöntemi benimsenmiştir. Geline bu noktada Gig Ekonomisinin ününü daha da artırmıştır. Günümüz gig ekonomisinde emek arz eden emek talep eden ve bunları bir araya getiren çevrim içi platformun

olduğu üç taraflı bir yapı mevcuttur. Bu özelliğıyle gig ekonomisi artık on-line gig ekonomisi olarak da telaffuz edilmektedir (Ostoj, 2021).

Kavramsal Açıdan Gig Ekonomisi

Teknolojide, özellikle de dijital teknolojide meydana gelen sürekli ilerlemeler, ekonomik ve sosyolojik anlamda köktenci değışimlere yol açmıştır. Dijital teknolojilerin sağladığı kolaylıklar sayesinde yeni iş modelleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Yaşanan bu durum ekonomik yapının hemen her alt bileşenini de etkilemiştir. İş gücü piyasası ise bu alt bileşenlerin belki de başında gelmektedir. Ekonomik yapıda ortaya çıkan dalgalanmalar, emek arz eden konumunda yer alan işgücünün optimal bir çalışma yaşamı-sosyal yaşam dengesi kurmak istemesi, geleneksel istihdam biçimlerinin yavaş yavaş terk edilmesine ortam hazırlamıştır.

Emek talep edenler perspektifinden duruma bakıldığında; hizmet akdine bağı, sürekli nitelikli iş ilişkisinin işverenler açısından önemli bir maliyet unsuru olduğu görülecektir. İşletmeler açısından, verimlilik artışı sağlayacak, parça başı usulüne dayalı, geçici nitelikli emek istihdamı, geleneksel istihdama göre maliyet yönetimi bakımından daha avantajlıdır. Karşı karşıya olunan bu duruma dijital teknolojiler, bünyesinde barındırdığı kolaylıklar ile çözüm getirmektedir. 1920’li yıllarda müzisyenlerin çalışma biçimlerini ifade etmek için kullanılan, ancak daha sonra iktisadi ve teknolojik etmenlerle on-line (çevrim içi) görünümüne evrilen gig ekonomisi kavramı, öz olarak hem bir istihdam biçimi hem de bir iş modelidir.

Yeni görünümüyle gig ekonomisi emek faktöründe yapısal bir kırılmaya neden olmuştur. Beşeri sermayesi yüksek, nitelikli işgücü ekonomik faaliyetlerin dijitalleştiğı bu dönemde artık kıt kaynak haline gelmiştir (Pang vd., 2023).

“Gig ekonomisi” kavramı *büyük buhran dönemlerinde, çok sayıda yarı zamanlı işte çalışan iyi eğitim almış çalışanların da dahil olduğu geçici araçlar tarafından istihdam edilen ya da serbest olarak çalışan sayısındaki artışı* ifade etmektedir (Kuhn ve Galloway, 2019).

Tanımı

Gig ekonomisi, bireylerin, kısa süreli, süreklilik arz etmeyen işler bulmak için uygulamalara ve/veya internet sitelerine erişim sağladığı ve çoğunlukla üç taraflı, bir iş ilişkisini tarif etmektedir. Gig ekonomisi, talep

üzerine ticareti desteklemek amacıyla tedarikçileri tüketicilerle, belirtilen iş esasına göre eşleştiren piyasaların toplamıdır (Donovan vd., 2016).

Gig ekonomisinde kuruluşlar kısa vadeli ya da talep üzerine yapılan anlaşmalar için bağımsız çalışanlarla mobil uygulamaları ya da çevrimiçi platformları kullanarak sözleşme yaparlar. Çalışanlar artık bir çevrim içi platform şirketinin veri tabanına kaydolarak, kendi çalışma saatlerini belirleme ve hangi işleri yapacağını seçme hürriyetine sahip olabilmektedirler (Thomas, 2018).

Gig ekonomisi, esnek çalışmanın esas olduğu, çalıştıranla çalışan arasındaki ilişkinin belirli olmadığı, bir kazanç elde etme biçimidir. Gig ekonomisinin ayırt edici özelliklerinden birisi emek arz eden konumundakilerin, çalışan pozisyonunda olmayıp taşeron sıfatına sahip olmalarıdır. Bu özellik sayesinde işletmeler, ülkelerin iş kanunları hükümlerinin kendilerine yüklediği yükümlölükten muaf olabilmektedirler. Gig ekonomisinin diğerk önemli bir bileşeni ise operasyonlarının bütününün çevrim içi platformlara dayanmasıdır. Bu nedenle Gig ekonomisine, dijital platform ekonomisi adı da verilir (Woodcock, 2018; Srnicek, 2017).

Gig Ekonomisinin Bileşenleri

Gig ekonomisi, bağımsız yüklenicilerin, serbest çalışanların ve profesyonellerin kısa süreli, esnek işler yapmalarına dayanan bir iş piyasası modelidir. Gig ekonomisinin bileşenleri şu şekilde sıralanabilir (Kuhn ve Galloway, 2019; Woodcock, 2018; Pang vd., 2023).

- **Gig Çalışanları:** Bireysel profesyoneller, serbest meslek sahipleri ve bağımsız yükleniciler bu ekonomideki temel unsurlardır. Gig çalışanları belirli bir projeye, göreve ya da zaman dilimine özgü esnek işler yaparlar.
- **Dijital Platformlar:** Upwork, Freelancer, Fiverr, Gigster, ve Uber gibi çevrim içi platformlar, gig çalışanlarını potansiyel müşterilerle buluşturan araçlardır. Bu platformlar sayesinde talep ile arz hızla eşleşir.
- **Müşteriler:** Bireyler veya şirketler, belirli görevleri veya projeleri tamamlamak için gig çalışanlarını geçici olarak işe alırlar. Müşteriler serbest çalışanlardan kısa vadeli, esnek ve genellikle uzaktan çalışma imkânlarına sahip hizmetler satın alırlar.

- **Ödeme Sistemleri:** PayPal, Stripe ve banka transferleri gibi ödeme sistemleri, çevrim içi işlemleri kolaylaştırır ve bu ekonomideki finansal işlemleri güvence altına alır.
- **Yasal ve Düzenleyici Çerçevesel:** Çalışma hakkı, vergilendirme ve sigortalı hizmet gibi konularda gig çalışanlarını ilgilendiren yasalar ve diğer düzenlemeler.
- **Topluluk ve Ağ Oluşturma:** Ortak çalışma alanları, profesyonel ağlar ve sosyal medya grupları gibi topluluklar, gig çalışanları için önemli destekleyici yapılar oluşturur.
- **Yetenek Geliştirme Kaynakları:** Gig çalışanlarının kendi beceri ve deneyimlerini sürekli geliştirmeleri gerektiği için, eğitim platformları ve sertifika programları bu ekonomi için elzem bileşenlerdir.
- **Sigortalar:** Geleneksel iş piyasalarında çalışanlara sağlanan bazı sağlık, işsizlik ve meslekî sorumluluk sigortaları, gig ekonomisinde farklı biçimlerde sağlanabilir.
- **Esnek Çalışma Modelleri:** Gig ekonomisi, çeşitli esnek çalışma modellerini içerir; bunlar, tam zamanlı geleneksel işlerden farklı olarak, çalışanlara kendi zamanlarını nasıl yöneteceklerini belirleme özgürlüğü sunar.
- **Teknolojik İşlevsellik:** İş desteklemek için gerekli yazılım, donanım ve iletişim teknolojilerinin varlığı, gig ekonomisinde önemlidir.
- **İnovasyon ve Yaratıcılık:** Serbest çalışma düzeni, bireylerin yenilikçi ve yaratıcı projelere katılmasına olanak tanır.

Gig ekonomisinin bileşenleri, teknolojik gelişmelerle ve düzenleyici değişikliklerle zaman içinde evrilmeye devam etmektedir. Bu değişiklikler, gig ekonomisinin nasıl şekillendiğini ve çalışanlar ile işverenler arasındaki ilişkilerin nasıl yönetildiğini etkilemektedir.

Gig Ekonomisinin Fırsat ve Riskleri

Gig ekonomisi, işgücü piyasasında esneklik ve fırsatlar yaratmanın yanı sıra bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Çeşitli yönleriyle değerlendirildiğinde aşağıdaki fırsatlar ve riskler öne çıkmaktadır:

Fırsatlar;

- **Esneklik:** Gig ekonomisi, çalışanlara kendi çalışma saatlerini ve çalışacakları projeleri seçme konusunda esneklik sağlar.
- **Özgürlük:** Bağımsız çalışmak, bir işverene bağılı olmaktan daha fazla özgürlük sunabilir.
- **Çeşitlilik:** Serbest çalışanlar genellikle çeşitli müşterilerle ve projelerde çalışır, bu da iş deneyimlerinin zenginliğini artırabilir.
- **Ek Gelir:** Birçok kişi müşteri bazlı projeler yaparak ek gelir elde edebilir.
- **Uzaktan Çalışma:** Gig ekonomisi, genellikle coğrafi konumdan bağımsız olarak çalışma imkanı sağlar.
- **Becerilerin Geliştirilmesi:** Farklı projeler üzerinde çalışmak, profesyonellerin beceri setlerini genişletmelerine ve sürekli öğrenmelerine olanak tanır.
- **Girişimcilik:** Serbest çalışanlar kendi işlerini yönetirler, bu da girişimci becerilerini ve bağımsızlıklarını geliştirme fırsatı yaratır.

Riskler:

- **İş Güvencesinin Eksikliği:** Düzenli bir gelir olmadığı için finansal istikrar sorunları yaşanabilir.
- **Sosyal Güvenlik Eksiklikleri:** Geleneksel tam zamanlı işlerde sunulan sağlık sigortası, emeklilik katkıları ve hastalık izni gibi sosyal güvenlik unsurlarından çoğu gig ekonomisi çalışanı için mevcut değildir.
- **Düzensiz Gelir:** Gig ekonomisi çalışanları, iş bulma sürekliliği ve projeler arasındaki potansiyel gelir boşlukları sebebiyle düzenli olmayan gelire sahip olabilirler.
- **Yüksek Rekabet:** Piyasada çok sayıda serbest çalışanın olması yoğun rekabete yol açabilir ve ücretlerin düşmesine neden olabilir.
- **Profesyonel Gelişim:** Şirketler tarafından sunulan eğitim ve profesyonel gelişim fırsatlarından mahrum kalınabilir.
- **Vergi ve Mali Sorumluluklar:** Gig çalışanlarının kendi vergi ve mali işlemlerini kendileri yönetmeleri gerekir, bu da karmaşık ve zahmetli olabilir.

- **İşçi Hakları:** Serbest çalışanlar, işe alma ve işten çıkarma süreçlerinde geleneksel çalışanların sahip olduğı yasal korumalara sahip olmayabilirler.
- **İş ve Özel Hayat Dengesi:** Ev ve iş arasındaki sınırlar bulanıklaştığında, özellikle uzaktan çalışmayı gerektirdiğinde, kişisel zaman yönetimi zorlaşabilir.
- **Profesyonel İzolasyon:** Evden veya yalnız çalışmak sosyal izolasyona yol açabilir ve mesleki ağların geliştirilmesini güçleştirebilir.
- **Sigorta:** Geleneksel çalışanlara göre daha yüksek malpraktis veya mesleki sorumluluk sigortası maliyetleri ile karşı karşıya kalabilirler.

Bu riskler ve fırsatlar göz önünde bulundurulduğunda, gig ekonomisi çalışanları ve işverenler için stratejik planlamanın ve iş modellerinin bu koşullara uygun şekilde düzenlenmesinin önemi artmaktadır.

Gig Ekonomisinin Avantaj ve Dezavantajları

Gig ekonomisi, geleneksel çalışma modellerine alternatif bir yaklaşım sunarak, işgücü piyasasında hem çalışanlar hem de işverenler için avantajlar ve dezavantajlar yaratır.

Avantajlar:

Çalışanlar için;

- **Esnek Çalışma Saatleri:** İstenilen zaman ve yerde çalışma özgürlüğü.
- **Çeşitli İş Deneyimleri:** Farklı projelerde çalışarak becerilerinizi genişletebilir ve portföyünüzü zenginleştirebilirsiniz.
- **Otonomi:** Bağımsız çalışarak kendi kararlarınızı alabilirsiniz.
- **İş / Yaşam Dengesi:** Kişisel sorumluluklarınızı ve çalışma hayatınızı dengelemek daha kolay olabilir.
- **Yüksek Gelir Olanağı:** Bazı durumlarda, yoğun talep gören yetenekler için yüksek ücretler talep edilebilir.

İşverenler için;

- **Maliyet Etkinliğı:** Tam zamanlı çalışanlara göre daha az mali sorumluluk ve sabit maliyetler.

- **Yetenek Havuzuna Erişim:** Geniş ve çeşitli bir yetenek havuzundan esnek şekilde yararlanma imkânı.
- **Ölçeklenebilirlik:** İş hacmindeki değişikliklere hızlıca uyum sağlama becerisi.
- **Daha Az Yönetim Yüğü:** İnsan kaynakları süreçleri, büro idaresi gibi yükümlölükler azalır.
- **İnovasyon ve Esneklik:** Serbest çalışanlar genellikle kendi alanlarında yenilikçi yaklaşımlar ve farklı bakış açıları sunabilirler.

Dezavantajlar

Çalışanlar için;

- **İş Güvencesinin Eksikliği:** Düzenli gelir ve iş güvencesi eksikliği stres yaratır.
- **Sosyal Güvenlik Eksikliği:** Tam zamanlı işlerle ilgili sağlık sigortası, emekli maaşı gibi sosyal güvenlik avantajlarından mahrum kalma.
- **Düzensiz Gelir:** Projeler arası gelirden dalgalanmalar olabilir.
- **Rekabet Baskısı:** Sürekli artan serbest çalışan sayısı ile rekabet şiddetlenir.
- **Profesyonel Yalıtılmışlık:** Takım çalışması ve iş yerinde sosyalleşme fırsatlarının azalması.
- **Vergi ve Mali Yönetim:** Kendi vergi ve mali işlerinizi yönetmenin karmaşıklığı

İşverenler için;

- **Kalite Kontrolü Zorlukları:** Gig ekonomisinde çalışanların kalitesi değişiklik gösterebilir. İşi tamamlamak için dışarıdan bir çalışanla çalışmak, istenilen standartların sağlanması zorlaştırabilir.
- **Eğitim ve Yönlendirme Giderleri:** Freelance çalışanlar veya geçici işçiler, işe alındıklarında genellikle eğitim ve oryantasyona ihtiyaç duyar. Bu da işverenler için ek maliyetler anlamına gelebilir.
- **Bağlılık ve Ekip İçi Dinamizm Eksikliği:** Gig çalıştırmanın getirdiği esneklik, iş yerinde bağlılık ve ekip ruhunu zayıflatır.

Geçici çalışanlar, uzun süreli çalışanlar kadar şirket kültürüne entegre olmayabilir.

- **İş Gücü Planlaması Zorluğu:** İhtiyaç duyulduğunda hemen işe alım yapmak, iş gücü planlamasını zorlaştırabilir. Talep dalgalanmalarına hızla yanıt vermek her zaman mümkün olmayabilir.
- **Yasal ve Vergisel Zorluklar:** Gig çalışanlarıyla yapılan sözleşmelerin yasal niteliği bazen belirsiz olabilir. Bu durum, işverenleri yasal sorunlarla karşı karşıya bırakabilir. Ayrıca, çalışanların statüleriyle ilgili vergi yükümlülükleri karmaşıklaşabilir.
- **Verimlilik ve Süreklilik Sorunları:** Geçici çalışanlar, sürekli bir ekipte çalışmadıkları için projelerin sürekliliği ve verimliliği konusunda sorunlar yaşanabilir.
- **İmaj Sorunları:** İşverenler, sürekli olarak gig çalışanlarını tercih ettiklerinde, çalışanlar arasında güvenilirlik ve iş memnuniyeti ile ilgili olumsuz bir imaj yaratabilirler.

Gig ekonomisi döngüsü içerisinde emek arz edenler bakımından üzerinde durulması gereken diğer önemli bir konu ise zamandan ve mekândan bağımsız olarak uzaktan çalışanların karşılaşılabileceği mental ve psikolojik etkilerdir. Bu muhtemel etkiler aşağıda sıralanmıştır (Octapull, 2023):

- **Depresyon:** Serotonin eksikliği, depresyon belirtileriyle güçlü bir şekilde ilişkilendirilir. Düşük serotonin düzeyleri genel mutluluk hissini ve ruh halini etkileyebilir (Tamam ve Zeren, 2002). Küresel salgın nedeniyle başvurulmuş uzaktan çalışma modelinde bireylerde serotonin eksikliği ve buna bağlı depresyon görülebilir.
- **Anksiyete:** Serotonin, genellikle "mutluluk hormonu" olarak adlandırılır ve düzeylerinin düşüklüğü, kaygı ve endişe seviyelerinin yükselmesine neden olabilir (Eşel, 2003). Uzaktan çalışma nedeniyle bireylerde oluşan yalnızlık hissi serotonin düzeyinin azalmasına ve anksiyete yol açabilir.
- **Duygudurum Düzensizlikleri:** Duygudurum bozukluklarında, sosyal ritim düzensizliklerine neden olan hayat rutinin önemli bir katkısı olabilir. Bu noktada serotonin hormonunun azlığı, duygudurum dalgalanmalarına yol açabilir (Selvi vd., 2011).

- **Obsesif-Kompulsif Bozukluk:** Serotonin seviyelerinde anormallik, OKB semptomlarının şiddetlenmesiyle ilişkilendirilmiştir (Karshoğlu ve Yüksel, 2007).
- **Panik Ataklar:** Anksiyeteyele bağlantılı olarak düşük serotonin seviyeleri, panik bozukluğa ve ataklara yatkınlık oluşturabilir (Yüksel, 2002).
- **Sosyal Fobi:** Serotonin eksikliği bazı durumlarda sosyal anksiyete bozukluğuyla ilişkilendirilebilir (Sayın, 2007).
- **Yeme Bozuklukları:** Düşük serotonin seviyeleri iştah ve yeme dürtülerini etkileyebilir, bu da yeme bozukluklarına yol açabilir (Sarısakal ve Yalçınkaya-Alkar, 2020).

Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi

Gig ekonomisi ve platform ekonomisi, günümüzde iş dünyasının önemli bir parçasını oluşturan iki farklı kavramdır. Gig ekonomisi, bireyleri ve şirketleri geçici ve proje bazlı işlerde bir araya getiren bir ekonomik modeldir. Bu modelde bireyler, çeşitli platformlar aracılığıyla işverenlerle direkt olarak iletişime geçerek iş bulabilmektedir. Bu sayede, işverenler kısa süreli istihdam ihtiyaçlarını karşılayabilirken, bireyler de esnek çalışma saatleri ile emek arz ederek kazanç elde etme olanağına sahip olabilmektedirler (De Stefano, 2016; Schmidt, 2017).

Yukarıda yer verildiği üzere, Gig ekonomisi, bireysel çalışma ve geçici işler üzerine odaklanan bir ekonomi modelidir. Bu modelde, bireyler çoğunlukla bir işverene bağlı olmadan çalışarak, “freelance” olarak tabir edilen işler alıp, müşterilere hizmet sunarlar. Bu işler genellikle belirli bir süre veya proje bazında yapılan işlerdir ve bireyler genellikle çok çeşitli işverenlerle çalışırlar.

Platform ekonomisi ise genel olarak, internet tabanlı platformlar aracılığıyla kullanıcıları bir araya getiren ve iş yapma ve alışveriş olanağı sağlayan bir ekonomik modeldir. Bu platformlar, bireylerin ve işletmelerin ürün ve hizmetlerini daha geniş bir kitleye sunmalarını sağlar (Florisson ve Mandl, 2018). Örnek olarak Uber, Airbnb ve Upwork gibi platformlar verilebilir. Platform ekonomisinde, hizmet sunmaya hazır olanlar ile hizmet arayışı içinde olanlar bir araya gelmektedir. Bu yapıda, tüketiciler söz konusu

hizmetlere çevrimiçi platformlar aracılığıyla erişebilmektedirler. Bu platformlar ağırlıklı olarak işletmeleri ve tüketicileri bir araya getirerek, ihtiyaçların karşılanması sağlarlar. Platformlar genellikle ödeme işlemlerini kolaylaştıran bir araç sunarlar ve işverenler ile çalışanlar arasındaki iletişimi sağlarlar.

Gig ekonomisi genellikle platformlar aracılığıyla yürütölen bir ekonomi modelidir. Bireyler genellikle çeşitli platformlara kaydolarak iş arar ve bu platformlar aracılığıyla işverenlerle iletişim kurarlar. Bu sayede, bireyler iş bulma ve ödeme alımı konularında daha fazla kolaylık yaşarlar.

Platform ekonomisi, gig ekonomisine kıyasla daha yapıllı ve düzenli bir iş modeli sunar. Platformlar genellikle işverenlerle bireyler arasında güvenli bir ortam sağlar ve ödemelerin güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlar (Baycık vd., 2021). Platformlar aynı zamanda geri bildirim mekanizmaları sunarak, hem işverenlerin hem de çalışanların performansını değerlendirebilirler.

Platform ekonomisinde iş ilişkileri, daha açık ve şeffaf bir şekilde yürütölmektedir. Platform ekonomisi sayesinde, işverenlerin ve çalışanların daha kolay bir şekilde bir araya gelmeleri ve iş birliği yapmaları da mümkündür. Bu durum, iş süreçlerini daha verimli hale getirir ve iş ilişkilerinin daha sağlam bir zeminde yürütölmesini sağlar.

Platform ekonomisi, türlü iş yapma modellerini bünyesinde barındıran bir yapısı vardır. Bu özelliği nedeniyle de üzerinde fikir birliğinin sağlandığı kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Aslına bakılacak olursa “platform ekonomisi” çoğunlukla geniş bir ürün teslimi ve hizmet ifası gibi çeşitliliği temsil eden bir torba bir kavramdır (Roy, 2016; Stringhi, 2022).

Platform ekonomisi bütöncöl açıdan, dijital platformlar aracılığıyla mal, hizmet ve bilgi alışverişini kolaylaştıran; bünyesinde üreticiler, tüketiciler, hizmet sağlayıcılar ve platform işletmecileri gibi çok sayıda tarafı barındıran ve taraflar arasında sürekli bir ilişkiyi tesis eden, geniş kapsamlı ürün yelpazesine sahip, yeni nesil bir ekonomi modelidir şeklinde tanımlanabilir (OECD, 2019; De Stefano ve Aloisi, 2018; Schmidt, 2017).

Platform ekonomisi, aynı zamanda iş fırsatlarını genişletir ve bireylerin daha fazla iş seçeneğine erişebilmelerini sağlar. Platformlar, genellikle geniş bir kullanıcı tabanına sahip olduklarından, iş arayanlar için daha fazla fırsat sunarlar. Aynı şekilde, işverenler de daha geniş bir havuzdan çalışan seçebilme

imkânına sahip oldukları için, daha yetenekli ve nitelikli çalışanlarla iş birliği yapabilirler (De Stefano, 2016; Schmidt, 2017).

Gig ekonomisi, platform ekonomisinin bir alt kümesi olarak da düşünülebilir. Platform ekonomisi bu bağlamda biraz daha geniş kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü platform ekonomisi, bireylerin ve şirketlerin sadece iş yapma değil aynı zamanda alışveriş yapma ve bilgi paylaşma gibi çeşitli faaliyetlerde de bulunabilecekleri geniş bir alanı kapsamaktadır (Boyacı, 2020).

Gig ekonomisi, bireyleri ve şirketleri geçici ve proje bazlı işlerde bir araya getiren bir ekonomik modeldir. Bu modelde bireyler, çeşitli platformlar aracılığıyla işverenlerle direkt olarak iletişime geçerek iş alabilmektedir. Bu sayede, işverenler kısa süreli ihtiyaçlarını karşılayabilirken, bireyler de esnek çalışma saatleri ve iş yapma olanağı bulabilmektedir (Berg vd., 2018).

Gig ekonomisi ve platform ekonomisi, çalışma ve iş dünyasında önemli değişimlere neden olan iki önemli kavramdır. Bu iki kavram arasındaki geçiş süreci şu şekilde açıklanabilir: (Kocakaya,2025)

Gig ekonomisi, bireylerin serbest çalışarak belirli işleri veya görevleri yapmalarını sağlayan bir ekonomik modeldir. Bu modelde çalışanlar genellikle serbest çalışanlar olarak çalışmakta ve belirli projeler veya görevler için ödeme alarak gelir elde etmektedir. Bu şekilde, şirketler ihtiyaçları olan işi belirli bir süre için serbest çalışanlara veya "gig"lere (küçük işleri ifade etmek için kullanılan terim) atayarak maliyetleri azaltabilmektedir.

Platform ekonomisi ise, çeşitli hizmetleri veya ürünleri sunan ve bu hizmetlerin tedarikçileri ile tüketicilerini bir araya getiren dijital platformlardan oluşan bir ekonomik modeldir. Bu platformlar, genellikle çevrim içi pazar yerleri veya uygulamalar şeklinde hizmet vermektedir. Platformlar, tedarikçilerin ve tüketicilerin doğrudan iletişim kurmasına ve hizmet alma/satma sürecini kolaylaştırmasına olanak tanır.

Gig ekonomisinin platform ekonomisine geçiş süreci, giderek artan dijitalleşme ve teknoloji kullanımı ile hızlanmıştır. Artık birçok serbest çalışan, hizmetlerini pazarlamak, müşterileri bulmak ve ödemeleri almak için çeşitli platformlardan faydalanmaktadır. Aynı şekilde, şirketler de ihtiyaçları olan iş gücünü ve kaynakları bulmak için platformlardan yararlanmaktadır.

Bu süreç, çalışma ve iş dünyasında önemli değişikliklere neden olmuştur. Artık bireyler, geleneksel tam zamanlı işler yerine serbest çalışma modellerine

yönelmektedir. Bu durum, esneklik ve çalışma özgürlüğü sağlayarak çalışanların daha fazla kontrol sahibi olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, şirketler de ihtiyaçları olan yetenekleri daha hızlı ve etkin bir şekilde bulabilmekte ve maliyetleri azaltabilmektedir.

Platform ekonomisi, iş dünyasında daha fazla rekabet ve şeffaflık sağlarken, aynı zamanda iş yapma yöntemlerini ve iş ilişkilerini değiştirmektedir. Bu ekonomik model, geleneksel iş yapma biçimlerini ve iş modellerini değiştirerek daha verimli ve esnek bir çalışma ortamı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, gig ekonomisinden platform ekonomisine yaşanan bu geçiş süreci, iş dünyasında önemli değişikliklere yol açmaktadır. İş yapma şekilleri ve iş modelleri sürekli olarak yeniliğe doğru evirilmektedir. Bu evrimsel sürece adaptasyon yeteneği kuvvetli olan bireyler ve şirketler başarılı olmaktadır. Bundan ötürü, bu yeni ekonomik modellere uyum sağlamak ve fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek, iş dünyasında rekabetçi olmak için önemli bir adımdır. Nitekim gig ekonomisinden platform ekonomisine geçiş, iş dünyasında daha verimli, şeffaf ve güvenilir bir yapı oluşturmayı sağlar. Bu süreç hem işverenlerin hem de çalışanların iş süreçlerini kolaylaştırır ve geliştirir. Böylece platform ekonomisi sayesinde, iş fırsatları daha geniş bir kitleye erişebilir hale gelir ve iş dünyasındaki potansiyel büyüme ve gelişme olanakları artar. Bu değişim, daha esnek, verimli ve rekabetçi bir iş ortamı oluştururken, çalışanlar ve işletmeler arasındaki ilişkileri de yeni bir boyuta taşımaktadır.

Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

Gig ekonomisi ve platform ekonomisi kavramları birbirinden farklı iki kavramdır. Buna karşılık uygulamada çoğu zaman birbiri yerine kullanılır. Öz itibarıyla çalışma ve iş dünyasında yeni trendler ve modelleri ifade eden bu iki önemli kavramı bazı benzerlikleri ve farklılıkları bulunmaktadır (Bukht ve Heeks,2017; Srnicek, 2017; Woodcock ve Graham, 2019).

Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi Arasındaki Benzerlikler

- **Dijital Platformlar Üzerinden İşlem Yapabilme:** Hem gig ekonomisi hem de platform ekonomisi, genellikle dijital platformlar aracılığıyla işlem yaparlar. Bu platformlar, işverenlerin ve iş arayanların bir araya gelerek iş yapmalarını veya kaynakları paylaşmalarını sağlar.
- **Esneklik ve Serbestlik:** Her iki ekonomik model de bireylere ve işletmelere daha fazla esneklik ve serbestlik sağlar. Bu modeller, kişilerin istedikleri zaman, istedikleri yerde çalışmalarına veya kaynaklarını paylaşmalarına olanak tanır.
- **İş Gücü ve Kaynakların Etkin Kullanımı:** Hem gig ekonomisi hem de platform ekonomisi, iş gücü ve kaynakların daha etkili ve verimli kullanılmasını özendirir. Şirketler, ihtiyaç duydukları hizmetleri hızlı bir şekilde ve uygun maliyetlerle elde edebilirler.
- **İş Çeşitliliği:** Hem gig ekonomisi hem de platform ekonomisi, çok çeşitli hizmetler ve sektörlerde faaliyet göstermektedir. Bu modeller, birçok farklı iş kolu için uygun bir iş yapma modeli temin eder.

Gig Ekonomisi ve Platform Ekonomisi Arasındaki Farklılıklar

Benzer yönleri olan söz konusu kavramların sahip olduğu farklılıklar ise dört ana başlıkta toplanabilir (Schmidt, 2017; Vallas ve Kovalainen, 2019; De Stefano, 2016):

- **İş Modeli:** Gig ekonomisi genellikle bireylere belirli görevleri yapma olanağı sunan bir model iken, platform ekonomisi genellikle çeşitli hizmetleri sunan ve kaynakları paylaşımını kolaylaştıran bir modeldir.
- **Gelir Modeli:** Gig ekonomisi genellikle bireylerin belirli görevler veya projeler yaparak ödeme almasını bünyesinde barındırırken, platform ekonomisi genellikle platformun sağlayıcılarına, tedarikçilere veya platform kullanıcılarına yönelik bir gelir modeli içerir.
- **Ölçek:** Gig ekonomisi genellikle bireyler arasında daha küçük ölçekli işler üzerine odaklanırken, platform ekonomisi genellikle daha geniş çaplı hizmetler ve kaynaklar üzerine odaklanır.

vücuda getirmektedir. Gig ekonomisi, platform ekonomisi ve paylaşım ekonomisi dar anlamda dijital ekonominin sacayağını temsil eder. Kavramsal açıdan bütünlüğün sağlanması gayesiyle önce dijital ekonomi kavramına sonrasında ise paylaşım ekonomisine temel düzeyde yer vermenin faydalı olacağı değeriendirilmektedir.

Dijital Ekonomi

Dijital ekonomi kavramı ilk kez, Kanadalı iş stratejisti ve yazar Don Tapscott tarafından 1995 yılında kaleme alınan, “*The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence*” adlı eseriyle literatüre girmiştir. Tapscott, eserinde dijital ekonominin özelliklerine yer verip, bilgi, dijitalleşme, sanallaşma, ağlar arası iletişim, aracısızlık kavramlarına atıf yapmaktadır (Akkaya ve Gerçek, 2019). Tapscott, söz konusu eserinde, ayrıca dijitalleşen ekonomide bilginin ışıık hızında yayıldığı ve onun iktisadi değeri olan bir varlık olduğunu da vurgulamaktadır.

Tüm dünya ölçeğinde göz ardı edilemeyen bir konuma gelen dijital ekonomi, OECD tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Dijital ekonomi, iş süreçlerinde gelişme temin eden, teknolojiyi görece ucuz, güçlü ve yaygın kılan, ekonomiyi meydana getiren tüm sektörlerde yenileşimi destekleyip teşvik eden, bilgi ve iletişim teknolojilerince getirilen dönüşüm süreçlerinin bir ürünüdür” (OECD, 2015a).

Dijital ekonomi, dijital teknolojilerin ve internetin ekonomik faaliyetlerle bütünleşmesi sonucunda meydana gelen, yenilikçi ve dinamik özellikli, yeni nesil bir ekonomik sistemdir. Bu yeni nesil ekonomik sistemde; üretim, dağıtım, pazarlama ve tüketim süreçlerinin, dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilmesi esastır (Łobejko ve Bartczak, 2021; Litvinenko, 2020).

Dijital ekonomi kavramı, bazı durumlarda “dijital kapitalizm” ile birbiri yerine kullanılmaktadır. Ancak bu iki kavram birbirinden farklı olmasına rağmen aynı zamanda yakın bir ilişki içerisindedir. Dijital ekonomi, dijital teknolojilerin ve internetin ekonomik faaliyetlerdeki rolünü ifade eder. Bu bakımdan dijital ekonomi, çevrim içi ticaret, dijital hizmetler, veri analitiği, e-ticaret ve benzeri alanları kapsar. Dijital ekonomi, ekonomik faaliyetlerin dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmesini ve bu platformların mevcut ekonomideki önemini vurgular.

Dijital kapitalizm ise, dijital teknolojilerin ekonomik yapı üzerinde yarattığı dönüşümü ve bu dönüşümün kapitalist sistemin yeni bir formunu nasıl şekillendirdiğini ifade eder. Dijital kapitalizm, kâr maksimizasyonu, rekabet, mülkiyet ve sermaye birikimi gibi kapitalist prensiplerin dijital platformlar ve veri yönetimi ile nasıl entegre olduğunu inceler. Bu kavram, dijital ekonominin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan yeni sosyal, ekonomik ve politik dinamikleri de kapsar. Diğer bir söylemle, dijital kapitalizm dijitalleşmenin ekonomi-politiğini ifade eder.

Dijital kapitalizm kavramı ilk kez Dan Schiller tarafından, 1999 yılında kaleme aldığı eserde yer verilmiştir. Dijital kapitalizm, öz itibariyle bir süreçtir. Bu süreçte temel amaç, sermaye birikim düzeyini arttırmaktır. Bu amaç doğrultusunda kapitalist sınıf, 1970’li yıllardan itibaren başta internet olmak üzere bilgi teknolojileri alanında büyük tutarlı yatırımlara girişmiştir. Böylelikle doksanlı yılların sonuna doğru, piyasa merkezli bir ağ (network) gelişmiştir. Böylece kapitalist düzen, dijital bir vizyon kazanmaya başlamıştır. Bu yeni vizyonda, iş yapma biçimlerinde gelişen teknoloji yardımıyla köktenci değişimler meydana gelmiş ve yeni bir evreyi başlatmıştır. İşte bu yeni evre “dijital kapitalizm” olarak adlandırılmaktadır (Schiller, 1999).

Dijital kapitalizmi ve dijital ekonomiyi vücuda getiren temel bileşenler ortaktır. Dijital kapitalizm, yapı itibariyle dijital ekonomiden daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Dijital ekonomi, dijital kapitalizmin bileşenlerinden birisidir. Buna karşılık, her iki kavramın kendine özgü boyutları ve kapsamı vardır.

Dijital ekonomi, dijital teknolojilerin ekonomik faaliyetlerdeki kullanımını ve bu teknolojilerin iş yapma biçimlerine olan etkilerini vurgular. E-ticaret, dijital ödemeler, veri analitiği gibi bileşenleri içerir ve genellikle iş yapma yöntemleri, hizmet sunumu ve tüketici davranışları üzerindeki değişiklikleri inceler. Dijital kapitalizm ise, bu dijitalleşmenin kapitalist sistem içindeki etkilerine odaklanır. Mülkiyet, güç dinamikleri, ekonomik eşitsizlikler ve dijital platformların rekabet avantajları gibi unsurları ele alır. Dijital kapitalizm, dijital teknolojilerin toplumsal ve ekonomik yapılar üzerindeki derin etkilerini ve bu yapıların nasıl dönüştüğünü incelediği için daha geniş bir perspektife sahiptir.

Dijital Ekonominin Bileşenleri

Dijital ekonomi öz olarak, çok bileşenli karmaşık bir sistemi ifade eder. Dijital ekonomiyi meydana getiren bu bileşenlerden bazıları, aynı zamanda dijital ekonominin karakteristik özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır. Aşağıda, bahse konu sistemi oluşturan ana bileşenler yer almaktadır (Sönmez,2025; OECD,2015a).

- **Dijitalleşme:** Geleneksel iş süreçlerinin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu kolaylıklar vasıtasıyla dijital mecraya aktarılmasıdır. Bu, belgelerin dijitalleştirilmesini, otomasyon sistemlerinin kurulmasını ve daha verimli iş uygulamalarının geliştirilmesini içerir. Dijitalleşme sayesinde hem kamunun, hem de özel sektörün rekabet etme gücü artmaktadır (Öztornacı, 2024).
- **Elektronik Ticaret (E-Ticaret):** Dijital ekonomi denilince akla ilk gelen kavramların belki de başında e-ticaret gelmektedir. E-ticaret, dijital ekonominin somut ve görünür bir yansıması olarak, geniş kitlelere hızlı bir şekilde ulaşabilme yeteneğine ile dikkat çeker. Sahip olduğu bu özellik, e-ticaretin dijital ekonomi kavramı ile özdeşleşmesine yol açabilmektedir. Sosyal bilimler kapsamında yer alan pekçok kavramın, üzerinde uzlaşılan objektif bir tanımı bulunmamaktadır. E-ticaret de tam da bu özelliğe sahip bir kavramdır. Bu nedenle uluslar üstü kuruluşların yaptığı tanımlamalara değinmenin daha doğru olacağı değerlendirilmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)’ne göre e-ticaret; *mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım, pazarlama, satış ve tesliminin elektronik yollarla yapılmasıdır* (DTÖ,1998). E-ticaret, OECD’ ye göre e-ticaret, *bir elektronik işlem mal ve hizmetlerin alım-satımının, taraflarının bireyler, işletmeler, hane halkı, devletler ya da kamu veya özel organizasyonlar olup olmadığına bakmaksızın, bilgisayarlarla yönetilen ağlar üzerinden yapılmasını* ifade eder (OECD, 2002). Avrupa Birliği (AB)’ne göre e-ticaret; “*mal ve hizmetlerin internet üzerinden satılması*” olarak tanımlanmaktadır. E-ticaret, yukarıda Şekil 1.1’de yer verildiği üzere, geniş anlamda dijital ekonomi tanımının önemli bir bileşenidir.

- **Veri Analizi:** Dijital ekonomide bilgi ekonomik işleyiş bakımından kritik öneme sahiptir. Bilgi, öz olarak işlenmiş veridir. Bu durum veriye, dijital ekonomi bünyesinde üretim yapılmasını sağlayan bir

hammadde rolünü biçmektedir. Dijital ekonomi, büyük veri ve veri analitiği üzerine bina edilmiş bir sistemler bütünüdür. Veri ve büyük veri analitiği, geleneksel iş yapma biçimlerini dijitalleştiren ana etmenler arasında yer almaktadır. İşletmeler, müşteri davranışlarını anlamak, pazar trendlerini takip etmek ve stratejik kararlar almak için verileri kullanmaktadır (Eravcı, 2020). Diğer bir ifadeyle veri analizi, işletmelerin dijital dönüşümlerinde önemli görevler üstlenebilmektedir.

- **Finansal Teknolojiler (Fintech) :** 2008 yılındaki küresel finans krizinin sonrasında yapay zeka, blok zinciri, bulut bilişim ve büyük veri analitiğinin finans ile derin entegrasyonu, FinTech'i şekillenmiştir. Söz konusu oluşumların ekonomi ile bütünleşmesi ise dijital ekonomiyi biçimlendirmiştir. FinTech, getirdiği çözümlerle finans sektöründe ve dijital ekonomide devrim niteliğinde değişikliklere yol açmıştır (Chen vd., 2022). Dijital ödemeler, kripto paralar ve online bankacılık gibi yenilikler, finansal hizmet sunumunu başkalaştırmıştır. Bu alandaki gelişmeler, dijital ekonomi için önem arz eden daha hızlı ve daha erişilebilir finansal işlemleri mümkün kılmaktadır.
- **Yeni Nesil İş Modelleri:** Dijital ekonomi, üzerine kurulu olduğu mimari yapı sayesinde geleneksel iş yapma biçimlerini başkalaştırmaktadır. Özellikle bilişim teknolojilerinin sunduğu kolaylıklar, dijital tabanlı iş platformlarının ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Dijital ekonominin alt bileşenleri olan platform ekonomisi, gig ekonomisi ve paylaşım ekonomisi (örneğin, Uber, Airbnb) gibi yeni iş modellerinin doğmasına yol açmıştır.
- **Girişimcilik ve İnovasyon:** Dijital ekonomi, yeni fikirlerin ve girişimlerin hızla hayata geçirilmesine olanak tanır. Dijital teknolojiler sayesinde ortaya çıkan yeni nesil iş yapma biçimleri doğal olarak start-up kültürünün oluşmasına ve ekonominin birçok kesimde inovatif faaliyetlerin benimsenmesine yol açabilir.
- **Dijital Altyapı:** Dijital ekonomiden bahsedebilmek için her şeyden önce ortada bir internet erişiminin olması icap eder. Ancak sadece internet erişimi yeterli olmayıp internet tabanlı yapıya sahip, bulut bilişim, nesnelerin interneti ve mobil teknolojilerin de bulunması

gerekir. Söz konusu dijital altyapılar, dijital ekonominin olmazsa olmazlarından olup, dijital ekonominin temel yapıtaşlarını oluştururlar.

- **Siber Güvenlik:** Dijital ekonomide, iktisadi bakımdan yaratılan değer, dijital mecralarda icra edilen ekonomik faaliyetler neticesinde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu döngünün sürmesi ise güvenli internet erişimi sayesinde mümkün olabilmektedir. Dijitalleşen ekonomik faaliyetler, siber tehditlere karşı koruma gerektirmektedir. Hem kamu kurumları hem de işletmeler, veri güvenliğine ve kullanıcı gizliliğine önem vermek zorundadır.
- **Yapay Zekâ (AI):** Öğrenme, mantık yürütme, problem çözme ve anlama gibi insana özgü bilişsel fonksiyonları gerçekleştirebilen, süper makineleri tarif etmek için başvurulmuş bir kavramdır. Yapay zekâ, sadece üretimde köktenci değişimler yaratmayı mümkün kılmaz. Aynı zamanda eğitim, sağlık, çevre ve ulaşım alanlarındaki küresel açmazlarla mücadelede katkı sunma potansiyeline de sahiptir. Yapay zekâ vasıtasıyla dijital ekonominin aktörlerinden olan tüketicilerin sergiledikleri davranışlar analiz edilmekte ve işletmelerin imalat, satış ve pazarlama izlemelerine bu doğrultuda yön verilmektedir. Böylece dijital ekonominin diğerk bir aktörü olan işletmelerin kârlılık ve verimlilik seviyeleri yükseldebilecektir (Zhang, 2023).

Dijital ekonomi hem fırsatlar hem de zorluklar sunar. İşletmelerin dijital dönüşüm sürecini başarıyla yönetmeleri hem verimliliklerini artırmalarına hem de rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olabilir. Bu husus işletmeler bakımından önemli bir fırsattır. Ancak, iyi kurgulanmamış, hızlı bir dönüşüm süreci özellikle kurumsal yapılanmasını henüz yeterince sağlayamamış mikro ölçekli işletmeler ve geleneksel iş modellerini benimseyen sektörler için zorluklar yaratabilmektedir. Aşağıda dijital ekonominin bünyesinde barındırdığı fırsat ve zorluklara başlıklar halinde yer verilmiştir (Amuso vd.,2020; Xia vd.,2024):

Fırsatlar:

- **Küresel Pazara Erişim:** Dijital platformlar, işletmelerin küresel pazarda daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşmasını temin edebilir. Bu husus, özellikle mikro ölçekli işletmeler için büyük bir avantaj olabilmektedir.
- **Maliyet Verimliliği:** Dijitalleşme, geleneksel iş modellerinin sahip olduğu yüksek düzeyli operasyonel maliyetleri azaltabilir. Otomasyon, mevcut iş süreçlerini daha hızlı, etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilir.
- **Yenilik Hareketleri:** Dijital ekonomi, yenilikçi iş modellerinin, ürünlerin ve hizmetlerin gelişimini teşvik eder. Start-up ekosistemleri, yeni fikirlerin hayata geçirilmesi için ortam yaratabilir. Böylelikle esnek çalışma modeli gibi yeni iş ve çalışma modellerinin önü açılabilir.
- **Bilgi Ekonomisi:** Dijital ekonomi döngüsünde yer alan aktörlerin, dijital mecralarda karşı karşıya kalacakları etkileşimler ve deneyimler birer veri niteliğindedir. Söz konusu verilerin işlenerek bilgi haline gelmesi neticesinde, işletmeler tüketici davranışları hakkında derinlemesine bilgi sahibi olabilecektir. Bu durum, bireylerin ihtiyaçlarına dönük nokta atışı üretime ve efektif pazarlama stratejilerinin geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Zorluklar:

- **Veri Güvenliğı:** Dijital mecralardaki etkileşim neticesinde sahip olunan kişisel verilerin korunması dijital ekonominin bünyesinde barındırdığı zorlukların belki de başında gelmektedir. Elde edilen mahrem nitelikli verilerin güvenliğinin ihlal edilmesi, hem bireyler hem de işletmeler için ciddi sonuçlar doğurabilir.
- **Dijital Eşitsizlik:** Bir ülke içerisinde meydana gelen dijital ekonominin homojen yapıya sahip olması bireylerin dijital kaynaklara dengeli bir biçimde erişmesiyle yakından ilgilidir. Buna karşılık söz konusu ülkedeki dijital altyapının durumu, eğitim düzeyi gibi sosyal ve demografik etmenler tüm bireylerin dijital kaynaklara aynı düzeyde erişmesini engelleyebilmektedir. Bu durum, dijital tabanlı, yeni nesil bir eşitsizliğe yol açabilecektir.

- **Pazar Rekabeti:** Dijital mecralarda cereyan eden ekonomik değlerden pay almak isteyen işletmeler, yoğun bir rekabet ortamıyla karşı karşıya kalabilmektedirler. Kurumsal yapılanmasını henüz tamamlayamayan mikro ölçekli işletmeler, sektörün büyük paydaşları ile olan rekabetten olumsuz etkilenebilmektedirler.
- **Vergileme:** Dijital ekonomi, bilişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar sayesinde dijital mecralarda cereyan etmektedir. Bu durum ise geleneksel iş modellerinin aksine zaman zaman kayıt dışılığı teşvik edebilmektedir. Buna ilave olarak vergilemenin temel unsuru olan fiziken bulunma şartı, dijital teknolojiler sayesinde boşa çıkarılabilmektedir. Geline bu noktada ülke yönetimleri, aslında verginin konusuna girdiği ve vergi gelirine hak kazandıkları halde bu gelirden mahrum kalabilmektedirler.
- **İstihdam:** Dijitalleşme, bünyesinde barındırdığı esneklikler ve sağladığı kolaylıklar nedeniyle işletmelerin maliyetlerini azaltabilmektedir. İnovatif teknolojiler işletmelere daha az personelle daha fazla üretimin kapısını aralamaktadır. Ancak bu durum istihdamı olumsuz etkileyebilmektedir. Teknolojik işsizliğin ortaya çıkmasına ortam hazırlayabilmektedir. Buna ek olarak, geleneksel iş modelleri kapsamında yer alan bazı mesleklerin ortadan kalkmasına neden olabilmektedir.

Dijital Ekonomi Kapsamındaki İş Modelleri

İş modeli, bir işletmenin nasıl değer yarattığını, bu değeri nasıl sunduğunu ve elde edilen değlerden nasıl gelir elde ettiğini açıklayan bir yapı ya da plandır. İş modeli, bir şirketin stratejik planlamasının temel bir parçasıdır (Ng, 2014).

Dijital ekonomi, yukarıda ifade edildiği üzere, teknoloji ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte birçok yeni iş modelinin doğmasına ortam hazırlamıştır. Söz konusu yeni iş modellerinden öne çıkanlarına aşağıda yer verilmiştir (Al-Kasasbeh, 2022; Frischauf vd., 2018).

- **E-ticaret:** Bir önceki bölümde gerekli açıklamalara yer verildiği için burada yeni bir açıklama yapılma gereği duyulmamıştır.
- **Abonelik Tabanlı Modeller:** Yararlanıcıların önceden karalaştırılmış zaman aralıklarıyla ücret ödemeyi, dijital hizmet

sağlayıcının ise kararlaştırılan hizmeti abonelik devam ettiğı müddetçe sunmayı taahhüt ettiğı iş modelidir. Netflix, Spotify gibi eğlence platformları, söz konusu iş modellerinde temel örnek teşkil etmektedirler (Sezen ve Kutbay, 2024).

- **Platform Tabanlı Modeller:** Platform tabanlı iş modelleri, bir ürün veya hizmeti sunan bir aracı olarak işlev gören dijital platformların kullanımına dayanır. Bu modeller, kullanıcıların birbirleriyle etkileşim kurmasını sağlarken, aynı zamanda belirli bir hizmet veya ürün ekipmanı da sunabilir. Platformlar, genellikle iki veya daha fazla farklı kullanıcı grubu arasında alışveriş ya da etkileşim yaratır (Çallı, 2022). Platform tabanlı iş modelleri içerisinde en çok rağbet görenler Freelance ve Gig Ekonomisi Platformları ile Paylaşım ekonomisi platformlarıdır.
 - Freelance ve Gig Ekonomisi platformları, bireylerin mekândan ve konumdan bağımsız olarak, esnek çalışma saatleriyle iş yapabilmelerine olanak tanıyan yeni nesil bir iş modelidir. Upwork, Fiverr, Remote bu alanda öne çıkan platformlardır.
 - Paylaşım ekonomisi platformları ise bireylerin; sahip oldukları varlıkları, söz konusu varlıklara kısa süreli ihtiyaç duyanlarla paylaşmak suretiyle gelir elde ettiğı bir iş modelidir. Airbnb ve Uber gibi uygulamalar bu modelin temel örneklerindendir.
- **Blok Zinciri ve Kripto Para Tabanlı Modeller:** Merkeziyetsiz finans (DeFi) uygulamaları ve NFT pazar yerleri, dijital varlıkların alım satımına olanak tanıyan yenilikçi işletme modelleridir (Sarıççek, 2024).
- **Veri Odaklı Modeller:** Dijital platformların elde ettiğı verileri, kategorize ettikten sonra, analize tabi tutarak elde ettiğı bilgiyi ilgili alanda faaliyette bulunan işletmelere servis eden iş modelidir. Veri analitiğı ve yapay zekâ, bu modelin önemli bileşenleridir.
- **Freemium Modelleri:** Freemium iş modeli, bir ürün veya hizmetin temel özelliklerini ücretsiz olarak sunan ve daha gelişmiş veya özel özellikler için ücret talep eden bir stratejidir. Bu model, "free" (ücretsiz) ve "premium" (premium, ücretli) kelimelerinin birleşiminden oluşur. Freemium, özellikle dijital ürünler ve hizmetler

için yaygın olarak kullanılmaktadır. Freemium iş modelinde hizmet sunucu kurum, hizmetin temel sürümünü bedava olarak sunmaktadır. Bu durum hiç şüphesiz bir maliyet unsurudur. Söz konusu maliyet ise alınan reklamlar ile finanse edilmektedir. Hâlihazırda LinkedIn, Dropbox, Zoom ve Spotify gibi birçok dijital oluşum, freemium modelini benimsemişlerdir (Tavman, 2022).

Paylaşım Ekonomisi

Paylaşım ekonomisi, kullanıcıların sahip oldukları kaynak ve hizmetleri, bunlara ihtiyaç duyan diğer kişilerle paylaşarak ekonomik etkileşimde bulunulan bir ekonomik sistemdir. Bu model, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelerek kendi aralarında kaynakları ve hizmetleri paylaşmalarını sağlar. Genellikle bu paylaşımlar, bir platform aracılığıyla gerçekleştirilir.

Paylaşım ekonomisine dönük olarak tarihsel açıdan yapılan ilk tanımlama, Felson ve Speath'e aittir. Söz konusu araştırmacıların 1978 yılında kaleme aldıkları "İş Birlikçi Tüketim" adlı eserde, tarif edilen "paylaşım" günümüzde bilişim teknolojilerinin ilerlemesiyle ortaya çıkan paylaşım ekonomisiyle benzer bir görünüm sergilemektedir. Bu bağlamda bir örnek verilmek istenirse; arkadaşlarla içilen içecek, aileyle yenen yemek, komşuyla paylaşılan çamaşır makinesi, iş birlikçi tüketim olarak ifade edilmektedir (Felson ve Speath, 1978).

Bilişim teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler, yeni nesil bireylerin tüketim kalıplarında ve rutinlerinde meydana gelen değişimler, sürdürülebilirlik kaygıları ve hatta ekonomik buhranlar, paylaşım ekonomisinin doğmasına ortam hazırlamıştır. Özellikle 2008 küresel krizi bireylerin tercihlerinde köktenci değişimlere yol açmıştır. Hâlihazırda bireyler, bir emtianın veya hizmetin mülkiyetine kalıcı olarak sahip olmak yerine, ihtiyaç anında ve arızı olarak sahip olmayı tercih etmektedir. Böylece söz konusu unsurları satın almak için büyük bir maliyete katlanmayacaklardır (Gesing, 2017). 2019 yılının sonlarına ortaya çıkan ve sonraki dönemlerde tüm dünyayı etkisi altına alan küresel salgın, dijital ekonominin, aynı zamanda paylaşım, gig ve platform ekonomilerinin, gelişiminde bir milat haline gelmiştir. Bahse konu dönemde salgın hastalığın yayılmasını önlemek adına uygulanan kısıtlama

tedbirleri, ekonomik iş yapma modellerinin büyük oranda çevrim içine kaymasına neden olmuştur.

Paylaşım ekonomisi, gig ekonomisi ve platform ekonomisi birbirleriyle etkileşim içerisinde. Paylaşım ekonomisi, platform ekonomisi aracılığıyla organize edilebilir ve gig ekonomisi aracılığıyla uygulanabilir. Örneğin, bir platform aracılığıyla kullanıcılar kendi aralarında kaynak ve hizmet paylaşabilirler. Yine aynı şekilde gig çalışanları da bu platformlar aracılığıyla kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Bu üç model birbirini tamamlayarak yeni iş olanakları ve ekonomik etkileşim sağlar.

Paylaşım ekonomisi, insanların kaynaklarını, becerilerini ve deneyimlerini diğer insanlarla paylaşarak daha sürdürülebilir ve dayanışmacı bir ekonomik model oluşturmaya çalıştığı bir ekonomik sistemdir. Bu modelde insanlar arasında paylaşım, işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma temel prensiplerdir. Gig ekonomisi ise, bireylerin belirli bir işi ya da hizmeti belirli bir süre için yaparak gelir elde ettiği ekonomik bir modeldir. Bu modelde genellikle platformlar aracılığıyla bireylerle işverenler veya müşteriler arasında bağlantı kurulur. Paylaşım ekonomisi, insanların varlık ve becerilerini paylaşma eğiliminde olduğu bir ekonomik model olarak giderek yaygınlaşmaktadır.

Platform ekonomisi ise, çeşitli platformların (örneğin Uber, Airbnb, Upwork gibi) kullanıcılarına hizmetler sunarak iş yapma ve gelir elde etme imkânı sağladığı bir ekonomik modeldir.

Bu üç ekonomik model arasında üzerinde durulması gereken önemli bir etkileşim söz konusudur. Paylaşım ekonomisi, insanların kaynaklarını ve becerilerini platformlar aracılığıyla paylaşmalarını teşvik ederken, gig ekonomisi de insanların bu platformlar aracılığıyla gelir elde etmelerine olanak sağlar. Platform ekonomisi ise, paylaşım ekonomisinin ve gig ekonomisinin büyümesini ve yayılmasını destekleyen bir altyapı sağlar. Bu nedenle, bu üç ekonomik model birbirleriyle birlikte işleyerek daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik sistem oluştururlar.

Paylaşım ekonomisi, gig ekonomisi ve platform ekonomisi son yıllarda hızla büyüyen ve gelişen ekonomik modellerdir. Bu modeller, teknolojik ilerlemeler, dijital platformların yaygınlaşması ve insanların değişen tüketim alışkanlıkları gibi faktörlerin etkisiyle büyük ilgi görmektedir.

Paylaşım ekonomisi, insanların varlık ve becerilerini paylaşma eğiliminde olduğu bir ekonomik model olarak giderek yaygınlaşmaktadır. Airbnb gibi konaklama paylaşımı platformları, TaskRabbit gibi beceri paylaşımı platformları ve Fairbnb gibi adil paylaşım platformları, bu modelin büyümesine önemli katkı sağlamaktadır.

Gig ekonomisi ise, bireylerin serbest çalışma, uzaktan çalışma ve hizmet sunma gibi esnek iş modelleri üzerinden gelir elde ettiği bir ekonomik model olarak önemli bir büyüme göstermektedir. Freelancer, Upwork, Fiverr gibi platformlar aracılığıyla bireylerin iş bulma ve gelir elde etme imkânları artmaktadır.

Platform ekonomisi de büyük ölçüde büyümektedir. Uber, Lyft, Airbnb, Amazon ve Google gibi platformlar, tüketici ve işletmeler arasındaki bağlantıları kolaylaştırarak daha verimli bir ekonomik sistemi desteklemektedir.

Bu üç ekonomik model, kapsamaları ve etkileriyle giderek daha fazla dikkat çekmekte ve geleneksel ekonomik modellere alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Bu modellerin büyüklüğü ve kapsamı, gelişmekte olan ekonomilerde ve gelişmiş ekonomilerde farklılık gösterebilir ancak genel olarak küresel olarak büyük bir etkiye sahiptirler.

Paylaşım ekonomisi, gig ekonomisi ve platform ekonomisi son yıllarda hızla büyüyen ve gelişen ekonomik modellerdir. Bu modeller, teknolojik ilerlemeler, dijital platformların yaygınlaşması ve insanların değışen tüketim alışkanlıkları gibi faktörlerin etkisiyle büyük ilgi görmektedir.

Paylaşım, Gig ve Platform Ekonomisinin Büyüklük Bakımdan Sıralanması

Bu üç ekonomik model, kapsamaları ve etkileriyle giderek daha fazla dikkat çekmekte ve geleneksel ekonomik modellere alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Bu modellerin büyüklüğü ve kapsamı, gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomilerde farklılık gösterebilir. Ancak genel olarak küresel olarak büyük bir etkiye sahiptirler.

Paylaşım ekonomisi, gig ekonomisi ve platform ekonomisi, farklı ölçeklerde ve alanlarda faaliyet gösteren ekonomik modellerdir. Bu modellerin büyüklük açısından sıralanması ise beklentilere göre değışebilir. Ancak genel olarak şu sıralama yapılabilir:

- **Platform Ekonomisi:** Platform ekonomisi, diğler iki modelin üzerinde bir katman oluşturarak daha geniş kapsamlı ve büyük bir ekonomik modeldir. Büyük teknoloji şirketleri ve dijital platformlar aracılığıyla küresel çapta faaliyet gösteren platform ekonomisi, milyonlarca insanın iş yapma, hizmet alma ve mal satın alma şekillerini dönüştürmektedir. Bu nedenle platform ekonomisi genellikle kapsam bakımından en büyük olanı olarak kabul edilir.
- **Gig Ekonomisi:** Gig ekonomisi, platform ekonomisinin bir parçası olsa da daha belirli ve sınırlı bir alana odaklanmaktadır. Bireylerin belirli işler için serbestçe çalışması ve hizmet sunması üzerine kurulu olan gig ekonomisi, özellikle hizmet sektöründe ve dijital platformlar aracılığıyla yaygınlaşmaktadır. Gig ekonomisi genellikle platform ekonomisinin içinde yer alır ve daha spesifik bir kapsamı vardır.
- **Paylaşım Ekonomisi:** Paylaşım ekonomisi, daha bireysel ve lokal ölçekte faaliyet gösteren bir ekonomik modeldir. İnsanların varlıklarını ve becerilerini paylaşarak dayanışma ve işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan paylaşım ekonomisi, genellikle platform ekonomisi ve gig ekonomisine göre daha sınırlı bir kapsama sahiptir.

Bu sıralama genel bir perspektiften yapılmış olup, her bir ekonomik modelin detaylarına göre değişebilir. Her üç model de birbirini etkileyen ve destekleyen unsurlara sahip olduğundan, kaplamsal büyüklük açısından birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedirler.

Gig Ekonomisi Esaslı Dijital Platformlar

Dijital platformlara geçmeden önce dijital ekonomi kavramına kısaca yer vermenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Üzerinde uzlaşılan tam bir tanım olmasa da dijital ekonomi, “*dijital teknolojiler, dijital altyapı, dijital hizmetler ve veriler dâhil olmak üzere dijital girdilerin kullanımına dayanan veya bu girdilerle önemli ölçüde geliştirilen tüm ekonomik faaliyetleri*” bünyesinde barındıran yeni nesil bir kavramdır. Dijital ekonomi, devletin de dâhil olduğu, ekonomik faaliyetlerinde bu dijital girdileri kullanan tüm üretici ve tüketicileri ifade eder” (OECD, 2020a).

Dijital platformlar, dijital hizmetler ve ürünler tedarik eden çevrim içi teşekküllerdir. Sözü edilen bu dijital hizmetler “*hizmet aracılığıyla İnternet üzerinden etkileşime giren iki veya daha fazla farklı ancak birbirine bağımlı*

kullanıcı grubu (firmalar veya bireyler) arasındaki etkileşimleri” kolaylaştırmaktadır (OECD, 2019). Söz konusu etkileşimlerin kapsamında ise işgücü, ürün, (e-ticaret) veya yazılım gibi hizmet alışverişı yer alabilmektedir.

Dijital platformlar, emtia veya hizmeti dijital ortamda sağlayan çevrim içi ortamlardır. Bu platformlar aracılığıyla iki veya daha fazla ancak birbirine bağımlı kullanıcı (işletme ya da birey) grubu internet üzerinden etkileşime girerek ürün alışverişı ya da hizmet sunumunu gerçekleştirir (ILO, 2021; OECD, 2019). Bu özellikleriyle dijital platformlar, dijital ekonomilerin tamamlayıcı parçalarıdır.

Dijital platform türleri konusunda üzerinde tam bir fikir birliğine varılan objektif bir sınıflandırma hâlihazırda mevcut değildir. Buna karşılık, 2021 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayımlanan, “Dijital Emek Platformlarının İş Dünyasını Dönüştürmedeki Rolü” adlı raporda dijital platformlar sundukları hizmetlere göre aşağıdaki gibi kategorize edilmektedir (Ateş vd., 2023):

- Ferdi kullanıcılara hizmet sunan dijital platformlar,
- Kullanıcılar arasında mübadeleyi sağlayan dijital platformlar,
- İki veya daha çok kategoride hizmet sunan melez dijital platformlar
- Dijital emek platformları

Ferdi Kullanıcılara Hizmet Sunan Dijital Platformlar

Ferdi kullanıcılara hizmet sunan dijital platformlar, kullanıcılar arasında sosyal etkileşimin ve ekonomik anlamda trampanın gerçekleşmesine aracılık etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu amaç doğrultusunda söz konusu platformlar, ferdi kullanıcıların memnuniyetini artırmak için hizmetler sunar ve kullanıcı deneyimini geliştirmeye çalışırlar. Platformlar, kullanıcıların sunulan hizmetlere kolayca erişim sağlamasını hedefler. Söz konusu platformların ortaya çıkmasının gerisinde ise kullanıcıların işlerini daha hızlı ve verimli bir şekilde yapmalarını sağlamak yatar. Bu nedenle ilgili platformlarda pratik ve kullanıcı dostu ara yüzler sunulmaktadır.

Ferdi kullanıcılara hizmet sunan dijital platformların kapsamında, Facebook, Twitter (X), Instagram gibi sosyal medya platformları, çevrim içi ödeme ve para transferi hizmeti sunan Pay-Pal gibi elektronik ödeme platformları yer almaktadır. Ferdi kullanıcılara hizmet sunan dijital platformlar kapsamında ayrıca aşağıda yer verilen platformlar da vardır (Schmidt, 2017):

- Netflix, Prime Video, Exxen, BluTV gibi, dizi, film, belgesel ve benzeri içeriklerle yayın hizmeti veren haber, medya ve eğlence platformları
- Gumtree, OLX, Sahibinden gibi, pek çok farklı kategoride kişilerin satış yapmasına yahut aradıkları ürünleri bulmasına olanak sağlayan aralık platformları
- Skype, Zoom, Whatsapp gibi görüntülü, sesli yahut yazarak çevrim içi iletişim kurma hizmeti sunan iletişim platformları
- Airbnb, Modacruz gibi çevrim içi ortamda kullanıcıların taşınır veya taşınmaz eşyaları geçici olarak kullanmak üzere kiralanması hizmeti veren menkul ve gayrimenkul kiralama platformları.

Kullanıcılar Arasında Mübadeleyi Sağlayan Dijital Platformlar

Kullanıcılar arasında mübadeleyi sağlayan dijital platformlar, kullanıcılar arasındaki trampayı kolaylaştırarak, ekonomik etkileşimleri artırır ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olur. Bu doğrultuda, Alibaba, Amazon, eBay, Etsy gibi e-ticaret platformları ve Swap.com, TradeMade gibi barter platformları kullanıcılar arasında mübadeleyi sağlayan dijital platformlara örnek olarak verilebilir.

İki veya Daha Çok Kategoride Hizmet Sunan Melez (Hibrit) Dijital Platformlar

Hibrit dijital platformlar, genellikle birden fazla kategoride hizmet sunarak çeşitli müşteri ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar. Bu platformlar, kullanıcılar için kolay ve entegre bir deneyim sunarak farklı hizmetlere tek bir platform üzerinden erişim sağlarlar. Böylece kullanıcılar farklı ihtiyaçlarını tek bir platformda karşılayabilirler. Hibrit dijital platformlar, ayrıca kullanıcıların tercihlerini ve davranışlarını takip ederek kişiselleştirilmiş içerik ve öneriler sunabilirler. Bu şekilde kullanıcılar daha ilgi çekici ve kullanışlı bir deneyim yaşarlar. Hibrit dijital platformlar çoğunlukla yenilikçi teknolojileri kullanarak hizmetlerini sürekli geliştirir ve kullanıcı deneyimini iyileştirmeyi amaçlarlar. Örneğin yapay zekâ, veri analitiği, blok zincir gibi teknolojileri entegre ederek daha verimli ve etkili bir hizmet sunabilirler.

Dijital Emek Platformları

Dijital emek, bilişim teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler neticesinde ortaya çıkan dijital iş yapma biçimlerinde başvurulan yeni nesil bir üretim faktörüdür. Bu yeni nesil üretim faktörü, dijital platformlarda gerçekleştirilen faaliyetlerde kullanılan işgücünü ifade eder. Dijital emek, kavramsal açıdan bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak yapılan üretken ve verimli çalışmaları bünyesinde barındırır. İnternet üzerinden, “freelance” olarak da adlandırılan, uzmanlığa veya mesleki bilgiye dayalı işler yapmak, yazılım geliştirmek, dijital pazarlama faaliyetleri yürütmek ve içerik üretmek gibi faaliyetler dijital emeğe örnek olarak verilebilir.

Dijital emek, geleneksel emekten bazı noktalarda ayrılır. Bunlar; emeğin icra edildiği mekân, iş yapış şekli, üretilen ürün ve emeğin esnekliğidir. Dijital emek, dijital ortamlarda icra edilirken, geleneksel emek fiziki ortamlarda söz konusu olmaktadır. Buna bağlı olarak dijital emek çoğunlukla uzaktan ve internet üzerinden yapılabilirken, geleneksel emek sıklıkla belirli bir mekânda ve fiziksel olarak yapılabilir. Dijital emek neticesinde dijital içerikler veya hizmetler üretilirken, geleneksel emeğin üretime konu edilmesi neticesinde fiziksel bir ürün meydana gelmektedir. Son olarak dijital emek arzında esnek, belirli sınırları olmayan bir yapı mevcutken, geleneksel emek çoğunlukla bir iş akdi ile kayıt altına alınmış belirli mesai saatlerini bünyesinde barındırır.

Yukarıda yer verilen açıklamalardan dijital emeğin olmazsa olmaz unsurunun dijital platformlar olduğu çıkarımını yapmak hiç de yanlış olmayacaktır. Dijital emek ile dijital platformlar arasındaki bu etkileşim öyle bir almıştır ki, günümüzde dijital platformlar denilince akıllara ilk olarak dijital emek platformları gelmektedir.

Dijital emek platformları, platform çalışanları ve diğer işletmeler gibi “bireysel tedarikçiler” ile müşteriler arasında 'aracılık' yapmak için dijital teknolojileri kullanarak istihdamı kolaylaştırmaktadır (AB, 2020). Bu özelliğiyle dijital emek platformlarında üstlenilen işler genellikle “platform işi” veya “gig işi” olarak da adlandırılmaktadır (ILO, 2021).

Dijital işgücü platformları, çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen gig çalışma biçiminin en önemli bileşenlerinden biridir. Söz konusu platformlar, işverenlerle emek arz eden konumundaki serbest çalışanların veya bağımsız yüklenicilerin bir araya gelmesini sağlar. Bu platformlar, işverenlerin

iş ihtiyaçlarını karşılamak için serbest çalışanlarla iletişim kurmalarını ve işbirliği yapmalarını kolaylaştırır (Westregard, 2018; Wu ve Huang, 2024).

Gig çalışma, belirli bir projede veya görevde bağımsız olarak çalışmayı ve genellikle kısa süreliğine iş yapmayı ifade eder. Dijital işgücü platformları, bu tür çalışma modelini destekleyerek serbest çalışanların iş bulmalarını ve işverenlerin projelerini tamamlamalarını sağlar. Platformlar genellikle işçilerin yeteneklerini ve deneyimlerini listelemelerine ve işverenlerin bu yetenek havuzu içinden seçim yapmalarına olanak tanır. Bu işlevi sayesinde dijital işgücü platformları, gig çalışma ile yakın bir etkileşim içerisindeydir.

Üzerinde uzlaşılan bir tasnifi olmasa da dijital platformlar; hizmet sunum biçiminin esas alındığı ekonomik yapılanma biçimi ve emek sunum biçiminin esas alındığı platformda icra edilen çalışma biçimine göre iki değişik şekilde sınıflandırılabilir (Schmidt, 2017).

Dijital ekonomik platformlara ait kapsayıcı nitelikli tasnife aşağıda Tablo 1.1’de yer verilmiştir. Bu tasnif yapılırken dijital ekonomik platformlarda üçlü bir sınıflandırmaya gidilmiştir. İlk kategoride, bir emtianın satışı ve/veya kullanım hakkının kiralanmasına dönük platformlar (I) ile temsil edilmektedir. İkinci kategoride dijital ve/veya geleneksel emeğin kullanıldığı dijital emek platformları (II) yer almaktadır. Dijital emek platformları hizmet sunma biçimine göre kendi içerisinde web tabanlı ve konum tabanlı olarak ikiye ayrılmıştır. Üçüncü ve son ayırmada ise genellikle en az iki tür hizmet sunumunu bünyesinde barındıran hibrit (melez) nitelikli diğer (III) platformlar bulunmaktadır.

Tablo 1.1 Dijital Platformların Tasnifi

EKONOMİK İŞLEM CİNSİ VE MAHİYETİ			UYGULAMALAR (Örnek Uygulamalar)		
I - ÜRÜN SATIŞ VEYA KULLANIMI	I/I- MADDİ ÜRÜN	Satış	Amazon	Mercado Libre	Alibaba
			eBay	Yemek Sepeti	Trendyol
			n11	etsy	Getir
			GetirYemek		Hepsiburada
		Kiralama / Kullanma	Airbnb	Martı	Makemytrip
			Uber	Homestay	Ola
			Lyft	Bolt	

DİJİTAL EKONOMİK PLATFORMLAR	II- HİZMET SUNUMU (DİJİTAL EMEK PLATFORMLARI)	I/2- HİBRİT (Çoklu hizmet ve/veya ürün platformları)		Jumia	Gojek	Grab
		I/3- GAYRİ MADDİ ÜRÜN	Satış	App-Store	Google Play Store	Aptoide
			Kiralama / Kullanma	App-Store Netflix	iTunes	Spotify
		I/4- DANIŞMA ve ARACILIK	Üretim Pazarı ve Analitiği	AnyFactory	Laserhub	Xometry
			Tarım Pazarı ve Analitiği	Agri Marketplace	FarmCrowdy	Ninjacart
			Finansal Borç ve Analitiği	Ant Group	Avant	Nummo
		II/1- WEB TABANLI ÇALIŞMA (Bulut Çalışma)	Serbest ve Yarışmaya Dayalı Çalışma	Upwork Kabanchik	Freelancer Jovoto	99designs Quirky
			Rekabetçi Programlama	Codeforces	HackerRank	Topcoder
			Tıbbi Danışma	IDoc3	DocOnline	MDLive
			Mikro Görev İçerikli Kalabalık Çalışma	Amazon Mturk Microworkers	Clickworker	Crowdfunder
	II/2- KONUM TABANLI / GEÇİCİ YEREL ÇALIŞMA (Gig Çalışma)	Konaklama, Seyahat/Tatil	Airbnb	Homestay	Makemytrip	
		Ulaşım	Uber Lyft	Bolt Martı	Ola BinBin	
		Teslimat (Dağıtım / Kurye)	Meituan Instacart Lieferando	Rappi banabikurye	Uber Eats Trendyol Express	
		Ev Hizmeti ve Servisleri	Doit4u Helpling Armut	Task Rabbit BookMyBai Batmaid	Urban Company Kaufmich SweepSouth	
		Bakım ve Yerel Mikro Hizmetler	Care24 App-Jobber	CareLinx Streetspotr	Greymate Care	
	III- DİĞER	İLETİŞİM		Skype	Viber	Zoom
		SOSYAL MEDYA		Facebook Twitter	Youtube LinkedIn	Instagram TikTok
		ELEKTRONİK ÖDEME		PayPal	Paystack	Paytm
		KİTLE FONLAMA		Indiegogo Ketto	Klickstarter	Catarse
		Diğer	Haber	Google News	BuzzFeed	
			Bilgi, Arama, İnceleme	Google Search	Yelp	Feedly
			Reklam	OLX	Kenhoo	Gumtree
			Flört/Sevgili	Tinder	Bumble	Happn

Kaynak: Demirbilek, (2023)

Dijital emek platformları, tüm dijital platformlar arasında en yaygın kullanılan platformların belki de başında gelmektedir. Dijital emek platformları, işverenlerin istihdam ihtiyaçlarını karşılamak için çevrim içi

olarak hizmet sağlayıcılarına (emek arz edenlere) erişim sağlayan web veya konum tabanlı platformlardır. Bu platformlar, genellikle çeşitli hizmetler için “freelance çalışanları” bir havuzda toplar ve işverenlerle bu emek arz edenlerin bir araya gelmesine aracılık eder.

Dijital emek platformları sayesinde, işverenler ihtiyaçlarına uygun hizmet sağlayıcılarına kolayca erişebilmektedirler. Ayrıca iş takibi, ödeme ve iletişim gibi süreçleri dijital platformların sunduğu kolaylıklar ile etkili bir şekilde yönetebilirler. Benzer şekilde freelance çalışanlar da bu platformlar üzerinden iş arayabilir, kendilerine uygun çeşitli iş fırsatlarına ulaşabilirler.

Dijital emek platformları, yeni nesil iş modellerinin ihtiyaç duyduğu dijital işgücünün tedarik edilmesinde önemli bir görev ifa ederler. Platformlar ifa ettikleri bu vazife ile emek piyasasının işleyişi üzerinde önemli katkılar sunarlar. Hâlihazırda iki ana dijital emek platform türü bulunmaktadır. Bunlar; görevlerin çalışanlar tarafından çevrim içi ve uzaktan gerçekleştirildiği çevrim içi web tabanlı platformlar ve görevlerin emek arz edenler tarafından belirli bir fiziksel konumda gerçekleştirildiği konum tabanlı platformlardır (Schmidt, 2017).

Çevrimiçi web tabanlı platformlar arasında mikro görev, serbest çalışma, yarışma tabanlı, rekabetçi programlama ve tıbbi danışmanlık platformları yer alırken, konum tabanlı platformlar arasında taksi, teslimat, ev içi, bakım ve ev hizmetleri sunanlar yer almaktadır. Çevrimiçi web tabanlı işgücü platformları hem bireysel müşterilere hem de ticari müşterilere çeşitli hizmetler sunmaktadır. Örneğin, serbest çalışma ve yarışma tabanlı platformlar, çalışanların çeviriden grafik tasarıma kadar belirli görevler için müşterilerle bağlantı kurmasını sağlarken, tıbbi danışma platformları bireylerin çevrimiçi olarak doktorlardan tıbbi tavsiyelere erişmesine olanak tanır. Konum tabanlı platformlar, teknoloji kullanımı yoluyla, genellikle geleneksel işgücü piyasalarına paralel olarak faaliyet göstermeye devam eden taksi ve teslimat hizmetleri gibi çeşitli hizmetlere aracılık etmektedir. Bu türden diğer aracılık hizmetler arasında, bireysel müşterilerin evlerinde işgücü hizmetleri sunan bireysel işçilerle ev içi, bakım ve ev hizmetleri yer almaktadır (Schmidt, 2017; ILO, 2019).

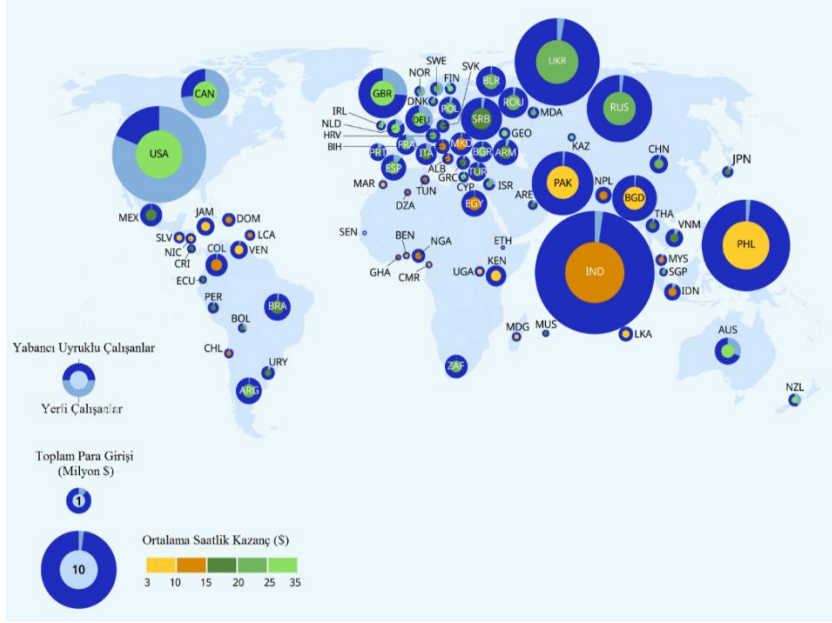
Dijital emek platformlarında, geleneksel istihdam ilişkilerine dayanan işler, bağımsız yükleniciler veya serbest meslek sahipleri tarafından gerçekleştirilen yeni nesil işlere dönüşmüştür. Dijital emek platformları

kullandıkları “bulut tabanlı” teknolojiler ile bağımsız yüklenici konumundaki emek arz edenleri, hizmet talep edenlerle buluşturmaktadır. Buradaki iş, yoğunlukla talep üzerine yapılmakta ve "tam zamanında" envanter sisteminin mantığı işgücü sürecine uygulanmaktadır (Vallas 2018). Dijital emek platformlarında yapılan işlerin ücretlendirmesinde, “parça başı ücret” esas geçerli olmaktadır. Ayrıca hizmeti ifa ile yükümlü, serbest meslek sahibi olarak tanımlanan bireyler, faaliyetlerini icra ederken kullanacakları her türlü sermaye ekipmanlarını kendilerinin sağlaması gerekmektedir (Stanford 2017).

Dijital emek platformları, işletmeler için görece düşük bir maliyetli ve bir iş akdi ile istihdam ilişkisinin doğal bir gerekliliği olan kısıtlara bağlı kalmadan emek arz edenler ile hizmet görevlerini eşleştirmektedir. Bu eşleştirme yapılırken dünyanın dört bir yanındaki dijital işgücünden faydalanılabilmektedir. İlgili işletmenin ihtiyaç duyduğu hizmet talebi, dijital emek platformları sayesinde görece daha hızlı ve daha düşük bir fiyatla tamamlanabilme olanağına kavuşmaktadır.

ILO (2021) yer verilen bir analizde dijital emek platformlarında cereyan eden işlemlerin kaynağı ortaya konmaya çalışılmıştır. Buna göre Ocak-Aralık 2019 dönemi için büyük bir dijital emek platformundaki toplam 200.000 projeden elde edilen verilere göre platforma iletilen iş taleplerinin ağırlıklı olarak kuzey yarım küredeki işletmelerden geldiği ve işlerin yine ağırlıklı olarak güney yarım kürede bulunan dijital işgücü tarafından karşılandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu duruma aşağıda Şekil 1.2’ de yer verilmiştir.

Şekil 1.2 Örnek Dijital Emek Platformundaki İş, Kazanç Dağılımı

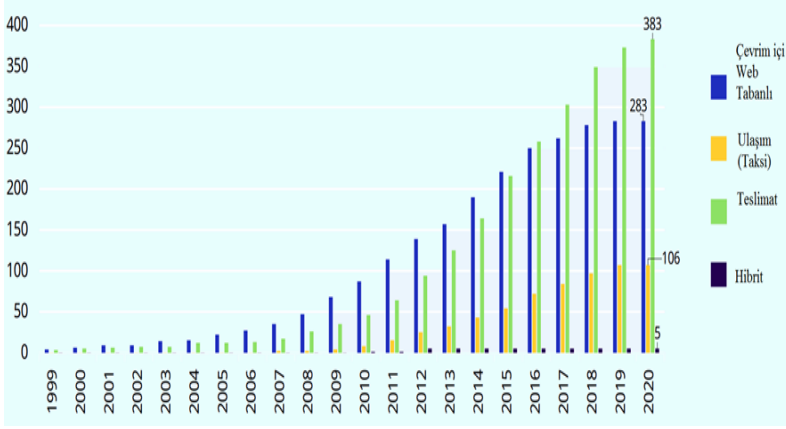
Kaynak: ILO, (2021)

Şekil 1.2’de yer verilen verilere göre dijital emek platformuna iletilen iş talebinin ülke içinden mi yoksa yurt dışından mı geldiğini göstermektedir. Şekilde yer verilen balonun boyutu, ülkeye gelen milyon \$ cinsinden ticaret girişini, farklı bir söylemle iş hacmini göstermektedir. Toplanan veriler, iş talebinin büyük ölçüde Avustralya, Kanada, Almanya, Yeni Zelanda, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda ve ABD’den geldiğini göstermektedir. Platforma iletilen bu iş talebinin büyük bir kısmı, başta toplam pazarın neredeyse yüzde 20’sini oluşturan Hindistan (26 milyon \$), Filipinler (16 milyon \$) ve Ukrayna (13 milyon \$) olmak üzere gelişmekte olan ülkelerdeki iş gücü tarafından karşılanmaktadır.

ILO (2021:44)’de yer verilen bilgilere göre, dijital platformlar aracılığıyla dış kaynak kullanımına ilişkin tablo 2013 yılına kıyasla değişmemiş olmasına karşın, dış kaynak kullanımı işlem hacmi anlamında artmıştır. Ayrıca hemen hemen tüm ülkelerde, dijital emek platformlarında dış kaynak kullanan yerleşik işverenlerin payı da artış eğilimindedir. Dolayısıyla, dijital işgücü platformları küresel ölçekte rağbet görmektedir. İşletmeler, daha düşük fiyat ve

ücret seviyelerine sahip yerlerdeki platform çalışanlarıyla çalışarak bir yandan istihdam olanakları sağlarken diğler yandan maliyetlerini daha da düşürebilmektedir.

Şekil 1.3. Yıllar İtibariyle Küresel Ölçekte Aktif Dijital Emek Platform Sayıları

Kaynak: ILO, (2021)

Yukarıda, Şekil 1.3'te yıllar itibariyle küresel ölçekte aktif dijital emek platformu değışimi gözlenmektedir. Buna göre gerek çevrim içi web tabanlı gerekse konum tabanlı dijital işgücü platformlarının sayısı geçmiş on yılda hızla artmıştır. Çevrim içi web tabanlı platformlara (mikro görev, serbest ve rekabetçi programlama) ve taksi ile teslimat sektöründeki konum tabanlı platformlara bakıldığında, Ocak 2021 döneminde küresel olarak faaliyet gösteren en az 777 aktif platform bulunmaktadır. Bu platformdan, 383 tanesi, teslimat sektöründe faaliyette olup, toplam içinde ilk sırada yer almaktadır. Teslimat platformlarını, 283 platform ile çevrim içi web tabanlı platformlar takip etmektedir. Taksi platformları ise 106 ile üçüncü sıradadır. Taksi, teslimat ve e-ticaret gibi çeşitli hizmetlerden en az ikisini birlikte sunan hibrit (melez) platform sayısı ise 5'tir. Çevrim içi web tabanlı platformlar arasında çoğunluğu serbest çalışan platformlar (181) oluştururken, daha az sayıda mikro görev (46), yarışma tabanlı (37) ve rekabetçi programlama (19) platformları bulunmaktadır (ILO, 2021).

Şekil 1.3' de dikkat çeken diğler önemli bir husus ise 1999 ve 2000'li yılların başlarında sayı bakımından oldukça az olan platformlar, 2008 küresel krizi ile birlikte deyim yerindeyse atağa kalkmış durumdadır. 2016 yılına kadar

teslimat platformlarının sayısı, çevrim içi web tabanlı platformların gerisindeyken 2016 yılı birlikte onları geride bırakmıştır. Dikkat çekici yükseliş sergileyen diğeri bir hizmet platformu ise ulaşım (taksi)dır. Yine küresel kriz sonrasında bu platform sayılarında hatırı sayılır yükselişler gözlemlenmektedir. Geleneksel taksi ve teslimat hizmetlerine alternatif olarak ortaya çıkan bu yeni nesil taksi ve teslimat platformlarının yükselişinde dijital teknolojilerin sağladığı kolaylıklardan kaynaklanan rekabetçi fiyatın önemli bir katkısı olabilir.

Freelance Çalışmadan Dijital Göçebelere Giden Süreç

Bilişim teknolojilerinde ortaya çıkan radikal gelişmeler, hayatın hemen her alanında köktenci değişimlere ortam hazırlamıştır. Ticaret hayatındaki iş yapma modellerinden, çalışma hayatındaki istihdam biçimlerine kadar yeni ve farklı oluşumlar vücut bulmaya başlamıştır. Bu yeni oluşumlara ekonomik konjonktürde ortaya çıkan istikrarsızlıklar ve dalgalanmalar da eklenince iş yapma ve istihdam şekillerinde ortaya çıkan değişim hareketi boyut atlamıştır.

Böylece gerek devletin de içinde olduğu işverenlerin gerekse de çalışanların gündem maddelerinin arasına “esnek çalışma” kavramı dâhil olmuştur. Esnek çalışma, emek arz eden konumundakilerin, görevlerini hangi zaman aralığında, ne kadar sürede ve hangi mekânda yerine getireceklerini belirleyen kararları alabilme serbestliği (Hill vd., 2001) olarak tarif edilebilir.

Günümüzde esnek çalışma modelinin pek çok uygulama biçimi vardır. Esnek çalışma biçimlerinin neredeyse tümünde bulunan müşterek özelliği, geleneksel istihdam tipinden zaman kıstasına göre kısa ve mekân kıstasına göre esnek olmasıdır (Yalçın ve Başol, 2020). Dijital ekonomi ve dijital platformlarla gündeme gelen freelance çalışma ise üzerine kurulu olduğu mimari yapı sayesinde esnek çalışma modellerinin bu müşterek özelliğini bünyesinde taşımaktadır. Aşağıda yer verilen Tablo 1.2’de bazı temel esnek çalışma modellerine kısaca yer verilmiştir.

Tablo 1.2 Esnek Çalışma Modelleri Özeti

Evden Çalışma (Telecommuting)	Bir çalışanın, günlük çalışma süresinin en azından bir kısmını, işyeri haricindeki bir mekândan uzaktan bir şekilde tamamlamasıdır (Wang vd., 2020).
Uzaktan Çalışma (Remote work)	Bir tüzel kişiliğin, evvelce tespit edilmiş mesai saatlerini hiç olmazsa küçük bir kısmını, çeşitli bilgi ve teknoloji olanaklarını kullanarak işyerinden farklı bir yerde uzakta (çoğunlukla evden) çalışmayı bünyesinde barındıran bir çalışma modelidir (Allen vd., 2015).
Yarı Zamanlı Çalışma (Part-time work)	Standart bir tam zamanlı çalışma programdan daha düşük mesai saatlerine dönük çalışma biçimidir (Wheatley, 2017).
İş Paylaşımı (Job sharing)	Geleneksel tam zamanlı bir istihdam ilişkisinden ayrıksı olarak tam zamanlı bir işin iki veya daha çok işçi tarafından paylaşılarak yerine getirilmesidir (Blomeyer, 1994)
Geçici Çalışma (Temporary work)	Bir işveren ile çalışan arasında belirli bir süre veya belirli bir proje için oluşturulan istihdam ilişkisidir (Felfe vd., 2008).
Sıkıştırılmış Çalışma Haftası (Compressed work week)	Normal haftalık mesai süresinin daha az gün olarak aynı toplam mesai süresini verecek biçimde yeniden belirlenmesidir (Lewis, 2003).
Freelance (Gig çalışma)	Sadece bir işverene tam zamanlı emek arz etmek yerine, bağımsız yüklenici olarak, proje esaslı olarak birden çok emek talep edene hizmet sunmayı benimseyen esnek istihdam biçimidir (Cripe, 2016; Vallas ve Schor, 2020).

Tablo 1.2’den de görüleceği üzere freelance çalışma, esnek çalışma modelleri arasında yer almaktadır. Esnek çalışma, çalışanların işlerini istedikleri zaman ve istedikleri yerde yapabilmelerine olanak tanırken, freelance çalışmada ise çalışanlar belirli bir şirkete bağlı kalmadan bağımsız yüklenici sıfatıyla iş yapabilmektedirler. Bu noktada bazı şirketler hem kendi çalışanları için esnek çalışma modelini benimseyebilmekte hem de proje bazlı

belirli bir işin yapılması amacıyla şirket dışından freelance çalışma hizmeti alabilmektedir. Şirketler bu şekilde bir çalışma modeliyle birlikte etkili ve verimli bir istihdam süreci işletebilmektedirler.

Esnek çalışma ve freelance çalışma arasında birçok benzerlik bulunmaktadır. İkisinde de çalışanlar belirli bir işverene bağılı olmadan kendi çalışma programlarını belirleyebilirler ve genellikle işlerini ofis dışından, evden veya herhangi bir mekândan yapabilirler. Ayrıca hem esnek çalışma hem de freelance çalışma genellikle proje bazlı veya dönemsel olarak yapılan işlerde tercih edilmektedir.

Her iki çalışma modeli de genellikle işçiye daha fazla özgürlük ve kontrol sağlar. İşçiler, kendi çalışma saatlerini ve koşullarını belirleyebilirler ve işlerini istedikleri şekilde yapabilirler. Ayrıca, hem esnek çalışma hem de freelance çalışma genellikle daha fazla iş tatmini ve özgüven getirebilir. Zira işçiler bu atipik çalışma modellerinde kendi kendilerini yönetir ve işlerinin sonuçları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olurlar.

Esnek çalışma ve freelance çalışmanın işveren bakımından bazı kazanımları olabilir. Şirketler, proje bazlı çalışarak ihtiyaç duydukları zaman ve becerilere sahip çalışanları kolayca işe alabilir ve istedikleri zamanda iş birliklerini sonlandırabilirler. Bu da işverenlere daha fazla esneklik ve maliyet avantajı sağlayabilir.

Kavramsal Açıdan Freelance Çalışma

Freelance çalışma biçimi, internetin ve dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkmış yeni nesil bir çalışma modelidir. Freelance deyimine, ilk kez Sir Walter Scott'un 1819 yılında kaleme aldığı "Ivanhoe" adlı eserinde "free lance" olarak yer verilmiştir. Romanda "free lance" deyimini bir İngiliz lordun paralı askerlerini anlatmak için kullanılmıştır (Scott, 1819). Günümüz modern anlamındaki "freelancer" sözcüğünün kullanımı ise 1970'li yıllara rastlamaktadır. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) tarafından yüksek teknoloji endüstrisinde çalışan mühendislerin projelerin sona ermesiyle işsiz kalmaları sorununu çözmek amacıyla "Freelance Project Work Program" adı verilen bir kariyer programı başlatılmıştır. Bu program, mühendislerin serbest çalışma yoluyla projelere dâhil olmalarını ve fikirlerini satmalarını teşvik etmiştir. Sözü edilen program, freelance çalışmanın yaygınlaşmasına ve freelance kavramının daha geniş bir anlamda kabul görmesine katkıda

bulunmuştur. Bahsedilen kariyer çalışmaları, freelancerların kendilerine verilen vazifeleri ifa ederken sınır tanımamalarından esinlenerek, freelancerların “Sınırları Olmayan İşçi (Borderless Workers)” biçiminde literatüre giriş yapmasına neden olmuştur (Rawat, 2021; Tams ve Arthur, 2010; Hudek vd., 2020).

Freelance çalışma veya freelancer çalışanlar, literatürde oldukça değişik biçimlerde tarif edilmektedir. Söz konusu tanımlamalara; “*kendi işinde çalışan (serbest meslek erbabı) (Self-employed)*”, “*bağımsız tüccarlar (sole traders)*”, “*kendi nam ve hesabına çalışanlar (Own-account worker)*”, “*bağımsız yükleniciler (independent contractors)*”, “*Bağımsız Profesyoneller independent professionals (IPros)*” (McKeown, 2015) ile “yalnız profesyoneller (lone professionals)” (Leighton ve McKeown, 2015) örnek verilebilir.

“Freelance” söylemi ile AB’ de “bağımsız profesyoneller”, “geçici işçiler” veya “yükleniciler”, ABD’de “bağımsız işçiler”, Avustralya’da “kendi hesabına çalışanlar”, küresel ölçekte ise “serbest çalışan işçiler” kastedilmektedir. Türkiye’de ise “freelance” çalışmaya denk gelen kanuni bir tanımlama mevcut değildir (İlyas, 2022). Bu nedenden ötürü çalışmada kavramın orijinal hali olan “freelancer” söylemine yer verilmektedir.

Freelance çalışma, yalnızca bir işveren namına bir iş akdi ile tam zamanlı emek arz etmek yerine, özerk bir biçimde çalışmayı ve proje esaslı olarak birden daha fazla emek talep edenlere hizmet sunmayı bünyesinde barındıran atipik bir çalışma biçimidir. Freelance çalışma, emek arz edenlerin hizmet programları, hizmet ifa yeri ve yüklendiği projelerin cinsi üzerinde otokontrole olanak tanıyarak çalışmanın esnek bir yapıya bürünmesine ortam hazırlamaktadır. Freelance çalışma, çoğunlukla iş hayatı ile özel hayatı arasında denge kurarak, kendi kendinin patronu olmak veya mekân kısıtı olmadan farklı bir iş deneyimi yaşamak isteyen bireyler için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar ve bilişim teknolojilerinde meydana gelen iyileşmelerle sayısı giderek artan çevrim içi platformlar, proje bazlı işlere olan talebi arttırmış ve freelance çalışmanın revaç bulmasına meydan vermiştir (Öztuna, 2017; Vallas ve Schor, 2020).

Freelance Çalışma

Dijital teknolojilerin sunduğu kolaylıklar sayesinde bireyler, istedikleri yerden çalışma olanağına sahip olmuştur. Ayrıca dijital platformlar sayesinde hizmet talep edenler ve emek arz edenler rahatlıkla buluşabilmektedirler. Bu doğrultuda freelance çalışma modeli, bilindik istihdam modellerine bir alternatif teşkil etmektedir. Bağımsız yüklenici konumundaki emek arz edenler, diledikleri projeleri tercih edebilir, mesai saatlerini bizzat kendileri saptayabilir ve çoğunlukla aynı anda birden çok işverenlerle çalışabilirler. Böylelikle freelancer çalışanlar bir yandan iş-özel yaşam dengesini kurmakta, diğer yandan da daha geniş bir iş portföyü elde edebilmektedirler. Freelance çalışmada, bir işyerinde mevcut olan kurallara boyun eğme ve çalışma düzenine uyma gibi gereklilikler söz konusu değildir (Çiğdem ve Erdoğan, 2019).

Freelance çalışma biçimi, özellikle yaratıcı sektörlerde, teknoloji alanında ve dijital pazarlama gibi alanlarda yaygın olarak tercih edilmektedir. İnsanların kendi yeteneklerini sergileme fırsatı buldukları ve kendi işlerini yarattıkları bu model, gelişen teknolojiyle birlikte daha da popüler hale gelmektedir.

Freelance çalışma kavramı, çok çeşitli faaliyetlere atıfta bulunmak amacıyla da kullanılmaktadır. Tablo 1.3'te yer verildiği üzere freelance çalışma kavramı yerine birçok alternatif kullanılabilir. Bu ise freelance çalışmanın belirgin bir ayırt edici özelliğinin olmadığı hususunu gündeme getirmektedir. Freelance çalışma modelini benimseyen emek arz edenler, bir işverene ve iş akdine bağlı olmadan çalışırlar. Freelance iş gücü arzı özünde proje bazlı, devamlılık arz etmeyen, önceden belirlenmiş bir vazife için icra edilen çalışma modelidir. Freelance çalışma biçiminde emek arz edici konumunda olanlar, sahip oldukları profesyonel özellikli becerilerini belirlenen ücret karşılığında sunmaktadırlar (Platman, 2004; Kitching ve Smallbone, 2012).

Freelance çalışma modelini benimseyenlerin yaptığı işler incelendiğinde, çoğunlukla uzmanlık gerektiren profesyonel nitelikli işler olduğu görülecektir. Bu bağlamda freelancerlar, metin yazarlığı, grafik tasarım, websitesi geliştiriciliği, yazılım analistliği, programlama, teknik müşavirlik gibi teknik bilgi içeren çeşitli hizmet kollarında faaliyettedirler (Shevchuk ve Strebkov, 2021). Freelancer çalışanlar, iş yeri dışındaki farklı bir mekândan emek arz edebilmekte ve ayrıca eşanlı olarak birden çok müşterinin yer aldığı

bir portföye sahip olabilmektedirler (Akhmetshin vd., 2018). Freelance çalışmaya günden güne artan rağbetin altında yatan unsurlardan belki de en önemlisi, freelance çalışmayı benimseyenlerin kendi ajandalarını oluşturabilmeleri ve asıl çalışmak istedikleri projeleri tercih edebilmeleri nedeniyle sahip oldukları iş tatminidir (Ferguson, 2018). Ek olarak, freelance çalışma modelini benimseyen hizmet arz ediciler, icra ettikleri faaliyetler için çoğunlukla klasik bir istihdam ilişkisindeki ücrete göre daha yüksek ücretler belirleyebildikleri için, görece daha fazla para elde etme şansını yakalayabilmektedirler (Karataban, 2021). Buna karşılık, freelance çalışmayı tercih edenler, proje bazlı işleriyle ilgili olarak geniş bir sorumlulukları olduğu için müşteri portföyünü genişletmek ve mevcut satın alma güçlerini korumak gibi güçlüklerle de mücadele ederler (Veijola, 2021; Karataban ve Ekiz Gökmen, 2022). Freelance çalışma modeli, proje temelli ücret sistemi ve iş-yaşam dengesini kurmak isteyen bağımsız yükleniciler için hatırı sayılır fırsatlar sunmakta ve böylece oldukça rağbet görmektedir (Öztuna, 2017).

Freelance Çalışmanın İlişkili Olduğu Kavramlar

Freelance çalışma, dijital teknolojide meydana gelen ilerlemelere bağlı olarak, yeni kavramlarla etkileşim halindedir. Yaşanan bu etkileşim çoğu zaman kavramların birbirleri yerine kullanılmasına ve kavram kargaşasının yaşanmasına ortam hazırlamaktadır. Öyle ki bazı kavramlar günümüzde freelance çalışmanın yerine kullanılmaktadır. Aşağıda Tablo 1.3'te freelance çalışma ile benzer anlamlarda kullanılan kavramlara yer verilmiştir.

Tablo 1.3 Freelancer Yerine Kullanılan Alternatif Kavramlar

Bağımsız Yüklenici (Independent Contractor)	Hizmet talep edenlere, emek arz etmesine rağmen çalışan olarak kabul görmeyen işgücüdür (Burke ve Cowling, 2015).
Uzaktan Çalışan (Remote Worker)	İşyeri haricindeki, ev veya farklı bir mekândan, bazı dijital teknolojik araçlar sayesinde uzak bir konumdan çalışmaktır (Braesemann vd., 2022).
Serbest Çalışan (Freelancer)	Bir iş akdine bağlı olarak değil, proje bazında çalışıp hizmet sunan çalışanlardır (Jang, 2017).
Kendi Hesabına Çalışan (Solopreneur)	Yalnızca kendi nam ve hesabına çalışan tek kişilik girişimcilerdir (Patagundi vd., 2017).
Gig Çalışanı (Gig worker)	Genellikle çevrimiçi platformlar aracılığıyla proje bazında birden fazla müşteri için çalışan kişidir (Watson vd., 2021).
Serbest Meslek Sahibi (Self- employed)	İşini bizzat kendisi idame ettiren veya müşterilerine bir işverenden bağımsız olarak hizmet veren kişidir (Baitenizov vd., 2019).
Danışman (Consultant)	Belirli konularda danışanlarına yol gösteren ve strateji oluşturan uzman kişilerdir (Kazi vd., 2014).
Dijital Göçebe (Digital Nomad)	Dijital teknolojilerle donatılmış, 'her zaman, her yerde' anlayışıyla bir işyeri olmaksızın dünyanın farklı bir yerinden çalışıp, ikamet edebilen profesyonellerdir (Hannonen, 2020).
Portföy Çalışma (Portfolio Working)	Çoğunlukla serbest meslek sahibi veya freelance çalışma modelini benimseyenlerin eşanlı olarak birden fazla işte görev ifa etmeleridir (Pehkonen, 2013).
E-lancer	Dijital mecralarda bağımsız yüklenici veya serbest çalışan olarak emek arz eden bireylerdir (Singh ve Finn, 2003).

Tablo 1.3'ten de görüleceği üzere freelance çalışma modeli ile ilgili bir kavram kargaşası mevcuttur. Tabloda yer alan kavramların birçoğu freelance çalışma modeli esastır. Üzerinde önemli durulması gereken diğer bir husus ise çalışma konumuzu da oluşturan dijital göçebelerin, freelance çalışma ile olan etkileşimidir.

Freelance çalışma biçiminden dijital göçebelere giden süreç bireylerin genellikle işlerini fiziksel ofis ortamından dijital ortama taşınması ve daha fazla

esneklik, özgürlük elde etmek istemesiyle gerçekleşmektedir. Bu süreç genel olarak şu adımları içerebilir (Cook,2023):

- **Belirli bir gelir kaynağı oluşturma:** Freelancer çalışma modeli ve dijital göçebelerin de içinde bulunduğu pek çok çalışma modelinin oluşumunda ana gaye bir gelir kaynağı yaratmaktır. Bu doğrultuda bireyler, sabit bir iş, serbest meslek ya da başka bir gelir kaynağı oluşturma çabası içerisindeyler.
- **Dijital becerilerin geliştirilmesi:** Dijital göçebeler çoğunlukla internet üzerinden çalıştıkları için, dijital becerilerini geliştirmeleri önemlidir. Bu, web geliştirme, içerik yazma, dijital pazarlama gibi becerileri içerebilir.
- **Uygun bir iş ortamı oluşturma:** Dijital göçebeler, genellikle yerleşik oldukları mekânda ya da seyahat ettikleri yerlerde hizmet arz ederler. Çalışma yaşamında esnek olma fikrinden hareketle dijital göçebeler için, verimli bir çalışma ortamı oluşturmak önemlidir.
- **İş arama ve müşteri portföyü oluşturma:** Dijital göçebeler ekseriyetle dijital tabanlı, freelance platformlarda iş ararlar ve kendi müşteri portföylerini oluştururlar. Bu adım, çevrim içi pazarlama, network (ağ) oluşturma ve freelance iş ilanlarına başvuru gibi aktiviteleri içerebilir.
- **Seyahat planlama ve uyum:** Dijital göçebeler, genellikle hem seyahat edip yeni yerler, kültürler keşfetmek isteyen, hem de “her zaman her yerde” anlayışı ile bulundukları yerde çalışarak hayatlarını idame ettiren bireylerdir. Bu nedenle, seyahat planlaması yapmak ve işlerini seyahat ettikleri yerlere uyumlu hale getirmek dijital göçebeler bakımından önemlidir.
- **Gelir yönetimi ve finansal planlama:** Dijital göçebeler, çoğunlukla gelirlerini çeşitlendirmek ve maddi bakımdan güvende olmak için etkili bir gelir yönetimi ve finansal planlama yapmak durumundadırlar. Zira dijital göçebelerin düzenli bir gelir kaynağı yoktur. Elde ettikleri gelir dalgalı bir seyir izleyebilmektedir.

Freelance çalışmadan dijital göçebelere evrilen süreç, bireyin kişisel tercihlerine ve hedeflerine bağlı olarak değişebilir. Buna karşılık çoğu durumda dijital göçebelik bünyesinde daha fazla özgürlük, esneklik ve seyahat olanağı

ile çalışmayı bünyesinde barındırır. Bu süreçte, iş bulma, seyahat planlama, finans yönetimi ve uygun bir çalışma ortamı oluşturma gibi adımlar kritik öneme sahiptir.

YENİ BİR YAŞAM VE TURİST TÜRÜ OLARAK DİJİTAL GÖÇEBELİK

Turist kavramı farklı zamanlarda ve farklı disiplinlerde farklı bakış açılarıyla ele alınmış ve bu nedenle çeşitli şekillerde kavramsallaştırılmıştır. Cohen'e (1972) göre turist, alışılmış çevresinden geçici olarak ayrılan ve başka bir yerde zaman geçiren kişidir. Bu ayrılma süreci kişinin eğlence, kültürel tatmin, sosyal statü kazanımı gibi farklı motivasyonlara dayalı olabilmektedir. Leiper (1979) ise turisti evinden farklı bir destinasyona, geçici olarak seyahat eden ve bu süreçte ulaşım sistemleri ve turistik çekiciliklerle etkileşim kuran kişi olarak tanımlamıştır. Maccannel (2013) turistleri otantik deneyimler arayışı içinde kendi gündelik yaşamından uzaklaşan bireyler olarak tanımlamış ve bu yönüyle turistlerin, modern toplumun yabancılaşmış bireyi olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Lanfant'da (1995) turistlerin, modernitenin ürünü olduğunu vurgulayarak farklı kültürleri deneyimleme, farklı yaşam biçimlerini gözlemleme ve bireysel kimliğini yeniden kurma amacıyla hareket ettiklerini belirtmiştir. Turist kavramının tarihsel gelişimi değerlendirildiğinde, bu kavramın sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan boş zaman olgusuyla birlikte şekillendiği görülmektedir. Zamanla değişen toplumsal yapı, ulaşım olanaklarındaki gelişmeler, ekonomik dönüşümler ve kültürel değerler doğrultusunda kavramın anlamı da dönüşüme uğramıştır. İlk dönemlerde, turistik daha çok gezi amaçlı gerçekleştirilen geçici yer değişikliği olarak tanımlanırken; günümüzde farklı motivasyonlarla ortaya çıkan, kalış süresi ve faaliyet biçimlerine göre çeşitlenen daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür.

Günümüzde ise turist, klasik "tatilci turist" anlayışının ötesine geçerek deneyim, kimlik, mobilite, üretim-tüketim ilişkisi, dijitalleşme gibi bağlamlar çerçevesinde kavramsallaştırılmaktadır. Örneğin Urry ve Larsen (2011) turistleri yalnızca fiziksel olarak hareket eden değil aynı zamanda imgeler, anlamlar ve deneyimler arasında da hareket eden bir tüketici olarak ele almaktadır. Bununla birlikte turistlerin üretici rollerine ilişkin tanımlarda bulunmaktadır. Cohen ve Cohen (2012) günümüzde turistlerin yalnızca tüketici değil, aynı zamanda deneyimin ortak üreticisi ve aktörü olduğunu ifade

etmektedir. Buna göre turist kavramsallaştırması postmodern turizm, kimlik arayışları, özgünlükten kaçış ve esneklik ile karakterize edilmektedir. Benzer şekilde Richards'da (2011) modern turistin, anlam arayışı içinde olan, yaratıcı ve deneyimsel turizme yönelen bir birey olduğunu belirtirken bu turist tipinin, tüketicinin ötesinde üretken bir rol de üstlendiğini vurgulamaktadır. Turizm araştırmalarında en yaygın kullanılan tanım ise Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) ait olup buna göre turist, “ikamet ettiği yerin dışına, bir yıl içinde 24 saatten fazla ve 12 aydan kısa süreliğine seyahat eden, temel amacı eğlence, iş, sağlık ya da kişisel nedenler olan ve kalış süresince orada daimî bir ikamet kurmayan birey” olarak tanımlanmaktadır (UNWTO, 1995).

Nasıl ki tarihsel süreç içerisinde turizm kavramı değişen toplumsal, ekonomik ve kültürel dinamiklere bağlı olarak farklı biçimlerde tanımlanmışsa; nasıl ki farklı disiplinler bu kavrama kendi kuramsal yaklaşımlarıyla farklı anlamlar yüklemişse, dijitalleşme de günümüzde turizm olgusunu ve turistin tanımını yeniden şekillendirmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, turistlerin karar alma süreçlerinden deneyimlerini paylaşmaya kadar tüm aşamalarda davranışlarını yapısal olarak değişime uğratmaktadır. Akıllı telefonlar, sosyal medya platformları, seyahat uygulamaları, yapay zekâ destekli sistemler aracılığıyla turistler artık daha etkileşimli ve bağlantılı seyahat deneyimi yaşamaktadırlar. Bu durum yalnızca turistik ürünlerin sunum şeklini değil turistlerin kendilerini de dönüştürmekte ve klasik turist yaklaşımlarını yerini esnek, üretken ve dijital ağlarla iç içe geçmiş yeni turist tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Hannam vd. (2006) tarafından kavramsallaştırılan ağ bağlantılı turist, dijitalleşmenin turizmde yarattığı dönüşümün öne çıkan örneklerinden biridir. Bu turist tipi yalnızca fiziksel hareketliliğiyle değil, aynı zamanda dijital ağlar üzerinden kurduğu sürekli bağlantılarla tanımlanmakta, seyahat deneyimi ise çevrimdışı etkileşimlerle birlikte çevrimiçi dinamiklerin bir bileşimi olarak şekillenmektedir. Gretzel vd. (2015) ise akıllı turist kavramını ortaya koyarak, bu turistlerin veri destekli teknolojiler, akıllı destinasyonlar ve kişisel seyahat asistanları aracılığıyla bilgiye anlık erişim sağlayan ve deneyimlerini bireysel tercihlerine göre şekillendiren bireyler olduğunu belirtmektedir. Richards (2011) tarafından geliştirilen yaratıcı turist kavramı, dijitalleşme sayesinde turistlerin seyahat deneyimlerini aktif biçimde tasarlayabildikleri yaratıcı bir katılım sürecine işaret etmektedir. Öte yandan, Neuhofer, vd. (2014) tarafından

tanımlanan dijital turist, seyahatinin tüm aşamalarını dijital araçlar aracılığıyla planlayan, deneyimleyen ve bu deneyimi çevrimiçi ortamda paylaşan bireyleri ifade etmektedir.

Dijitalleşmenin turist tipleri üzerinde yarattığı değişimin en dikkat çekici örneklerden biri de dijital göçebelilerdir. Bu bireyler dijital teknolojiler sayesinde tek bir yere bağlı kalmadan çalışabilme olanağına sahip olduğu için, hem seyahat eden hem de üretken birey kimliğiyle geleneksel turist anlayışının ötesine geçmektedir. Bu bağlamda dijital göçebeler hem seyahat eden hem de çalışan bireyler olmaları itibarıyla, literatürde sıklıkla “bir turist midir, değil midir?” sorusunu gündeme getiren tartışmalı bir profil olarak öne çıkmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Dijital göçebelerin kavramsal çerçevesini çizmeden önce terminoloji ile ilgili bazı hususlara yer vermenin yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Böyle bir terminolojik ayrıma yer vermenin gerisinde göçebe ile benzer anlamlarda kullanılan ancak farklı şeyleri ifade eden yerleşimci, göçmen gibi kavramların ne anlama geldiğini vurgulamak yatmaktadır. Zira bahse konu kavramlar, yabancı literatürden Türk diline çevrilmekte ve bir kavram kargaşasına meydan verebilmektedir. Yapılacak bu tanımlama ile çalışma konumuzu oluşturan “dijital göçebeler” yerine neden dijital göçmen veya dijital yerleşimci kullanılamayacağı belirginleşebilecektir.

Yerleşimciler belirli bir mekânda sabit bir şekilde yaşar ve hayatlarını idame ettirirler. Buna göre günümüz dünyasında yaşayan insanların çoğu yerleşimcidir. Göçmenler ise kalıcı olarak ya da uzun bir süreliğine yeni mekânlara taşınan insanlardır. Doğup büyüdükları kültürden farklı, sabit yerlerde yaşar ve çalışırlar. Örneğin, gurbetçi olarak ifade edilebilen modern "expat" işçiler göçmendir ancak göçebe değildir (Schlagwein, 2018b).

Göçebeler ise çeşitli nedenlerle sık sık farklı yerlere taşınan insanlardır. Geleneksel anlamda göçebelerin temel motivasyonları, yiyecek temin etmek, sürüleri için otlak bulmak veya farklı faaliyetlerle geçimlerini sağlamaktır. Göçebeleri ve göçmenleri tanımlamada gri bir bölge olsa da, göçebeler bir yaşayış biçimi olarak daha sık hareket eder veya sürekli yer değiştirirler (Bulut, 2021; Thompson, 2018).

Prensky tarafından bahsedilen “dijital yerli” kavramına da burada yer vermenin olumlu olacağı değerlendirilmektedir. Yeni bilgi teknolojilerine ehil

ve yatkın olan kuşak “dijital yerli” olarak isimlendirilmiştir. Bu doğrultuda 1980 öncesi doğumlular ve bilgi teknolojileriyle görece daha geç tanışan kuşak ise “dijital göçmenler” olarak ifade edilmiştir (Prensky, 2001).

Geleneksel anlamda göçebeler, türlü şartlar doğrultusunda, sahip oldukları hayvanlar ve eşyalarıyla mekân değiştiren, sabit bir ikameti olmayan birey topluluğu şeklinde tanımlanabilir. Göçebeler, ekseriyetle çadır gibi taşınabilir barınaklarda yaşayıp, büyükbaş veya küçükbaş hayvanlarını, ilgili meslek faaliyetlerini de beraberlerinde götürürler (Dilay ve Onur Erman, 2024).

Geleneksel göçebe kültüründe yer değiştirme şekillerine göre, yatay ve dikey göçebelik olmak üzere iki çeşit göçebelik mevcuttur (Aksoy, 2020). Tam göçebelik olarak da adlandırılan, yatay göçebelik; uzun menziller arasında cereyan eden, genellikle çöl bölgelerinde geçimini devecilikle sağlayan veya şehir ve kasabaların yakın çevresinde küçükbaş hayvancılığı benimseyen topluluklarda rastlanılan göçebelik türüdür (Aksoy, 2001). Dikey göçebelik ise, sıcak yaz döneminde yüksek rakımlardaki serin yaylalara, meralara, soğuk kış mevsiminde kışlaklara hareket etmek biçimindeki göçebeliktir (Dilay ve Onur Erman, 2024).

Yerleşik hayata geçiş ile azalmaya başlayan göçebelik, evrimsel açıdan başka bir görünüme bürünerek kendinden farklı bir biçimde yeniden söz ettirmektedir. Dijital teknolojilerde meydana gelen baş döndürücü ilerlemeler, küreselleşme, artan internet kullanımı ve buna bağlı olarak akıllı telefon kullanımında kaydedilen artış, inovatif ticaret modellerinin oluşmasına, ekonomik ajanların davranışlarının dijitalleşmesine ve iş yaşamında atipik çalışma modellerinin ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Gelineen noktada göçebelik kültürü de dijitalleşmeden nasibini almış ve çağın fenomen kavramlarından olan “dijital göçebeliğin” sahne almasını sağlamıştır. Dijital göçebelik, yeni nesil bir çalışma modeli olmasının yanında aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Bu yaşam biçimini benimseyenlerin sayısında son dönemlerde meydana gelen göz kamaştırıcı artış ise dijital göçebeliğin toplumsal bir sınıfa doğru evirmektedir.

Dijital göçebelik söylemi ilk kez 1997 yılında Tsugio Makimoto ve David Manners tarafından kaleme alınan aynı adı taşıyan “Digital Nomad” adlı eserde kullanılmıştır. Kitapta, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin, çalışma modellerinde köklü değişiklikler yaratabileceği ve bunun da bireylerin hayat tarzlarında köktenci değişiklere yol açabileceği

öngörölmüştür. Buna karşılık kavramla ilgili öncöl örnekler o zamandan önce de mevcuttu (Roberts, 1984). Hatta Marshall McLuhan' ın 1962 ve 1964 yıllarında kaleme aldığı eserlerinde kavramsal tahminlerin yapıldığı görölmektedir. Dijital göçebeliğin daha geniş kökleri sırt çantalı gezginlik hareketine ve aslında geleneksel göçebeliğe kadar uzanmaktadır (Schlagwein, 2018b).

Dijital göçebeler, istihdam ilişkileri çevrim içi platformlarda gerçekleşen çalışanlardır. Dijital göçebeler, mesleklerini icra etmek için bir işyerine veya fiziki ortama ihtiyaç duymazlar. Bu özelliğiyle mekânsızlar olarak da anılırlar. Dijital göçebelerin mekândan bağımsız bu yapılarına, gelişen teknolojiler sayesinde son dönemde konum bağımsızlığı da eklenmiştir. Dijital göçebelerin iş yapış biçimlerine böylece sabit bir mekândan bağımsız çalışma opsiyonuna seyahat etme de eklenmektedir. Evrimsel açıdan ortaya çıkan bu yeni nesil göçebeliğin kimyasında seyahat etme ve yeni kültürleri keşfetme önemli bir konumdur. Dijital göçebelik; kendisini oluşturan dinamikler gereğince gurbetçi olarak ifade edilebilecek modern "expat" işçiler, vazifeleri gereği yolculuk edenler, seyyahlar ve serbest çalışanlardan ayrılmaktadırlar (Chevtava ve Denizci-Guillet, 2021). Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında belli istikametler belirleyerek iş yaşamlarını sürdüren dijital göçebeler için bölge seçiminde ana kıstaslar, söz konusu bölgenin sahip olduğu eğlence aktiviteleri ve karakterlerine uygun düşen yaşam tarzıdır (Mancinelli, 2020).

Dijital göçebeler ile geleneksel turistler arasındaki temel fark, seyahatin amacı ve süresi başta olmak üzere, seyahatin biçimlenme sürecine yön veren faktör ile ilişkilidir. Seyahat motivasyonları açısından değerlendirildiğinde geleneksel turistler genellikle tatil, dinlenme, eğlenme, keşif veya sağlık gibi boş zaman temelli motivasyonlar ile seyahat etmektedirler. Bununla birlikte dijital göçebelerin motivasyonu ise daha çok çalışma ve yaşam tarzını birleştirme olup temelde esnek çalışma ortamında bulunma isteğine dayanmaktadır (Nash vd., 2022). Destinasyon seçimi ile ilgili karakteristiklerine göre ise geleneksel turistlerin genellikle popüler destinasyonları tercih ettikleri görölürken dijital göçebeler yaşam maliyeti, internet altyapısı veya kolaylaştırıcı vize uygulamalarının varlığı gibi kriterleri dikkate alarak ziyaret edecekleri destinasyonu seçmektedirler (Thompson, 2021).

Seyahat süresi, dijital göçebeler ve geleneksel turistleri ayırt eden temel göstergelerden biridir. Geleneksel turistler, sınırlı boş zamana sahip olan bireylerdir. Bu nedenle seyahatleri de genellikle kısa sürelidir (Smith, 2004). Buna karşın dijital göçebeler uzaktan çalışma konusunda sahip oldukları olanaklar nedeniyle uzun süreli seyahatler gerçekleştirmektedirler. Bu bireyler ziyaret ettikleri destinasyonlarda haftalarca hatta aylarca kalabilmektedirler. Bu durum onların yalnızca turist değil ziyaret ettikleri yerlerin geçici sakinleri gibi davranmalarına imkan tanımaktadır (Nash vd., 2022).

Geleneksel turistler ile karşılaştırıldığında dijital göçebelerin konaklama ve ulaşım tercihlerine ilişkin özelliklerde de farklılık olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar Tablo 1.4'te özet olarak verilmiştir. Buna göre dijital göçebeler sıklıkla uygun fiyatlı, uzun süreli kiralanabilir ev veya paylaşımlı konutlara ek olarak co-working ve co-living alanına sahip entegre yapıları tercih etmektedirler. Buna karşın geleneksel turistlerin en yaygın konakladığı alanlar oteller, tatil köyleri veya kısa süreli kiralanabilir konutlardır. Geleneksel turistler, önceden belirlenmiş seyahat planları doğrultusunda hareket ettiklerinden, ulaşım tercihlerini genellikle uçak, tur otobüsü veya paket tur kapsamında organize edilen ulaşım sistemleri yönünde kullanmaktadırlar (Smith, 2004). Bu tür ulaşım biçimleri, konfor, hız ve kolaylık sağlamaları nedeniyle özellikle kısa süreli tatillerde yaygın olarak tercih edilmektedir. Buna karşılık, dijital göçebeler, seyahatlerini daha uzun süreli ve esnek biçimde planladıkları için, ulaşım da esneklik, erişilebilirlik ve maliyet-etkinlik gibi kriterleri ön planda tutmaktadırlar.

Tablo 1.4 Geleneksel Turistler ve Dijital Göçebelerin Seyahat Davranışları Açısından Karşılaştırılması

	Geleneksel Turistler	Dijital Göçebeler
Seyahat Motivasyonu	<i>Dinlenme, eğlenme, kültürel deneyim yaşama, günlük rutinden kaçış.</i>	<i>Hem çalışma hem yaşam deneyimini birleştirme, kültürel katılım ve yerel yaşamla iç içe olma arzusu.</i>
Seyahatin Planlanması ve Yönetimi	<i>Önceden belirlenmiş, kısa süreli tatil planları; sabit tarihler ve paket turlar tercih edilir.</i>	<i>Esnek ve açık uçlu planlamalar; dijital araçlarla anlık karar alma ve uzaktan yönetim yaygındır.</i>
Seyahatin Süresi	<i>Genellikle 1 hafta ile 2 hafta arası kısa süreli seyahatler.</i>	<i>Haftalar, aylar hatta yıllara yayılan uzun süreli konaklamalar.</i>
Destinasyon Seçimi	<i>Popüler, turistik ve kısa süreli ziyaret edilebilecek destinasyonlar seçilir.</i>	<i>Yaşam maliyeti düşük, internet altyapısı güçlü, topluluk ve yaşam kalitesi kriterlerine göre seçim yapılır.</i>
Ulaşım Tercihleri	<i>Uçak, tur otobüsü ve paket tur kapsamında organize edilen ulaşım türleri tercih edilir.</i>	<i>Düşük maliyetli havayolları, uzun mesafe otobüsler, trenler, scooter/araç paylaşım uygulamaları tercih edilir.</i>
Konaklama Tercihleri	<i>Oteller, tatil köyleri, kısa süreli konaklamalar</i>	<i>Uzun süreli kiralık evler, coliving alanlar, paylaşımlı daireler ön plandadır.</i>
Yeme İçme Tercihleri	<i>Restoranlar, otel mutfağı, yerel yemek deneyimleri sınırlıdır.</i>	<i>Yerel pazarlardan alışveriş, evde yemek yapma ve uzun süreli yaşam alışkanlıkları öne çıkar.</i>
Yerel Hakla Etkileşim	<i>Yüzeysel düzeyde, hizmet sağlayıcı-müşteri ilişkisi merkezlidir.</i>	<i>Daha derin sosyal ilişkiler kurulum; coworking alanları ve topluluk etkinlikleri aracılığıyla etkileşim artar.</i>
Teknoloji Kullanımı	<i>Seyahat rezervasyonları ve bilgi aramalarında dijital araçlar sınırlı kullanılır.</i>	<i>Yüksek teknoloji kullanımı; mobil uygulamalar, platformlar, dijital nomad toplulukları yoğun şekilde kullanılır.</i>

Kaynak: Arslan, (2024)

Dijital göçebeler “ofis dışından çalışma, dünya çapında yolculuk ve çoklu ikamet uygulamalarına (multi-residential practices) dayanan emsali olmayan bir yaşayış tarzı meydana getirmek için turizm, eğlence ve profesyonel etkinliklerin kaynaştırılması” olarak tarif edilmektedir (Mancinelli, 2020).

Dijital göçebeler, dijital teknolojileri kullanarak dünyanın herhangi bir yerinden işlerini uzaktan gerçekleştiren mobil profesyoneller kategorisini simgeler. Bu doğrultuda "dijital göçebelik" bu son derece mobil, mekân ve konum kısıtı olmayan profesyonellerin geliştirdiği hayat tarzına atıfta bulunmaktadır (Hannonen, 2020). Dijital göçebeler, konum kısıtı olmadan çalışmayı yalnızca ofise gitmemek olarak değil ayrıca gerek yurt içi gerekse yurt dışına hür bir şekilde yolculuk etmek olarak tanımlanmaktadır. Dijital göçebeler, yolculuk edecekleri yerleri icra ettikleri işe göre değil, hayat tarzlarına ve yaşam beklentilerine göre tercih ederler (Wood, 2005; Thompson, 2018).

Dijital göçebelik, sahip olduğu dinamiklerle daha iyi bir yaşayış şekline vurgu yapar. Bu bakımdan, dijital göçebelik bir hayat şekli arayışıdır. Bu arayış için göç etmeyi ele alır. Ancak bu göç etme destinasyon (gidilecek yer) merkezli değil hayat tarzı odaklıdır (Benson ve O'Reilly, 2009).

Dijital göçebelik kültürünü, teknoloji ve çalışma hayatı ile ilişkilendiren bir tanımlamaya göre, dijital göçebeler taşınabilir iletişim teknolojilerinin çalışma hayatındaki iş akışlarını başkalaştırmasından ötürü meydana gelen yeni bir çalışma hareketliliğini benimseyen bireylerdir (Hannonen, 2020).

Dijital göçebeler, multi-disipliner bir kavram olması nedeniyle değişik perspektiflerden ele alınabilmektedir. Bazı kaynaklarda dijital göçebelik, yeni nesil bir atipik çalışma ve seyahat tecrübe biçimi şeklinde tarif edilmektedir (Akın, 2021; Reichenberger, 2018).

Kimilerine göre dijital göçebeler, işi nedeniyle sahip olduğu seyahat deneyimlerini ortaya koyan gezginler veya seyahat, gezi konusunda video blog çeken kişi olarak ifade edilebilecek gezi vloggerları şeklinde tarif edilmektedir (Hermann ve Paris, 2020; Willment, 2020). Seyahat vloggerları, çeşitli amaçlarla gezdikleri, bulundukları mekânları, internet bağlantısının bulunduğu tüm yerlerde sahip oldukları vlogger hesabı yardımıyla takipçileriyle eşanlı olarak paylaşabilmektedirler. Bilişim teknolojilerinin sunduğu bu olanak sayesinde dijital göçebelere yeni bir misyon daha yüklenmektedir. Böylece dijital göçebeleri, devamlı olarak seyahat edip, yeni mekânlar ve kültürler

keşfeden, gerek canlı yayın yaparak gerekse elde ettiğı görsel içerikleri yeniden düzenleyerek sosyal paylaşım ağlarında yayınlayan fertler olarak tanımlamak olanak dâhilindedir (Akgün, 2024).

Dijital göçebeler hakkında yapılan diğeri bir tanımlama ise şöyledir: Dijital göçebeler, özellikle teknik konularda beşeri sermayesi yüksek, orta sınıfa mensup bireylerdir. Sahip oldukları bu özellik sayesinde dijital göçebeler, göçmenlerden ayrılmaktadır. (Bozdoğan ve Dağdelen, 2022).

Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda dijital göçebelerin kapsayıcı bir tanımı şu şekilde yapılabilir: Dijital göçebeler, fiziki bir mekân veya ofis olmaksızın, dijital teknolojilerin ve internetin bünyesinde barındırdığı olanaklar sayesinde, konumdan bağımsız olarak farklı coğrafyalarda çalışabilen, yaratıcı yeteneklere sahip profesyonellerdir.

Dijital göçebe tanımlamalarında çoğunlukla uzaktan çalışanlar, bağımsız yükleniciler, serbest çalışanlar, e-lancer ve çevrim içi girişimciler gibi kavramlar kullanılmaktadır. Ancak dijital göçebeler söz konusu kavramların bazı unsurlarını içermekle birlikte birçok bakımdan farklılaşmaktadır. Yer verilen kavramlar tek başına dijital göçebeliğı açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dijital göçebelik, felsefi perspektife sahip çok disiplinli bir kavramdır. Dijital göçebeliğın bazı özellikleri, freelancer çalışan, remote (uzaktan) çalışan ve gig çalışan kavramları ile benzerlikler taşımaktadır. Dijital göçebeliğı, diğerilerinden ayıran temel özellik, farklı kültürleri keşfetme dürtüsüyle diğeri ülkelere yapılan seyahatlerdir (Nash vd., 2018).

Dijital Göçebelerin Karakteristik Özellikleri

Dijital göçebeler, bilgi teknolojilerinin sunduğı olanaklardan faydalanarak belirli mekâna bağılı olmadan, konumdan bağımsız bir şekilde çalışan bireylerdir. Dijital göçebelerin burada yer verilen özellikleri, diğeri yeni nesil çalışan türleri ile kesişmektedir. Diğeri bir söylemle remote (uzaktan) çalışan, gig çalışan ve freelance çalışanların sahip olduğı özelliklerle dijital göçebeliğın yer verilen özellikleri çakışmaktadır. Dijital göçebeliğın genel karakteristik özelliklerine ise aşağıda yer verilmiştir (Cook,2023):

- **Teknolojik Yetkinlik:** Dijital araçlar ve yazılımlar konusunda yetkinlikleri vardır. Bilgisayar, internet ve mobil cihazları etkin bir şekilde kullanabilirler.

- **Esnek Çalışma:** Çalışma saatleri ve mekânları açısından esneklik ararlar. Özellikle uzaktan çalışma imkânlarını tercih ederler. Bu özellik, diğer çalışma biçimlerinde de yer almaktadır.
- **Seyahat Tutkusu:** Yeni yerleri keşfetmeyi severler ve sıkça seyahat ederler, bu da yaşam tarzlarını şekillendirir. Dijital göçbelerin bu özelliği, onları diğer çalışma biçimlerinden ayıran başlıca özelliktir.
- **Tekdüzelige Karşı Olma:** Farklı kültürler ve yaşam biçimlerine açık olurlar. Farklı şehirlerde veya ülkelerde yaşamayı tercih ederler.
- **Yaratıcı Profesyonellik:** Genellikle yaratıcılığa dayalı işler yaparlar, yazılım geliştirme, içerik oluşturma veya freelance projelerde çalışırlar.
- **Aktif Sosyal Medya Kullanımı:** Sosyal medya ve diğer çevrim içi platformlarda aktiftirler. Bu sayede ağlarını genişletir ve iş fırsatları bulurlar.
- **Bağımsızlık Arzusu:** Geleneksel bir 9-5 iş modeline bağlı kalmadan çalışmayı tercih ederler. Kendi işlerini kurma veya girişimcilik eğilimleri yaygındır.
- **Esnek Gelir Modelleri:** Çoğunlukla değişken gelir kaynaklarına sahiptirler. Proje bazlı çalışırlar. Bu durum ise düzenli bir gelir kaynakları olmadığı fikrini uyandırabilir.

Bu özellikler, dijital göçebenin yaşam tarzını ve çalışma alışkanlıklarını belirleyerek, modern iş dünyasında önemli bir yer edinmelerine olanak tanır.

Dijital Göçbelerin Freelancer, Remote (Uzaktan) Çalışan, Serbest Çalışan ve Gig Çalışanı Kavramlarıyla Benzerlikleri Farklılıkları

Dijital teknolojilerin yarattığı yeni iş modelleriyle ortaya çıkan istihdam biçimleri çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Birçok çalışmada dijital göçeler ile freelancer çalışanlar, remote(uzaktan) çalışanlar, serbest çalışanlar ve gig çalışanlar biri

diğerinin eşdeğeri olarak değeriendirilmektedir. Ancak bu kullanım hatalıdır. Zira her kavram, ortak özelliklere sahip olsa da farklı bir oluşumu temsil etmektedir.

Dijital göçebeler, belirli bir coğrafi yerde sabit kalmaksızın, teknoloji sayesinde işlerini gerçekleştiren bireylerdir. Bu kavram freelancer, remote worker, serbest çalışan ve gig çalışanlarla benzerlikler ve farklılıklar taşır (Cohen ve Stanik 2021; Dreher ve Triandafyllidou, 2023).

Benzerlikler:

- **Esneklik:** Tüm bu gruplar, çalışma saatleri ve mekânları konusunda esneklik sunar. Kendi programlarını belirleyerek istediğı yerden çalışabilirler.
- **Teknoloji Kullanımı:** Dijital göçebeler, internet ve dijital araçları kullanarak işler yapar. Bununla birlikte, freelancerlar ve remote workers da bu teknolojilere dayanır.
- **Bağımsızlık:** Çalışma yapma şekilleriyle bağımsızlık hissi taşırlar. Özellikle freelancerlar ve dijital göçebeler kendi işlerini yaratma ve yönetme sorumluluğuna sahiptir.

Farklılıklar:

Çalışma Modeli:

- Freelancer çalışanlar, genellikle proje bazlı çalışarak çeşitli müşterilere hizmet verir, belirli bir alanda uzmanlaşarak çalışır.
- Remote (Uzaktan) Çalışanlar, bir şirkette bir iş akdine bağılı olarak uzaktan çalışan, bireylerdir.
- Serbest Çalışanlarda, freelance çalışma modelinde olduğu gibi bağımsız bir istihdam uygulaması esastır. Ancak belirli bir uzmanlık alanı olmayabilir ve farklı alanlarda hizmet verebilir.
- Gig Çalışanı, büyük çoğunlukta kısa süreli işler veya görevler için çalışan bireylerdir. Çalıştıkları iş genellikle geçici ve anlık ihtiyaçlara yöneliktir.

Gelir Kaynağı:

- Freelancer ve serbest çalışanlar genellikle proje bazında gelir elde ederken, remote worker'lar sabit bir maaşa sahip olabilir.

- Gig çalışanları ise görev başına ya da kısa süreli projelerden kazanç sağlar.

Hizmet Verme Süresi:

- Freelancer ve serbest çalışanlar genellikle daha uzun süreli projeler için çalışırken, gig çalışanları hızlı ve kısa süreli işler üstlenir.

Yaşam Tarzı:

- Dijital Göçebeler, seyahat etmeyi seven, farklı yerlerde yaşayan ve çalıştıkları için düzenli olarak lokasyon değiştiren bireylerdir. Çalışmaları gezi ve keşif ile birleşir.
- Freelancerlar, çoğunlukla belirli bir alanda profesyonel hizmet sunan, belirli projelerde çalışan bireylerdir. Konumlarından bağımsız olarak çalışabilirler, ancak sürekli seyahat etmeyebilirler.
- Remote (Uzaktan) Çalışanlar, işverenlerine bağılı olarak, ofis dışında çalışan bireylerdir. Genellikle sabit bir yerleşke veya ev ofisinde çalışırlar.
- Serbest Çalışanlar, genel olarak bağımsız olarak çalışan bireylerdir. Aynı anda birden fazla müşteri ile iş ilişkisinde olabilirler. Sürekli seyahat etme durumları yoktur.

Kariyer Hedefleri

- Dijital Göçebeler, konfor alanlarından çıkıp, özgürlük, macera ve yenilik arayışındadırlar. Kariyerlerine, yaşam tarzları ve coğrafi konumları doğrultusunda yön veririler.
- Freelancer ve remote çalışanlar genellikle daha uzun vadeli kariyer hedeflerine sahipken, gig çalışanları kısa vadeli ve anlık kazanç odaklıdır.
- Gig çalışanları, kısa süreli işlerle iştigal etmektedirler. Bu ise gig çalışanların uzun vadeli kariyer hedefi belirlemelerini engellemektedir.

Sonuç olarak, dijital göçebelik, iş yapma biçimleri ve çalışma ortamları açısından freelancer, remote worker, serbest çalışan ve gig çalışanlarla çeşitli benzerlikler ve farklılıklar sergilese de, temel özellikleri olan esneklik ve bağımsızlık üzerine kuruludur. Diğer yandan, spesifik çalışma biçimleri, gelir kaynakları ve hizmet süreleri açısından aralarında belirgin farklılıklar

bulunmaktadır. Bu farklılıklar, bireylerin ihtiyaç ve tercihleri doğrultusunda hangi çalışma modelini seçecekleri üzerinde etkili olabilir.

Yukarıda yer verilen özellikler bir arada değerlendirildiğinde terminolojik açıdan şu saptamayı yapmak yanlış olmayacaktır: Her freelance çalışan, serbest çalışan ve gig çalışanı bir dijital göçebe değildir; her dijital göçebe aynı zamanda bir freelance çalışanı, serbest çalışan ve gig çalışanıdır.

Dijital Göçebelik Hakkında Yapılan Çalışmalar

Dijital göçebelikle ilgili yapılan erken dönem çalışmalara, yaşam tarzında değişiklik, seçim özgürlüğü ve kendini gerçekleştirmeye yönelik kişisel bir arzu tarafından yönlendirilen uluslararası hareketlilik, ikinci ev/konut turizmi, deniz ve yaşam tarzı göçü, küresel/neo-göçebelik, sırt çantalı seyahat, flashpacking (teknogezgin), bohem yaşam tarzı göçü, worldschooling (yaşayarak tecrübe etmek) üzerine yoğunlaşsa da dijital göçebelik bunlarla sınırlı olmamak üzere çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir (Cohen vd., 2015; D'Andrea, 2016; Hannonen, 2020; Kannisto, 2016; Korpela, 2019; Molz, 2021; Thompson, 2018). Dijital göçebeler hakkında yapılan diğer bir erken dönem tanımlamasına göre, dijital göçebeler, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak icra edilebilecek işler üstlenen ve işlerin bu özelliği nedeniyle de mekândan bağımsız olan kişilerdir (Müller, 2016). Ana temalarına göre erken döneme ilişkin çalışmalar Tablo 1.5'te sunulmuştur.

Tablo 1.5 Dijital Göçebelik Alanında Yapılan Erken Dönem Çalışmaları

Araştırmacı	Anahtar Kavramlar	Çalışmanın Odağı
Müller (2016)	•Konumdan Bağımsız Serbest Çalışanlar •Genç Girişimciler •Çevrim İçi Serbest Çalışanlar	İstihdam
Nash vd. (2018)	•GigÇalışma •GöçebeÇalışma •DijitalÇalışma • Küresel Seyahat ve Macera	İş Modeli

Reichenberger (2018)	•KonumBağımsızlığı •ÇevrimiçiOrtam • Hareketlilik, İş ve Seyahat	Özgürlük
Thompson (2019)	•UzaktanÇalışma •Bağımsızİşyeri • Seyahat	Yaşam Tarzı
Wang vd. (2018)	• Teknolojik Fenomen • Ekonomik Fenomen • Kültürel Fenomen	
Hannonen (2020)	• Mobil Profesyoneller • Konumdan Bağımsız Çalışanlar	İş Modeli
Stickel (2020)	• Dijital Çalışma •Konumdan Bağımsız • Gezme Tutkusu	Yaşam Tarzı

Dijital göçebelik üzerine yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Ancak kavram, çeşitli anlamlarda ve ekseriyetle birbiriyle çelişen biçimlerde kullanılmaktadır. Dijital göçebelik üzerine yapılan ampirik çalışmalar incelendiğinde; dijital göçebeliğin farklılaşan çalışma kültürleri ve diğer toplumsal değişimlerin yanı sıra çeşitlenen seyahat modellerinin bir ürünü olarak konumlandırıldığı ve olgunun çeşitli yönlerine odaklanıldığı görülecektir (Müller, 2016; Nash vd., 2018; Reichenberger, 2018; Thompson, 2018; Wang vd., 2018). Söz konusu çalışmalar, yazarların içinden geldikleri belirli bir araştırma disiplininin güçlü bir şekilde etkilenen çalışmalar olup, dijital göçebelğe iki yönlü bir yaklaşım sergilemektedir. Bu çalışmalarda dijital göçebelik, ya çalışma modeli perspektifinden ya da yaşam tarzı bakımından irdelenmektedir.

Dijital göçebeliğe ilgili ortaya çıkan literatür, öncelikle yaşam tarzlarının tanımlanmasına odaklanmaktadır. Dijital göçebelik üzerine ortaya konan erken dönem çalışmalarda, dijital göçebeliğin teorik olarak çerçevelenmesine daha az önem verilmektedir (Wang vd. 2018). Bu durum, dijital göçebeliğin uygun bir araştırma alanı ve hızla gelişen bir hareketlilik pratiği kazanmasına önemli katkılar sunmuştur. Son dönemlerde dijital

göçebelikle ilgili yapılan çalışmalarda ise kavramsal ve terminolojik yapının baskınlık kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Odak noktalarına göre son dönemlerde dijital göçebelikle ilgili yapılan çalışmaların Tablo 1.6’da verilmiştir.

Tablo 1.6 Son Dönemlerde Dijital Göçebelilik Alanında Yapılan Başlıca Çalışmalar

Bağlam	Araştırmacılar	Çalışmanın Odak Noktası
Dijital Göçebeliliğin ve Teknolojinin Kavramsallaştırılması	Jarrahı vd. (2022)	Bilgi akışkanlığı çalışanları özelinde dijital işgücünün sahip oldukları özellikler
	Schwarz vd. (2023)	Mesafeler arasında fiziksel, sanal ve hayali pratikler aracılığıyla sosyal yakınlık kurmada maddeselliğin değerinin ilişkilendirilmesi
	Bonneau vd. (2023)	Dijital göçebe yaşam tarzı destekçilerinin anlatılarını gösteren kök örneklerin tanımlanması
Dijital göçebelilik ve turizm sektörü dinamikleri	Pacheco ve Azevedo (2023)	Ortak yaşam tarzının farkındalık kaynaklarının, motivasyon kaynaklarının ve destinasyon (gidilecek yer) seçim kriterlerinin araştırılması
	Bassyouny ve Wilkesmann(2023)	İşverenlerin karakterizasyonu ve turizm endüstrisinin hibrit turizme tepkilerinin incelenmesi
	Christiansen vd.(2023)	Yeni bir pazar segmenti olarak dijital göçebelerin gelişimi ve yerel dijital ekosistemde kullanımları
Dışsal faktörlerin dijital göçebelilik üzerine etkileri	Holleran ve Notting (2023)	COVID-19’dan kaynaklanan jeopolitik koşulların göçebelerin "küresel vatandaş" zihniyetine nasıl meydan okuduğunun incelenmesi
	Ehn ve diğerleri (2022)	Dijital göçebeler topluluğunun COVID-19 pandemisinin ilk aşamalarındaki durumu

	Holleran (2022)	Uzaktan çalışanının giderek daha fazla kabul görmesiyle dijital göçebeliğin daha cazip hale gelip gelmediğinin değerlendirilmesi
Dijital göçebeliğin sosyal ve kültürel boyutları	Keskula (2023)	Uzaktan çalışanların baskın çalışma etiğine ve uygulamalarına nasıl meydan okuduklarının araştırılması
	Willment (2020)	Seyahat bloglarının özgünlük fikirleriyle nasıl ilişki kurduğunun ve bu fikirlerle nasıl etkileşime girdiğinin araştırılması
	Miguel vd.(2023)	Kimlik işaretleri, içerik ve hayali kitlenin rolü de dahil olmak üzere dijital göçebelerin Instagram'daki temsillerinin analizi
Dijital göçebelerin kimlik ve çalışma pratikleri	Prester vd.(2023)	Dijital göçebelerin tutarlı bir benlik duygusu ve başkaları için tanınabilir bir kimlik elde etmeleri için kimliğin nasıl gerçekleştirildiğinin araştırılması
Bleisure seyahat ve akıllı destinasyon (gidilecek yer) stratejileri	Batala ve Slevitch(2024)	Dijital göçebelerin yaptıkları, iş ve eğlence amaçlı seyahat olarak adlandırılacak bleisure seyahat deneyimleri ve temel özellikleri
	Zhou vd. (2024)	Dijital göçebe pazarlarını çeken bölgelerin özelliklerinin, inovasyon stratejilerinin ve ilgili paydaşların belirlenmesi
	Lacarcel vd. (2024)	"X" sosyal platformunda kullanıcı tarafından oluşturulan içerik aracılığıyla dijital göçebelerin destinasyon (gidilecek yer) kararlarının çözümlenmesi

Tablo 1.6'ya göre yakın geçmişte yapılan birçok çalışmada, erken dönem çalışmaların aksine, dijital göçebelerle ilgili genel geçer ifadeler kullanılmaya, dijital göçebeliğe teorik açıdan yaklaşılmaya başlanmıştır. Dijital göçebeliğin

bir olgudan, kavrama evrilmesinde önemli bir kıstas olan objektiflik, son dönem çalışmalarda yavaş yavaş kendini göstermektedir. Gelineen noktada dijital göçebelik kavramı teorik bir alt yapıya kavuşmuş ve psikoloji, sosyoloji ve ekonomi bilimi gibi disiplinlerde yer alan teorilerle ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

Tablo 1.7 Dijital Göçebelik Alanında Yapılan Başlıca Çalışmalarda Gözlemlenen Teoriler

Araştırmacı	Gözlemlenen Teori
Jarrahı vd. (2022)	Teori Detaylandırma, Yapılandırma Teorisi, Temellendirilmiş Teori
Schwarz vd. (2023)	Maddesellik Teorisi, Pratik Teorisi, Aktör-ağ Teorisi
Bonneau vd. (2023)	Evrimsel Psikoloji Arketip Teorisi
Aroles vd. (2020)	Sosyal Teori
Ehn vd. (2022)	Motivasyon Teorisi, Genişlet ve İnşa Et Teorisi, Kendini Gerçekleştirme Teorisi, Risk Toplumu Teorileri
Christiansen vd. (2023)	Sosyal Bilişsel Teori, Bilgi Transferi Teorisi
Willment (2020)	Goffman'ın Dramaturjik Teorisi
Hannonen vd. (2023)	Paydaş Teorisi
Green (2020)	Yaşam Tarzı Hareketlilikleri Teorisi
Miguel vd. (2023)	Goffman'ın (1949) İzlenim Yönetimi Teorisi
Prester vd. (2023)	Kimlik Teorisi ve Süreç Teorisi
Batala ve Slevitch (2024)	Seyahat Kariyer Merdiveni Teorisi, Pazar Bölümlendirme Teorisi, Post-modern Sosyal Teori, İş-yaşam Dengesi Tazminat Teorisi, Çatışma Teorisi
Zhou vd. (2024)	Vekâlet-yapı Teorisi, Paydaş Teorisi, Yeniliklerin Yayılımı Teorisi, Güvenlik Teorisi, Vekâlet Teorisi
Lacarcel vd. (2024)	Temellendirilmiş Yaklaşım Teorisi

Yukarıda Tablo 1.7’de dijital göçebelik hakkında son dönemlerde yapılan ve teorik yönü ağır basan başlıca çalışmalarda gözlemlenen teorilere

yer verilmiştir. Söz konusu tablodan da görüleceği üzere, dijital göçebelik hakkında yapılan gerek deneysel gerekse de teorik çalışmalar, dijital göçbeleri, “genişlet ve inşa et teorisi”³, evrimsel psikoloji gibi psikoloji biliminin; sosyal kimlik teorisi ve akışkan modernite gibi sosyoloji biliminin yapıtaşları ile ilişkilendirmektedir. Dijital göçbelerin bu şekilde farklı disiplinlerin ilgisini çeken bir kavram haline gelmesi, kendisini bir dijital göçebe olarak gören birey sayısının artmasıyla yakından ilgili olduğu söylenebilir.

Dijital göçbelerin bu denli bir üne kavuşmasında ve buna bağlı olarak dijital göçebeliğin giderek çok disiplinli bir kavram haline gelmesinin ardında şüphesiz pek çok etmen vardır. Dijital göçbelerin yükselişı, birçok faktörün birleşimiyle ortaya çıkmıştır. Dijital göçbeleri çağın fenomeni haline getiren etmenlere aşağıda yer verilmiştir (Gupta vd., 2024):

- **Teknolojik Gelişmeler:** İnternetin yaygınlaşması ve mobil teknolojilerin ilerlemesi, insanların coğrafi olarak bağımsız bir şekilde çalışabilmesini mümkün kılmıştır. Teknolojinin sunduğu söz konusu kolaylıklar, pekçok birey için uzaktan, konumdan bağımsız çalışmayı cazip hale getirmiştir.
- **COVID-19 Etkisi:** Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını, uzaktan çalışmanın yaygınlaşmasına, işverenlerin bu yöntemi benimsemesine ve böylelikle iş yapma modellerinin değişmesine neden olmuştur. Söz konusu değişim bireylerin, sadece uzaktan değil, konumdan da bağımsız çalışılabileceğinin mümkün olduğunu ortaya koymuş ve dijital göçebe yaşam tarzını deneyimleme konusunda onları cesaretlendirmiştir.
- **Yaşam Tarzı Değişimleri:** Z kuşağı olarak adlandırılan doğum yılı 2000 ve sonrası olan nesiller, yaradılışları gereği daha esnek ve özgür yaşam tarzlarını tercih etmektedirler. Seyahat edip yeni kültürleri keşfetmek, birçokları açısından kariyer hedeflerinden daha öncelikli hale gelmiştir. Hem yeni yerlerde bulunup hem de hayatlarını idame

³ Barbara L. Fredrickson tarafından 1998 yılında negatif his temeline dayanan mevcut eğilimlerin tersine, pozitif duyguların yol açtığı eşsiz duyumları elde etme dürtüsünden doğan yeni nesil bir teoridir.

ettirebilecek para kazanmayı sağlayan dijital göçebelik bu bakımdan bulunmaz fırsatlar sunmaktadır.

- **Küreselleşme:** Dijital teknolojinin sunduğu olanaklar, ülkeler arasındaki mesafeleri kaldırmakta bu işe olanaklarının küresel bir hal almasına ortam hazırlamaktadır. İş olanaklarının küreselleşmesi, bireylerin yerleşik oldukları ülkeden farklı ülkelerde çalışmasını mümkün hale getirmiştir. Ulusal ve çok uluslu şirketler, bu vesile ile oluşan küresel yetenek havuzlarına kolaylıkla erişmekte ve maliyet bakımından görece daha düşük olan serbest çalışanları tercih etmeye başlamışlardır.
- **Topluluk ve Destinasyonların (Gidilecek Yerlerin) Artışı:** Dijital göçebelerin yaşam tarzlarına uygun çalışma ortamları sunan co-working (birlikte çalışma) alanları ve topluluklar dünya ölçeğinde yaygınlaşmıştır. Dijital göçebelerin yaşayabileceği, belirli bazı destinasyon olarak adlandırılan gidilecek yer, dijital göçebelerin ilgisini çekmek için altyapı ve hizmetler sunmaya başlamıştır.
- **Yüksek Yaşam Kalitesi:** Dijital göçebeler, çoğunlukla satın alma gücü yüksek, konvertibl para birimleri üzerinden kazanç elde ederler. Bu durum, gelişen ülkelerde yaşam maliyetlerinin azalıp, kaliteli yaşam sürmeye ortam hazırlamaktadır. Üstelik söz konusu ülkelerin sahip olduğu, sıcakkanlı ve gizemli kültürel yapısı ile doğal güzellikleri, dijital göçebelerin bu ülkeleri daha çok tercih etmesine yol açmıştır.

Yukarıda yer verilen unsurların, dijital göçebelerin sayısının artıp onların bir yığın hale gelmesine ve bu yaşam tarzının daha da popülerleşmesine katkı sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sayıları gün geçtikçe artan dijital göçebelerin gelecek vizyonu hakkında değerlendirmede bulunulacak olursa, gezgin ruhlu bu mekânsız kalabalığın yakın gelecekte toplumsal bir sınıfa dönüşebileceğini beklemek hiç de abartı olmayacaktır.

Bireyleri Dijital Göçebe Olmaya Yönelten Motivasyonlar

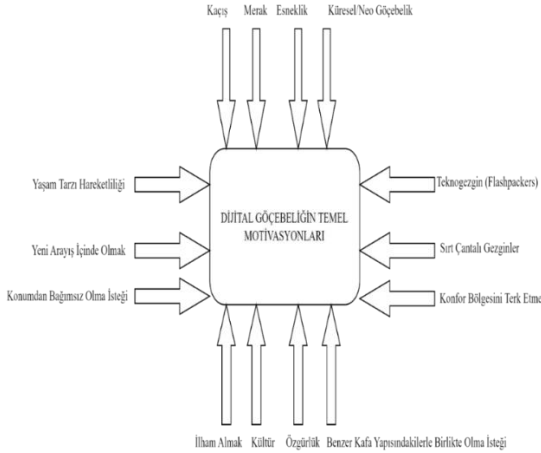
Geride kalan son yirmi yılda baş döndürücü bir hızla ilerleyen dijital teknolojiler, iş yapış şekillerinde devrim niteliğinde değişmelere yol açtı. Bireyler, farklı türden taşınabilir bilgi ve iletişim aygıtlarını kullanarak iş yerlerinden bağımsız hale gelmiş her an her yerde erişilebilir ve üretken olmaya

başlamışlardır (Tiberius vd., 2024). Böylece, uzaktan çalışma yaygınlaşmaya başlamıştır. Dijital teknolojilerde meydana gelen yenilikler ise ülkeler arasındaki sınırların kalkmasına diğery bir söylemle küreselleşmenin daha da kuvvetlenmesine neden olmuştur. Bu döngüye artan mesleki hareketlilik de eklenince daha fazla insan, dijital göçebe olmaya yönelmiştir. Dijital göçebelik bu süreçte fenomen haline gelmeye başlamıştır (Hall vd., 2019).

Aradan geçen yaklaşık yirmi yıllık sürece rağmen, dijital göçebelik yapılan üzerine araştırmalar halen başlangıç seviyesindedir. Dijital göçebelik ile ilgili erken dönem çalışmalar, yukarıda ifade edildiğı üzere, teorik duruştan uzaktır. Dijital göçebeliğın ünü, her geçen gün artmaktadır. Bu durum ise politika yapıcılarından bilim insanlarına kadar hemen herkesin kavram üzerine yoğunlaşmasına yol açmaktadır.

Dijital göçebeliğın artan popülaritesine ve önemine karşın, bireyleri dijital göçebe olmaya yönelten motivasyonlar hakkında fazla şey bilinmemektedir (Tiberius vd, 2024). Burada bahsedilen motivasyon, bireyleri belirli bir şey yapmaya, belirli bir oluşumda yer almaya iten dürtü tanımlanabilir. Motivasyonlar davranışın nedenleri veya güçlü iticileri olarak görülebilir (Latham ve Pinder, 2005).

Şekil 1.4 Dijital Göçebelikte Temel Motivasyonlar

Kaynak: Arslan, 2024'den yararlanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Bireyleri dijital göçebe olmaya yönelten sayısız dürtü mevcut olabilir. Yukarıda yer verilen Şekil 1.4'te bireyleri dijital göçebe olmaya iten ana motivasyonlar yer almaktadır. Bu motivasyonlara bakınca dijital göçebelerin bir turist olduğu söylenebilir. Ancak dijital göçebeleri klasik anlamda turistlerden farklılaştıran kritik bir unsur vardır: Klasik turistler evvelce planlanmış zaman aralığında gidilecek yeri ziyaret ederler. Belli süre konaklarlar. Dijital göçebeler ise turistlerin aksine daha uzun süreli ve gidilecek yerden ne zaman ayrılacağına açık olmadığı bir periyotta seyahatlerini yapmaktadırlar (Kannisto, 2014). Bu bağlamda turistliğin, dijital göçebelik motivasyonlarından yalnızca biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Her biri farklı karakteristik özelliklere sahip bireyleri dijital göçebe olmaya yönelten faktörler çeşitlilik gösterse bu kavramların dijital göçebe kavramını oluşturan temel unsurlar ve diğ er odak kavramlarla yakın bir ilişki içinde oluşu dikkat çekicidir. İlave olarak bireyleri dijital göçebeliğe ve turizm amaçlı seyahat etmeye iten faktörler (merak, kültür, kaçış, yeni arayış içinde olmak vb.) arasındaki ilişki de üzerinde önemle durulması gereken diğ er bir husustur. Söz konusu motivasyonlardan öne çıkanlara aşağıda yer verilmiştir (Arslan, 2024):

- Dijital göçebe yaşam tarzını ve farklı kültürleri keşfetmek
- Çeşitli iş fırsatları elde ederken belirli bir çalışma alanına bağlı kalmadan bağımsız ve esnek bir şekilde çalışmak
- Belirli ve sabit bir ikamet yerinden uzaklaşmak, kaçmak
- Konfor alanını terk etmek
- Benzer ilgi alanlarına sahip diğ er kişilerle bir araya gelerek bir ağ geliştirebilmek ve onlardan ilham almak
- Merak
- Küresel/Neo-göçebelik⁴

Dijital göçebelerin motivasyonları hakkında yapılan bazı çalışmalarda bireyleri dijital göçebe olmaya iten temel dürtülerin özgürlük, eğlenceli aktiviteler ve esneklik olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Hall vd., 2019). Özgürlük daha sonra ücretli istihdamda özgürlük, konum bağımsızlığı ile ilgili

⁴ Küresel/neo-nomadlar “belirli bir yerde kalıcı olarak yaşamayan, ancak küresel arenada hareket eden ve yıl boyunca ikamet ettikleri çeşitli yerlerde geçimlerini sağlayan, sanayileşmiş uluslardan gelen insanlardır” (Korpela 2019).

özgürlük ve kendini geliştirme özgürlüğü de dahil olmak üzere çeşitli bağlamlarda ortaya çıkmıştır (Reichenberger, 2018). Yukarıda ifade edildiği üzere dijital göçebelik hakkında bütüncül bir vizyon ortaya koymak için henüz erkendir. Buna karşılık dijital göçebelik hakkında yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Bu ise dijital göçebelik kavramının daha da netleşmesini kolaylaştırabilecektir.

Dijital Göçebelik Anlayışındaki Değişim

Dijital göçebeliğin, tarihsel süreçte geçirdiği evrimsel aşamalar incelendiğinde, kavramın çok hızlı bir değişime maruz kaldığı görülebilecektir. Geleneksel anlamda göç olgusuna bakıldığında, insanların tarih boyunca çevresel koşullara ve doğal kaynaklara bağlı olarak göç ettikleri görülecektir. Ancak dijital göçebelik, coğrafi sınırlamaları aşma yeteneği ile birlikte sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikleri de değiştiren bir yeni boyuta geçmektedir.

Evrimsel süreç gereği, insan türü esnek ve adaptif duruş sergilemektedir. Dijital göçebeler, teknolojinin sunduğu iletişim ve çalışma olanakları sayesinde, fiziksel mekânlarından bağımsız olarak serbestçe hareket edebilmekte ve farklı kültürlerle etkileşim kurabilmektedir. Bu durum, insanın çevresine adapte olma yeteneğini daha da geliştirmektedir. Ayrıca, dijital göçebelik, bilgi ve inovasyonun küresel bir ağda yayılmasına olanak tanır, bu durum da sosyal ve kültürel değişim süreçlerini hızlandırabilir.

Dijital göçebelik, evrimsel perspektiften bakıldığında, insanın adaptasyon kabiliyetinin bir göstergesi olarak ele alınabilirken, aynı zamanda yeni zorluklar ve sorunlar da ortaya çıkarmaktadır. Bu olgu, modern yaşamın dinamikleriyle şekillenen yeni bir insan deneyimidir.

2019 yılında Çin'in Wuhan eyaletinde görülen ve sonrasında tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan küresel salgın, hâlihazırdaki çalışma ve iş yapma modellerinin oluşumunu biçimlendiren temel bir etken olduğu söylenebilir. Hayatın her alanında köktenci değişikliklere yol açtığı gibi, küresel salgın dijital göçebeliğin de başkalaşım geçirmesine ortam hazırlamıştır. Bu doğrultuda bir sonraki bölümde yer verilecek olan dijital göçebelerin sınıflandırması bakımından önem taşıması nedeniyle küresel salgın öncesi ve sonrası dijital göçebelik hakkında bilgi vermenin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Küresel Salgın Öncesi Dönemde Dijital Göçebelik

Küresel salgın öncesi dönem, ikibinli yıllarla başlayıp 2019 yılının Aralık ayına kadar olan süreci ifade eder. Bu dönem özünde dijital göçebeliğin revaç görmeye başladığı dönemdir. Dijital göçebelikle ilgili erken dönem çalışmaların yapıldığı döneme rastlar. Bu dönemde dijital göçebelik, iş için seyahat etmekten ziyade çalışırken seyahat eden kişiler olarak, kavramsallaştırılmaktadır (Cook,2020; Müller, 2016; Reichenberger, 2018). 2010'lu yıllarda yazılı ve görsel medyada dolaşıma sokulan dijital göçebe şablonu, iş hayatından kaçan neşeli, eğlence düşkün, serbest çalışan bir Y kuşağını simgeliyordu (Spinks, 2015 ve Hart, 2015).

Pandemi öncesi çalışmalar dijital göçebeliği, çağın yeni bir modası olan gençlik seyahati biçiminde sembolize etmiştir. (Richards, 2015). Bu çalışmalarda genel olarak, günlük rutinlerin, dokuzdan beşe çalışmanın, işe gidip gelmenin ve bağımsız iş yeri olarak da ifade edilebilecek özgürlüğün ve kendi kendine karar vermenin önemine vurgu yapılmıştır (Müller, 2016:346; Reichenberger, 2018). Bu dönemde ayrıca dijital teknolojilerin ve internet altyapılarının çalışma bağlamı olarak kullanılması dijital göçebe çalışmasının bir diğer karakteristik özelliği olarak görülmektedir (Nash vd., 2018). Söz konusu dönemin sonlarına doğru yapılan çalışmalarda ise iş-boş zaman dengesini yönetimi gündeme gelmektedir. Bu dengenin sağlanması için ortak çalışma alanlarının kullanımı husus yine bu periyotta işlenmektedir (Cook, 2020; Orel, 2019).

Covid-19 öncesinde dijital göçebelikle ilgili yapılan akademik çalışmaların ortak özellikleri arasında şunlar bulunmaktaydı:

- **İçerik ve Tanım:** Çalışmalar genellikle dijital göçebeliğin tanımını ve kapsamını belirlemekle başlamaktaydı. Bu, dijital göçebelerin kimler olduğunu, hangi meslek gruplarını kapsadığını ve bu yaşam tarzının temel özelliklerini incelemeyi içeriyordu.
- **Motivasyon ve Nedenler:** Dijital göçebelğe yönelen bireylerin motivasyonlarını anlamaya yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Özgürlük arayışı, yeni deneyimlere açıklık, yaşam kalitesi, maliyet avantajları gibi nedenler sıklıkla ele alınmıştır.
- **Yaşam Tarzı ve Sosyal Dinamikler:** Dijital göçebelerin yaşam tarzları, sosyal etkileşimleri ve toplumsal bağlantıları üzerine

çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, yalnızlık, sosyal izolasyon ve topluluk oluşturma çabalarını incelemiştir.

- **Teknolojinin Rolü:** Dijital göçebeliliğin gelişiminde teknolojinin etkisi önemli bir araştırma alanı olmuştur. İnternet erişimi, dijital araçlar ve iletişim platformları gibi unsurların rolü üzerinde durulmuştur.
- **Ekonomik ve Hukuki Boyutlar:** Çalışmalar, dijital göçebelerin karşılaştığı ekonomik zorlukları ve hukuki sorunları, özellikle vergi yükümlülükleri ve iş gücü düzenlemeleri açısından incelemiştir.
- **Boyut ve Ölçek:** Birçok çalışma, dijital göçebeliliğin coğrafi dağılımını ve bu özel yaşam tarzının hangi bölgelerde daha yaygın olduğunu incelemiştir. Ayrıca, gelişim ve dönüşüm sürecine dair zamanla değişimleri analiz etmiştir.
- **Kültürel Farklılıklar:** Farklı kültürel arka planlara sahip dijital göçebelerin deneyimlerini ve yaşayışlarını karşılaştıran çalışmalar da önemli bir yer tutmaktaydı.

Bu özellikler, dijital göçebelilik olgusunu anlamak ve bu alanda daha derin bilgiler elde etmek için yapılan akademik çabalara yön vermiştir.

Küresel Salgın Sonrası Dönemde Dijital Göçebelilik

COVID-19 küresel salgını, uzaktan çalışma ve dijital göçebelikle ilgili anlatı ve söylemin bütünüyle değişmesine neden oldu. Küresel salgının etkisinin henüz tam olarak hissedilmediği 2020 yılının başlarında, uzaktan çalışma modeli az da olsa benimseniyordu. Buna karşılık uzun vadede yükselen bir trend olacağına dair beklentiler hakimdi. Söz konusu dönemde ABD'de çalışanların sadece %12'si (MBO, 2019) ve Birleşik Krallık'ta %6'sı (ONS, 2020) tam zamanlı olarak uzaktan çalışıyordu. (Cook, 2023).

Salgının yayılımını yavaşlatmak adına alınan kısıtlama tedbirleri ise küresel kapanmalara neden olmuştur. Bu dönemde yüz yüze toplantılar ve günlük işe gidip gelmeler bir anda ortadan kalmıştır. Gelineen noktada, evden çalışma, dönüşümlü çalışma gibi uygulamalar gündeme gelmiştir (Newbold vd., 2022). Böylece, dijital göçebeliliğin temel pratiklerinden biri olan “uzaktan çalışma” aniden ve beklenmedik bir şekilde ana akım haline gelmiştir. Gelineen noktada birçok insan uzaktan çalışan olduğu halde kendisini dijital göçebe

olarak kavramsallaştırmaya başlamıştır (Aroles vd., 2020). Diğer bir ifadeyle pandemi sonrası dönemde ortaya bir kavram kargaşası çıkmıştır.

Salgın döneminde birçok çalışan, bulundukları yerleri terk ederek farklı bölgelere taşınmıştır. Taşındıkları yeni bölgeden, sınır ötesi bir şekilde uzaktan çalışarak hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardır. Ancak söz konusu durum bu defa da sınır ötesi çalışmanın uzaktan çalışma olarak mı yoksa dijital göçebelik olarak mı değerlendirileceği sorunsalını ortaya çıkarmıştır (Cook,2023). Bu andan itibaren yapılan çalışmalar ise belirtilen sorunsalı gidermeye odaklanmıştır. Bu motivasyonun dijital göçebeliğin kavramsal gücünü arttırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Salgın sonrası dönemde küresel göçebelik, artık çeşitli perspektiflerden ele alınmaya başlamıştır. Dijital göçebelikle ilgili akademik çalışmaların literatür taramasının yapıldığı bir çalışmada, özellikle ikamet ve vergilendirme temaları etrafında politika oluşturma senaryoları belirlenmiştir. Ayrıca dijital göçebeliğin henüz keşfedilmemiş, önemli araştırma alanlarına sahip olduğu da belirtilmiştir (Šímová, 2022).

Cook 2022 yılında kaleme aldığı çalışmasında, bazı vergi ve ikamet uygulamalarının dijital göçebelerin hayat tarzı ile ilişkisini araştırmıştır. Böylece dijital göçebelik, hükümetlerin yakın takibine girmeye başlamıştır. Politika yapıcılar, bireylerdeki dijital göçebelik eğilimini yavaş yavaş fark etmektedirler. Ancak mevcut belirsizlik ve üzerinde uzlaşılan bir tanımlamanın olmayışı kafa karışıklığına yol açmaktadır. Ancak, MBO Partners (MBO) tarafından hazırlatılan ve yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde 16,9 milyon çalışanın kendini dijital göçebe olarak tanımladığını tahmin eden 2022 tarihli bir raporun da gösterdiği üzere, özel sektör dijital göçebe kavramıyla daha hızlı bir şekilde ilgilenmektedir (MBO, 2022). Bahsedilen rapor hükümetlerin dijital göçebelik üzerinde neden önemle durulması gerektiği bakımından kritik öneme sahiptir.

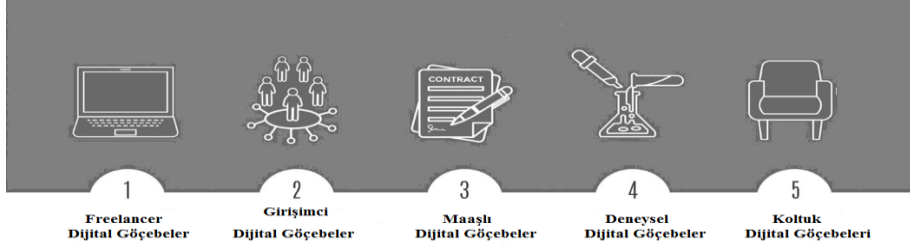
Küresel salgından bu yana kavramsal açıdan güçlenen dijital göçebelerle ilgili olarak, günümüzde halen net bir sınıflandırma mevcut değildir. Dijital göçebelikle ilgili uzaktan çalışma arasındaki ayırım henüz belirgin bir şekilde ortaya konamamıştır. Bu bağlamda iki konu hakkında halen tartışmalar devam etmektedir: İlki bir kişinin aynı kasaba, ilçe veya şehir içinde ancak farklı bir evde uzaktan çalışmasının dijital göçebelik kapsamında olup olmadığıdır. İkincisi ise bir bireyin dijital göçebe kapsamında değerlendirilmesi için ne

sıklıkla seyahat etmesi gerekir hususudur. MBO'nun baş araştırmacısı Steve King bir röportajında, örneklemelerinde dijital göçebe olarak kabul edilmek için “yılıda en az üç kez yer değıştirmek gerektiğini, aksi takdirde dijital göçebe kapsamı dışında kalınacağını belirtmiştir. King ayrıca, farklı bölgelerdeki aile veya arkadaş ziyaretlerinin de kapsam dışı olduğunu” ifade etmiştir (Cook, 2023).

Dijital Göçebelerin Sınıflandırılması

Dijital göçebelerin sınıflandırılması hususu, hükümetler, akademisyenler ve dijital göçebelerin bizzat kendileri için önem arz eder. Zira dijital göçebelik artık neredeyse tüm insanlığın farkında olduğu, hükümetlerin yakından takip ettikleri, fenomen bir kavramdır.

Şekil 1.5 Dijital Göçebelerin Sınıflandırılması

Kaynak: Cook, (2023)

Dijital göçebelik hakkında yapılan çeşitli çalışmalardan hareketle dijital göçebeleri 5 farklı kategoriye ayırabiliriz (bkz. Şekil 1.5). Bunlar; Freelance Dijital Göçebeler, Girişimci Dijital Göçebeler, Maaşlı Dijital Göçebeler, Deneyisel Dijital Göçebeler ve Koltuk Dijital Göçebeleridir. Söz konusu dijital göçebe türlerine aşağıda yer verilmiştir.

Freelancer Dijital Göçebeler

Dijital göçebeler hakkındaki erken dönem çalışmalarında irdelenen dijital göçebe türüdür. Haliyle küresel salgın öncesindeki dijital göçebeliği temsil eder. Dijital göçebeliğin ilk versiyonu olarak da adlandırılabilir. Bu dönemde ortaya konan çalışmalarda freelancer dijital göçebelerin ağırlıklı olarak;

- Blog yazarlığı
- Grafik tasarım
- Çeviri
- Dijital pazarlama
- Podcasting (Sesli Blog)
- YouTuberlık
- Finans ve İş Danışmanlığı
- Fotoğrafçılık
- Metin Yazarlığı
- Bilgisayar Programcılığı
- Gazetecilik
- Web Tasarımı
- Seyahat vlogları
- Çevrim İçi İngilizce Öğretmenliği
- Yaşam Koçluğu
- Yazılım Geliştirme
- Sanal Yardım
- Profesyonel Koçluk

faaliyetlerini icra ettiklerine yer verilmektedir (Cook,2020; Green, 2020; Mancinelli, 2020; Reichenberger, 2018; Thompson, 2019).

Girişimci Dijital Göçebeler

Girişimci dijital göçebeler, freelancer dijital göçebelerin icra ettiği faaliyetlerden daha karmaşık süreçleri içeren bir iş organizasyonu içerisinde yer alırlar. Freelancer dijital göçebelerin hizmet sunduğu işletmeler arasında, girişimci dijital göçebeler de yer almaktadır. Bu açıdan freelancer dijital göçebeler ile girişimci dijital göçebeler arasında yakın bir etkileşim vardır. Reichenberger tarafından yapılan bir araştırmada, dijital göçebe katılımcılarının ya freelancer dijital göçebe olarak ya da girişimciler olarak ya da her ikisinin bir bileşimi olarak çalıştığına vurgu yapılmıştır (Reichenberger, 2018). Bu bağlamda, freelancer dijital göçebelerle ile girişimci dijital göçebeler arasında bir geçirgenlik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Üzerinde önemle durulması gereken diğer bir husus ise bazı kaynaklarda girişimci dijital göçebeliğe, “işletme sahibi dijital göçebelik” olarak da yer

verildiğı hususudur. Cook (2022) girişimci dijital göçebelik” söyleminin yerine “işletme sahibi dijital göçebelik” söyleşinin kullanılması gerektiğini öne sürmektedir.

Maaşlı Dijital Göçebeler

Maaşlı dijital göçebeler, genellikle bir şirkette çalışan ancak fiziki anlamda işyerine bağılı kalmadan, çevrim içi olarak görevlerini yerine getiren profesyonellerdir. Bu kişiler, işlerini yaparken seyahat edebilir veya yeni yerlere yerleşebilirler.

Küresel salgın öncesi akademik çalışmalarda, maaşlı dijital göçebelere çok az yer verilmiştir. Bunun gerisinde o zamanki koşullarda sayılarının veya görünürlüklerinin az olmasının yatıp yatmadığı net değildir. Örneğin, Reichenberger (2018) çalışmasında yer alan yirmi iki örnekleme sadece bir tane maaşlı dijital göçebe vardır. Cook (2020)’de ise on altı örnekleme dört maaşlı dijital göçebe mevcuttur. Medya ve endüstri raporları, 2022 dönemi itibarıyla durumun hızla değişmekte olduğunu göstermektedir.

MBO Partners (2022) tarafından hazırlanan rapora göre, küresel salgın dijital göçebeliğı tamamen yeniden şekillendirmiştir. Rapora göre maaşlı dijital göçebe olarak değerlendirilebilecek geleneksel tam zamanlı işlere sahip dijital göçebe sayısının 2020 dönemine göre ikiye katlandığı ve 2021 dönemine göre ise %42 arttığı tahmin edilmektedir (MBO,2022).

Deneysel Dijital Göçebeler

Deneysel dijital göçebelik, dijital göçebelik yaşam tarzının bir uzantısı olarak, yaratıcı ve yenilikçi bir yaşam biçimini ifade eder. Bu kavram, sıradan iş ve yaşam kalıplarını sorgulayarak, geleneksel ofis ortamlarından uzaklaşmayı ve teknoloji yardımıyla daha esnek bir yaşam sürmeyi hedefler. Deneysel dijital göçebeler hem yerel hem de küresel düzeyde katılımcı projelere, sanat etkinliklerine veya diğer yaratıcı girişimlere katılarak seyahat ederler, çalışırlar ancak henüz kazanç elde edemezler. Bu özelliğıyle aslında deneysel dijital göçebelik, bütüncül açıdan dijital göçebeliğın bir süreçten ibaret olduğunu göstermektedir. Deneysel dijital göçebelere, ortak çalışma alanlarında, konferanslarda ve buluşmalarda sıklıkla rastlanmaktadır (Cook, 2022). Diğer söylemle deneysel dijital göçebeler söz konusu etkinliklerle beşeri sermayelerine yatırım yapıp, profesyonel olmaya çalışmaktadırlar. Deneysel

dijital göçebeliğin bu özellikleri ile dijital göçebeliliğe giden yolda çıraklık veya kalfalık kurumunu temsil ettiği söylenebilir.

Deneysel dijital göçebelerin, gerçekten bir dijital göçebe olup olmadığı tartışılabilir. Zira bu kategoride dijital göçebeler seyahat etmekte, mesleklerini icra etmektedirler. Sadece para kazanamamaktadırlar. Söz konusu para kazanamamanın, dijital göçebeliğin kurucu unsurlarının gerçekleşmesini etkilemediği çıkarımı yapılabilir. Farklı bir söylemle, deneysel dijital göçebelik, seyahat etme ve mesleki bilgisini ortaya koymak suretiyle çalışma unsurlarını içerdiği için, dijital göçebeliğin bir kategorisi olmayı hak etmektedir.

Koltuk Dijital Göçebeleri

Koltuk dijital göçebeleri kavramı, MBO Partners tarafından 2022 yılında hazırlanan raporla gündeme gelmiştir. Koltuk dijital göçebeleri, teknik veya mesleki bilgiye dayalı olarak faaliyette olan, bu faaliyeti sonucunda para kazanan ancak seyahat etmeyen bireyleri ifade etmektedir. Bahse konu rapora göre, ABD'de ilerleyen yıllarda, dijital göçebe olmayı planlayan 72 milyon koltuk göçebesi olduğunu tahmin etmektedir (MBO, 2022) Farklı bir şekilde ifade edecek olursak, koltuk dijital göçebeleri; dijital göçebe olmanın gerektirdiği teknik bilgi ve tecrübeye sahip olup, bu yetenekleri ile para kazanmasına rağmen, dijital göçebeliğin ana bileşenlerinden olan seyahat etme motivasyonunun gerçekleşmediği bir kategoridir.

Dijital göçebeleri, diğer serbest, uzaktan veya esnek çalışanlardan ayıran en önemli özellikleri, dijital çalışmayı daha özgür ve daha iyi bir yaşam arayışı içinde sürekli yolculuk ederek göçebe hayat tarzı ile birleştirmeleridir (Schlagwein, 2018a). Bu doğrultuda, koltuk dijital göçebeliğinin, bir dijital göçebelik kategorisi olarak değerlendirilmesinin hatalı olduğuna inanıyoruz. Çünkü kavramın oluşumuna neden olan seyahat etme eylemi gerçekleşmemektedir. Üstelik terminolojik perspektiften bakıldığında da ortada bir göç etme, yer değiştirme hareketi bulunmamaktadır. Ortada göç etme eylemini işleyen bir birey yoktur. Diğer bir ifadeyle dijital göçebeliğin kurucu unsurlarından birisi, koltuk dijital göçebeliğinde sağlanamamaktadır. Böylece koltuk dijital göçebelerinin, uzaktan çalışan veya freelancer çalışandan farklı bir yanı kalmamaktadır. Ana akım olarak dijital göçebe kapsamında yer alması beklenen söz konusu bireyleri temsil etmek adına “Koltuk Dijital Göçebeleri”

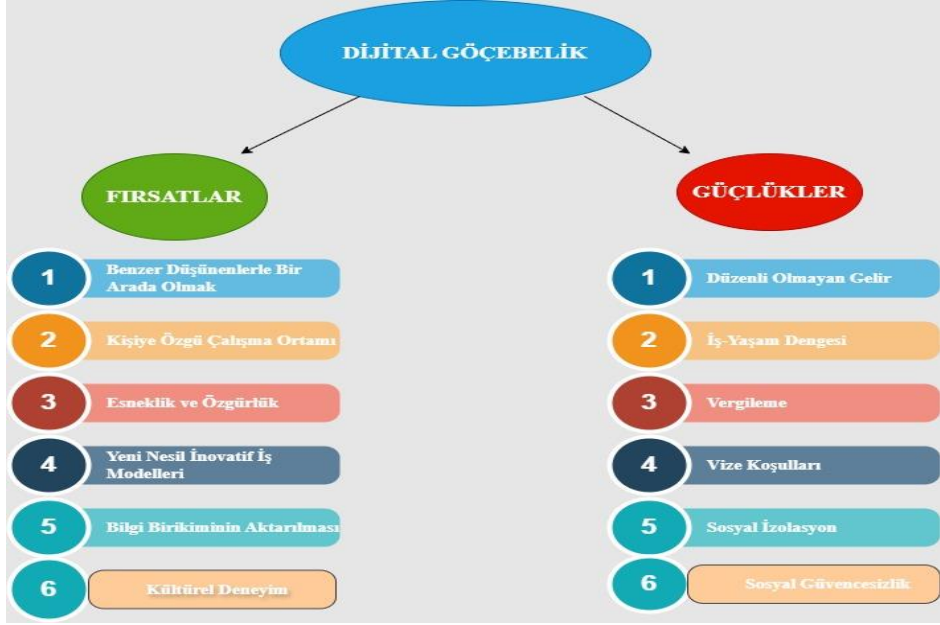
yerine “potansiyel dijital göçebeler” veya “dijital göçebe adayları” söylemlerinin daha doğru olacağı değerdendirilmektedir.

Dijital Göçebeliğin Fırsat ve Güçlükleri

Bir toplumdaki köktenci kültürel değışimler, kaçınılmaz olarak o toplumdaki istihdam ilişkilerini etkilemektedir. Bahse konu değışimler, işgücünün yeni oluşumlara adapte olmasını özendirerek esnek yapıya sahip yeni çalışma modellerinin ortaya çıkmasına ve iş birliğine dayalı girişimcilğe yol açmıştır (Aroles vd., 2020). Dijital göçebelik, işlerini çevrim içi olarak yürüten ve aynı zamanda seyahat eden, kendilerini en üretken ve motive hissettikleri ortamlarda kısmen hareketsiz bir yaşam tarzı sürdüren benzer düşünen profesyonelleri bir araya getirmektedir. Dijital göçebelerin yaşam tarzı sürekli olarak uluslararası hareketlilik ve farklı kültürel karşılaşmalarla şekillendiğinden, toplumların keşfedici bir aynasını oluşturmakta ve toplumların hareketliliğe ilişkin norm ve değerlerini görünür kılmaktadırlar. Dolayısıyla, onlar aracılığıyla dünyanın mevcut durumu ve evrilen doğası hakkında çıkarımlarda bulunulabilir (Kulakhmetova vd., 2019). Geleneksel turistlerden farklı olarak, dijital göçebeler ziyaret ettikleri destinasyonlarda (gidilecek yerlerde) daha uzun süre kaldıklarından, yerel kültüre daha fazla maruz kalabilmekte ve çoğu zaman yerel halkın günlük yaşamına katılım sağlayabilmektedirler (Chevtaeva, 2021:207; Betre, 2022).

Dijital göçebelik, yukarıda yer verildiğı üzere bireylere, önceki hayatlarında deneyimleme olanağı olmayan birçok fırsatlar sunmaktadır. Buna karşılık, dijital göçebeliğin çeşitli zorlukları da vardır. Bu yaşam tarzını benimseyenlerin, bu zorluklarla başa çıkabilme ve fırsatları değerlendirme konusunda esnek ve yaratıcı olmaları gerekmektedir. Aşağıda Şekil 1.6’da dijital göçebeliğin bünyesinde barındırdığı fırsatlara ve zorluklara yer verilmiştir.

Şekil 1.6 Dijital Göçebeliğin Fırsat ve Zorlukları

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Fırsatları

- **Benzer Düşünenlerle Bir Arada Olmak:** Aynı düşünce yapısına sahip bir toplulukta yer almak, mesleki deneyim kazanma bakımından önemlidir. İlgili alanda bireyin beşeri sermaye düzeyini arttırabilir.
- **Kişiyi Özgü Çalışma Ortamı:** Dijital göçebeler, çalışma ortamlarını kendilerine göre özelleştirebilirler. Kafe, plaj, yayla veya co-working alanları gibi kendilerinin seçeceği farklı mekânlarda çalışarak motivasyonlarını ve yaratıcılıklarını arttırabilirler.
- **Esneklik ve Özgürlük:** Dijital göçebeler, istedikleri yerde yaşayabilir ve çalışabilirler. Bu, yaşam tarzlarını kendi tercihlerine göre şekillendirme özgürlüğü sunar.
- **Yeni Nesil İnovatif İş Modelleri:** Dijital göçebeler, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin yarattığı iş modellerini yakından takip etmektedirler. Deyim yerindeyse “işin mutfağında olmaları” yeni nesil iş modellerinin ilk elden uygulamalarına olanak tanımaktadır. Farklı projelerde ve ortamlarda çalışmak, çeşitli becerilerin

geliştirilmesine olanak tanıyabilir. Bu durum, dijital göçebelerin profesyonel portföylerini zenginleştirebilir.

- **Bilgi Birikiminin Aktarılması:** Dijital göçebeler, benzer düşünen insanlarla bir arada olmalarının doğal bir sonucu olarak, kendilerinden daha deneyimli olanların ilgili alandaki tecrübelerinden faydalanabilirler. Bu husus dijital göçebelerin hayatlarında para ile satın alamayacağı bir eğitimidir. Dijital göçebelerin sınıflandırılması bölümünde yer verilen deneysel dijital göçebeler için benzer düşünen insanlarla bir arada olmak ve bilgi birikiminin aktarılması kritik öneme sahiptir. Dijital göçebeliğin bu iki faydası, deneysel dijital göçebe kategorisinde olan bireylerin tam anlamıyla bir dijital göçebe olmasını kolaylaştırmaktadır.
- **Kültürel Deneyim:** Farklı ülkelerde yaşamak, yeni kültürleri tanımak ve farklı yaşam tarzlarını deneyimlemek için bir fırsattır. Bu zenginlik, kişisel gelişime büyük katkı sağlar.

Güçlükleri

- **İstikrarsız Gelir:** Dijital göçebeler genellikle serbest çalışanlar veya girişimciler olduğundan, gelirlerinde belirsizlik olabilir. Bu, mali planlama ve tasarruf yapmayı zorlaştırabilir. Gelir düzeylerinin dalgalı bir seyir izlemesi, onları hayatla ilgili bazı kararlar almada ikilemde bırakabilir.
- **İş/Yaşam Dengesi:** Çalışma alanının sürekli değişmesi, dijital göçebelerin motivasyonlarının düşmesine veya iş dışındaki sosyal aktivitelere zaman ayırmakta zorluk çekilmesine neden olabilir. Çünkü dijital göçebelikte verilen işlerin yapılması konusunda “her zaman, her yerde” anlayışı hâkimdir. Özel hayatı kaplayan iş yaşamı psikolojik açmazlara neden olabilir.
- **Vergileme:** Dijital göçebeler, seyahat ettikleri ülkelerin vergi kanunlarının kazuistik ve karmaşık yapısı nedeniyle kimi zaman vergileme ile ilgili sorunlar yaşayabilmektedirler.
- **Vize Koşulları:** Farklı ülkelerde hem çalışmak hem de kültürlerini keşfetmek için bulunan dijital göçebeler, bürokratik süreçler gerektiren vize gereklilikleriyle başa çıkmak zorunda kalabilmektedir. Bazı ülkeler dijital göçebelere yönelik özel vizeler

sunarken, bazıları oldukça karmaşık kurallara sahip süreçler işletmektedir.

- **Sosyal İzolasyon:** Sürekli seyahat eden dijital göçebeler, yeni insanlarla tanışmalar da kalıcı, derin arkadaşlıklar kurmakta zorlanabilirler. Bu durum onlarda bulundukları yere ait olmama hissi uyandırıp onları yalnızlığa sürükleyebilir.
- **Sosyal Güvencesizlik:** Dijital göçebeler, çoğunlukla dijital platformlar üzerinden, proje bazlı olarak emek arz eden bireyleridir. Bu durum onların iş güvenliği ve sosyal güvenlik bakımından güvence altında olmamaları sonucunu doğurmaktadır.

Dijital Göçebe Ekonomisi

Bireyleri dijital göçebe olmaya yönelten temel dürtülerden biri, esnek, özgür ve bağımsız bir iş-yaşam dengesi tarzına sahip olma arzusudur. Söz konusu dijital yığın, dünyayı bir sırt çantası ve bir taşınabilir bilgisayarla dolaşmak için sadece gidiş yönlü bir uçağa veya otobüse binmeyi seçen kişilerden oluşabilmektedir. (Mouratidis, 2018).

Dijital göçebelik salt gelişmekte olan bir yaşam tarzı olmayıp, ayrıca dijital çalışmayı göçebe seyyahlıkla birleştiren yeni nesil bir çalışma biçimidir. Dijital göçebelerin dünya genelindeki gidilecek yerlerde sayıları her geçen gün artmaktadır. Bazı kesimlere göre sadece Chiang Mai, Tayland’ da küresel salgın öncesi herhangi bir dönemde yaklaşık 20.000 dijital göçebe olduğu tahmin edilmektedir (Jiwasiddi vd.,2024).

Dijital göçebelik sadece dijital bir istihdam biçimi değil, aynı zamanda bir seyahat olgusudur. Sahip olduğu bu özellik nedeniyle dijital göçebeler, seyahat ettikleri gidilecek yerlerin (destinasyonların) yerel ekonomilerine hatırı sayılır katkılar sağlamaktadırlar. Ziyaretçi ekonomileri olarak adlandırılabilir bu ekonomik modelde, dijital göçebelerin bir ziyaretçi türü olarak değerlendirilmesinin önünde bir engel yoktur. Ziyaretçi ekonomisi, genel anlamda bir bölgedeki ziyaretçilerin veya turistlerin ekonomiye olan katkılarını ifade eder. Bu kavram, turizm sektörünün yanı sıra, konaklama, yiyecek-içecek, ulaşım, etkinlikler ve yerel işlerdeki harcamaları da kapsar (Kim vd. 2022).

Dijital göçebeliğin giderek yükselen bir trend haline gelmesi bu kavrama dayalı yeni olguların meydana gelmesine de ortam hazırlamaktadır. Bahse konu

olgulardan birisi ise dijital göçebe ekonomisidir. Yukarıda ifade edildiği üzere, dijital göçebeler aynı zamanda bir ziyaretçidir. Böylece dijital göçebeler ziyaretçi ekonomisinin bir parçasıdır. Ancak dijital göçebe ekonomisinin gündeme gelmesi, iki kavram arasındaki ayrımları ortaya koyma gerekliliğini doğurmuştur. Bu doğrultuda, çalışmada öncelikle dijital göçebe ekonomisinin temel bileşenlerine yer verilecek, sonrasında ziyaretçi ekonomisinden ayrıldığı noktalar ortaya konulacaktır.

Dijital göçebe ekonomisi, teknolojinin sağladığı olanaklarla, coğrafi olarak esnek bir yaşam tarzını benimseyen bireylerin oluşturduğu bir ekonomik modeldir. Bu model, internetin sağladığı çevrim içi bağlantı ve iletişim araçları sayesinde kişilerin çalışma yerini istedikleri gibi seçebilmelerine olanak tanır.

Dijital göçebe ekonomisi, e-ticaret, çevrimiçi eğitim, yazılım geliştirme, dijital pazarlama ve içerik üretimi gibi yeni iş modelleri ile bireylere yeni iş fırsatları yaratmaktadır. Ayrıca dijital göçebe ekonomisi sayesinde vücuda gelen küresel çalışma pazarları sayesinde dijital göçebeler, bilgi ve becerilerini dünyanın her yerindeki müşterilere sunabilirler. Bu durum, ekonomik bakımdan daha fazla rekabet ve çeşitlilik yaratırken, aynı zamanda dijital göçebelerin daha geniş bir müşteri portföyü oluşturmalarına da zemin hazırlar.

Dijital göçebeler, yaşadıkları gidilecek yerlerin yerel ekonomilere de katkıda bulunabilirler. Bulundukları bölgede faaliyette olan yerel işletmelerden hizmet alabilirler. Ayrıca barınma ihtiyaçlarını bulundukları yerden kiraladıkları konutlar aracılığıyla gidererek gayrimenkul piyasasına da etki edebilirler.

Dijital Göçebe Ekonomisi ile Ziyaretçi Ekonomisi Arasındaki Farklılıklar

Dijital göçebe ekonomisi ile ilgili yapılan açıklamalardan da görüleceği üzere, ziyaretçi ekonomisi, dijital göçebe ekonomisinin bir alt kırılımıdır. İki kavrama ait farklılıklara çeşitli bağlamlarda aşağıda yer verilmiştir (Jiwasiddi vd., 2024; Koskela ve Beckers, 2024).

Tanım, Amaç ve Kapsam

- Dijital Göçebe Ekonomisi: Teknolojiyi kullanarak, coğrafi bir sınırlama olmaksızın çalışabilen bireylerin oluşturduğu ekonomik modeldir. Bu kişiler genellikle uzaktan çalışarak para kazanırlar ve

bu süreçte çeşitli yerlerde yaşayabilirler. Amaç, iş ve yaşam dengesini sağlarken, aynı zamanda farklı kültürleri deneyimlemektir.

- Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi: Ziyaretçi (turist) ekonomisi, ziyaretçilerin (turistlerin) bir bölgeye seyahat etmesi, konaklaması, yemek yemesi ve çeşitli aktivitelerde bulunması etrafında şekillenir. Bu ekonomideki ana odak, hizmet sunan işletmelerin (otel, restoran, tur rehberleri vb.) gelir elde etmesidir. Ziyaretçiler (turistler), genellikle belirli bir süreliğine bir yerden ayrılırlar ve bu süreç, yerel ekonomiye kısa vadeli katkılarda bulunur

Süreklilik

- Dijital Göçebe Ekonomisi: Dijital göçebeler, belirli bir süre bir yerde kalarak orada çalışabilirler. Bu, bazı durumlarda kalıcı olmasa da, turistlere nazaran daha uzun süreli bir etkileşimi ifade eder. Farklı bir şekilde ifade edilecek olursa, dijital göçebeler bulunduğu yerin ekonomisine daha uzun vadeli katkılarda bulunabilirler.
- Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi: Turistlerin kalış süreleri genellikle kısadır ve bu durum yerel ekonomiye sağladıkları katkılar geçici olur. Turistler bir bölgeyi ziyaret ettikten sonra geri dönerler ve genellikle o bölgeyle uzun süreli bir ilişki kurmazlar.

Yaratılan Ekonomik Değer

- Dijital Göçebe Ekonomisi: Dijital göçebeler, yaşadıkları yerlerde barınma, yiyecek, hizmet alma, eğlenceli aktiviteler ve yerel etkinliklere katılma açısından yerel ekonomileri destekler. Özellikle gayrimenkul sektörü üzerinde hatırı sayılır etkileri olabilir. Aynı zamanda, harcama meyilleri yüksek olan dijital göçebeler, yerel işletmeler bakımından talep yaratıcı unsur olarak ekonomik faaliyetlere destek olabilirler.
- Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi: Turist ekonomisi, restoranlar, oteller, turizm acenteleri gibi hizmet sektörü işletmelerine yoğun bir talep yaratır. Turistlerin harcaması, yerel ekonomide doğrudan bir döngüyü tetikler. Ancak bu etki genellikle kısa vadeli olup, sezonluk dalgalanmalara göre değişkenlik gösterir.

Yerel Halk ile Etkileşim

- **Dijital Göçebe Ekonomisi:** Dijital göçebeler, belirli bir süre boyunca bulundukları yerin kültürüyle daha derin bir ilişki kurma eğilimindedir. Uzun süreli kalışlar, yerel topluluklarla etkileşim, yerel dil öğrenme ve kültürel deneyimleme fırsatlarını artırır. Bazı dijital göçebeler, yerel halkla sosyal ilişkiler kurarak entegre bile olabilir.
- **Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi:** Turistler genellikle belirli turistik yerleri gezmek, fotoğraflar çekmek ve gastronomik deneyimler yaşamak üzere gelirler. Bu bağlamda, turistler genellikle yerel halkla sınırlı bir etkileşimde bulunurlar. Yerel kültürle ilişkileri genellikle turistik aktivitelere ve deneyimlere dayanmaktadır.

Hedef Kitle

- **Dijital Göçebe Ekonomisi:** Bu ekonomi, genellikle bilgi temelli işlerde çalışan genç profesyoneller veya serbest çalışanlardan oluşur. Dijital göçebeler, esnek çalışma koşullarına ve seyahat etme isteğine sahip bireylerdir.
- **Ziyaretçi (Turist) Ekonomisi:** Turistler, farklı yaş gruplarından ve sosyal kesimlerden gelen bireylerdir. Bu grup, seyahat etmeyi seven, tatil yapmak isteyen ve yeni yerler keşfetmek isteyen herkesi kapsar.

Dijital Göçebeliğin Piyasa Ekonomisi İle Etkileşimi

Dijital göçebelik, teknolojinin sağladığı olanaklarla birlikte coğrafi bir mekân bağı olmaksızın çalışabilme anlayışına dayalı bir yaşam biçimidir. Son yıllarda artan internet erişimi ve dijital teknoloji bazlı aygıt kullanımı, bireylerin dünyanın herhangi bir yerinden konumdan ve mekândan bağımsız olarak çalışma fırsatı bulmasına ortam hazırlamıştır. Dijital göçebeler bünyesinde genellikle freelancer çalışanlar, girişimciler veya uzaktan çalışan profesyonelleri barındırır. Bu özelliğiyle dijital göçebelik faaliyeti, bir ekonomik değer yaratmaktadır. Bu nedenle dijital göçebelik faaliyeti piyasa ekonomisi ile yakın bir etkileşim içerisinde. Aşağıda bu etkileşim, çeşitli boyutlarıyla ele alınmıştır.

- **Esnek Çalışma Modelleri Boyutu:** Dijital göçebelik, iş gücünün esnekliğini artırır. Geleneksel iş modeli yerine, daha dinamik yapılar

ortaya çıkmakta ve bu da piyasa ekonomisinde işgücü talebini değıştirmektedir.

- **Küresel Pazar Erişimi Boyutu:** Dijital göçebeler, çeşitli platformlar aracılığıyla dünya çapında müşterilere ulaşabilmektedir. Bu durum, yerel pazarlarla sınırlı kalmadıkları için rekabeti artırır ve yeni pazar dinamikleri oluşturur.
- **Maliyet Avantajları Boyutu:** Dijital göçebeler, yüksek yaşam maliyetlerinden kaçınmak için daha düşük maliyetli ülkelere yerleşebilir. Bu da uluslararası iş gücü piyasasında yerel işçilerin rekabet gücünü etkileyebilir.
- **Yenilik ve Girişimcilik Boyutu:** Farklı kültürel ve ekonomik arka planlardan gelen dijital göçebelerin bir araya gelmesi, yenilikçi fikirlerin ve yeni girişimlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunur. Bu, piyasa ekonomisinde yeni ürünlerin ve hizmetlerin yaratılmasına zemin hazırlayabilir.
- **Sosyal Boyut:** Dijital göçebelik, yerel ekonomi üzerinde sosyal etkiler yaratabilir. Örneğin, yerel işletmelere olan talep arttıkça, bu işletmelerin büyümesi ve gelişmesi teşvik edilirken, yerel kültür ve yaşam tarzı üzerindeki etkiler de gözlemlenebilir.
- **Dijital Altyapı İhtiyacı Boyutu:** Dijital göçebeliğin artması, ülkelerin dijital altyapılarını geliştirmesi gerektiğini ortaya koyar. Bu, ülke ekonomileri için bir fırsat olabilir ancak aynı zamanda rekabetin arttığı bir alan haline de gelebilir. Ülkeler, dijital göçebeleri çekmek için daha hızlı internet bağlantıları ve uygun çalışma alanları sunma yönünde adımlar atabilirler.
- **Regülasyon ve Politika Boyutu:** Dijital göçebeliğin yaygınlaşması, ülkelerin iş gücü politikalarını ve göçmenlik yasalarını yeniden gözden geçirmesine neden olmaktadır. Birçok ülke, dijital göçebeleri çekmek için özel vize programları geliştirmekte ve sektörel düzenlemeleri gözden geçirmektedir.
- **Çalışma Hayatının Değışimi:** Dijital göçebeler, çalışma yaşamında yeni normlar belirleyebilir. İş-yaşam dengesi, uzaktan çalışma süreçleri ve esnek saat uygulamaları gibi kavramlar, piyasa ekonomisinin dinamikleri üzerinde etkili olmaktadır.

- **Eğitim ve Yetkinlik Gelişimi:** Dijital göçebelik, bireylerin sürekli olarak kendilerini geliştirmesini ve yeni beceriler edinmesini gerektirir. Bu durum, eğitim sektörünü de etkileyerek, çevrimiçi eğitim ve uzmanlık alanlarında yeni fırsatlar ortaya çıkarır.

Sonuç olarak, dijital göçebelik, piyasa ekonomisi ile etkileşimde bulunurken hem fırsatlar yaratmakta hem de mevcut ekonomik dengeleri değiştirmektedir. Bu olgu, gelecekte çalışma hayatının ve ekonomik dinamiklerin nasıl şekilleneceği konusunda önemli ipuçları sunmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde, dijitalleşmenin hem emek rejimlerinde hem de turizm anlayışında neden olduğu dönüşüm kavramsal bir çerçevede ele alınmış ve dijital göçebelik olgusu bu dönüşümün merkezine yerleştirilmiştir. Sanayi sonrası toplumlarda üretim biçimlerinin değişimi, Fordist sistemin katı zaman-mekân bağımlı yapısından, Post-Fordist esnek ve bireyselleşmiş emek düzenine evrilmiş; bu süreç gig ekonomisi, platform temelli çalışma yapıları ve nihayetinde dijital göçebeliğin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Castells, 2010; Dağtaş, 2006; Gandini, 2019).

Dijital göçebelik, yalnızca teknolojik gelişmelerin değil, aynı zamanda çağdaş kapitalizmin esneklik, mobilite ve bireysel özgürlük söylemlerinin bir sonucu olarak görülmelidir. Bu yaşam biçimi, Castells'in (2010) "ağ toplumu" kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde; bireylerin dijital teknolojiler aracılığıyla zamandan ve mekândan bağımsız biçimde ekonomik faaliyetlerini sürdürebildikleri yeni bir toplumsal örgütlenme biçimine işaret etmektedir. Dijital göçebeler, üretkenliklerini dijital ortamlarda sürdürürken, küresel hareketlilik sayesinde çok merkezli bir yaşam biçimi benimsemekte; bu da onları klasik anlamdaki hem çalışan hem de turist tanımlarının ötesine taşımaktadır (Thompson, 2021; Pang vd., 2023).

Turizm perspektifinden bakıldığında ise dijital göçebeler, Urry ve Larsen'in (2011) "turistik bakış" kavramında önerdiği gibi yalnızca seyreden değil, aynı zamanda deneyimleyen ve üreten bir özne tipine karşılık gelmektedir. Cohen ve Cohen (2012), modern turistin yalnızca tüketici değil, aynı zamanda deneyimin aktif üreticisi haline geldiğini belirtmiş; Richards (2011) ise yaratıcı turistin bireysel anlam arayışında üretken bir rol üstlendiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda dijital göçebeler, klasik tatilci profillerinin

ötesinde üretim-tüketim sınırlarını aşan melez bir kimliğe sahiptir. Turizm araştırmalarında bu figür hem fiziksel hem dijital mekânlarda hareket eden, kültürel ve ekonomik üretkenliği birlikte sürdüren yeni bir aktör olarak değerlendirilmektedir (Neuhofer vd., 2014; Gretzel vd., 2015).

Dijital göçebeler ile geleneksel turistler arasındaki temel farklar, seyahat motivasyonundan kalış süresine, konaklama biçimlerinden toplumsal etkileşim biçimlerine kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Nash vd. (2022), dijital göçebelerin uzun süreli konaklamalarla mekânla daha yoğun bağ kurduklarını ve ziyaret ettikleri destinasyonları yalnızca tüketim nesneleri olarak değil, aynı zamanda üretim alanları olarak yeniden tanımladıklarını ifade eder. Bu da onların destinasyonlarla kurdukları ilişkiyi daha karmaşık ve dönüştürücü hale getirmektedir.

Öte yandan, dijital göçebelik yalnızca özgürlük, esneklik ve yaratıcılıkla özdeşleştirilen romantik bir yaşam tarzı değildir. Gandini (2019) ve Woodcock (2018), platform temelli çalışma biçimlerinin bireyleri güvencesizliğe, sürekli görünürlük mücadelesine ve dijital sömürüye maruz bıraktığını belirtmektedir. Dijital göçebeler, bu bağlamda özgür çalışanlar değil, çoğu zaman algoritmalar tarafından yönlendirilen dijital emekçiler olarak konumlanmaktadır.

Bu dönüşüm, turistik destinasyonlar açısından da çok katmanlı etkiler doğurmaktadır. Geleneksel olarak “boş zaman” ve “dinlenme” ile özdeşleştirilen destinasyonlar, artık çalışma ve üretim mekânlarına dönüşmekte; coworking alanları, uzun süreli kiralık konutlar ve dijital altyapılar gibi unsurlar destinasyon tercihinde belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla dijital göçebeler, destinasyonların ekonomik yapısı kadar mekânsal ve kültürel dokusunu da dönüştürme potansiyeline sahiptir. Hannam vd. (2006) tarafından kavramsallaştırılan “ağ bağlantılı turist” yaklaşımı, bu çoklu hareketlilik biçimini açıklamak açısından oldukça işlevseldir.

Sonuç olarak dijital göçebelik, yalnızca bireysel tercihlerle şekillenen bir yaşam tarzı değil, aynı zamanda dijitalleşme, esnek emek ve yeni turizm biçimlerinin kesişiminde ortaya çıkan çok boyutlu bir toplumsal olgudur. Bu olgu, klasik göç, iş, yerleşiklik ve turizm kavramlarını yeniden tartışmaya açmakta; bireylerin mekânla, topluluklarla ve üretimle kurduğu ilişkiyi dönüştürmektedir.

Kaynaklar

- Agcadağ, F. (2017). *Yeni Fordizm ve çalışma yaşamı üzerine etkileri*. Çalışma ve Toplum, 54(3), 21–54.
- Akgün, A. C. (2024). Kùltürel Diplomasi Bağlamında Dijital Göçebelerin Türkiye İzlenimleri Üzerine Bir İnceleme. Erciyes İletişim Dergisi, 11(2), 673-692 <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1437918>
- Akhmetshin, E. M., Kovalenko, K. E., Mueller, J. E., Khakimov, A. K., Yumashev, A. V. ve Khairullina, A. D. (2018). Freelancing as a type of entrepreneurship: Advantages, disadvantages and deandlopment prospects. *Journal of Entrepreneurship Education*, 21(2), 1528-2651.
- Akın, M. ř. (2021). Dijital Göçebelik: Deneyim ve Özgürlük. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 21(1), 41-52
- Aksoy, B. (2020). Anadolu Arkeolojisiinde Göçebeler ve Görünürlükleri. Anadolu, (46), 187-213.
- Aksoy, E. (2001). Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kùltürel Yapısı (Kırıkkale Karakeçili Ařireti örneği). (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Allen, T. D., Golden, T. D., & Shockley, K. M. (2015). How effective is telecommuting? Assessing the status of our scientific findings. *Psychological science in the public interest*, 16(2), 40- 68.
- Akkaya, H. ve Gerçek, A. (2019). OECD ve Seçilmiş Bazı Ülkelerde Dijital Ekonominin Vergilendirilmesi Türkiye için ıkarımlar. *International Journal of Public Finance*, 4(2), 168.
- Al-Kasasbeh, O. M. (2022). The emergence of digital economy and new business models in the Era of digital transformation. *New Innovations in Economics, Business and Management Vol. 7*, 161-168.
- Amuso, V., Poletti, G. ve Montibello, D. (2020). The digital economy: Opportunities and challenges. *Global Policy*, 11(1), 124-127.
- Arslan, E. (2024). From tourists to nomads: unveiling the transformative potential of digital nomads in travel and tourism. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 16(3), 269-281.
- Aroles, J., Granter, E. and de Vaujany, F.X. (2020), ‘Becoming mainstream’: the professionalisation and corporatisation of digital nomadism”, *New*

- Technology, Work and Employment, Vol. 35 No. 1, 114-129, <https://doi.org/10.1111/ntwe.12158>
- Avrupa Birliğı (AB) (2020). “The Platform Economy and Precarious Work”, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, DirectorateGeneral for Internal Policies.
- Ateş, L., Güneş, B., Armağan, A. ve Yaman, M. (2023). 50 Soruda Paylaşım ve GİG Ekonomisinden Dijital Platformlara: Dijital Ekonomide Vergi ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Özellikli Hususlar. İstanbul: Altınbaş Üniversitesi Yayınları.
- Baitenizov, D. T., Dubina, I. N., Campbell, D. F. J., Carayannis, E. G. ve Azatbek, T. A. (2019). Freelance as a creatiand mode of self-employment in a new economy (a literature review). Journal of the Knowledge Economy, 10(1), 1-17. <https://doi.org/10.1007/s13132-018-0574-5>
- Batala, B. and Slevitch, L. (2024), “Keeping two balls in the air: the bleisure travel experience”, Annals of Tourism Research Empirical Insights, Vol. 5 No. 1, 100115, doi: 10.1016/j.annale.2023.100115.
- Baycık, G., Civan, O. E., Yılmaz, H. T., ve Bosna, B. (2021). Platform çalışanlarını yasal güvenceye kavuşturmak: Sorunlar ve çözüm önerileri. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1, 713-801.
- Bassiyouny, M. ve Wilkesmann, M. (2023), “Going on workation – is tourism research ready to take off? Exploring an emerging phenomenon of hybrid tourism”, Tourism Management Perspectives, Vol. 46, 101096, doi: 10.1016/j.tmp.2023.101096.
- Benson, M. ve O'Reilly, K. (2009). Migration and the search for a better way of life: A critical exploration of lifestyle migration. The Sociological Review, 57(4), 608-625.
- Berg, J., Furrer, M., Harmon, E., Rani, U., Silberman, M.S. (2018). Digital Labour Platforms And The Future Of Work: Towards Decent Work in the Online World. International Labour Office. Geneva.
- Betre, H.K. (2022), “Reconceptualising the potential of digital nomads to transform community based and sustainable tourism”, Master’s Thesis, University of Girona.
- Blomeyer, W. (1994). “Almanya’da İstihdam İlişkilerinin Esnekleştirilmesi Yönünde Denemeler, Çalışma Hayatında Esneklik Semineri, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, ss.193-214, İzmir.

- Boyacı, N. B. (2020). *Dijital Emek Platformları ve Sendikalar*. Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara
- Bozdoğan, M. ve Dağdelen, E. Ö. (2022). Seyahat, Çalışma ve Boş Zamanın Kesişiminde Yeni Bir Grup: Dijital Göçebeler. İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi, 2(2), 270- 297.
- Braesemann, F., Stephany, F., Teutloff, O., Kässä, O., Graham, M., & Lehdonvirta, V. (2022). The global polarisation of remote work. *PloS one*, 17(10), <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0274630>
- Bonneau, C., Aroles, J., ve Estagnasié, C. (2023). Romanticisation and monetisation of the digital nomad lifestyle: The role played by online narratives in shaping professional identity work. *Organization*, 30(1), 65-88. <https://doi.org/10.1177/13505084221131638>
- Bukht, R. ve Heeks, R. (2017). Defining, conceptualising and measuring the digital economy. Development Informatics Working Paper No: 68. University of Manchester, Manchester, UK: Global Development Institute, SEED, Centre for Development.
- Bulut, S. (2021). Göç, Göçebe, Göçer, Göçer evli/evlü, Göçer oba, Göçgün(cü)/Göçkün(cü), Göçmen/Göçmel ve Konargöçer/Göçerkonar Sözcükleri Üzerine Bazı Notlar. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(3), 1671-1720. <https://doi.org/10.33437/ksusb.1035352>
- Burke, A. ve Cowling, M. (2015). The use and value of freelancers: The perspective of managers. *International Review of Entrepreneurship*, 13(1), 175.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society: The information age: Economy, society, and culture* (Vol. 1). Wiley-Blackwell.
- Chen, X., Teng, L., ve Chen, W. (2022). How does FinTech affect the development of the digital economy? Evidence from China. *The North American Journal of Economics and Finance*, 61, 101697. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101697>
- Chevtava, E. (2021). Coworking and Coliving: The Attraction for Digital Nomad Tourists. In *Information and Communication Technologies in Tourism 2021*, ss.202-209. London: Springer

- Chevtava, E. ve Denizci-Guillet, B. (2021). Digital nomads' lifestyles and coworkation. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100633. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100633>
- Christiansen, R.A., John, J.O.I., Ihalaauw, J.J.O.I., Kriestian, A.N. ve Purwati, Y.S.E. (2023), "Developing digital nomads as a new market segment and their role in the local digital ecosystem", *Journal of System and Management Sciences*, Vol. 13 No. 2, pp. 1-16, doi: 10.33168/JSMS.2023.0201.
- Cohen, E. (1972). Towards a Sociology of International Tourism. *Social Research*, 39(1), 164–182.
- Cohen, S. A. & Cohen, E. (2012). Current Sociological Theories and Issues in Tourism. *Annals of Tourism Research*, 39(4), 2177–2202.
- Cohen S.A., Duncan T., ve Thulemark M. (2015) Lifestyle mobilities: the crossroads of travel, leisure and migration. *Mobilities* 10(1):155–172
- Cohen, M. J., & Stanik, L. (2021, June). Digital nomadism: A literature review. In Review prepared on behalf of the Forum Vie Mobiles/Mobile Lives Forum (4 June 2021), [https://forumviesmobiles.org/sites/default/files/Digital% 20Nomads% 20Literature% 20Review% 20June](https://forumviesmobiles.org/sites/default/files/Digital%20Nomads%20Literature%20Review%20June) (Vol. 204, p. 20).
- Cook, D. (2020). The freedom trap: Digital nomads and the use of disciplining practices to manage work/leisure boundaries. *Information Technology & Tourism*, 22, 355–390. <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00172-4>.
- Cook, D. (2022). Breaking the contract: Digital nomads and the state. *Critique of Anthropology*, 42(3), 304–323. <https://doi.org/10.1177/0308275X221120172>
- Cook, D. (2023) What is a digital nomad? Definition and taxonomy in the era of mainstream remote work, *World Leisure Journal*, 65:2, 256-275, DOI:<https://doi.org/10.1080/16078055.2023.2190608>
- Cripe, B. (2016). Freelance Workers Who Break The Mold. *Home Business*. 28-30.
- Chossudovsky, M. (1999). Globalisation of poverty: impacts of IMF and World Bank reforms. *Humanist in Canada*, (129), 34-5.
- Çallı, L. (2022). Paylaşım Ekonomisi, Elektronik İş Modelleri ve Örnekler. İçinde İ.M Altan (Ed.). *Dijital Etkileşimler: Sektörel Yansımalar 1*, ss. 233-254). Efeakademi Yayınları.

- Çiğdem, S. ve Erdoğan, E. (2019). Medya Endüstrisinde Yeni Bir Prekarizasyon Süreci Olarak Freelance Çalışma. *Siyaset Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7 (2): 158-169.
- Dağtaş, E. (2006). *Küreselleşme sürecinde çalışma yaşamı ve insan kaynakları yönetiminde yeni yönelimler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- D’Andrea A. (2016) Neo-nomadism: a theory of post-identitarian mobility in the global age. *Mobilities* 1(1):95–119.
- Demirbilek, İ. (2023). Dijital Ekonomik Platformlarda Dışsal Emek Kullanımı, İstihdam ve Sosyal Koruma İlişkisi. *Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(CEEİK 2023 Özel Sayısı), 9-44.
- De Groen, W. P., Kilhoffer, Z., Lenaerts, K. ve Mandl, I. (2018). Employment and working conditions of selected types of platform work. Report. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- De Stefano, V. (2016). The rise of the “just-in time workforce”: On demand work, crowdwork, and labor protection in the “gig economy”. *Comparative Labor Law and Policy Journal*, 37(3), 461-471.
- De Stefano, V. ve Aloisi, A.(2018). European legal framework for “digital labour platforms”, JRC Working Papers, 2018.
- Dilay, S. ve Onur Erman, D. (2024). Orta Asya Göçebe Hayatı ve Sanata Yansımaları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1 (33), 33-55.
- Donovan, S. A., Bradley, D. H., & Shimabukuro, J. O. (2016). *What does the gig economy mean for workers?* Congressional Research Service. <https://sgp.fas.org/crs/misc/R44365.pdf>
- Dreher, N. ve Triandafyllidou, A.(2023). Digital nomads: Toward a future research agenda. Working Paper, 4, Toronto Metropolitan Centre for Immigration and Settlement (TMCIS) and CERC in Migration and Integration.
- DTÖ (1998). Work Programme on Electronic Commerce Çevrim içi:https://www.wto.org/english/tratop_e/ecom_e/ecom_work_programme_e.htm Erişim tarihi: 02/08/2025.

- Dunn, M. (2018). *Making Gigs Work: Career Strategies, Job Quality and Migration in the Gig Economy*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kuzey Karolina Üniversitesi, ABD.
- Eravcı, D. B. (2020). Kurumların Dijital Dönüşümü: Büyük Veri. Çalışma İlişkileri Dergisi, 11(1), 90-112.
- Ehn, K., Jorge, A. ve Marques-Pita, M. (2022), "Digital nomads and the COVID-19 pandemic: narratives about relocation in a time of lockdowns and reduced mobility", *Social Media+Society*, Vol. 8 No. 1, <https://doi.org/10.1177/20563051221084958>
- Esser, J., & Hirsch, J. (1994). The crisis of Fordism and the dimensions of a 'post-Fordist' regional and urban structure. *Post-Fordism: A Reader*, 71-97.
- Eşel, E. (2003), Genelleşmiş anksiyete bozukluğunun nörobiyolojisi, Klinik Psikofarmakoloji Bülteni, Cilt:13, Sayı:2: 78-87.
- Felfe, J., Schmook, R., Schyns, B. ve Six, B. (2008). Does the form of employment make a difference?—Commitment of traditional, temporary, and self-employed workers. *Journal of Vocational Behavior*, 72(1), 81-94. doi:10.1016/j.jvb.2007.10.008
- Felson, M. ve Speath, J.L. (1978). Community Structure and Collaborative Consumption: A Routine Activity Approach. *American Behavioral Scientist*. 21 (4): 614-624.
- Ferguson, J. L. (2018). *Creating a Freelance Career*. New York, NY : Routledge, 2019.: Routledge. doi:10.4324/9780429467967
- Florisson, R., ve Mandl, I. (2018). Platform work: Types and implications for work and employment-Literature review. Dublin: Eurofound.
- Fredrickson B.L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2:300-319.
- Frischauf, N., Horn, R., Kauerhoff, T., Wittig, M., Baumann, I., Pellander, E., & Koudelka, O. (2018). NewSpace: new business models at the interface of space and digital economy: chances in an interconnected world. *New Space*, 6(2), 135-146.
- Gandini, A. (2019). Labour process theory and the gig economy. *Human Relations*, 72(6), 1039–1056. <https://doi.org/10.1177/0018726718790002>.

- Gesing, B. (2017). “Sharing Economy Logistics: Rethinking Logistics With Access Over Ownership”. *DHL Customer Solutions & Innovation*. Troisdorf, Germany.
- Görçün, Ö.F. (2020). Dördüncü Endüstri Devrimi Endüstri 4.0, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Green, P. (2020), “Disruptions of self, place and mobility: digital nomads in Chiang Mai, Thailand”, *Mobilities*, Vol. 15 No. 3, pp. 431-445, <https://doi.org/10.1080/17450101.2020.1723253>
- Gretzel, U., Sigala, M., Xiang, Z. & Koo, C. (2015). Smart Tourism: Foundations and Developments. *Electronic Markets*, 25(3), 179–188.
- Gupta, S., Jaiswal, R., & Gupta, S. K. (2024). Digital nomads: a systematic literature review and future research agenda. *Tourism Review*.
- Hamann, T. K., & Guldenberg, S. (2021). New forms of creating value: Platform-enabled gig economy today and in 2030. In *Managing work in the digital economy: Challenges, strategies and practices for the next decade* (pp. 81-98). Cham: Springer International Publishing.
- Hannam, K., Sheller, M. & Urry, J. (2006). Mobilities, Immobilities and Moorings. *Mobilities*, 1(1), 1–22.
- Kaya, A., & Burtan Doğan, B. (2016). *Endüstri 4.0 bağlamında işgücü piyasası ve yeni beceriler*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(46), 1072–1079.
- Hall, G., Sigala, M., Rentschler, R., ve Boyle, S. (2019). Motivations, mobility and work practices; the conceptual realities of digital nomads. *Information and Communication Technologies in Tourism 2019 içinde: Proceedings of the International Conference in Nicosia, Cyprus, January 30–February 1, 2019*. 437-449. Springer International Publishing.
- Hannonen, O. (2020). In search of a digital nomad: defining the phenomenon. *Information Technology & Tourism* Volume 22, 335–353 (2020). <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00177-z>
- Hannonen, O., Quintana, T. A., & Lehto, X. Y. (2023). A supplier side view of digital nomadism: The case of destination Gran Canaria. *Tourism Management*, 97, 104744.
- Hart, A. (2015). Living and working in paradise: the rise of the ‘digital nomad’. *The Telegraph*.

- Çevrim içi: <https://www.telegraph.co.uk/news/features/11597145/Living-and-working-in-paradise-the-rise-of-the-digital-nomad.html> Erişim tarihi:01.06.2025.
- Hermann, I., ve Paris, C. M. (2020). Digital nomadism: the nexus of remote working and travel mobility. *Information Technology & Tourism*, 22(3), 329-334.
- <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00188-w>
- Hill, E. J., Hawkins, A. J., Ferris, M. ve Weitzman, M. (2001). Finding an extra day a week: The positive influence of perceived job flexibility on work and family life balance. *Family relations*, 50(1), 49-58.
- Holleran, M. ve Notting, M. (2023), “Mobility guilt: digital nomads and COVID-19”, *Tourism Geographies*, Vol. 25 No. 5, 1341-1358, <https://doi.org/10.1080/14616688.2023.2217538>
- Holleran, M. (2022). Pandemics and geoarbitrage: Digital nomadism before and after COVID-19. *City*, 26(5-6), 831-847. <https://doi.org/10.1080/13604813.2022.2124713>
- Hudek, I., Tominc, P., ve Sirec, K. (2020). Entrepreneurship vs. freelancing: what’s the difference?. *Naše gospodarstvo/Our economy*, 66(3), 56-62
- International Labour Organization (ILO) (2021), “The Role of Digital Labour Platforms in Transforming the World of Work”
- Çevrim içi: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/role-digital-labour-platforms-transforming-world-work> Erişim tarihi: 10.06.2025.
- International Labour Organization (ILO) (2019). *Social dialogue and the governance of the digital platform economy: understanding challenges, shaping opportunities*.
- Çevrim içi: <https://www.ilo.org/resource/conference-paper/social-dialogue-and-governance-digital-platform-economy-understanding> Erişim tarihi: 10.06.2025.
- İlyas, Ö.(2022). Freelance Çalışma: Ofissiz Çalışmanın Sınıfsallığı.İletişim Yayınları.
- Jang, J. (2017). The emergence of freelancer cooperatives in South Korea. *Annals of public and cooperative economics*, 88(1), 75-89.
- Jarrahi, M.H., Sawyer, S. ve Erickson, I. (2022), “Digital assemblages, information infrastructures, and mobile knowledge work”, *Journal of*

- Information Technology, Vol. 37 No. 3, pp. 230-249,
<https://doi.org/10.1177/02683962211050943>
- Jiwasiddi, A., Schlagwein, D., Cahalane, M., Cecez-Kecmanovic, D., Leong, C., ve Ractham, P. (2024). Digital nomadism as a new part of the visitor economy: The case of the “digital nomad capital” Chiang Mai, Thailand. *Information Systems Journal*. ss.1494-1535.
<https://doi.org/10.1111/isj.12496>
- Karslıoğlu, E. H. ve Yüksel, N. (2007). Obsesif kompulsif bozukluğun nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri*, 10(3), 3-13.
- Karataban, M. (2021). *Dijitalleşen emek sürecinde çalışma pratiğinin dönüşümü ve freelance çalışma*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Karataban, M. ve Ekiz Gökmen, Ç. (2022). Transformation of work practice in the digitalized labor process: Freelancers in Turkey. *International Journal of Contemporary Economics & Administrative Sciences*, 12(1), 243-264. doi:10.5281/zenodo.6850809
- Kazi, A. G., Yusoff, R., Khan, A. ve Kazi, S. (2014). The Freelancer: A Conceptual Review. *Sains Humanika*, 2(3).
<https://doi.org/10.11113/sh.v2n3.428>
- Koskela, K., & Beckers, P. (2024). Typologizing Digital Nomad Visas: Comparing Policy Rationales from Tourism to Wealth Accumulation to Immigration. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 26(5), 407-425.
- Jiwasiddi, A., Schlagwein, D., Cahalane, M., Cecez-Kecmanovic, D., Leong, C., & Ractham, P. (2024). Digital nomadism as a new part of the visitor economy: The case of the “digital nomad capital” Chiang Mai, Thailand. *Information Systems Journal*, 34(5), 1493-1535.
- Kannisto, P. (2014) *Global Nomads: Challenges of Mobility in the Sedentary World*. Tilburg University, Tilburg
- Kannisto, P. (2016). Extreme mobilities: Challenging the concept of ‘travel. *Annals of Tourism Research*, 57, 220–233.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2016.01.005>
- Keskula, E. (2023), “Challenging the dominant work ethic: work, naps, and productivity of locationindependent workers”, *Critique of Anthropology*, Vol. 43 No. 3, 311-327.

- Kıcıır, N. (2019). *Kapitalist üretim süreçlerinin tarihsel gelişimi ve Fordizm sonrası yeni birikim rejimi*. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8(2), 173–188.
- Kim, Y. R., Liu, A., ve Williams, A. M. (2022). Competitiveness in the visitor economy: A systematic literature review. *Tourism Economics*, 28(3), 817-842. <https://doi.org/10.1177/13548166211034437>
- Kitching, J. ve Smallbone, D. (2012). “Are freelancers a neglected form of small business?” *Journal of Small Business and Enterprise Development*; Bradford Vol. 19, Iss. 1, 74-91. DOI:10.1108/14626001211196415
- Kocakaya, G. (2025). Dijital Dönüşüm ve Gig Ekonomisi: Makroekonomik Dinamikler. 21. Yüzyılda Makroekonomi: Güncel Sorunlar ve Teoriden Uygulamaya Yeni Perspektifler, 129.
- Korpela, M. (2019). Searching for a countercultural life abroad: Neonomadism, lifestyle mobility or bohemian lifestyle migration? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46 (15), 3352–3369. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1569505>
- Kuhn, K. M., & Galloway, T. L. (2019). Expanding perspectives on gig work and gig workers. *Journal of Managerial Psychology*, 34(4), 186-191.
- Kulakhmetova, G.A., Shcherbakova, N.A. ve Tsypko, V.V. (2019), “Modeling and optimization of socio-economic aspects for the development of tourism”, *Journal of Environmental Management and Tourism*, Vol. 9 No. 8, pp. 1696-1705, doi: 10.14505/jemt.v9.8(32).08.
- Lanfant, M. F. (1995). *International Tourism, Internationalization and the Challenge to Identity*. In Lanfant, M.F., Allcock, J.B., & Bruner, E.M. (Eds.), *International Tourism: Identity and Change*. Sage.
- Lacarcél, F.J.S., Huete, R. and Zerva, K. (2024), “Decoding digital nomad destination decisions through user-generated content”, *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 200, p. 123098, doi: 10.1016/j.techfore.2023.123098.
- Latham, P.G. ve Pinder, C. C. (2005). Work Motivation Theory and Research At The Dawn of the Twenty-First Century, *Annual Review of Psychology*, Vol: 56, No: 1, 485-516.

- Leiper, N. (1979). The Framework of Tourism: Towards a Definition of Tourism, Tourist and the Tourist Industry. *Annals of Tourism Research*, 6(4), 390–407.
- Leighton, P., ve McKeown, T. (2015). The rise of independent professionals: Their challenge for management. *Small Enterprise Research*, 22(2–3), 119–130. <https://doi.org/10.1080/13215906.2015.1085627>
- Makimoto, T., ve Manners, D. (1997). *Digital Nomad*. Chicester: Wiley.
- Lewis, S. (2003). Flexible working arrangements: Implementation, outcomes, and management. *International Review of Industrial and Organizational Psychology 2003* içinde (ss. 1-28). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/0470013346.ch1>
- Litvinenko, V. S. (2020). Digital economy as a factor in the technological development of the mineral sector. *Natural Resources Research*, 29(3), 1521-1541.
- Lobejko, S. ve Bartczak, K. (2021). The role of digital technology platforms in the context of changes in consumption and production patterns. *Sustainability*, 13(15), 8294.
- MacCannell, D. (2013). *The tourist: A new theory of the leisure class*. Univ. of California Press.
- MBO Partners (MBO). (2019). The changing nature of the American workforce. <https://s29814.pcdn.co/wp-content/uploads/2019/06/MBO-SOI-2019.pdf> Erişim tarihi: 01.07.2025.
- MBO Partners (MBO). (2022). *Working from the Road: The Aspirations and Reality for Digital Nomads*.
- Çevrim içi: <https://www.mbopartners.com/state-of-independence/digital-nomads-2023/2022-report/> Erişim tarihi:02.07.2025.
- MBO Partners (MBO). (2024). *Nomading Normalizes in 2024*. Çevrim içi: <https://www.mbopartners.com/state-of-independence/digital-nomads/> Erişim tarihi:03.07.2025.
- Mancinelli, F. (2020). Digital nomads: freedom, responsibility and the neoliberal order. *Information technology & tourism*, 22(3), 417-437.
- Mancinelli, F. ve Germann Molz, J. (2023). Moving with and against the state: Digital nomads and frictional mobility regimes. *Mobilities*, 19(2), pp. 189–207. <https://doi.org/10.1080/17450101.2023.2209825>

- McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. MIT Press.
- McKeown, T. (2015). What's in a Name? The Value of 'Entrepreneurs' Compared to 'Self-Employed'... But What about 'Freelancing' or 'IPro'? *International Review of Entrepreneurship*, 13(2), 103-116.
- Miguel, C., Lutz, C., Majetic, F. ve Perez-Vega, R. (2023), "Working from paradise? An analysis of the representation of digital nomads' values and lifestyle on Instagram", *New Media & Society*, <https://doi.org/10.1177/14614448231205892>
- Molz, J. G. (2021). *The world is our classroom: Extreme parenting and rise of the worldschooling*. New York: New York University Press. <https://doi.org/10.18574/nyu/9781479891689.001.0001>
- Müller, A. (2016). The digital nomad: Buzzword or research category? *Transnational Social Review*, 6(3), 344-348 <https://doi.org/10.1080/21931674.2016.1229930>
- Mouratidis, G. (2018). *Digital nomadism: Travel, remote work and alternative lifestyles* [Master's thesis]. LUP student papers. <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/8948916> Erişim tarihi: 07.07.2025.
- Nash, C., Jarrahi, M. H., Sutherland, W., ve Phillips, G. (2018). Digital nomads beyond the buzzword: Defining digital nomadic work and use of digital technologies. In *International conference on information* (pp. 207-217). Cham: Springer International Publishing.
- Nash, C., Müller, A., & Rivera, M. (2022). *Mobility and digital work in the post-pandemic world*. Springer.
- Neuhofer, B., Buhalis, D. & Ladkin, A. (2014). A Typology of Technology-Enhanced Tourism Experiences. *International Journal of Tourism Research*, 16(4), 340-350.
- Newbold, J. W., Rudnicka, A., Cook, D., Cecchinato, M. E., Gould, S. J. J., & Cox, A. L. (2022). The new normals of work: A framework for understanding responses to disruptions created by new futures of work. *Human-Computer Interaction*, 37(6), 508-531. <https://doi.org/10.1080/07370024.2021.1982391>

- Ng, I. C. L. (2014). New business and economic models in the connected digital economy. *Journal of Revenue and Pricing Management*, 13, 149-155.
- Pacheco, C. ve Azevedo, A. (2023), "Mapping the journey of the CoLiving experience of digital nomads, using verbal and visual narratives", *World Leisure Journal*, Vol. 65 No. 2, 192-217, <https://doi.org/10.1080/16078055.2022.2156593>
- Paksoy, H. M. ve Özbezek, B. D. 2013. Örgütsel Değişimde Beşeri Sermayenin Rolü, *Gazi Akademik Bakış*, 6(12): 293-331.
- Pang, J.; Zhang, Y. ve Jiao, F. (2023). The Impact of the Digital Economy on Transformation and Upgrading of Industrial Structure: A Perspective Based on the "Poverty Trap". *Sustainability*, 15(20), 15125. <https://doi.org/10.3390/su152015125>
- Patagundi, B., Natraj, A., & Manohar, S. S. (2017). E-Solopreneur Model-A Conceptual Framework. *International Journal of Engineering and Management Research (IJEMR)*, 7(1), 353-357.
- Pang, N., Su, C., Wu, H., & Qin, X. (2023). Digital nomads in the platform economy: Identity, precarity, and mobile work. *New Media & Society*, 25(1), 1–19. <https://doi.org/10.1177/14614448231157954>
- Perez, C. (2022). *Teknolojik devrimler ve finansal sermaye: Dinamiklerin belirsizliğı içinde uzun vadeli gelişim*. (Çev. A. Karakaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pehkonen, J. (2013). Freelancer as an owner-manager – the challenges and opportunities of knowledge-based self-employment. *Saimaa Uniandrsity, Lappeenranta*.
- Platman, K. (2004). "Portfolio Careers" and The Search for Flexibility In Later Life. *Work, Employment&Society*, (3): 573–599. <http://doi.org/10.1177/0950017004045551> Erişim tarihi: 09.06.2025
- Prester, J., Cecez-Kecmanovic, D. ve Schlagwein, D. (2023), "Toward a theory of identity performance in unsettled digital work: the becoming of 'digital nomads'", *Journal of Information Technology*, Vol. 38 No. 4, 442-458, <https://doi.org/10.1177/02683962231196310>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon* 9 (5): 1-6.
- Octapull (2023). Uzaktan Çalışmanın Mental ve Psikolojik Etkileri.

- Çevrim içi: <https://octapull.com/uzaktan-calismanin-mental-ve-psikolojik-etkileri/> Erişim tarihi: 17/07/2025.
- OECD (2002). *Measuring the Information Economy 2002*, Çevrim içi: https://www.oecd-ilibrary.org/measuring-the-information-economy-2002_5lmqcr2k5sq4.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2F9789264099012-en&mimeType=pdf Erişim tarihi: 04.08.2025
- OECD (2015a). *Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1 – 2015 Final Report 142–143* (Paris: OECD Publishing 2015), Çevrim içi: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/addressing-the-tax-challenges-of-the-digital-economy-action-1-2015-final-report_9789264241046-en Erişim tarihi: 03.02.2025.
- OECD (2019), *An Introduction to Online Platforms and Their Role in the Digital Transformation*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/53e5f593-en>.
- OECD (2020a). “A Roadmap toward a Common Framework for Measuring the Digital Economy.” Report for the G20 Digital Economy Task Force, Saudi Arabia, 2020.
- OECD (2022), “Should OECD countries develop new Digital Nomad Visas?”, No. 27, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4d425e15-en>.
- Office for National Statistics (ONS) (2020). *Coronavirus and homeworking in the UK labour market: 2019*. Çevrim içi : <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/coronavirusandhomeworkingintheuklabourmarket/2019> Erişim tarihi: 01.07.2025.
- Orel, M. (2019). Coworking environments and digital nomadism: Balancing work and leisure whilst on the move. *World Leisure Journal*, 61(3), 215–227. <https://doi.org/10.1080/16078055.2019.1639275>
- Ostoj, I. (2021). The structure of gig workers in the global online gig economy by country of origin and its institutional foundations. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, 20(2), 337-351.
- Öztornacı, E. (2024). Genç İşsizliği ve Dijitalleşme İlişkisi. *İzmir İktisat Dergisi*, 39(1), 256-274.
- Öztuna, B. (2017). Freelance work under the social security system in Turkey. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(12), 116-124.

- Rawat, G. (2021). An overview on freelancer. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(12), 253-259. DOI : 10.5958/2278-4853.2021.01205.2
- Reichenberger, I. (2018). Digital Nomads – A Quest For Holistic Freedom In Work and leisure. *Annals of Tourism Research*, 21(3), 364–380.
<https://doi.org/10.1080/11745398.2017.1358098>
- Richards, G. (2011). Creativity and Tourism: The State of the Art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225–1253.
- Roberts, S. K. (1984). High-Tech Nomad: A Portable Computer Fuels a Bicycle Odyssey Across America. *Popular Computing*.
- Roy, S. (2016). *The impacts of gender, personality and previous use on attitude towards the sharing economy and future use of the services*. Unpublished Master’s Thesis. California State University.
- Sarıçipek, E. (2024). Kripto Paraların Suç Örgütlerinin Hareket Sahalarını Genişletmesi. Editör Ömer Faruk ASLAN, Sosyal, İktisadi, Beşerî ve Yönetim Alanları Perspektifinde Sorunlara Bakış içinde (s. 61-74). İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık.
- Sarısakal, Ö., ve Yalçınkaya-Alkar, Ö. (2020). Beslenme ve yeme bozukluğu eş tanıli bir obsesif kompulsif bozukluğun bilişsel davranışçı tedavisi: Bir olgu sunumu. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(2), 249-273.
- Schlagwein, D. (2018a). "Escaping the rat race": Justifications in digital nomadism. 26. European Conference on Information Systems (ECIS), 31-39. Portsmouth: AIS Electronic Library.
- Schlagwein, D. (2018b). The history of digital nomadism. International Workshop on the Changing Nature of Work (CNOW), 1-5. San Francisco.
- Scott, W. (1819). Ivanhoe. Çevrim içi : <https://www.gutenberg.org/files/82/82-h/82-h.htm> Erişim tarihi: 24.07.2025.
- Sayın, A. (2007). Sosyal Anksiyete Bozukluğunun Nörobijolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10, 3-10.
- Schmidt, F. A. (2017), "Digital Labour Markets in the Platform Economy, Mapping the Political Challenges of Crowd Work and Gig Work", A Project by The Friedrich-Ebert-Stiftung 2015 –2017, <https://library.fes.de/pdf-files/wiso/13164.pdf> Erişim tarihi: 28.06.2025

- Schiller, D. (1999). *Digital capitalism: Networking the global market system*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Schwarz, S., Aufschnaiter, C. ve Hemetsberger, A. (2023), "Social linking practices across physical distance: the material constitution of sociality", *Marketing Theory*, Vol. 23 No. 2, ss. 321-342, <https://doi.org/10.1177/14705931221137732>
- Selvi, Y., Beşiroğlu, L. ve Aydın, A. (2011). Kronobiyoloji ve duygudurum bozuklukları. *Psikiyatri Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 368-386.
- Sezen, A. ve Kutbay, H. (2024). *Dijital Ekonomide Vergilendirme Çeşitli Ülkelerde Dijital Hizmet Vergisi Uygulamaları*. Efe Akademi Yayınları.
- Serinikli, M. (2018). Esnek üretim sürecinde çalışanların üretim dışı faaliyetleri: İşyerlerinde gündelik yaşam pratikleri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13(1), 1607–1633.
- Serinikli, M. (2021). Emek süreçleri bağlamında sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş. *Toplum ve Bilim*, 159, 276–300.
- Šimová, T. (2022). A research framework for digital nomadism: A bibliometric study. *World Leisure Journal*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/16078055.2022.2134200>
- Smith, V. L. (2004). *Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism*. University of Pennsylvania Press.
- Shevchuk, A. ve Strebkov, D. (2021). *Freelance platform work in the Russian Federation: 2009-2019* (Working Paper No: 38) (s. 63). ILO Working Paper.
- Singh, P. ve Finn, D. (2003). The effects of information technology on recruitment. *Journal of Labor Research*, 24(3), 395-408.
- Spinks, R. (2015). Meet the 'digital nomads' who travel the world in search of fast Wi-Fi. *The Guardian* Çevrim içi: <https://www.theguardian.com/cities/2015/jun/16/digital-nomads-travel-worldsearch-fast-wi-fi> Erişim tarihi:01.06.2025.
- Sönmez, Y. (2025). Küreselleşme Sonrasında Avrupa Birliği ve Dijital Ekonomi. *Telakki Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(6), 73-121.
- Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. London: Bloomsbury Academic.

- Stanford, J.(2017). “The Resurgence of Gig Work: Historical and Theoretical Perspectives”. *The Economic and Labour Relations Review* 28 (3): 382–401.
- Stringhi, E. (2022). Addressing gendered affordances of the platform economy: The case of UpWork. *Internet Policy Review*, 11(1), 1-28.
- Stickel, M. D. (2020). Challenges and opportunities of digital nomadism and its implications for tomorrow s workforce (Master's thesis, Universidade NOVA de Lisboa (Portugal).
- Thomas, K. D. (2018). Taxing the Gig Economy, *University of Pennsylvania Law Review*, Volume 166, ss. 1415-1473.
- Tamam, L. ve Zeren, T. (2002). Depresyonda serotonerjik düzenekler. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 5(4), 11-18.
- Tams, S., ve Arthur, M. B. (2010). New directions for boundaryless careers: Agency and interdependence in a changing world. *Journal of Organizational Behavior*, 31(5), 629-646.
- Tavman, E. B. (2022). Freemium İş Modelinin Başarısı: Endüstri Liderlerinin Çoklu Vaka Çalışması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 635-642. DOI: <https://doi.org/10.37880/cumuiibf.1063898>
- Thompson, B. Y. (2018). Digital nomads: Employment in the online gig economy. *Glocalism: Journal of Culture, Politics and Innovation*, 1, 1-26. <http://doi.org/10.12893/gjcpi.2018.1.11>
- Thompson, B. Y. (2019).The digital nomad lifestyle:(remote) work/leisure balance, privilege, and constructed community. *International Journal of the Sociology of Leisure*, 2(1), 27-42
- Thompson, B. Y. (2021). *Digital nomads: In search of freedom, community, and meaningful work in the new economy*. Routledge.
- Tiberius, V., Nguyen, N., Bartels, M., ve von der Oelsnitz, D. (2024). Breaking out! A netnography study on motives of a digital nomad lifestyle. *Technology in Society*, 102678. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2024.102678>
- Srnicek, N. (2017). Platform Capitalism. Cambridge: Polity.
- Tilev, H. (2018). *Fordizmden post-Fordizme geçiş sürecinde üretim ilişkileri*. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 40(2), 123–140.

- Ulukapı-Yılmaz, Ç. (2022). Gig ekonomi ve çalışma ilişkileri: Esneklik ve güvencesizlik arasında yeni bir emek rejimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(41), 257–276.
- UNWTO (1995). Concepts, Definitions and Classifications for Tourism Statistics.
- Urry, J. & Larsen, J. (2011). *The Tourist Gaze 3.0*. Sage.
- Vallas, S. P. (2018). “Platform Capitalism: What’s at Stake for Workers?” *New Labor Forum* 28 (1): 48–59.
- Vallas, S. P. ve Kovalainen, A. (Eds.). (2019). Work and labor in the digital age. Emerald Publishing Limited.
- Vallas, S. P. ve Schor, J. B. (2020). What do platforms do? Understanding the gig economy. *Annual Review of Sociology*, 46(1), 273-294.
- Veijola, L. (2021). *Entrepreneurial identity of freelancers and their relationship to online platforms: A qualitative study in the Finnish context*. (Yayımlanmamış master thesis). Aalto University, Aalto.
- Wang, W., Albert, L. ve Sun, Q. (2020), "Employee isolation and telecommuter organizational commitment", *Employee Relations*, Vol. 42 No. 3, pp. 609-625. <https://doi.org/10.1108/ER-06-2019-0246>
- Watson, G. P., Kistler, L. D., Graham, B. A. ve Sinclair, R. R. (2021). Looking at the gig picture: Defining gig work and explaining profile differences in gig workers’ job demands and resources. *Group & Organization Management*, 46(2), 327-361.
- Westregard, A. (2018). Digital Collaborative Platforms: Challenge for Social Partners in the Nordic Model. *Nordic Journal of Commercial Law*, 2018, 91-115.
- Wheatley, D. (2017). Employee satisfaction and use of flexible working arrangements. *Work, employment and society*, 31(4), 567-585.
- Willment, N. (2020). The Travel Blogger as Digital Nomad: (Re-)Imagining Workplace Performances of Digital Nomadism within Travel Blogging Work. *Information Technology and Tourism*, 22(3), 391-416.
- Wood, M. (2005), Nomad Aesthetics and The Global Knowledge Economy. *Journal of Critical Postmodern Organization Science*, 3(4), 50-64.
- Woodcock, J. (2018). Digital labour in the gig economy: Understanding Amazon Mechanical Turk. *Work Organisation, Labour & Globalisation*, 12(2), 161–176. <https://doi.org/10.13169/workorglaboglob.12.2.0161>

- Woodcock, J. ve Graham, M. (2019) *The Gig Economy: A Critical Introduction*. Cambridge:Polity Press
- Xia, L., Baghaie, S., & Sajadi, S. M. (2024). The digital economy: Challenges and opportunities in the new era of technology and electronic communications. *Ain Shams Engineering Journal*, 15(2), 102411.
- Wu, D. ve Huang, J. L. (2024). Gig work and gig workers: An integrative review and agenda for future research. *Journal of Organizational Behavior*, 45(2), 183-208.
- Yalçın, E. C. ve Başol, O. (2020). Kısmi Süreli Çalışmayı Etkileyen Bazı SosyoDemografik Değişkenler: TR21 Bölgesi Örneği. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 10(1): 75- 88.
- Yüksel, N. (2002). Panik Bozukluğunun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 4, 14-21.
- Zhang, Z. (2023). The impact of the artificial intelligence industry on the number and structure of employments in the digital economy environment. *Technological Forecasting and Social Change*, 197, 122881. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122881>
- Zhou, L., Buhalis, D., Fan, D.X., Ladkin, A. ve Lian, X. (2024), “Attracting digital nomads: smart destination strategies, innovation and competitiveness”, *Journal of Destination Marketing & Management*, Vol. 31, p. 100850, <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2023.100850>

BÖLÜM 2

DİJİTAL GÖÇEBELERİN MEKÂNSAL DAĞILIMI VE KÜMELENME DİNAMİKLERİ⁵

Öznur AKGİŞ İLHAN⁶ Deniz ATEŞ AKKAYA⁷ Fatma YAŞLI ŞEN⁸
Önder DEMİR⁹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.17592076>

⁵ Bu bölüm, “Yeni Bir Turist Türü Olarak Dijital Göçebeler: Türkiye’nin Cazip Bir Destinasyon Olmasına Yönelik Stratejilerin Geliştirilmesi” başlıklı TÜBİTAK 3005 – Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Projesi kapsamında hazırlanmıştır (Proje No: 123K051).

⁶ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, oznur.akgis@ahievran.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0001-7224-8353>

⁷ Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, denizatesakkaya@anadolu.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-8373-7328>

⁸ Eskişehir Teknik Üniversitesi, Ulaştırma Meslek Yüksekokulu, fyasli@eskisehir.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-0768-8392>

⁹ onderdemir@anadolu.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0001-6614-1402>

GİRİŞ

Küresel hareketliliğin dijitalleşme ile yeni bir boyut kazandığı günümüzde, dijital göçebeler mekâna dair algılarımızı ve mobilite pratiklerimizi yeniden tanımlamaktadır. Teknoloji destekli uzaktan çalışma olanakları, bireylerin yaşama ve çalışma mekânlarını özgürce seçmelerine olanak tanımış; bu durum, dijital göçebelerin destinasyon seçiminde mekânsal faktörlerin önemini artırmıştır. Coğrafi konum, yaşam maliyetleri, internet altyapısı, kültürel zenginlik, güvenlik, toplumsal tutumlar gibi değişkenler, dijital göçebelerin hangi şehirlerde kümелendiğini ve bu kümelenmelerin hangi mekânsal desenleri oluşturduğunu anlamada kritik rol oynamaktadır (Akgiş İlhan, 2021; Günay ve Akgiş İlhan, 2024).

Dijital göçebeler, Nomad List gibi çevrimiçi platformlarda şehirleri sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik boyutlarda değerlendirmekte; bu değerlendirmeler, küresel ölçekte dijital göçebe hareketliliğinin mekânsal yapılarını anlamamıza katkı sunmaktadır (Özgen Çiğdemli vd., 2024). Özellikle Bangkok, Chiang Mai, Lizbon, Barcelona, Mexico City gibi destinasyonların yüksek puanlar alması ve yoğun dijital göçebe trafiğiyle öne çıkması, sadece bireysel tercihlere değil; aynı zamanda şehirlerin altyapı ve yaşam kalitesi göstergelerindeki üstünlüklerine de işaret etmektedir (Günay ve Akgiş İlhan, 2024).

Bu çerçevede dijital göçebelerin destinasyon seçimleri rastgele dağılmak yerine belirli mekânsal kalıplar içinde gerçekleşmektedir. Mekânsal otokorelasyon ve kümelenme analizleri, bu bireylerin benzer nitelikteki destinasyonları birlikte seçme eğiliminde olduklarını, belirli bölgelerde sıcak noktalar oluşturduklarını ortaya koymaktadır (Scrucca, 2005; Çubukçu, 2015). Global Moran's I istatistiği ile yapılan analizler, dijital göçebelerin mekânsal dağılımında anlamlı bir otokorelasyon bulunduğunu ve bu hareketlerin coğrafi kümeler oluşturduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, dijital göçebelik, yalnızca bireysel bir yaşam tarzı tercihi değil; aynı zamanda kentsel cazibe unsurlarının, dijital altyapının ve toplumsal kabullerin mekânsal bir izdüşümüdür.

DİJİTAL GÖÇEBELERİN DESTİNASYON SEÇİMİNDE MEKÂNSAL FAKTÖRLERİN ROLÜ

Mekânsal Otokorelasyon ve Kümelenme Analizleri

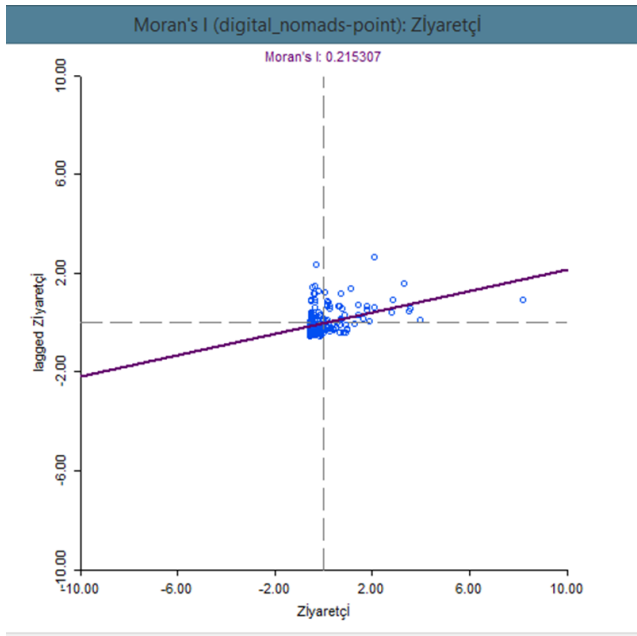
Dijital göçebelerin küresel ölçekteki dağılım desenlerini ortaya koymak, bu hareketliliğin rastgele mi yoksa belirli mekânsal örüntüler dâhilinde mi gerçekleştiğini anlamak açısından önemlidir. Bu doğrultuda, çalışmada mekânsal otokorelasyon analizi uygulanarak, dijital göçebelerin mekâna ilişkin tercihlerinde coğrafi bağımlılığın olup olmadığı test edilmiştir. Analizin temelini oluşturan sıfır hipotezi, dijital göçebelerin destinasyonlara komşuluk ilişkisi gözetmeksizin rastgele dağıldıkları varsayımına dayanmaktadır.

Çalışmada mekânsal otokorelasyonun belirlenmesinde Global Moran's I istatistiği kullanılmıştır. Moran's I, belirli bir coğrafi konumdaki bir değişkenin, çevresindeki konumların benzerlik düzeyiyle olan ilişkisini ölçen bir göstergedir (Günay Aktaş vd., 2019). Analiz kapsamında bitişiklik ağırlık matrisi olarak "queen contiguity" yöntemi benimsenmiş ve yalnızca birinci dereceden komşuluklar dikkate alınmıştır. Elde edilen Moran's I değeri 0.215307 olarak belirlenmiş ve bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır ($p \leq 0.01$). Moran's I katsayısının -1 ile +1 arasında değiştii bilinmektedir; bu bağlamda, elde edilen pozitif değer dijital göçebelerin mekânsal dağılımında belirgin bir otokorelasyonun varlığını ve benzer değerlere sahip konumların coğrafi olarak kümelendiğini ortaya koymaktadır (Scrucca, 2005).

Bu bulgu, dijital göçebelerin belirli bölgelerde yoğunlaşma eğiliminde olduklarını ve bu tercihlerin komşu destinasyonlar arasında benzerlik gösterdiğini işaret etmektedir. Böyle bir mekânsal bağımlılık, sadece bireysel tercihlerle açıklanamayacak yapısal mekânsal etmenlerin etkisini düşündürmektedir. Bu çerçevede, mekânsal örüntüleri daha ayrıntılı olarak belirleyebilmek amacıyla yerel düzeyde kümelenme analizlerine geçilmiştir.

Dijital göçebelerin şehir düzeyinde kümelenme eğilimlerini belirlemek amacıyla Getis-Ord's G_i^* istatistiği kullanılmıştır. Yerel mekânsal otokorelasyon ölçütlerinden biri olan bu yöntem, belirli bölgelerde yüksek ya da düşük değerlere sahip noktaların coğrafi olarak gruplanıp gruplanmadığını tespit etmekte kullanılmaktadır. Analiz sonucunda, çalışmada incelenen şehirler içerisinde "sıcak noktalar" (yüksek yoğunluklu kümeler) ve "soğuk noktalar" (düşük yoğunluklu kümeler) tanımlanmıştır. Bu bağlamda, kırmızı renkle gösterilen sıcak noktalar dijital göçebelerin yoğunlaştığı destinasyonları,

mavi renkle belirtilen soğuk noktalar ise göçebe trafiğinin zayıf olduğu bölgeleri ifade etmektedir. Sarı tonlar ise istatistiksel olarak anlamlı olmayan alanları göstermektedir (Çubukçu, 2015). Bunlar, dijital göçbelerin mekânsal tercihlerinin rastlantısal değil; belirli bölgesel, ekonomik ve sosyal faktörler doğrultusunda yönlendiğini ve bu yönelimin haritalanabilir küresel kümeler oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 2.1 Dijital göçbelerin dağılımına ilişkin Moran's I değeri ve saçılma grafiği

Dijital Göçbelerin Şehirlere Göre Yoğunlaşması

Bu çalışmada, dijital göçbelerin destinasyon seçimlerinde güvenliğin belirleyici faktörlerden biri olup olmadığını anlamak amacıyla 292 şehir analiz edilmiştir. Nomad List verilerine dayanan bu inceleme, toplam 47.073 dijital göçbenin ziyaret tercihleri üzerinden şekillenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, dijital göçbelerin destinasyon seçimlerinde belirgin bölgesel farklılıklar gözlemlenmektedir. Kıtasal düzeyde bakıldığında, Asya kıtası dijital göçbeler tarafından en çok tercih edilen bölge olarak öne çıkmaktadır (%39). Bu bölgeyi sırasıyla Avrupa (%30) ve Amerika kıtası (%23) takip etmektedir. Okyanusya

ve Afrika'nın toplam payı ise %8 ile sınırlı kalmaktadır. Dünya genelinde dijital göçebelerin bu coğrafi dağılımı Şekil 2.2'de görselleştirilmiştir.

Kıtalar arası tercih dağılımında olduğu gibi, kıtalar içindeki destinasyon seçimlerinde de dikkat çekici düzeyde heterojenlik söz konusudur. Örneğin, Asya kıtasında dijital göçebeler özellikle Güneydoğu Asya bölgesini yoğun şekilde tercih etmektedir. Asya'daki ziyaretçilerin yaklaşık %70'i yalnızca beş ülkeye yönelmektedir: Tayland (%30), Endonezya (%12), Vietnam (%11), Malezya (%8) ve Singapur (%6). Avrupa'da ise göçebeler kıta genelinde dağılmış olmakla birlikte, güneybatı Avrupa'da belirgin bir yoğunlaşma gözlemlenmektedir. Özellikle İspanya (%21), Portekiz (%16), Almanya (%11), Fransa ve Hollanda (%14) en çok tercih edilen ülkeler arasında yer almaktadır. Amerika kıtasında ise ABD açık ara en fazla dijital göçebe çeken ülke konumundadır (%30). Bunu Meksika (%19), Brezilya (%15) ve Kanada (%9) izlemektedir.

Okyanusya ve Afrika, görece daha az tercih edilen kıtalar olmasına rağmen, bazı ülkeler bu bölgelerde öne çıkmaktadır. Okyanusya'da dijital göçebelerin %97'si yalnızca iki ülkeye yönelmektedir: Avustralya ve Yeni Zelanda. Afrika'da ise dijital göçebelerin %81'i Güney Afrika (%28), Fas (%26), Mısır (%17) ve Nijerya (%10)'da yoğunlaşmaktadır.

Kıtalar düzeyindeki tercih farklılıkları kadar, şehir ölçeğinde de çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir. Her ne kadar dijital göçebelerin en yoğun bulunduğu kıta Asya olsa da, ziyaret edilen şehir sayısı bakımından Amerika kıtası ilk sırada yer almaktadır. Bu kıtada toplam 89 şehir dijital göçebeler tarafından ziyaret edilirken, Asya'da 82, Avrupa'da 50, Afrika'da 44 ve Okyanusya'da 27 şehir analiz kapsamına alınmıştır. Mekânsal dağılım açısından bakıldığında, Avrupa ve Asya şehirleri kümelenme eğilimi gösterirken; Amerika kıtasında göçebe tercihleri daha dağınık bir yapıya sahiptir (Şekil 2.3).

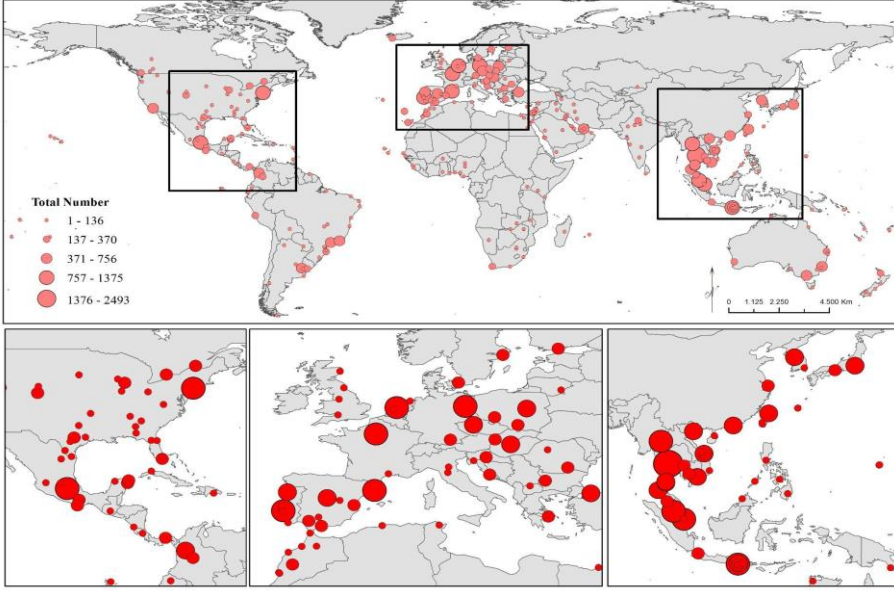
Şehir bazında analizler, dijital göçebelerin belirli kentsel merkezlerde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Tayland'da Bangkok ve Chiang Mai, dijital göçebelerin %8'ine ev sahipliği yaparken; Avrupa'da Lizbon, Berlin, Barselona, Paris ve Amsterdam en çok tercih edilen şehirler arasında yer almakta ve bu beş şehir küresel toplamın %11'ini barındırmaktadır. Singapur, Cangu (Endonezya) ve Kuala Lumpur da önemli çekim merkezleridir (%7). Amerika kıtasında ise New York City ve Mexico City gibi metropoller dikkat çekmektedir (%3). Bu bulgular, dijital göçebelerin genellikle gelişmiş, turistik

altyapıya sahip, sosyal ve kültürel açıdan canlı şehirleri tercih ettiklerini göstermektedir.

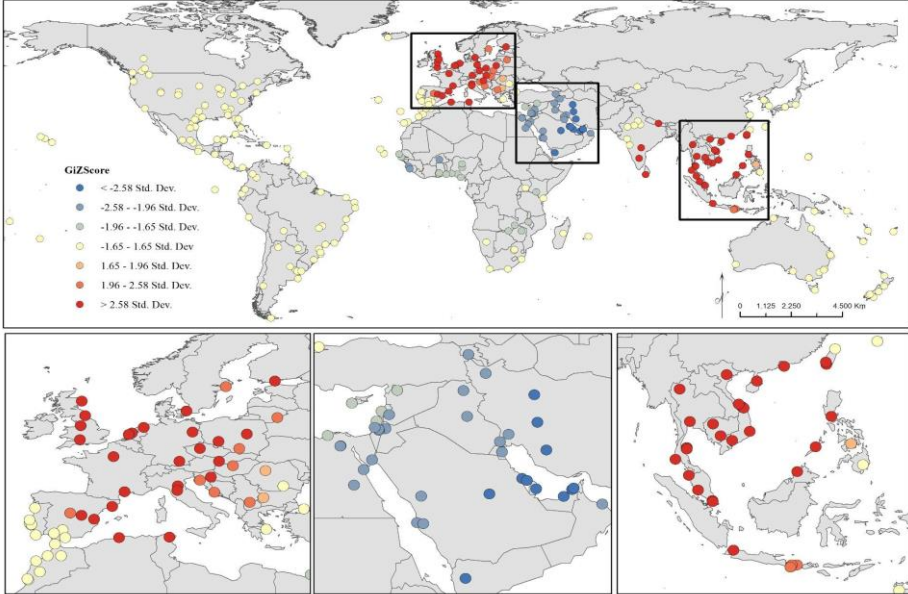
Getis-Ord's Gi* istatistiği ile yapılan mekânsal kümelenme analizleri, dijital göçebelerin küresel düzeyde üç temel coğrafi odakta toplandığını ortaya koymaktadır (Şekil 2.3). Birinci sıcak nokta Batı Avrupa'da yer almakta ve bu bölge, yüksek dijital göçebe yoğunluğu ile öne çıkmaktadır. İkinci sıcak nokta, Güneydoğu Asya'da; özellikle Tayland ve Vietnam başta olmak üzere, bölge ülkeleri önemli bir yoğunlaşma merkezi oluşturmaktadır. Üçüncü odak ise, düşük yoğunluk değerlerine sahip destinasyonların kümelendiği Ortadoğu'dur ve bu bölge istatistiksel olarak anlamlı bir "soğuk nokta" olarak tanımlanmıştır.

Küresel ölçekte dijital göçebe hareketliliği, geleneksel turizm dinamikleriyle de örtüşmektedir. UNWTO'nun (2024) raporuna göre Orta Doğu, Avrupa ve Afrika bölgeleri 2023'te güçlü bir turizm performansı sergilemiş olsa da, Asya turizm pazarındaki yükseliş dikkat çekicidir. Yang ve Ong (2020), düşük maliyetli havayolu şirketlerinin yaygınlaşması ve mobil teknolojilerin kullanımındaki artışın bu yükselişte etkili olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde, mavi ekonominin gelişimi (Bhattacharya & Dash, 2021) ve turizm zekâsına dayalı veri analizlerinin artışı da bu yükselişi desteklemektedir (Boey, 2024). Avrupa Seyahat Komisyonu'nun (ETC, 2023) ve Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (WTTC, 2023) raporları da, dijital göçebelerin tercihlerini geleneksel turist eğilimleriyle paralel olarak değerlendirmektedir.

Bu kapsamda dijital göçebelerin destinasyon seçimleri, yalnızca dijital çağın yeni mobilité biçimlerini değil; aynı zamanda küresel turizm trendlerinin coğrafi izdüşümlerini de yansıtmaktadır.

Şekil 2.2 Dijital Göçebelerin Şehirlere Göre Dağılışı

Şekil 2.3 Şehirlere Göre Dijital Göçebelerin Mekansal Dağılışına İlişkin Kümelenme Analizi Sonuçları

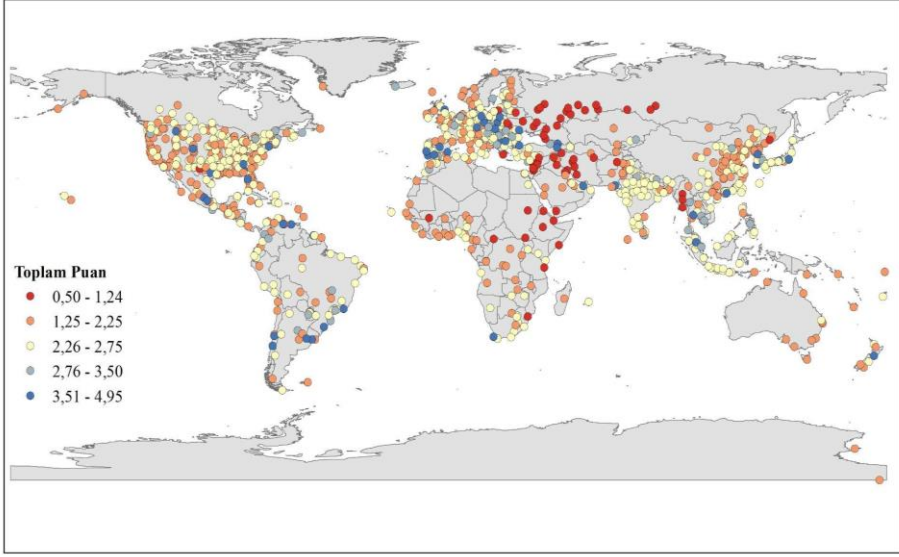
Dijital göçebeler, Nomad List platformu aracılığıyla ziyaret ettikleri şehirler hakkında yorumlar ve puanlamalar ile birtakım değerlendirmeler yapmaktadır. Bu değerlendirmeler şehirlerin sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve politik durumları hakkında pek çok bilgi içermektedir. Dijital göçebelerin destinasyon tercihlerinde, şehirlere yönelik yapılan bu değerlendirmelerin etkisini incelemek amacıyla Nomadlist platformu üzerinden 17 Haziran 2024 tarihinde 1032 şehre ilişkin veriler temin edilmiştir. Toplamda 64 ayrı veri setinden oluşan bilgiler Excel programında düzenlenmiş ve analize uygun hale getirilmiştir. Veri setleri ArcGis programı aracılığıyla haritalara aktarılmıştır.

İlk veri seti olan “toplam puan”, dijital göçebelerin şehirlere 0,50 ila 4,95 arasında vermiş olduğu puanlamaları içermektedir. Bu değerlendirmeye göre şehirler genel olarak sınıflandırılmaktadır. Puanlamalara göre 3,51-4,95 arasındaki puana sahip şehirler dijital göçebeler tarafından en çok tercih edilen alanları oluşturmaktadır. Diğer taraftan 0,50-1,24 arasında bir puana sahip şehirler ise dijital göçebeler tarafından en az tercih edilen alanlara karşılık gelmektedir. Buna göre dünyada en yüksek puana sahip ilk on şehir; Bangkok (4,95); Chiang-mai (4,91); Mexico-City (4,52); Barcelona (4,49); Seul (4,43); Tokyo (4,30); Kuala-Lumpur (4,28); Buenos-aires (4,25); Atina (4,19)’dır. Sıralamaya göre ilk iki şehir Tayland’da yer almaktadır. Buna göre Tayland’ın dijital göçebeler için oldukça önemli bir destinasyon olduğunu söylemek doğru olacaktır. Kıtasal olarak bakıldığında listeye göre beş şehrin yer aldığı Asya kıtası ilk sırada dikkati çekmektedir. Ardından Amerika kıtaları ve Avrupa en çok puan alan şehirleri barındırmaktadır (bkz. Şekil 2.4).

Dijital göçebeler tarafından verilen en düşük puan 0,5’tir. Bu puana sahip 61 tane şehir olduğu belirlenmiştir. Bu şehirlerden bazıları şu şekildedir; Addis-ababa, Ahvaz, Halep, Asmara, Bağdat, Bamako, Bangui, Basra, Beerşeba, Beyrut, Chelyabinsk’tir. En düşük puan alan şehirler genel olarak Afrika, Ortadoğu ve Rusya’da yer almaktadır. Afrika ülkelerinde ekonomik, sosyal, teknolojik ve çevresel koşulların yetersiz olması; Ortadoğu ülkelerinde yaşanan başta güvenlik sorunu ile ekonomik, politik ve sosyal hayatın kısıtlı olması; Rusya gibi kuzey ülkelerinin hava koşullarının elverişsiz olması gibi nedenler dijital göçebelerin tercihlerini ve buna bağlı olarak da puanlarını etkilemiştir (bkz. Şekil 2.4).

Türkiye açısından bakıldığında ise toplamda 8 şehir listeye girmiştir.

Buna göre puanı en yüksek olan ilk üç şehir; İstanbul (3,56); Antalya (2,68) ve Adana (2,48)'dir. En düşük puana sahip şehirler ise; Konya (2,22); Bursa (2,32) ve Gaziantep (2,36)'dir.

Şekil 2.4 Şehirlere Göre Toplam Puanın Dağılışı

Bir diğer veri seti ise şehirlere göre “airbnb ve otellerin gecelik konaklama fiyatları”dır. Dijital göçebeler, gittikleri destinasyonlarda geçici olarak kaldıkları için otel ve airbnb gibi işletmeler göçebeler için en önemli konaklama mekanlarıdır. Dijital göçebeler için işletmelerin sunduğu yeme, içme, internet, temizlik, güvenlik vb. gibi hizmetlerin yanı sıra gecelik konaklama bedelleri de oldukça önemlidir.

Elde edilen verilere göre şehirlerde bir gecelik otel ücretleri 10 \$ ile 500 \$ arasında değişiklik göstermektedir. Dijital göçebelere göre otel ücretleri en pahalı olan ilk on şehir sırasıyla şöyledir; Amundsen-scott (500 \$); Mcmurdo-Station (500 \$); Tallahassee (299 \$); Galway (297 \$); hamilton (296 \$); Annecy (295 \$); Quebec-city (293 \$); Ashgabat (293 \$); Tromso (292 \$) ve Pensacola (285 \$)'dır (bkz. Şekil 2.5). Verilere göre otel ücretleri en pahalı ilk iki şehrin Antartika'da yer aldığı görülmektedir. Buna göre bu şehirlerin imkanların kısıtlı olduğu bir alanda yer alması ve aynı zamanda da otel dışında herhangi bir konaklama alternatiflerinin olmaması doğal olarak pahalılığa yol açmıştır.

Diğer şehirler ise ağırlıklı olarak Kuzey Amerika ve Avrupa’da dağılım göstermektedir. Bu şehirlerin pahalı olmasının sebebi ise özellikle turistik ve merkezi bölgelerde yer almalarıdır.

Otel ücretlerinin en düşük olduğu şehirler ise şöyledir; Makassar (10 \$); Surakarta (11 \$); Malang (11 \$); Benin-City (12 \$); Palembang (13 \$); Kochi (14 \$); Pekanbaru (14 \$); Denpasar (14 \$); Chongjin (15 \$); Nanyang (15 \$). Bu şehirlerin 9’u Asya kıtasında ve 6’sı Endonezya’da yer almaktadır (bkz. Şekil 2.5). Buna göre toplam puanda olduğu gibi otel fiyatlarında da Asya kıtası dikkat çekici bir şekilde öne çıkmaktadır.

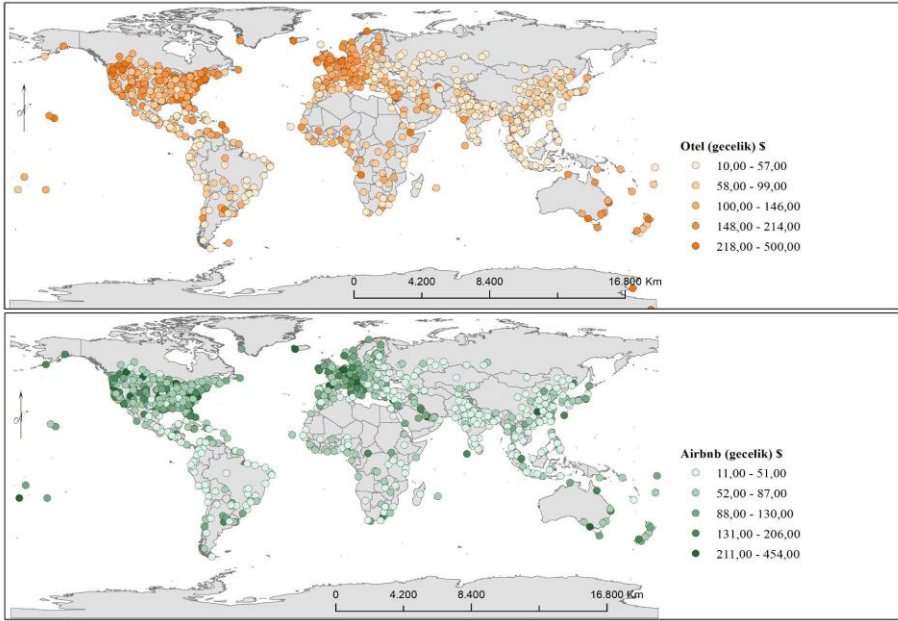
Türkiye’deki otel fiyatlarında ise dünyadaki şehirlerin tam tersi bir durum söz konusudur. Türkiye’de turistik şehirlerin daha ucuz olduğu görülmektedir. Buna göre en pahalı otel konaklamaları Adana (115 \$); Konya (112 \$) ve İstanbul (102 \$) şehirlerinde bulunmaktadır. En ucuz otel fiyatlarının ise; İzmir (54 \$), Ankara (67 \$) ve Antalya (68 \$) gibi turistik ve merkezi alanlarda olduğu görülmektedir. Türkiye’de turistik otellerin kısıtlı olduğu şehirler pahalı iken; turizmde önemli bir yere sahip şehirler daha ucuzdur. Bunun temel sebebi ise turistik şehirlerde alternatiflerin çok ve çeşitli olmasından kaynaklanmaktadır.

Airbnb fiyatları ise otellere göre nispeten daha düşüktür. Verilere göre en düşük gecelik airbnb fiyatı 11 \$ iken en yüksek 454 \$’dır. Şehirlere göre dağılımında ise en pahalı airbnb konaklamasına sahip ilk on şehir şunlardır; Banff (454 \$); Hamilton (397 \$); St-Joseph (382 \$); Roanoke (374 \$); Lynchburg (332 \$); San-Sebastian (298 \$); Medford (268 \$); Youngstown (267 \$); Reykjavik (260 \$); Split (257 \$) (bkz. Şekil 5). Bu şehirlerden St-Joseph, Roanoke, Lynchburg ve Youngstown’da otel fiyatları 100 doların altındadır. Otel ile karşılaştırıldığında airbnb fiyatlarının 2-3 kat daha pahalı olduğu görülmektedir. Verilere göre airbnb fiyatlarının 300 dolar ve üstü olduğu 5 şehir vardır. Bu şehirlerin %80’ini Kuzey Amerika’da, %20’si ise Latin Amerika’dadır. Ülke olarak ise ABD, Kanada ve Bermuda en pahalı airbnb konaklamalarına sahiptir.

Airbnb fiyatlarının en düşük olduğu şehirler ise şöyledir; Ufa ve Tangshan (11 \$); Huizhou (12 \$); Aurangabad ve Maracaibo (13 \$); Novosibirsk, Moradabad ve Mombasa (14 \$); Nanyang ve Jamshedpur (15 \$) (bkz. Şekil 5). Bu şehirlerde otel fiyatları da 55 doların altındadır. Otel ile karşılaştırıldığında büyük fiyat farkları yoktur. Airbnb fiyatlarının en düşük

olduğu bu şehirlerin %70'i Asya'da, %30'u ise Afrika, Latin Amerika ve Avrupa'dadır. Ülke bazında düşünöldüğünde ise Çin, Rusya ve Hindistan öne çıkmaktadır.

Türkiye'deki airbnb fiyatlarına bakıldığında otel fiyatlarına göre oldukça düşük olduğu görölmektedir. Listeye giren 8 şehrin tümünde Airbnb fiyatları 50 doların altında, otel fiyatları ise 54 dolar ve üstünde kalmaktadır. Türkiye'de en ucuz airbnb fiyatı 23 \$ ile Gaziantep'te; en pahalı ise 44 \$ ile Adana ve Antalya'dadır.

Şekil 2.5 Şehirlere Göre Gecelik Konaklama Ücretleri

Nomadlist platformunda temin edilen bir diğeri veri seti ise “yaşam kalitesi puanı” ve “toplum puanı”dır.

İlk olarak yaşam kalitesine ilişkin veriler değeriendirilmiştir. Yaşam kalitesi, “bireyin, içinde yaşadığı kültür ve değeri sistemleri bağlamında hedefleri, beklentileri, standartları ve kaygıları ile ilişkili olarak yaşamdaki konumuna ilişkin algısı” olarak tanımlamaktadır (DSÖ, 2012). Elde edilen verilere göre, dijital göçebeler tarafından, şehirlerin yaşam kalitesi 2 ila 4 arasında puanlandırılmıştır. Bu puanlamaya göre 2 kötü; 3 orta; 4 iyi yaşam kalitesine sahip şehirlere karşılık gelmektedir. Nomadlist platformuna göre

1032 şehrin; 615 tanesi (%59) orta; 316 tanesi (%31) iyi; 101 tanesi (%10) ise kötü olarak değerlendirilmiştir (bkz. Şekil 2.6).

Yaşam kalitesi orta düzeyde olan şehirler çoğunluktadır. Bu şehirlerin %33'ü Kuzey Amerika'da, %31'i Asya'da, %16'sı Latin Amerika'da yer almaktadır. Diğer %20'si ise Avrupa, Afrika, Orta doğu, Okyanusya ve Antartika'dadır. Şehir düzeyinde bakıldığında listedeki şehirlerin yarısından fazlasının orta düzeyde yaşam kalitesine sahip olduğu belirlenmiştir. Bunlara örnek olarak; Johannesburg, Wuhan, Taşkent, Bakü, Belgrad, San Francisco, Umman, San Salvador, İstanbul verilebilir. Türkiye'den listeye giren 8 şehrin tamamı 3 puan alarak orta yaşam kalitesine sahip şehirler içinde değerlendirilmiştir.

Yaşam kalitesi iyi olan şehirlerin %51'i Avrupa'da, %27'si Kuzey Amerika'da, %10'u Asya'da, %6'sı Okyanusya'da, %4'ü Latin Amerika'da, %0.3'ü ise Afrika kıtasında yer almaktadır. Avrupa'da Almanya, Birleşik Krallık, Portekiz, Polonya, Hollanda; Kuzey Amerika'da ABD ve Kanada ve Asya'da Güney Kore ve Japonya başlıca yaşam koşulları iyi olan ülkelerdir. Şehir olarak bakıldığında ise; Chiang-mai, Bangkok, Seul, Osaka, Bremen, Birmingham, Almere, Porto, Ottawa, Şikago gibi şehirler örnek olarak verilebilir.

Yaşam kalitesi kötü olarak değerlendirilen şehirler ise; %32 oranında Afrika, %24 Asya, %22 Avrupa, %21 Orta doğu ve %2 Latin Amerika ve Okyanusya'da yer almaktadır. Afrika'daki yaşam koşullarının kötü olduğu ülkeler arasında Nijerya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti öne çıkmaktadır. Kötü koşulların temel sebebi ekonomik, teknolojik ve çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Asya'da ise Pakistan, Hindistan ve Myanmar ülkeleri kötü yaşam kalitesine sahiptir. Buradaki temel sebep de ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlere bağlı olabilmektedir. Avrupa'da Rusya ve Ukrayna, kötü yaşam kalitesi puanıyla öne çıkmıştır bunun nedeni olarak da elverişsiz iklim şartları ve son zamanlarda yaşanan çatışmalardan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Orta doğu'da öne çıkan Irak, İran ve İsrail gibi ülkelerde de yaşanan çatışmalar ve kaos ortamı güvenlik problemini ortaya çıkarmakta ve böylece yaşam kalitesi doğal olarak düşmektedir.

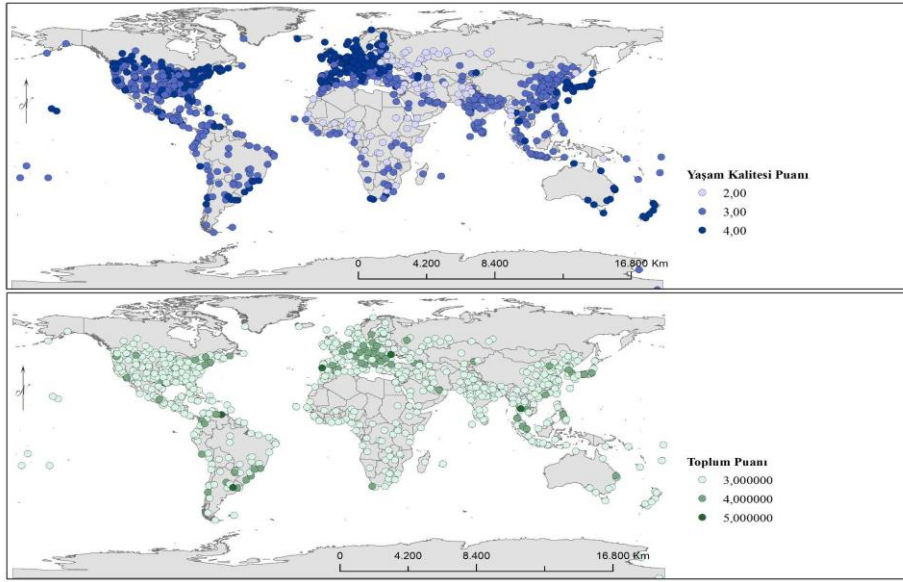
İkinci olarak şehirlere göre “toplum puanı”na bakıldığında 3 ila 5 arasında sınıflandırılmıştır. 3 puan orta; 4 puan iyi; 5 puan ise mükemmel olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre 1032 şehirden yalnızca 5 (% 0.48)

tanesi en yüksek puanı almıştır. 5 (mükemmel) puan alan bu şehirler; Bangkok, Barselona, Buenos-Aires, Chiang-Mai ve Lizbon'dur. Kıtasal olarak bu şehirler Asya, Avrupa ve Latin Amerika'da yer almaktadır. Ülkelere göre bakıldığında; Tayland, İspanya, Portekiz ve Arjantin öne çıkmaktadır. Bu şehirlerden bazıları daha önce analiz edilen "toplam puan" verisinde de ilk on şehir arasındaydı. Buna göre bu şehirlerin, dijital göçebeler için önemli destinasyonlar olduğu söylenebilir.

Toplum puanı 4 (iyi) olan şehir sayısı 77 (%8)'dir. Bu şehirlerden bazıları şöyledir; Amsterdam, Atina, Alicante, Austin, Batum, Cape town, Busan, Dublin, Dubai, İstanbul, Hong kong, Londra, Kuala Lumpur, Krakow, Madrid, Mexico city, Münih, New York, Paris, Praga, Rio de Janeiro, Tokyo, Toronto, Sydney. Toplum puanı "iyi" olarak değerlendirilen alanların genel olarak gelişmiş şehirler olduğu görülmektedir. Kıtasal dağılımlarına göre %51'i Avrupa kıtasında, %17'si Asya'da, %14'ü Latin Amerika'da, geriye kalan %18'i ise Kuzey Amerika, Okyanusya, Afrika ve Orta Doğu'da yer almaktadır. Ülke bazında ise; Avustralya, Amerika, Polonya, İspanya, Güney Kore, İtalya, Kanada ve Brezilya öne çıkmaktadır (bkz. Şekil 6).

Toplum puanı 3 (orta) olarak değerlendirilen şehir sayısı diğerlerine göre oldukça fazladır. Analiz edilen verilere göre 950 (%92) şehir, 3 (orta) puan almıştır. Bu şehirlerden bazıları şunlardır; Agra, Ahmedabad, Ahvaz, Bağdat, Bakü, Bari, Basel, Beyrut, Bern, Cambridge, Cardiff, Chicago, Columbia, Cordoba, Dakar, Dortmund, Florence, Havana, Harlem, İslamabad, Kanpur, Kobe, Kyoto, Las vegas, Nantong, Odessa, Pisa, Recife, Sochi, Wuhan ve Tebriz. Kıtalarla göre bu şehirlerin %75'i Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa'da yer almaktadır. %25'i ise Afrika, Orta Doğu, Latin Amerika, Antartika ve Okyanusyadadır (bkz. Şekil 6).

Türkiye'de listeye giren 8 şehirden 7'si 3 puan almıştır. Bu şehirler şöyledir; Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Gaziantep, İzmir ve Konya'dır. İstanbul ise 4 puan almıştır (bkz. Şekil 2.6).

Şekil 2.6 Şehirlere Göre Yaşam Kalitesi ve Toplum Puanı

1: Çok kötü, 2: Kötü, 3: Kabul edilebilir, 4: İyi, 5: Çok iyi

Nomadlist platformunda değerlendirilen bir diğer veri seti de şehirlerin “eğlence” ve “mutluluk” oranlarıdır. Dijital göçebeler, şehirlerin eğlence ve mutlulukları hakkında 2 ve 5 arasın bir puanlama yapmışlardır. Bu puanlara göre şehirler 2: kötü; 3: orta; 4: iyi; 5: mükemmel olarak sınıflandırılmaktadır. İlk olarak eğlence ardından mutluluk puanları ele alınmıştır.

Şehirlerin eğlence oranlarına bakıldığında; elde edilen verilere göre eğlence puanı 5 (mükemmel) olan 77 şehir vardır. Kıtasal olarak 23 şehir ile Avrupa ön plandadır. Ardından Latin Amerika (19) ve Asya (18) gelmektedir. Bu şehirlerin bazıları şöyledir; Tunus, Dakar, Marakeş, Tokyo, Atina, Şangay, Hong Kong, Antalya, Cancun, Monaco, Berlin, Hamburg, Venedik, Miami, New York, Melbourne, Londra, Kathmandu (bkz. Şekil 2.7).

Listeye göre eğlence puanı 4 (iyi) olarak değerlendirilen 171 şehir bulunmaktadır. Kıtalara göre bakıldığında bu şehirlerin %58'i Avrupa ve Asya kıtasında yer almaktadır. %42'si ise Latin Amerika, Kuzey Amerika, Orta doğu, Okyanusya ve Afrika'dadır. Bu şehirlere örnek olarak; Boston, Tahran, Frankfurt, Minneapolis, Paris, Zürih, Oslo, Antwerp, Helsinki, Casablanca, Bangkok, Seul, Jakarta, Phuket, Batum ve Belgrad verilebilir (bkz. Şekil 2.7).

Eğence puanı 3 (orta) olarak değeriendirilen 502 şehir bulunmaktadır. Değerlendirmeler arasında orta eğence düzeyine giren şehir sayısı oldukça fazladır. Kıtalara göre, Latin Amerika (% 45) ilk sırada yer almaktadır. Ardından Avrupa (%21,50), Asya (%16) gelmektedir. Diğer %17'sini ise Kuzey Amerika, Afrika, Okyanusya ve Orta doğu oluşturmaktadır. Bu puana sahip şehirlerden bazıları şöyledir; Nairobi, Johannesburg, Chiang mai, Wuhan, Bişkek, Delhi, Pekin, Hiroşima, İstanbul, Varna, Bursa, Bakü, Lodz, Basel, Bologna, Havana, Salvador, Medine, Tel aviv, Edinburg, Wellington ve Dunedin. (bkz. şekil 2.7).

Son olarak listeye göre eğence puanı 2 (kötü) olarak değeriendirilen 282 şehir bulunmaktadır. Kıtalara göre, bu şehirlerin %73'ü Asya, Afrika ve Avrupa'da yer almaktadır. Bu şehirlerden bazıları; Benin-city, Dar es salaam, Kuala Lumpur, Kabil, Ankara, İşlamabad, Düsseldorf, Zagrep, Bağdat, Musul, Kerkük, Oklahoma city, Chicago ve Canberra örnek olarak verilebilir.

Türkiye'deki durum düşünöldüğünde; en yüksek eğence puanına sahip tek şehir olarak Antalya vardır. Diğer şehirlerin eğence puanları ise şöyledir; Adana (4), Gaziantep, İzmir, Bursa, İstanbul, Konya (3) ve Ankara (2).

Mutluluk verilerine bakıldığında puanlama yapılan şehir sayısının 972 olduğu görölmektedir. Buna göre şehirlerin; 35 tanesi 5 (mükemmel); 22'si 4 (iyi); 246'sı 3 (orta); 669'u ise 2 (kötü) olarak puanlanmıştır. Mutluluk puanı en yüksek olan şehirlerden bazıları; Oulu, Turku, Arnhem, Aalborg, Stockholm, Helsinki, Basel, Utrecht, Malmö, Bern, Oslo, Zürih, Amsterdam ve Gothenburg'tur. Mutluluk puanı 5 olan şehirlerin %100'ü Avrupa kıtasında yer almaktadır. Ülke bazında düşünöldüğünde ise bu şehirlerin %51.42'si Finlandiya, Norveç ve İşviçre'de; %31.42'si Hollanda'da, kalan %17'si de İşveç, Danimarka ve İzlanda'da yer almaktadır (bkz. şekil 2.7).

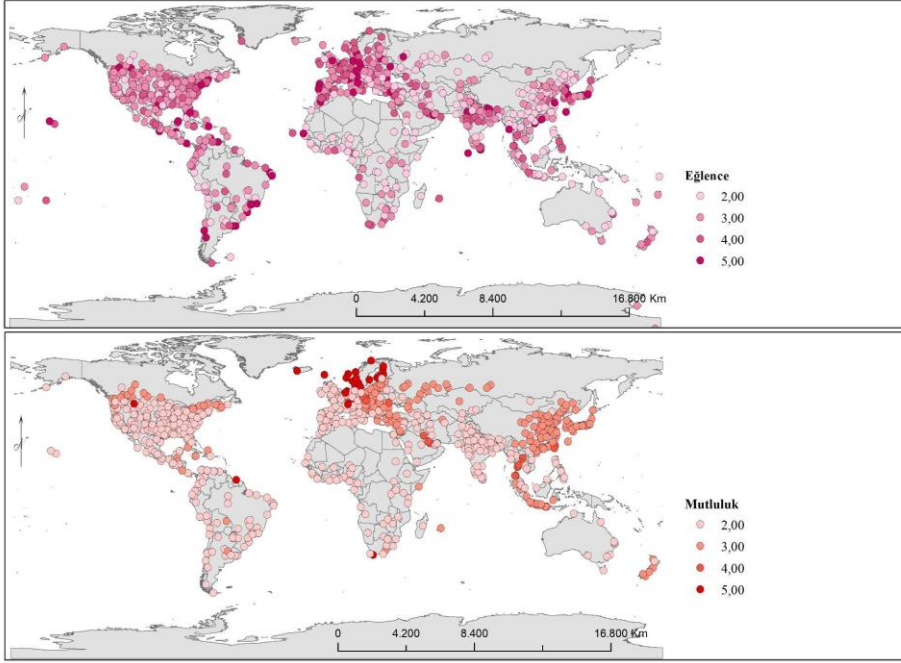
Elde edilen verilere göre 22 şehir 4 puan almıştır. Mutluluk oranı "iyi" olarak nitelendirilen bu şehirler şöyledir; Udon-Thani, Taichung, Nakhon-Ratchasima, Chiang-Mai, Kaohsiung, Hua-Hin, Bangkok, Krabi, Phuket, Tainan, Brno, Bratislava, Graz, Lüksemburg, Viyana, Innsbruck, Salzburg, Kosice, Prag, Manama, Kuveyt ve Doha'dır. Bu şehirlerin %45'i Asya kıtasında, %55'i ise Avrupa ve Orta Doğu'da yer almaktadır. Ülkelere göre bakıldığında da %64'ü Tayland, Tayvan ve Avusturya'dadır. %36'sı ise Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Lüksemburg, Bahreyn, Katar ve Kuveyt'tedir (bkz. şekil 2.7).

Mutluluk puanı 3 (orta) olan şehirlerin sayısı 246'dır. Bu şehirlerden bazıları şu şekildedir; Tripoli, Port Louis, Nanyang, Wuhan, Okayama, Seul, Nagazaki, Tokyo, Kazan, Zagreb, Gaziantep, Yekaterinburg, Varşova, Hayfa, Wanaka, Auckland, Toronto ve Vancouver'dır. Kıtalara göre; %54'ü Asya kıtasında, %38'i Avrupa ve Kuzey Amerika'da; %8'i ise Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Okyanusya'da yer almaktadır (bkz. Şekil 2.7).

Son olarak mutluluk puanı 2 (kötü) olan şehir sayısı diğerlerine göre oldukça fazladır. Toplamda 669 şehir 2 puan almıştır. Bunların; %39'u Kuzey Amerika'da, %32'si Asya ve Avrupa'da, %29'u ise Latin Amerika, Afrika, Orta doğu ve Okyanusya'da yer almaktadır. Mutluluk puanı düşük olan bu şehirlerin bazıları şöyledir; Kabil, Tirana, Cezayir, Sidney, Melbourne, Minsk, Brüssel, Sao-Paulo, Addis ababa, Tiflis, Paris, Hamburg, Münih, Tebriz, Ahvaz, Manhattan, Sanaa, Orlando ve Livingstone örnek olarak verilebilir (bkz. Şekil 2.7).

Türkiye'deki mutluluk puanlarında ise listeye giren 8 şehrin (Ankara, Gaziantep, İzmir, Bursa, İstanbul, Konya, Adana ve Antalya) tümü 3 puan alarak "orta" kategorisinde değerlendirilmiştir.

Dijital göçebelerin verdiği puanlamalara bakıldığında eğlence ve mutluluk verilerinde 3 ve 4 puanların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Sosyal, ekonomik, çevresel, politik ve diğer pek çok faktörün etkilediği bu unsurlar, dijital göçebelerin destinasyon seçiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Şekil 2.7 Şehirlere Göre Eğlence ve Mutluluk Puanı

1: Çok kötü, 2: Kötü, 3: Kabul edilebilir, 4: İyi, 5: Çok iyi

Değerlendirilen bir diğer veri seti de “İnternet hızı” ve “Ücretsiz wifi” olanaklarıdır. Dijital göçbelerin destinasyon seçiminde yüksek internet hızı ve ücretsiz wifi seçeneklerinin varlığı büyük önem arz etmektedir.

İlk olarak internet hızı ele alınmıştır. Elde edilen verilere göre 1032 şehrin internet hızı 1 ila 176 Mbps arasında değişmektedir. 1-24 Mbps en düşük internet hızı olan şehirleri gösterirken; 107-176 Mbps en yüksek internet hızına sahip şehirleri göstermektedir (bkz. Şekil 2.8).

Buna göre en hızlı internete sahip 62 (%6) şehir olduğu tespit edilmiştir. Bu şehirlerden ilk on tanesi şu şekildedir; Oakland (176 mbps); Rotterdam (166 mbps); Boston (152 mbps); Alicante (144 mbps); Tallinn (141 Mbps); Chico (138 mbps); Andorra La Vella (136 mbps); Bremen ve Virginia Beach (135 mbps); Burlington (134). Bu şehirlerin %50’si Avrupa’da %50’si ise Kuzey Amerika’da yer almaktadır. Ülke olarak ise şehirlerin %50’si ABD’de, kalan %50’si ise; Hollanda, İspanya, Estonya, Andorra ve Almanya’dadır. İnternet hızının en yüksek olduğu şehirlere bakıldığında tümünün gelişmiş ülkelerde yer aldığını söylemek mümkündür. Ayrıca dijital göçbeler için önemli

destinasyonlardan olan Asya ülkelerindeki şehirlerin ilk ondaki listeye girmemesi dikkat çekmektedir. Asya’da en yüksek internet hızına sahip şehirler 120 mbps ile başlamaktadır. Bunlar Japonya, Çin ve Tayland gibi ülkelerde yer almaktadır (bkz. Şekil 2.8). Ayrıca Çin’de internet hızı ve kullanıma dair bazı kotaların olduğu bilinmektedir.

En düşük internet hızına sahip şehirlerin sayısı ise 369 (%36)’dur. Bu şehirlerden internet hızı en düşük olan ilk on şehir şöyledir; Aşkabat (1 mbps), Halep (1 mbps), Şam (1 mbps), Humus (1 mbps), Sanaa (1 mbps), Avarua (1 mbps), Asmara (2 mbps), Bangui (2 mbps), Banjul (2 mbps) ve Chongjin (2 mbps)’dir. İnternet hızı oldukça düşük olan bu şehirlerin %40’ı Orta Doğu’da, %30’u Afrika’da, kalan %30’u ise Asya ve Okyanusya’da yer almaktadır. Ükelere göre dağılımları ise şöyledir; Türkmenistan, Suriye, Yemen, Cook Islands, Eritre, Orta Afrika Cumhuriyeti, Gambiya ve Kuzey Kore (bkz. Şekil 2.8). Söz konusu ülke ve şehirlerin gelişmemiş bölgeler olduğu dikkati çekmektedir. Bu düşük değerlerin temel sebebi, yaşanan iç savaşlar, çatışmalar, ekonomik, çevresel, teknolojik yetersizlikler ve kısıtlamalardan kaynaklanmaktadır.

Türkiye’deki internet hızına bakıldığında; Adana, Ankara, Bursa, Gaziantep, İzmir ve Konya’da internet hızının 15 mbps olduğu görülmektedir. Ardından Antalya’da (27 mbps) ve İstanbul’da ise (40 mbps)’dir. Elde edilen verilere göre Türkiye’de internet hızının çok düşük seviyelerde olduğunu söylemek mümkündür.

İkinci olarak değerlendirilen veri ise şehirlerdeki “ücretsiz wifi” hizmetidir. Dijital göçebeler için oldukça önemli olan bu hizmetin şehirlere göre dağılımında 2-5 arasında bir puanlama yapılmıştır. Bu puanlara göre 2: kötü; 3: orta; 4: iyi; 5: mükemmel olarak değerlendirilmiştir.

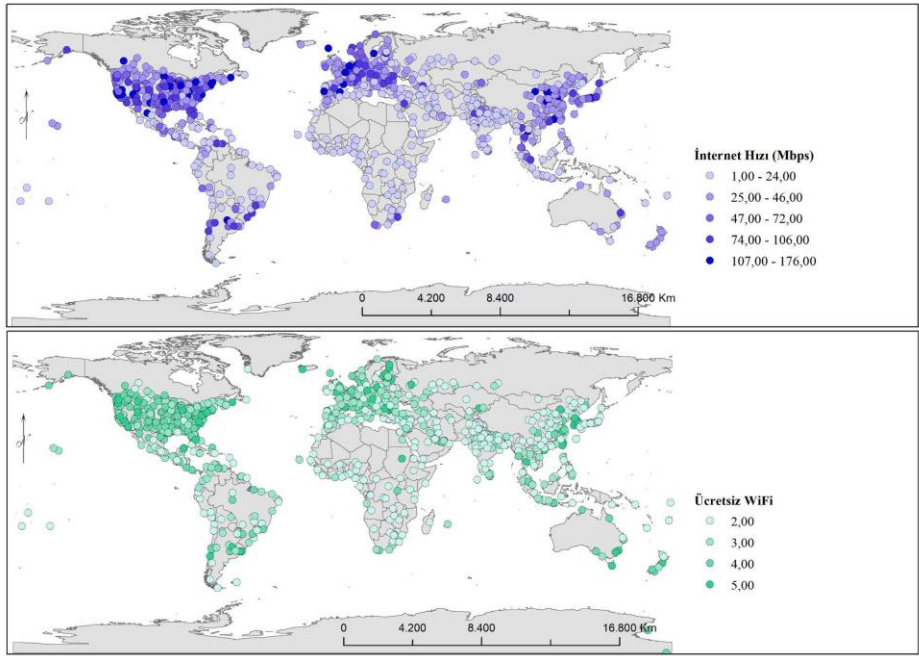
Elde edilen verilere göre ücretsiz wifi hizmeti en iyi olan şehir sayısı 76 (%7)’dir. Bu şehirlerden bazıları şunlardır; Khartoum, Nice, Sidney, Zürih, Seul, Sofya, Washington, Berlin, Helsinki, Bologna, Treviso, Panama city, Hangzhou, Moskova, Turku, Oulu, New york, Tallinn. Bu şehirlerin %70’i Avrupa ve Kuzey Amerikadadır. Geriye kalan %30’u ise Asya, Afrika, Latin Amerika ve Okyanusyada yer almaktadır. Öne çıkan ülkeler ise; ABD, Avustralya, Güney Kore, Finlandiya, İtalya, Kanada ve Bulgaristandır (bkz. Şekil 2.8).

Ücretsiz wifi hizmeti iyi olan şehir sayısı 299 (%29)'dur. Bu şehirlere örnek olarak; Amsterdam, Utrecht, Ann-Arbor, Knoxville, Roanoke, Lincoln, Trento, Bismarck, Midland, Abu Dhabi, Doha, Kigali ve Xi-an verilebilir. Bunların %88'i Kuzey Amerika ve Avrupa'da yer almaktadır. %12'si ise Asya, Afrika, Okyanusya, Latin Amerika, Orta Doğu ve Antartikadadır. Ülkeler arasında ise özellikle ABD ve Kanada ön plandadır (bkz. Şekil 2.8).

Ücretsiz wifi hizmetinde 3 puan alan şehir sayısı ise 245 (%24)'tir. Bunlardan bazıları; Paris, Alicante, Lisbon, Boulder, Denver, Porto, Columbus, Bari, Rennes, Coventry, Riga, Florence, Kingston, Yerevan, Jakarta, Giza ve Luxor'dur. Bu şehirlerin %62'si Avrupa ve Asyadadır. %38'i ise Latin Amerika, Afrika, Okyanusya, Kuzey Amerika ve Orta Doğudadır. Ücretsiz wifi hizmetinde orta olarak değerlendirilen ülkelerden ise Arjantin, Brezilya, Meksika, Rusya, Polonya, Çin, Fransa, Almanya, Kanada, Endonezya, ABD, Birleşik Krallık ve İtalya öne çıkan ülkeler arasındadır (bkz. Şekil 2.8).

Ücretsiz wifi hizmeti kötü olan şehir sayısı ise 396 (%38)'dir. Bu şehirlerden bazıları şöyledir; Melbourne, Stockholm, Sapporo, Budapeşte, Münih, Cebu, Jena, Minsk, Omsk, Medine, Linyi, Mostar, Kota, Bakü, Nairobi, Cidde, Taşkent, Kerkük ve Banjul örnek olarak verilebilir (bkz. Şekil 2.8). Bu şehirlerin %62'si Asya ve Afrika kıtasında yer almaktadır. Kötü wifi hizmeti ile öne çıkan ülkeler ise; Cezayir, Brezilya, Çin, Hindistan, Demokratik Kongo, Kuzey Kore, Pakistan, Japonya ve Rusya'dır (bkz. Şekil 2.8).

Türkiye'de ise; Antalya, Bursa ve İzmir en düşük ücretsiz wifi puanına sahiptir. Ücretsiz wifi puanı 3 olan şehirler ise İstanbul, Ankara, Gaziantep ve Konya'dır. Türkiye'de en yüksek puan ise 4 ile Adana şehridir. Elde edilen bulgulara göre Türkiye'de 5 puan verilen şehir yoktur (bkz. Şekil 2.8).

Şekil 2.8 Şehirlere Göre İnternet Hızı ve Ücretsiz WiFi

1: Çok kötü, 2: Kötü, 3: Kabul edilebilir, 4: İyi, 5: Çok iyi

Nomad List platformundan temin edilen bir diğer veri seti ise “Kadınlara ve Yabancılar Yönelik Tutumlar”dır. Yıl boyunca farklı ülke ve şehirleri ziyaret eden dijital göçebeler için bu kriter oldukça önemlidir.

İlk olarak şehirlere göre “kadınlara yönelik tutum” ele alınmıştır. Bu veri setinde kadınlara yönelik tutum 2 ila 5 arasında puanlanmıştır. Puanlamada; 2: kötü; 3: orta; 4: iyi; 5: mükemmel olarak değerlendirilmiştir. Kadınlara yönelik tutumun mükemmel olarak değerlendirildiği şehir sayısı; 114 (%11)’tür. Bu şehirlerden bazıları; Canberra, Hobart, Trento, Bergen, Burgas, Vancouver, Turku, Malmo, Darwin, Tel Aviv Hilo, Glasgow, Honolulu’dur. Bu şehirlerin %90’ı Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya’da yer almaktadır (bkz. Şekil 2.9).

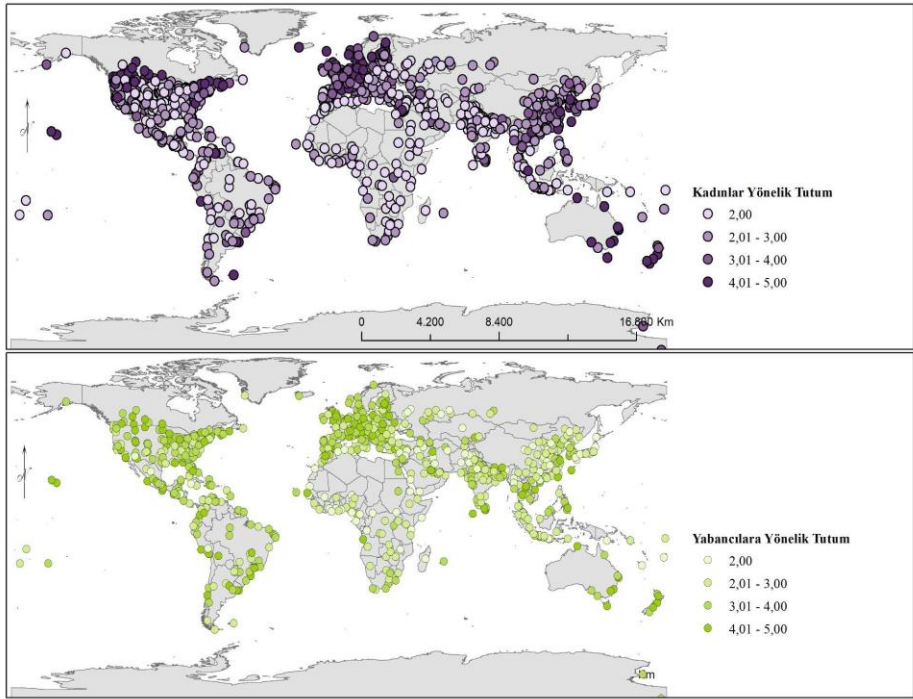
Kadınlara yönelik tutumların kötü olduğu şehirler ise 331 (%32) tanedir. Bu şehirlere bakıldığında; Kabil, Tebessa, Cezayir, Oran, Kuala Lumpur, Marakeş, Fas, Bakü, Leon, Zaria, Austin, Tebriz ve Tahran örnek olarak verilebilir. Bu şehirlerin %50’si Asya ve Kuzey Amerika’da yer almaktadır.

Kalan %50'si ise Afrika, Orta Doğu, Avrupa ve Okyanusyadadır (bkz. Şekil 2.9).

Türkiye'deki durum ise; Adana 4 puan olarak iyi değerdendirilirken, İstanbul, Ankara ve Antalya 2 puan alarak kötü olarak değerdendirilmiştir. İkinci olarak ise şehirlere göre “yabancılaraya yönelik tutum” incelenmiştir. Bu veri setinde de yabancılaraya yönelik tutum 2 ila 5 arasında puanlanmıştır. Puanlamada bir önceki veri setinde olduğu gibi; 2: kötü; 3: orta; 4: iyi; 5: mükemmel olarak değerdendirilmiştir.

Yabancılaraya yönelik tutumları mükemmel olarak değerdendirilen 135 (%13) şehir bulunmaktadır. Bu şehirlerden bazıları şöyledir; Sidney, Luanda, Şangay, Jeju-Island, Kaohsiung, Naha, Amsterdam, Utrecht, Gothenburg, Marseille, Thimphu, Gold-Coast ve Tallinn örnek olarak verilebilir. Bu şehirlerin %58'i Avrupa ve Kuzey Amerika'da yer almaktadır. Yabancılaraya yönelik tutumları kötü olarak değerdendirilen şehir sayısı 127 (%12)'dir. Bu şehirlerden bazıları ise şöyledir; Tebessa, Cezayir, Oran, Abidjan, Nanchang, Yaounde, Brüksel, Dijon, Bangui, Ajaccio, Yamoussoukro, Kinshasa ve Asmara'dır. Bu şehirlerin %70'i Afrika ve Asya'dadır.

Türkiye'deki şehirlere bakıldığında; Antalya 5 puan almış mükemmel olarak değerdendirilmiştir. Verilere göre Türkiye'de yabancılaraya yönelik tutumda kötü olarak değerdendirilen bir şehir ise bulunmamaktadır.

Şekil 2.9 Şehirlere Göre Kadınlara ve Yabancılarla Yönelik Tutum

1: Çok kötü, 2:Kötü, 3:Kabul edilebilir, 4:İyi, 5:Çok iyi

Moran's I değerinin pozitif çıkması, dijital göçbelerin mekansal olarak rastgele dağılmadığını, belirli bölgelerde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu durum dijital göçbelerin belirli destinasyonları tercih etmesinde sosyal, ekonomik, çevresel özelliklerin rol oynadığını düşündürmektedir (Akgiş İlhan vd., 2024). Dijital göçbelerin dağılışının mekansal deseni de karakteristik özellik gösterir. Asya'nın dijital göçbeler tarafından en çok tercih edilen kıta olması, bu bölgenin düşük yaşam maliyetleri, zengin kültürel mirası ve sıcak iklimi ile ilişkilendirilebilir (Akgiş İlhan vd., 2024; Günay ve Akgiş İlhan, 2024). Avrupa ise tarihi ve kültürel cazibesi, Amerika kıtası ise gelişmiş altyapı ve fırsatlar sunması nedeniyle popüler destinasyon olarak öne çıktıkları düşünülmektedir. Afrika'nın daha az tercih edilmesi, bu bölgelerdeki ekonomik ve güvenlik sorunları ile açıklanabilir.

Dijital göçbelerin turistik ve gelişmiş şehirleri tercih etmeleri, bu şehirlerin sunduğu altyapı, güvenlik, sosyal ve kültürel olanaklar ile ilişkilidir. Örneğin, Bangkok ve Chiang Mai, hem düşük maliyetli yaşam hem de güçlü

internet altyapısı sunmaktadır. Avrupa'daki şehirler ise zengin kültürel olanaklar (Yıldırım ve Kaya, 2024; Yayla vd., 2024) ve yüksek yaşam standartlarıyla cazip hale gelmektedir. Konaklama maliyetlerinin yüksek olduğu şehirler genellikle gelişmiş ülkelerde ve turistik bölgelerde bulunmaktadır. Bu, dijital göçebelerin konforlu ve güvenli bir yaşam alanı aradığını göstermektedir. Türkiye'de ise turistik şehirlerde daha uygun fiyatlı konaklama seçeneklerinin olması, bu şehirlerdeki rekabetin ve turistik altyapının gelişmiş olmasından kaynaklanabilir.

Dijital göçebeler için yaşam kalitesi ve toplum puanı, destinasyon seçiminde önemli faktörlerdir. Yüksek yaşam kalitesine sahip şehirler, sağlık hizmetleri, çevre temizliği, güvenlik ve sosyal olanaklar açısından avantajlıdır. Türkiye'deki şehirlerin genellikle orta düzeyde puan alması, bu şehirlerin sunduğu olanakların belirli bir standardın altında kaldığını gösterebilir. Eğlence ve mutluluk puanlarının yüksek olduğu şehirler (Özgen Çiğdemli vd., 2024), sosyal hayatın ve aktivitelerin yoğun olduğu, dijital göçebelerin kendilerini rahat ve mutlu hissedebileceği yerlerdir. Türkiye'deki şehirlerin genellikle orta düzeyde puan alması, bu şehirlerin dijital göçebelerin sosyal beklentilerini tam anlamıyla karşılamadığını düşündürülebilir.

Yüksek internet hızı ve ücretsiz wifi, dijital göçebeler için kritik öneme sahiptir (Günay ve Akış İlhan, 2024; Akış İlhan, 2021). İnternet hızının düşük olduğu şehirler, dijital göçebeler için cazip olmayan destinasyonlar olarak öne çıkar. Türkiye'de internet hızının düşük olması, dijital göçebelerin bu ülkede daha az zaman geçirmesine neden olabilir. Kadınlara ve yabancılara yönelik olumlu tutumlar, dijital göçebelerin güvenli ve hoş karşılanmış hissetmelerini sağlamaktadır. Buna göre özgürlük göçebelerin destinasyon seçimlerinde belirleyicidir (Günay vd., 2024). Türkiye'de Antalya'nın yüksek puan alması, bu şehrin yabancılara karşı daha hoşgörülü olduğunu gösterirken, diğer büyük şehirlerin düşük puan alması, sosyal ve kültürel uyum sorunlarına işaret edebilir.

KAYNAKLAR

- Akış İlhan, Ö., Günay, S., Ateş, D., Yaşlı Şen, F., & Demir, Ö. (2024). An assessment of the role of safety in digital nomads' destination selections. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*.
- Akış İlhan, Ö. (2021). Uluslararası hareketlilikte yeni bir eğilim: Dijital göçebeler. *Sosyal Inovasyon Serisi*, 4, 12-29.
- Çubukçu, K. M. (2015), Basic Statistics and Spatial Statistics in Planning and Geography, Nobel Academic Publishing, Ankara.
- Günay Aktaş, Kumtepe, E. G., Kantar, Y. M., Ulukan, I. C., Aydın, S., Aksoy, T. and Er, F. (2019), “Improving gender equality in higher education in Turkey”, *Applied Spatial Analysis and Policy*, Vol. 12, pp. 167-189, doi: 10.1007/s12061-017-9235-5.
- Günay, S., & Akış İlhan, Ö. (2024). Conclusion: exploring the intersection of digital nomadism and tourism in a postmodern world. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*.
- Günay, F., Toksöz, D., & Aslan, Z. (2024). The causes, process and result of becoming a digital nomad family: a phenomenological case study. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*.
- Özgen Çiğdemli, A. Ö., Yayla, Ş., & Çiğdemli, B. S. (2024). The world from the perspective of digital nomads: exploring sentiments in destination reviews. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 16(3), 303-315.
- Scrucca, L. (2005), “Clustering multivariate spatial data based on local measures of spatial autocorrelation”, *Quad. Del Dip. Di Econ. Finanz. E Stat.* Vol. 20 No. 11.
- Yayla, Ö., Özgür Göde, M., & Ekincek, S. (2024). Global palates: unraveling digital nomads’ culinary journeys and gastro-tourist profiles. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*.
- Yıldırım, M., & Kaya, A. (2024). Experiences, expectations and suggestions of digital nomads towards an intangible cultural heritage. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*.

BÖLÜM 3

DIJİTAL GÖÇEBELİK, SÜRÜDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KAMUSAL POLİTİKALAR

Yiğit YILDIZ^{10 11}

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.17592086>

¹⁰ Vergi Müfettişi, Dr., Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, yigitt1607@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-7797-8240>

¹¹ Bu çalışmada, Anadolu Üniversitesi LEE Maliye ABD’de Prof. Dr. Canatay HACIKÖYLÜ danışmanlığında yürütülen “DIJİTAL GÖÇEBELER ÖZELİNDE GİG EKONOMİSİNİN VERGİLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE İÇİN VERGİLEME ÖNERİSİ” adlı doktora tezinden yararlanılmıştır.

GİRİŞ

Dijital göçebelik kavramı üzerine kurulu olduğu mimari yapı nedeniyle, bir ekonomide pek çok alt bileşenle yakın etkileşim içine girebilmektedir. Dijital göçebelerin bu özelliği, onları yeni nesil kalkınma modellerinin girdisi haline getirebilmektedir. Bu bağlamda günümüz kapsayıcı büyüme modelleri arasında başı çeken üçüz dönüşüm, dijital göçebelikle belirli ilişkiler ağı içerisinde olabilmektedir.

Üçüz dönüşüm kısaca, dijital dönüşüm ve yeşil dönüşümün eşzamanlı olarak gerçekleştirilmesi olarak ifade edilen ikiz dönüşüme, insan unsurunu ön plana alan sosyal dönüşümün entegre edilmesiyle ortaya çıkan sürdürülebilir ve kapsayıcı, yeni nesil bir büyüme stratejisidir. Üçüz dönüşümün temelleri, dijital dönüşüme dayanır. Dijital dönüşüm, 2000'li yılların başından itibaren internet, yapay zekâ, bulut bilişim ve (IoT) Nesnelerin İnterneti gibi teknolojik oluşumların ekonomik ve toplumsal yaşamı dönüştürmesi olarak ifade edilebilir.

Üçüz dönüşüme giden süreçte diğer önemli bir kilometre taşı ise yeşil ekonominin yükselişidir. 2015 Paris İklim Anlaşması akabinde, çevre dostu düşük karbon emisyonlu ekonomiye geçiş mecburiyetinin benimsenmesi bu bağlamda kritik öneme sahiptir. 2019 yılında Avrupa Birliği (AB)'nin ilan ettiği Yeşil Mutabakat (Green Deal) ile ekolojik sürdürülebilir sanayi politikaları öncelikli hale gelmiştir.

Tarihsel süreçte geline bu noktada dijitalleşmenin gerek ulusal gerekse de uluslararası düzeyde homojen dağılmaması dijital uçurumların meydana gelmesine sebep olmaya başlamış, bu durum ise kaçınılmaz olarak gelir dağılımında adaletsizliklere yol açmıştır. Bu duruma, COVID-19 küresel salgın sonrası dönemde sosyal kırılganlıkların artması da eklenince, sosyal politikalar yeniden öne çıkmaya başlamıştır. Dijital dönüşüm ve yeşil dönüşüm adı verilen politika karmasına sosyal dönüşüm de eklenerek üçüz dönüşüm adı verilen kavram ortaya çıkmıştır.

Üçüz dönüşüm, temelde bir "politika çerçevesi" olarak ortaya çıkmıştır. Tek boyutlu büyüme modellerinin tersine, sinerjik bir değişimi hedefler. Kavramın, işsizlik, enerji yoksulluğu gibi teknolojik ve çevresel dönüşümlerin toplumsal maliyetlerin giderilmesi amacıyla ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Üçüz dönüşüm, dijital ve yeşil dönüşümün sosyal adalet olmadan başarılamayacağının bir göstergesidir. Üçüz dönüşüm, üzerine kurulu olduğu

mimari yapı vasıtasıyla Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen on yedi sürdürülebilir kalkınma hedefinin (SKH) tamamına doğrudan ve dolaylı bir şekilde hizmet edebilmektedir (Jaiswal vd.,2024).

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA BAĞLAMINDA DİJİTAL GÖÇEBELİK

Dijital Göçebeliliğin Üçüz Dönüşümle Olan Etkileşimi

Çalışmanın odak noktası olan dijital göçebelilik, üçüz dönüşümle yakın bir etkileşim içerisinde. Bahse konu etkileşim, küresel çalışma modellerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle kesiştiği noktada şekillenmektedir. Bu bağlamda üçüz dönüşümü oluşturan her bir alt bileşen, dijital dönüşüm, yeşil dönüşüm ve sosyal dönüşüm, dijital göçebelikle bir şekilde etkileşim halindedir (Webb,2024; Samad,2025; Panori vd., 2024).

Dijital Dönüşüm ile Etkileşim

Dijital göçebelilik, dijital dönüşümle oldukça yakın bir etkileşim içerisinde. Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital göçebelilik dijital teknolojilerin sunduğu bazı olanaklar sayesinde ortaya çıkmıştır. Dijital göçebeler, VPN adı verilen “sanal özel ağ” (virtual private network), bulut tabanlı sistemler gibi dijital teknolojilerin çeşitli bileşenleri sayesinde mekândan ve konumdan bağımsız çalışabilmektedir. Kısaca, dijital göçebeliliğin dijital dönüşümden doğduğunu ve isim babasının dijital dönüşüm olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Dijital göçebelilik, dijital ekonomiyi istihdam çeşitliliği, yeni teknoloji yatırımları ve küresel iş birliği perspektiflerinden desteklemektedir. Böylece dijital göçebelilik; yeni teknoloji yatırımları katkısı ile SKH 9 (Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı), küresel işbirliği katkısı ile SKH 17 (Amaçlar İçin Ortaklıklar) ve istihdam çeşitliliği katkısı ile de SKH 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme) hedeflerine hizmet edebilmektedir.

Yeşil Dönüşüm ile Etkileşim

Dijital göçebelilik ile yeşil dönüşüm arasındaki etkileşimin genel karakteristiği incelendiğinde, dijital dönüşümden farklı olarak, hem tamamlayıcı hem de çelişkili bir yapıya sahip olduğu görülecektir. Dijital göçebelilik yeşil dönüşümle birbirini tamamlayan bir yapıya sahiptir. Çünkü dijital göçebelerin fiziksel anlamda bir işyerleri olmadığından, mekândan ve

konumdan bağımsız çalıştıkları için herhangi bir ulaşım aracı kullanmazlar. Bu durum ise atmosfere daha az karbon emisyonu salınması anlamına gelir. Bu özelliği ile dijital göçebelik SKH 13 (İklim Eylemi) hedefine hizmet edebilecektir.

Dijital göçebelik aynı zamanda yeşil dönüşüm hedefleri ile çelişkiler içeren bir yapıya sahiptir. Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital göçebeler yeni kültürler keşfetmek adına sık uçak seyahatleri yapan ve enerji yoğun dijital cihaz kullanan bireylerdir. Bahse konu bu durum dijital göçebelerin karbon ayak izini arttırabilme potansiyeline sahiptir. Gelenen noktada yüksek karbon ayak izi yeşil dönüşüm hedefleriyle çelişebilmektedir.

Dijital göçebeliğin, yeşil dönüşümle olan bu tezat yapısı ülkelerin hayata geçirecekleri bazı dijital göçebe vize düzenlemeleri ile giderilebilir. Uzun vadeli ve sınırlı lokasyon esaslı konaklama, hızlı trenle seyahat, sürdürülebilir ve yeşil sertifikalı turizm uygulamaları bu bağlamda örnek verilebilir. Böylelikle dijital göçebeliğin, yeşil dönüşüm ile çelişmesi önlenilecek ve sürdürülebilir dijital göçebelik anlayışına geçiş sağlanabilecektir. Yenilenebilir enerjinin kullanıldığı tesislerden oluşan ve döngüsel ekonominin olmazsa olmazı konumundaki geri dönüşümün hâkim olduğu dijital göçebelere özgülünen birlikte yaşam alanları SKH 7 (Erişilebilir ve Temiz Enerji) ve SKH 12 (Sorumlu Üretim ve Tüketim) hedeflerine hizmet edebilecektir.

Sosyal Dönüşüm ile Etkileşim

Yirmi birinci yüzyılın teknolojik devrimi, çalışma biçimlerinden toplumsal ilişkilere kadar pek çok alanda radikal değişimlere ortam hazırlamıştır. Söz konusu değişimlerin en çarpıcı örneklerinden biri, dijital teknolojilerin sağladığı esneklik sayesinde coğrafi sınırlardan bağımsız çalışmayı mümkün kılan dijital göçebeliktir. Dijital göçebeler, uzaktan çalışma imkânlarından yararlanan, farklı ülkelerde yaşayan ve ekseriyetle dijital becerilere dayalı işler yürüten bireylerdir. Bu yaşam tarzı, yalnızca bireysel tercihleri değil, aynı zamanda kentleşme, göç, turizm ve sosyal sermaye gibi toplumsal dinamikleri de dönüştürmektedir.

Sosyal dönüşüm, dijital ve yeşil dönüşüm olarak adlandırılan ikiz dönüşüm kavramının, üçüz dönüşüme evrilmesini sağlayan yegâne unsurdur. Toplamların yapısal olarak eşitlikçi, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir şekilde evrimleşmesini temsil eden sosyal dönüşüm, bu özelliğiyle üçüz dönüşümün en

mühim bileşenlerindendir. Sosyal dönüşüm, özünde teknolojik ve ekolojik değişimlerin insan odaklı bir perspektifle bütünleştirilmesini gerektğini öne sürmektedir.

Sosyal dönüşüm, geleneksel toplumsal yapıların; gelir dağılımı ve istihdam modelleri gibi ekonomik, cinsiyet eşitliği ve engelli hakları gibi sosyal, kültürel, katılımcı yönetim alanlarında değişimi bünyesinde barındırır.

Sosyal dönüşüm, bünyesinde barındırdığı bu temel dinamikler ile SKH 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması), SKH 5 (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği), SKH 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) gibi sürdürülebilir kalkınma hedeflerine hizmet edebilmektedir.

Dijital göçebeliliğin yükselişi, küreselleşme ve dijitalleşmenin kesiştiği noktada ortaya çıkan yeni bir sosyal dönüşüm sürecini işaret etmektedir. Bu özelliği ile dijital göçebelik, günümüz kapsayıcı kalkınma modellerinden olan “üçüz dönüşümün” sacayaklarından olan sosyal dönüşüm ile yakın bir etkileşim içerisinde.

Geleneksel iş modellerinin farklılaşarak mekândan ve konumdan bağımsız istihdam modellerinin ortaya çıkışı ve çok kültürlü etkileşimlerin artması, bahse konu dönüşümün temel bileşenleri arasında yerini almaktadır. Öte yandan, dijital göçebeliliğin yaygınlaşması, yerel ekonomilerde, konut piyasalarında ve sosyal adalet tartışmalarında yeni eşitsizlikler ve fırsatlar doğurmaktadır. Bu bağlamda, dijital göçebeliliğin sosyal dönüşümle içinde bulunduğu etkileşimi anlamak, günümüz toplumlarının geçirdiği yapısal değişimleri çözümlemek açısından kritik öneme sahiptir.

Üçüz Dönüşümün bileşenlerinden sosyal dönüşüm ve dijital göçebelik arasındaki etkileşim, özellikle SKH'ler açısından fırsatlar ile riskleri bünyesinde barındırmaktadır.

Fırsatlar

- **Eşitsizliklerin Azaltılması (SKH 10):**Dijital göçebeler, coğrafi sınırları aşarak gelişmekte olan ülkelerdeki bireylere yüksek gelirli işlere erişim sağlayabilir. Ancak bu durum, dijital altyapıya ve becerilere sahip olanlarla olmayanlar arasında yeni eşitsizlikler yaratabilir. Sosyal dönüşüm politikaları, bu açığı kapatmak için (SKH

4 Nitelikli Eğitim) eğitim ve dijital okuryazarlık programlarıyla desteklenmelidir.

- **İnsana Yakınsır İş ve Ekonomik Büyüme (SKH 8):**Dijital göçebelik, esnek çalışma modellerini yaygınlaştırarak iş-yaşam dengesini iyileştirebilir. Ancak, sosyal güvenlik hakları (sigorta, emeklilik vb.) gibi konularda yasal düzenleme eksiklikleri, bu çalışma biçiminin sürdürülebilir olmayan bir çalışma modeli haline dönüşmesine yol açabilir. Sosyal dönüşüm, evrensel çalışma standartlarını dijital göçebelere uygulanacak şekilde politikalar geliştirmelidir.
- **Erişilebilir ve Temiz Enerji SKH 7, İklim Eylemi SKH13:** Dijital göçebeler sık seyahat ederek karbon ayak izini artırabilir. Ancak uzaktan çalışma, ofis kaynaklı tüketimi azaltarak yeşil dönüşümle uyumlu olabilir. Sosyal dönüşüm, dijital göçebelere demiryolu gibi düşük karbonlu ulaşım ve ekolojik turizm modellerine yönlendirici uygulamalar geliştirebilir.
- **Yenilikçi İş Birlikleri (SKH 17):** Dijital göçebeler, bulundukları ülkelerde start-up'lar ve yerel girişimlerle iş birliği yaparak ekonomik aktivitenin canlı kalmasını sağlayabilir. Sosyal dönüşüm, bu etkileşimi kooperatif modelleri veya dijital vergi sistemleriyle destekleyebilir.

Riskler

- Dijital göçebelik ekosistemi, kaçınılmaz olarak internet kullanım oranını arttıracaktır. Bu ise internet altyapısının yaygınlaşması anlamına gelir. Geline bu noktada görece düşük gelir grubunda yer alan bireylerin internete ve dijital teknolojilere erişimi dışlanmamalıdır. Bu bağlamda SKH 9 hedefine hizmet etmek adına altyapı yatırımlarının yaygınlaşması kritik öneme sahiptir.
- Dijital göçebeler dijital teknolojileri yoğun bir şekilde kullanan bireylerdir. Dijital göçebelerin sahip olduğu bu bilgi birikimi, bulundukları yerlerde yaşayan gençlere çeşitli eğitim ve mentörlük programları ile aktarılabilir. Bahse konu uygulama ise “Nitelikli Eğitim SKH 4” hedeflerine hizmet edebilecektir.

- Dijital göçebelilik, konumdan ve mekândan bağımsız olarak dijital teknolojilerin sunduğu olanaklar sayesinde fiziki çalışma ortamına ihtiyaç duymadan çalışabilmenin mümkün olduğu yeni nesil bir istihdam biçimidir. Bir işverene bağlı olmadan emek arz edilen bu modelde, dijital göçebelerin sosyal bir güvencesi yoktur. Bu alanda yapılacak bir regülasyon İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (SKH 8) hedefine önemli hizmetler sunabilecektir.

Sosyal dönüşüm ve dijital göçebelilik arasındaki etkileşim, SKH'lere ulaşmada çift yönlü bir potansiyele sahiptir. Buna karşılık, bahse konu potansiyelin ortaya çıkarılabilmesi için, eğitim, altyapı, sosyal haklar alanlarında kapsayıcı politikalara işlerlik kazandırılmalıdır. Dijital göçebelilik, ancak sosyal dönüşümle dengelendiğinde sürdürülebilir kalkınmayı hızlandıran bir araç haline gelebilir.

KAMUSAL POLİTİKALAR BAĞLAMINDA DİJİTAL GÖÇEBELİK

Dijital göçebeliliğin, dijital teknolojilerin sunduğu olanaklar sayesinde, fiziken bir iş yerinde bulunma zorunluluğu olmadan, konumdan ve mekândan bağımsız bir şekilde kazanç elde edebilmeyi sağlayan yeni nesil bir çalışma modeli olduğu daha önceki bölümlerde ifade edilmiş ve bu çalışma modelinin özellikle Covid-19 küresel salgını sonrasındaki yeni dönemde bireylerin ve ülkelerin üzerinde önemle durduğu bir yapıya kavuştuğu çalışmanın önceki bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Kamusal politikalar bağlamında dijital göçebelilik başlık altında ülke yönetimlerinin, dijital kapitalizmin bu dayatmasına ayak uydurabilmek adına dijital çağın fenomenleri olarak adlandırılacak dijital göçebeleri ülkelere çekmeye yönelik kamusal politikaları ele alınmıştır. Bu bağlamda ülkelerin dijital göçebe vize programları geliştirip, bir yandan ülkedeki dijital dönüşümü hızlandırabilecek yetişmiş insan kaynağını tedarik etmeyi, diğer yandan da dijital göçebelerin barınma, yeme-içme ve ulaşım gibi faaliyetlerinden ilave gelir elde amaçları aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır (Yıldız ve Hacıköylü,2025).

Bazı Ülkelerin Dijital Göçebe Vize Uygulamaları

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen iktisadi ve politik koşullar ülkeleri, katma değeri yüksek dijital göçbeleri kendi sınırları içerisinde sokmak adına kıyasıya bir yarışa yöneltmiştir. Literatürde “dibe doğru yarış” olarak adlandırılan bu kavram, ülkelerin uluslararası vergi rekabetinin dışında kalmamak adına; başta vergi oranları (özellikle kurumlar vergisi oranı) olmak üzere, çeşitli vergisel yükümlülüklerde indirim yapmak, mevcut uygulamalara son vermek veya mükellef lehine yeni oluşumları hayata geçirmek suretiyle yabancı sermayeyi ülkenin bünyesine çekme çabası olarak tanımlanabilir (Arıkan ve İnneci, 2023; Oran vd., 2022; Sokolovska, 2016).

Bu yeni nesil dibe doğru yarışta ülkeler, sadece işletmeleri değil, dijital göçebe gibi gerçek kişileri hedef kitlelerine almaktadırlar. Bu kişilere; tanınacak ikamet kolaylıkları, vergi muafiyetleri gibi cazip uygulamalarla, onların kendi ülke sınırları içerisinde bulunmalarını amaçlamaktadırlar. Hiç şüphe yok ki, bu yeni nesil dibe doru yarışta, vergi muafiyetleri, başvuru ücretleri ve asgari gelir düzeyi şartı gibi parasal kalemler belirleyici bir rol üstlenebilecektir.

Aşağıda Tablo 3.1’ de Ekim 2024 dönemi itibarıyla dijital göçebe vizesi uygulayan ülkelere yer verilmiştir. Tabloda, ülkelerin benimsediği dijital göçebe vizesi rejimleri, asgari gelir düzeyi şartı, vize başvuru ücreti, vergi muafiyeti, daimi ikamet olanağı, konaklama şartı, sağlık sigortası ve sabıka kaydı kontrolü bakımından ele alınmaktadır.

Tablo 3.1, dijitalleşme ve Covid-19 sonrasındaki konjonktüre bağlı olarak ortaya çıkan “yeni normalin” bir panoramasını sergilemektedir. Dijital göçebe vizesi uygulayan ülkeler, belirledikleri vize kıstasları ile adeta nitelikli ve beşerî sermayesi yüksek bireyleri ülkelere çekmeye çalışmaktadırlar. Bu bakımdan Estonya önemli bir örnektir. Henüz 90’lı yılların başında bağımsızlığına kavuşmasına rağmen, dijitalleşme ve siber güvenlik alanında tarih yazan bu ülke sunduğu olağanüstü dijital hizmetler sayesinde adından sıkça söz ettirmektedir. Estonya Avrupa kıtasında dijital göçebe vizesi uygulamasına hayat veren ülkeler arasında ilk sıralardadır.

Estonya, dijital göçebe vizesi uygulamasının temeli sayılabilecek “e-ikametgâh” uygulamasına 1 Aralık 2014 tarihinde işlerlik kazandırmıştır. Söz konusu uygulama sayesinde, bireyler dünyanın hemen her bölgesinden e-vatandaş olma olanağına kavuşmaktadır. Bu olanak sayesinde, yabancı

uyruklular, Estonya ülkesine ait dijital kimlik bir kimliğe sahip olabilmekte, ayrıca ülkenin “e” olarak tabir edilen dijital hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Estonya oluşturduğu bu dijital ekosistem ile e-vatandaşlarının, devletle ilgili olan belge ve sözleşmeleri dijital ortamda imzalamasını, imzalanan belgelerin doğruluğunu teyit edebilmektedir. Buna ek olarak söz konusu dokümanlar, çeşitli kriptografi teknikleri ile güvenli bir şekilde muhafaza edilebilmektedir. Sunulan bu kolaylık ile dünyanın farklı bir bölgesinde yaşayan bir birey, Estonya’da çevrim içi bir şekilde bir şirket tüzel kişiliği kurabilmekte, kurduğu bu şirketi sevk ve idare edebilmektedir. Üstelik dijital bankacılık hizmetleri kapsamında çeşitli işlemler yapılabilirken, çevrim içi ödemeler gerçekleştirilebilmekte ve hatta vergilerini çevrim içi beyan edip ödeyebilmektedir (Koç, 2021).

Estonya’nın vize rejimi öncelikle dijital olarak çalışan ve AB’de bir işletme açmak/işletmek isteyen girişimcilere odaklansa da, sadelikten yana olan bir yaşam tarzını benimseyip, konumdan bağımsız bir şekilde, gerçek özgürlük arayan dijital göçebeler için de geçerlidir (Pignatari, 2023). Estonya 2020 yılında, dijital göçebelerin Baltık ülkesinde yaşamalarına ve bir yıla kadar yurt dışında kayıtlı işverenleri veya kendi şirketleri için yasal olarak çalışmalarına olanak tanıyan dijital göçebe vizesini uygulamaya koymuştur. Söz konusu uygulama ile bu kişilerin sadece turist vizesi kullanarak belirli bir yerden çalışmalarını önlemek amaçlanmaktadır¹².

2023 yılında Estonya’yı yaklaşık 51.000 dijital göçbenin ziyaret ettiğini tahmin edilmektedir. Estonya’daki Dijital Göçebe Vize uygulamasında, uzaktan çalışanların Estonya dışındaki (örneğin Türkiye’deki) bir işletme veya alıcılar için hizmet sunmaya devam ederken bir yıla kadar Estonya’da yaşamaları mümkündür. Bu rejim, alanının ilklerinden biriydi. Bu özelliğiyle freelance çalışma modelini benimseyenleri ve dijital göçebeleri ülkesine çekmek isteyen diğer ülkeler için bir örnek görevi gördü. Zira 2020’deki Covid-19 salgını ülke ekonomilerinin turizmden elde ettiği gelirlerin hissedilir şekilde düşmesine neden olmuştu. Ekonomik işleyişinde turizm gelirlerinin önemli payı olan, Barbados, Bermuda, Hırvatistan gibi ülkeler ve diğerleri bu yoldan gitmişlerdir (Nebil, 2024).

¹² Estonya Cumhuriyeti, “e-ikametgah uygulaması”, <https://e-resident.gov.ee/nomadvisa/>
Erişim tarihi: 02.07.2023.

Estonya, 2023 döneminde Türkiye’den yapılan Schengen Vizesi başvurularını en çok reddeden ülke konumundadır (AA, 2024). Dijital göçebe vize rejimlerine model teşkil eden bir ülkenin söz konusu tutumu aslında benimsediği politikaların bir yansımasıdır. Estonya, söz konusu tutumuyla bireyleri dijital göçebe vizesi almaları yönünde teşvik ettiği gibi sonuca varılabilir.

Estonya’ya benzer biçimde, Hırvatistan da 2020 yılında '*dijital göçebeler için geçici ikamet*' adını verdiği, yapı itibariyle bir dijital göçebe vize programı olan vize programını uygulamaya koymuştur. Böylece ülkenin kıyı bölgeleri ile sınırlı olmak üzere, dijital çalışanlara bir yıla kadarlık bir zaman dilimi için geçerli olacak muafiyet tanınmıştır¹³.

Hırvatistan yasalarına göre dijital göçebeler, Hırvatistan ticaret siciline kayıtlı olmayan bir şirket veya kendi şirketleri için iletişim teknolojisi aracılığıyla istihdam edilen veya çalışan ya da Hırvatistan'daki işverenlere emek arz etmeyen veya hizmet sağlamayan üçüncü ülke vatandaşlarıdır (Gadžo, 2022).

Dijital göçebe vizesi rejimini benimseyen ülkeler kervanına Yunanistan 2021 yılında katılmıştır. Yunanistan, Avrupalı ve AB üyesi olmayan çalışanların vergisel ikametlerini kendi topraklarına taşımalarına izin vermiş ve yedi yıla kadar ülkesinden kaynaklanan kişisel gelir vergisinde %50 indirim sağlamıştır¹⁴.

Doğal güzellikleri ile öne çıkan, Hint Okyanusu'nda 115 adadan oluşan bir takımda olan Seyşeller, küresel salgın nedeniyle alınan tedbirler nedeniyle evden çalışanların masmavi sularını ve beyaz kumlu plajlarını arama eğilimini gözlemlenmiştir. Bu gözleminin akabinde “Seychelles Workcation” sistemini uygulamaya koymuştur¹⁵. Bu rejim, uzun süreli konaklama, sağlık hizmetlerine erişim ve uzun süre kalma izni için kolaylıklar ve vergisel indirimler sağlamaktadır. Otuz günden bir yıla kadar geçerli olan bu sistem için

¹³ Hırvatistan Cumhuriyeti, *İçişleri Bakanlığı. Dijital Göçebelerin Geçici Olarak Kalması*, <https://mup.gov.hr/aliens-281621/stay-and-work/temporary-stay-of-digitalnomads/286833> Erişim tarihi:02.07.2025.

¹⁴ Yunanistan Mevzuat Bilgi Sistemi 4738/2020 Sayılı Kanun Madde 11, Çevrim içi: https://www.workfromcrete.gr/wp-content/uploads/2021/09/WorkfromCrete_Greek-National-DN-Visa-Law-4825.2021-Article-11-not-official-translation.pdf Erişim tarihi:07/07/2025.

¹⁵ Seyşeller Vize Programı Seychelles, Experience Seychelles Workcation Retreat, Çevrim içi: <https://workcation.seychelles.travel/> Erişim tarihi:08/07/2025.

sadece geçerli bir pasaport, çalışan/iş sahibi olduğuna dair belgeler, gelir veya servet belgesi ve geçerli bir sağlık ve seyahat sigortası poliçesi gerekmektedir. Ayrıca kişisel gelir vergisinden de muafiyet söz konusudur (UNWTO, 2023).

Dijital göçebe vizesi akımından etkilenen bir diğer ülke ise Kosta Rika'dır. Kosta Rika'nın benimsediği dijital göçebe vize programında vize bir yıllık bir dönem için geçerlidir. Vize sahibi, ilk yılda Kosta Rika'da 180 gün veya daha fazla sürede bulunması durumunda vizesini bir yıl daha yenileyebilmektedir¹⁶. Bu vizeye başvuru yapabilmek için bir önceki dönemde en az 3.000 ABD Doları (aile ile gelinecekse 4.000 ABD Doları) tutarında aylık bir gelirin olması ve ilgili yıl için sağlık sigortasının bulunması gerekir. Dijital göçebe vizesine sahip olanlar, Kosta Rika gelir vergilerinden muaftır. Ayrıca ülkede icra edecekleri faaliyetler için yanlarında getirdikleri donanımlar, ithalde alınan vergilerinden müstesnadır (UNWTO, 2023).

Asya kıtasında, dijital göçbelerin merkez üssü olarak da bilinen Endonezya da dijital göçebe vizesi programının temellerini evvelce atan ülkeler arasındadır. Bu bakımdan Bali önemli bir gezilecek yer özelliğine sahiptir. Endonezya'nın benimsediği dijital göçebe vizesinin süresi beş yıldır. Ayrıca vize sahipleri, Endonezya dışında elde ettikleri gelirler için vergiden muaf tutulmaktadırlar (Damayanti vd., 2024; Bloomberg, 2022).

Dijital göçebe vizesi uygulamasına son katılan ülkelerden biri olan İtalya, vize uygulamasını benimseyen diğer ülkelerle aşağı yukarı benzer kıstaslar uygulamaktadır. İtalya, Nisan 2024 dönemi itibarıyla uygulamaya koyduğu dijital göçebe vizesi programı ile vizeye başvuranlara, eğer isterlerse eşlerini ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklarını da beraberlerinde getirebilme olanağı tanımaktadır¹⁷.

¹⁶ Kosta Rika ülkesi Dijital Göçebe Vize Programı,

Çevrim içi:

<https://www.migracion.go.cr/Paginas/Categor%c3%ada%20Migratorias%20%28Extranjer%c3%ada%29/N%c3%b3madad-Digitales.aspx> Erişim tarihi: 07/07/2024.

¹⁷ İtalyan Dijital Göçebe Vizesi <https://consistanbul.esteri.it/wp-content/uploads/2024/05/Nomade-Digitale-TR.pdf> Erişim tarihi: 04/06/2024.

Tablo 3.1 Dijital Göçebe Vizesi Uygulayan Ülkeler

ÜLKE	ASGARİ GELİR DÜZEYİ ŞARTI	VİZE BAŞVURU ÜCRETİ	VERGİ MUAFİYETİ	DAİMİ İKAMET	KONAKLAMA ŞARTI	SİGORTA ŞARTI	SABİKA KAYDI KONTROLÜ
ALMANYA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Belirsiz
ANDORRA	X	✓	X	Belirsiz	✓	✓	✓
ANGUİLLA	X	✓	✓	X	✓	✓	✓
ANTİGUA ve BARBUDA	✓	✓	✓	X	X	✓	✓
ARJANTİN	X	✓	X	X	✓	✓	✓
ARNAVUTLUK	Belirsiz	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ARUBA	Belirsiz	✓	X	X	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
BAHAMALAR	X	✓	X	X	Belirsiz	✓	Belirsiz
BARBADOS	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
BELİZE	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
BERMUDA	Belirsiz	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	Belirsiz
BREZİLYA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
CAYMAN ADALARI	✓	✓	X	X	Belirsiz	✓	✓
ÇEKYA	✓	✓	X	X	✓	✓	✓
DANİMARKA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	Belirsiz
DOMİNİKA	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
EKVADOR	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓

EL SALVADOR	✓	✓	Belirsiz	X	✓	✓	✓
ENDONEZYA	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
ERMENİSTAN	X	✓	Belirsiz	✓	✓	✓	✓
ESTONYA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
FAS	X	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓	X
GRENADA	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
GÜNEY AFRİKA	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓	✓
GÜNEY KIBRIS	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
GÜRCİSTAN	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓
HIRVATİSTAN	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
İSPANYA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İTALYA	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
İZLANDA	✓	✓	✓	Belirsiz	X	✓	✓
JAPONYA	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
KANADA	Belirsiz	✓	X	X	✓	Belirsiz	✓
KARADAĞ	✓	Belirsiz	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
KOLOMBİYA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
KOSTA RİKA	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
KUZEY MAKEDONYA	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
KURASAO (CURAÇAO)	X	✓	✓	X	X	✓	✓
LETONYA	✓	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	Belirsiz
MACARİSTAN	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓

MALEZYA	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
MALTA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
MAURİTİUS	✓	X	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
MEKSİKA	✓	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	X
MONTSEERRAT	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
NAMİBYA	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓	✓
NORVEÇ	✓	✓	X	Belirsiz	✓	Belirsiz	Belirsiz
PANAMA	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓
PORTEKİZ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ROMANYA	✓	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
SAINT LUCIA	X	✓	✓	Belirsiz	✓	Belirsiz	✓
SEYŞELLER	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	Belirsiz
SİRBİSTAN	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓	Belirsiz
SRI LANKA	Belirsiz	✓	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	✓
TAYLAND	✓	✓	✓	X	Belirsiz	✓	✓
TAYVAN	✓	✓	✓	✓	Belirsiz	X	X
TÜRKİYE	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
URUGUAY	X	✓	✓	Belirsiz	✓	✓	✓
YEŞİL BURUN ADALARI	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓
YUNANİSTAN	✓	✓	✓	Belirsiz	Belirsiz	✓	✓

Kaynak: <https://talentgrid.io/tr/dijital-gocebe-vizesi/> ve UNWTO (2023) ‘dan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye de Nisan 2024 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde düzenleyici idari işlemle dijital göçebe vizesi uygulanmasına yönelik ilk adımı atmıştır. 1 Mayıs 2024 tarihi itibarıyla ilk dijital göçebe ön başvurusu alınmaya başlamıştır. Buna karşılık, söz konusu vize programı yukarıdaki tabloda yer verilen diğer ülkelerin benimsedikleri dijital göçebe vize programlarından uzak bir görünüm sergilemektedir. Türkiye'nin benimsediği vize programı, turistik vize süresi olan doksan günden daha uzun süre Türkiye'de kalmak isteyen, dijital göçebe çalışma biçimini benimseyenlerin Türkiye'de bulunmalarını meşru kılmak için tasarlanmış bir vize programıdır. Bilindiği üzere, turist vizesinde çalışma izni bulunmamaktadır. Turist vizesi ile birey bulunduğu ülkede sadece turistik faaliyetlerde bulunabilir. Dijital göçebe vize programı sayesinde birey, uzaktan çalışabilir veya kendi işini yürütebilir. Türkiye'de uygulamaya konulan ilgili vize programı yalnızca gidilecek yer olarak Türkiye'deki bir bölgeyi belirleyen dijital göçebelerin uzun süreli kalmalarını mümkün kılmaya dönük bir görünüm sergilemektedir.

Tablo 3.1'den de görüleceği üzere Türkiye'nin belirlediği vize programı, "belirsizliklerle doludur. Bu haliyle, Türk dijital göçebe vizesi, gerçek anlamda bir dijital göçebe vize programından birçok bakımdan ayrılmaktadır.

Yukarıda yer verilen dijital göçebe vize programları incelendiğinde bazı ortak özelliklerin olduğu dikkat çekmektedir. Bu ortak özelliklere aşağıda yer verilmiştir:

- **Uzaktan Çalışma Olanakları:** Ülkelerin benimsedikleri vize programları, başvuranların ilgili ülkede bulundukları süre boyunca, ilgili ülke mukimi olmayan bir işletme namına, uzaktan çalışabilmelerine olanak tanır.
- **Belirli Bir Gelir Düzeyi:** Birkaç istisna dışında, ülkelerin benimsedikleri dijital göçebe vize programı, başvuranların belirli bir gelir düzeyine sahip olmasını şart koşar. Ülkeler, dijital göçebe vizesi vereceği bireylerin belirli bir satın alma gücüne sahip olmasını bekleyebilirler. Ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, vize uygulamasını benimseyen ülkeler, genel olarak dijital göçebelerin aylık 1.500\$-8.333\$ aralığında gelir elde etmesini şart koşmaktadır. Bu bakımdan Cayman Adaları, yıllık 100.000\$ (aylık 8.333\$) ile en yüksek asgari gelir şartı arayan ülkedir (UNWTO, 2023). Asgari aylık

gelir düzeyi şartı söz konusu kişilerin ilgili ülkeye sağlayabileceği kazanımlar bakımından önem arz eder.

- **Vize Geçerlilik Süreleri:** Dijital göçebe vize programını benimseyen ülkelere arasında vize geçerlilik süresi bakımından neredeyse tam bir ortak hareket etme durumu geçerlidir. Birkaç istisna ülke haricinde vizelerin geçerlilik sürelerinin alt sınırı 6 ay olup ülke uygulamalarında çoğunlukla bir yıl olarak uygulanmaktadır (OECD, 2022). Ayrıca bazı şartların sağlanması durumunda vize yenileme seçenekleri de sunulabilmektedir.

Sağlık Sigortası Zorunluluğu: Bazı ülke uygulamalarında açıkça yer verilme de, çok sayıda ülke, dijital göçebe vizesi başvurusu için sağlık sigortası yaptırılmasını ön koşul olarak aramaktadır. Kosta Rika, gibi bazı ülkeler ise söz konusu bu sağlık sigortası teminatlarının kendi sağlık sistemlerine mutlak olarak uygun olması şartını öne sürmektedir. Ayrıca Belize, Romanya ve Tayland ise benimsedikleri dijital göçebe vize programının ön şartlarından olan sağlık sigortasının teminatlarının, sırasıyla 50.000\$, 32.166\$ ve 50.000\$ altında olmamasını şart koşturmaktadırlar (UNWTO, 2023). Böylelikle söz konusu ülkeler, dijital göçebeler nedeniyle katlanılması muhtemel sağlık harcamalarını, özel sigorta sistemlerinden karşılayabilecekler ve bütçelerine ilave bir yük getirmeyebileceklerdir.

Vergisel Düzenlemeler: Dijital göçebelerin, yaşadıkları ülkenin vergi kanunları karşısındaki durumları hayati öneme sahip olabilmektedir. Bu husus pek çok dijital göçebenin ülke seçimindeki kararını etkileyebilmektedir. Pek çok ülke, belirli bir süreyle sınırlı olmak üzere dijital göçebelere vergi muafiyeti tanıyabilmektedir. Vergi muafiyeti, ülkelerin benimsedikleri dijital göçebe vize programlarını, yeni nesil dibe doğru yarıya dönüştüren ana unsurdur. Vergi muafiyetine ilişkin bilgilere yukarıda yer verildiği için burada tekrarlanmayacaktır.

Adli Sicil Kaydı: Dijital göçebe vize programı uygulayan ülkelerin neredeyse tamamı, vize başvurusunda bulunabilmek için sabıka

kaydının olmaması koşulunu aramaktadır. Bu husus söz konusu ülkedeki kamu düzeni bakımından önem arz eder.

TÜRKİYE İÇİN BÜTÜNCÜL DİJİTAL GÖÇEBE ÖNERİSİ

Çalışmanın bu bölümünde dijital göçebelerle ilgili olarak, Türkiye için önemli kazanımlar sağlayabilecek bir politika önerisinde bulunulacaktır. Bu öneriye yer vermeden önce Türkiye ilgili bazı ekonomik ve politik hususlara yer verilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye, Asya ve Avrupa kıtasını birbirine bağlayıp, her iki kıtada da toprakları olan, üç tarafı denizlerle çevrili, jeopolitik ve jeostratejik bakımdan kritik konumda olan bir ülkedir. Türkiye, uluslararası ticaretin sürekliliği bakımından önem arz eden güzergâhlarda yer alması ve bölgedeki diğer ülkeleri birbirine bağlayan bütün yolların birleşim noktasında olması sebebiyle Asya ve Avrupa'nın temel eksenini de oluşturmaktadır (Doğan ve Sertkaya Doğan, 2022).

Türkiye'nin bulunduğu özel konum da Türkiye'yi pekçok bakımdan stratejik bir yer haline getirmektedir. Özel konum, bir alanın dünya üzerinde nerede bulunduğu, çevresindeki coğrafi unsurları, o alanın iklim koşullarını, doğal kaynaklarını, ulaşım yollarını ifade eden çok yönlü bir kavramdır. Bu özelliğiyle özel konum, ilgili yerin ekonomik faaliyetlerinin de belirleyicisi olabilmektedir.

Türkiye perspektifinden duruma yaklaşacak olursak karşımıza şöyle bir tablo çıkacaktır:

- Türkiye, sahip olduğu özel coğrafi konumun doğal bir sonucu olarak “Subtropikal Orta Kuşak” iklim etkisindedir. Bu durum ise çeşitli sıcaklık ve yağış özelliklerinin yaşanmasına yol açabilmektedir. Belirli bir zaman periyodunda ülkenin farklı yerlerinde aynı anda dört farklı iklim özellikleri yaşayabilen Türkiye'nin yıllık ortalama yağış miktarı yaklaşık 650 mm'dir. Ayrıca yıllık ortalama sıcaklığı ise 15 °C civarındadır. Bütün bunlara ilave olarak Türkiye, endemik ve relikt bitki örtüsü bakımından da etkileyici bir yapıya sahiptir. Yer verilen bu hususlar ise tarımsal faaliyetleri olumlu etkileyebilmekte ve yetişen ürün çeşitliliğini arttırabilmektedir. Ortaya çıkan bu ürün çeşitliliği ise tarıma dayalı sanayiye olumlu etkileyebilmektedir (Doğan ve Sertkaya Doğan, 2022).

- Türkiye'nin sahip olduğu zengin tarihi ve kültürel mirası, doğal güzellikleri ve ılıman iklimi, onun turizm açısından etkili bir cazibe merkezi haline gelmesini sağlar. Sahip olduğu bu özellikler, Türkiye'deki çeşitli bölgelerde, farklı turizm türlerinin uygulanmasına yol açmakta ve bu durum ise ekonomik aktiviteyi arttırabilmektedir.
- Türkiye, Asya kıtasında yer alan ülkelerdeki enerji kaynaklarının Avrupa'ya iletilmesinde önemli bir köprü görevi görmektedir. Azerbaycan, Orta Asya ve Ortadoğu'dan gelen enerji hatları Türkiye topraklarından geçmekte, bu da ülkenin enerji güvenliğini artırmakta ve ekonomik bakımdan dinamizm sağlamaktadır.
- Türkiye'nin özel coğrafi konumu, yabancı yatırımcılar için cazip bir yer haline gelmesini sağlar. Yatırımcılar, Türkiye'yi hem kendi pazarlarına hem de çevresindeki pazarlara açılan bir kapı olarak görmekte ve bu durum yerel ekonomi üzerinde olumlu etkiler yaratabilmektedir.

Türkiye aynı zamanda, istikrarlı ekonomik büyüme düzeyine erişerek, ekonomisinin hemen her alanında yapısal dönüşümü gerçekleştirip, gelişmiş ülkeler ligine yükselmeyi hedefleyen ülkeler grubuna mensuptur. Söz konusu ülkeler grubunun karakteristik özelliklerinin belki de başında iktisadi büyümenin girdisi olan sermayenin kıt bir faktör oluşu gelmektedir. Burada yer verilen sermaye ile ifade edilmek istenen, fiziki ve beşeri sermaye toplamıdır.

Fiziki sermaye, kısaca, bir ülkede ekonomik büyümeyi sağlayan üretim faaliyetlerinde kullanılan maddi varlık ve ekipmanları ifade eder. Bu bağlamda, fabrikalar, makineler, araçlar, binalar ve altyapı gibi diğer fiziksel kaynaklar fiziki sermaye kapsamında yer almaktadır. Para ise makineler, araçlar ve binalar gibi doğrudan nitelikli bir fiziki sermaye unsuru değildir. Para, fiziki sermaye yatırımlarını finanse etmek için kullanılan bir araçtır. Böylece paranın, dolaylı fiziki sermaye kapsamında yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Fiziki sermaye, aşağıdaki mekanizmalar kanalıyla, ekonomik büyüme sürecinde etkili kazanımlar sağlayabilir:

- **Verimlilik Artışı:** Fiziki sermaye yatırımları, üretim süreçlerinin daha verimli hale getirilmesini sağlayabilir. Modern makineler ve ekipmanlar, daha az zaman ve maliyetle daha fazla ürün üretilmesine ortam hazırlayabilir.

- **İnovasyon ve Teknoloji:** Fiziki sermaye, yeni teknolojilerin üretim süreçlerine entegre edilmesine olanak tanır. Gelişmiş üretim teknikleri ve otomasyon sistemleri, işletmelerin rekabet gücünü arttırabilir. Hiç şüphe yok ki bu durum da ilgili ülkenin makro-ekonomik verilerine olumlu yansıtacaktır.
- **İstihdam Artışı:** Yeni fiziksel varlıklara yapılacak yatırım, söz konusu yatırımların organize edilmesi ve hayat geçirilmesi noktasında ilgili alandaki işgücü talebini arttırabilecek ve nihayetinde istihdam düzeyi yükselebilecektir.
- **Toplam Arzın Artması:** Fiziki sermaye yatırımları, toplam arz olarak da ifade edilebilecek üretim düzeyini artırarak ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Daha fazla üretim, ekonomik aktiviteyi destekler.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu, gelişmiş ülkeler ligine yükselmek isteyen ülkelerde, gerek dolaylı olarak para, gerekse doğrudan fiziki sermaye unsurları kısıtlı bir yapıya sahiptir. Söz konusu ülkelerdeki bu sermaye kıtlığını giderme noktasında ise ihracat ve turizm faaliyetleri kritik görevler üstlenmektedir. Zira söz konusu faaliyetler konvertibl para birimi cinsinden ülkeye ilave bir kaynak girişi anlamına gelmektedir.

Bir ülkenin turizm bakımından cazibe merkezi haline gelmesinde çekicilik unsurları oldukça önemlidir. Bu çekiciliklere aşağıda yer verilmiştir:

- **Doğal Çekicilikler** kapsamında; kıyılar-plajlar, dağlar, jeolojik özellikler, jeoparklar, mağaralar gibi morfolojik unsurlar; yüksek ve düşük sıcaklıklar, kar ve rüzgar gibi iklimsel unsurlar ve denizler, göller, akarsular, şelaleler ve kaplıcalar gibi su kaynakları unsurları yer alır (Doğan, 2022).
- **Beşerî Çekicilikler** kapsamında; arkeolojik ve geçmişteki günlük hayatın yansımalarına dönük değişik kalıntılar veya mimari eserler yer alabilmektedir. Söz konusu çekiciliklerin öne çıkanları arasında; *tarihin çeşitli dönemlerine ait antik veya modern şehirler, piramitler, köprüler, surlar, şatolar, kilise, cami ve havra gibi dini yapılar veya tapınaklar, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, heykeller, meydanlar, mezarlıklar ve türbeler, su kemerleri, çeşmeler, havuzlar ve müzeler* sıralanabilir (Akova, 2018).

Türkiye, sahip olduğu özel konumu, kültürel mirası ve köklü tarihsel geçmişi ile turizm faaliyetlerinde söz sahibi ülke konumundadır. Bu durum Türkiye'nin jeopolitik güç seviyesini artıran kritik bir unsurdur.

Yukarıda yer verilen sermaye eksikliğinin diğer bir bileşeni ise beşeri sermaye eksikliğidir. Beşerî sermaye, son dönemlerde revaçta olan bir kavram olsa da temelleri 1960'lı yıllara dayanır. Yeni nesil ekonomik büyüme modellerinin ana bileşenlerinde olan beşeri sermaye, bireylerin bizzat kendilerinde var olan, onların benliğinde şekillenen yetenek ve yaratıcı bilgi stokudur (Rosen, 1989).

Beşerî sermaye kavramına gösterilen büyük ilgide, bilgi ekonomisinin önemli katkısı vardır. Bilgi ekonomisi, beşerî sermaye, bilişim teknolojileri, veri ve inovasyon gibi oluşumların geleneksel üretim faktörleri olan emek, sermaye doğal kaynaklar ve girişimcilik ile bütünleşmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bilgi ekonomisi, beşeri sermayeye çok büyük önem atfetmektedir (Tuna ve Yumuşak, 2002).

Bilgi ekonomisi, üzerine kurulu olduğu yapı itibarıyla dijitalleşme yakın bir etkileşim içerisinde. Dijitalleşme, bilgilerin hızlı ve geniş ölçekte yayılmasını sağlar. İnternet ve dijital iletişim araçları, bilginin hızla yayılmasını mümkün kılar. Dijitalleşme, büyük veri ve veri analitiği oluşumlarını vücuda getirir. Dijitalleşme, ayrıca bilgi ekonomisi bakımından kritik öneme sahip olan araştırma ve geliştirme süreçlerini hızlandırır. Yeni ürün, hizmet ve iş modellerinin ortaya çıkmasına olanak tanır. Bu yenilikçilik, bilgi ekonomisinin büyümesine katkı sağlar.

Dijital platformlar, bilgi ekonomisi bakımından önem arz eden eğitim ve bilgiye erişimi kolaylaştırır. Online eğitim ve uzaktan öğrenme olanakları, bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu ise ülkedeki beşeri sermaye düzeyine olumlu yansıtılabilir.

Beşeri sermaye, gelişmiş ülkeler sınıfına yükselmek isteyen ülkeler için hayati öneme sahiptir. Gelişmiş ülkelerle mevcut olan kalkınma farklarının azaltılmasında daha etkili verimli ve görece düşük maliyetli çözümler sunar. Beşeri sermayeye yapılacak ilave her yatırım, yenilikçiliği teşvik eder. Gelişmiş bilgi ve beceriye sahip bireyler, yeni ürünler ve hizmetler yaratma kapasitesine sahip olup, ülkenin rekabet gücünü artırır. Eğitim ve bilgiye olan yaygın erişim, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesine yardımcı olur.

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital teknolojilerde meydana gelen devrim niteliğindeki ilerlemeler, hayatın tüm kesimlerinde köktenci değişimlere neden olmuştur, olmaya devam etmektedir. Dijital göçebelilik akımı, bu doğrultuda ilk akla gelen esaslı bir paradigma değişimlerindendir.

Dijital göçebelilik akımı, turizm sektörünü yenilikçi fırsatlarla tanıştırmakla, aynı zamanda geleneksel turizm anlayışını da modernize etmektedir. Şöyle ki; dijital göçebeler, işlerini uzaktan yürütebildikleri için seyahatlerini uzun süreli hale getirmekte ve farklı gidilecek yerleri keşfetmektedirler. Bu durum, geleneksel turizm anlayışını değiştirmekte ve daha uzun süreli konaklamalara olan talebi artırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, dijital göçebelilik yeni seyahat modellerinin doğmasına ortam hazırlamıştır (Yıldız ve Hacıköylü,2025).

Yeni seyahat modellerinin gelişmesine bağlı olarak, dijital göçebelilik, alternatif konaklama oluşumlarının gündeme gelmesine yol açmıştır. Geleneksel otelcilik yerine Airbnb gibi kısa dönem konaklama platformları sadece dijital göçebelilerce değil, toplumun hemen her kesimi tarafından tercih edilmektedir. Dijital göçebeler için tasarlanmış iş dostu konaklama seçeneklerinin artması, farklı türde konaklama hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır. Bu durum ise ilave ekonomik değer yaratma bakımından üzerinde önemle durulması gereken bir husustur.

Dijital göçebelerin sağladığı diğer bir kazanım ise dijital göçebelerin bulundukları yerel ekonomiye olan katkılarıdır. Dijital göçebeler, elde ettikleri gelir ile üst gelir grubunda yer almaktadırlar. Dijital göçebelerin bu nokta harcamaya eğilimleri görece yüksek seyredebilmektedirler. Böylece yerel işletmeler, dijital göçebelerin yarattığı talepten faydalanabilmektedirler. Diğer yandan dijital göçebelerin yerel halkla olan kültürel etkileşimi özellikle ilgili ülkenin tanıtımı bakımından önem arz eder.

Dijital göçebeler sayesinde yeni gidilecek yerlerin popülaritesi artabilmektedir. Dijital göçebelerin büyük çoğunluğunun aynı zamanda birer video içerik üreticisi (vlogger) olduğu akıllara getirildiğinde, geleneksel turizm gidilecek yerleri dışındaki bölgelerin göreceği rağbet artabilir. Dijital göçebelerin bahse konu bölgelerdeki deneyimlerini çeşitli şekillerde paylaşması, bu bölgelere olan ilgiyi ve ilgili ülkenin turizm potansiyelini

artırabilmektedir. Böylece gizli kalmış ve daha az bilinen yerler, turizm sektörüne kazandırılmış olacaktır.

Dijital göçebelerin bir gidilecek yeri belirlemesinde pekçok etmen mevcuttur. Söz konusu etmenler arasında ilk sıralarda hiç şüphe yok ki internet kalitesi yer almaktadır. Zira belirli bir kalitede olmayan internet dijital göçebeliğin olmazsa olmazları arasındadır. Böylelikle, dijital göçebelerin varlığı, ilgili ülkede daha iyi dijital altyapı yatırımlarını teşvik edebilir. Yüksek hızlı internet, çalışma alanları ve diğer dijital hizmetlere olan talep, yerel yönetimleri bu altyapıları geliştirmeye yönlendirebilir. Turizm sektöründe dijital göçebeler için uygun bir altyapı sağlanması, hızlı internet erişimi, çalışma alanları ve diğer hizmetlerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu durum, turizm sektörünün paydaşlarının dijital dönüşüm sürecine daha fazla yatırım yapmasına neden olabilmektedir.

Türkiye’deki Mevcut Dijital Göçebe Vize Programı

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, dijital göçebeleri bünyelerine çekmek isteyen ülkeler dijital göçebe vize programlarını uygulamaya koymaktadırlar. Türkiye de sahip olduğu turizm potansiyelini değerlendirmek adına söz konusu uygulamaya Nisan 2024 dönemi itibariyle ilk adımı atmıştır. Gerekli hukuki düzenlemelerin ardından ön başvuru niteliğindeki başvurular, 1 Mayıs 2024 tarihi itibariyle <https://digitalnomads.goturkiye.com/> üzerinden alınmaya başlanmıştır.

Türkiye’nin uygulamaya başladığı dijital göçebe vize programı başvuru süreci iki aşamalıdır. Bu iki aşamalı süreç, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı’nın ortak çalışması ile gerçekleşir.

İlk aşamada başvurunun dijital göçebe olup olmadığı tespit edilmektedir. Bu aşamada, ön başvurusu onaylanan bireylere “Dijital Göçebe Tespit Belgesi” verilmektedir. Ön başvurular, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın ilgili kuruluşu olan, Türkiye Turizm Tanıtma ve Geliştirme Ajansı’nın Bilgi İşlem Birimi tarafından geliştirilen bir web uygulaması yardımıyla alınmaktadır. Alınan bu başvurular, Bakanlık merkez teşkilatı bünyesinde yer alan Tanıtma Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan ekip tarafından incelenmektedir. Bu incelemede, başvuru sahiplerinin pasaport, fotoğraf, yükseköğrenim diploması, aylık gelir durumunu gösteren belgeler, iş sözleşmesi vb. bilgi ve belgeler detaylıca kontrol edilmektedir. Eksik belge

olması durumunda, başvurucuya eksik belgesi olduğu e-posta yardımıyla bildirmekte ve eksik olan belgeler yine e-posta üzerinden talep etmektedir. Tanıtma Genel Müdürlüğünce oluşturulan ekip tarafından şartları sağlamadığı tespit edilenlerin başvuruları reddedilmektedir. Ön başvuru şartlarını sağlayanların başvuruları ise onaylanmaktadır. “Eksik Evrak Talebi”, Reddetme” ve “Onaylama” işlemleri ilgili Daire Başkanlığı onayıyla gerçekleşmektedir.

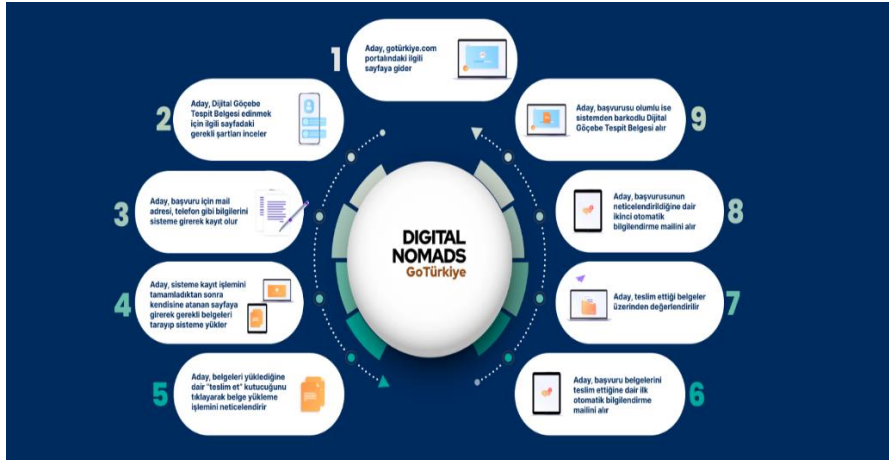
<https://digitalnomads.goturkiye.com/> ‘de yer alan bilgilere göre, adayların, “Dijital Göçebe Tespit Belgesi” temin edebilmeleri için platforma üye olduktan kendi hesapları üzerinden, aşağıdaki belgeleri tarayıcıdan geçirmek suretiyle platforma yüklemeleri gerekmektedir:

- *Türkiye’ye varış tarihinden itibaren en az 6 ay geçerli seyahat belgesi/pasaport sahibi olmak*
- *Üniversite mezunu olduğunu gösterir Diploma veya diploma yerine geçen belge*
- *Başvuru sahibinin Dijital Göçebe alanında çalıştığını gösteren belge;*
- *Şirket bünyesinde çalışıyorsa Sözleşme (Türkiye’deki şirketler hariç)*
- *Başvuru sahibi serbest meslek sahibi ise, başvuru sahibi ile şirket arasındaki iş sözleşmesi (Türkiye’de yerleşik şirketler hariç)*
- *Biyometrik fotoğraf*
- *Başvuru sahibinin aylık 3.000 USD veya yıllık 36.000 USD geliri olduğunu kanıtlayan belge.*

Türk Dijital Göçebe Vize programında vize süresi 3 aydır. Bireylerin, 3 ayın sonunda gerekli şartları sağlanması durumunda geçici ikamet için başvurma olanağı da mevcuttur. Söz konusu geçici ikamet süresi ise 6 aydır. Yine gerekli şartların sağlanması durumunda en fazla bir kez 6 aylığına uzatılabilir. Geçici ikamet işlemleri, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından Dışişleri Bakanlığı desteğıyle yürütölmektedir.

“Dijital Göçebe Tespit Belgesi” temin etmeye dönük işlemleri içeren ilk aşamaya aşağıda Şekil 3.1’de yer verilmiştir.

Şekil 3.1 Türkiye’de Dijital Göçebe Vizesi Başvuru Süreci

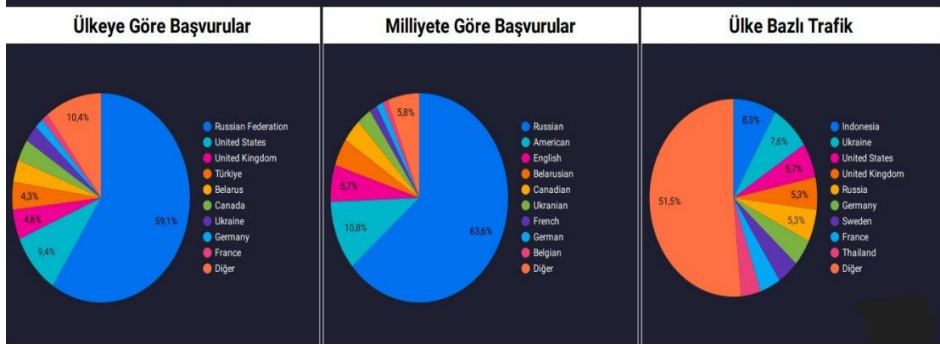
Kaynak: <https://digitalnomads.goturkiye.com> Erişim Tarihi: 07/07/2025

Şekil 3.1’den görüleceği üzere, ilk aşamada aday, goturkiye.com portalına giriş yapıp, kendine ait bir hesap oluşturur. Hesap oluşturmak suretiyle üyeliğini başlatan aday, dijital göçebe olduğunu kanıtlayacak ve bunun haricinde sistem tarafından istenen diğer belgeleri, kendisine atanan sayfadaki ilgili bölüme yükler. Burada amaç, başvurusunun gerçekten dijital göçebe olup olmadığını tespit etmektir.

Ön başvurusu onaylanan adayların oluşturdukları hesaplarına barkodlu “Dijital Göçebe Tespit” belgesi yüklenir. Başvuru sürecinin ilk aşaması böylece sona ermiştir. İkinci aşamada ise ön başvurusu onaylanan ve kendilerine “Dijital Göçebe Tespit” verilenler, bu belge ve diğer gerekli belgeler ile Türkiye’nin Vize merkezi/konsolosluklarına nihai Dijital Göçebe Vizesi için başvuruda bulunabilirler. digitalnomads.goturkiye.com platformunda ayrıca aşağıda sıralanan ülkelerin vatandaşlarının Türkiye’de Dijital Göçebe Vizesi’ne kolaylıkla başvuru yapabileceği de belirtilmektedir:

“ABD, Almanya, Avusturya, Belarus, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Fransa, Finlandiya, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kanada, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovakya Slovenya, Ukrayna, Yunanistan”

Şekil 3.2 Türk Dijital Göçebe Vize Programına Başvuru Durumu

Kaynak: Türkiye Turizm Tanıtma ve Geliştirme Ajansı <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-275258/turkiye-turizm-tanitim-ve-gelistirme-ajansi-tga.html> Erişim Tarihi:01/12/2024

Şekil 3.2’de Aralık 2024 dönemi itibariyle, alınan dijital göçebe vizeleri ön başvurularının ülkelere ve milliyetlere göre dağılımı ile goturkiye.com web sayfasını ziyaret edenlerin ülkelere göre dağılımı görülmektedir. Şekil 5.1’e göre, 1 Aralık 2024 dönemi itibariyle Kültür ve Turizm Bakanlığınca alınan toplam 1492 başvurunun yarısından fazlası Rusya Federasyonundan yapılmıştır. Rusya Federasyonu’ndan yapılan bu yoğun başvuruların gerisinde, rus halkının Türkiye’nin doğal güzelliklerine olan ilgisinin ve 2021 yılında Rusya ve Ukrayna arasında patlak veren savaş nedeniyle Rusya Federasyonu’na uygulanan çeşitli yaptırımların olduğu söylenebilir.

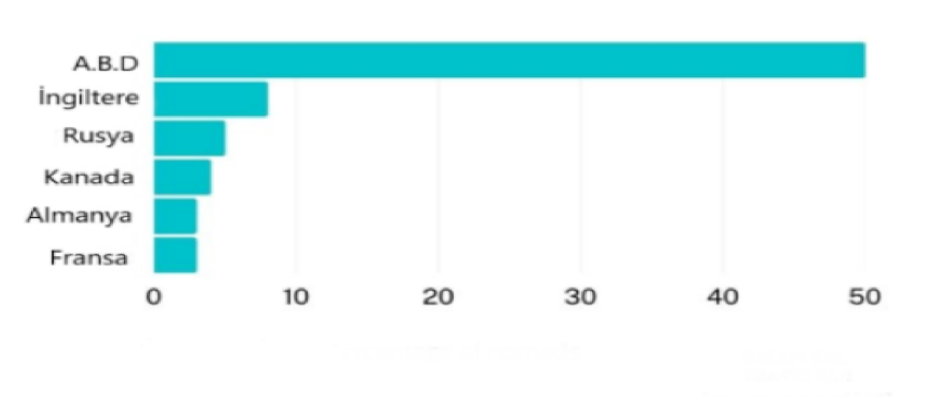
Rusya’nın ardından, Türk Dijital Göçebe Vize Programına yapılan en yüksek ikinci başvuru, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nden yapılmıştır. ABD’yi, Birleşik krallık takip etmektedir.

Şekil 3.2’de yer alan dikkat çekici noktalardan birisi ise en yüksek dördüncü başvurunun Türkiye’den yapılmasıdır. Türkiye’den yapılmış söz konusu başvuru oranı, benimsenen vize programının kötüye kullanılabileceği konusunda bazı ipuçları vermektedir. Dijital göçebe vize programının temel uygulanma amacı, dijital göçebe sıfatına sahip bireylerin yurt dışından ilgili ülkeye giriş yapmasıdır. Ancak Şekil 3.2’deki veriler, hâlihazırda Türkiye’de yer alan belirli bir grubun Türkiye’de bulunmasını meşru kılma uğraşı içerisinde olduğunu göstermektedir. İlgili kurumlardan edinilen bilgilere göre, 1 Aralık 2024 itibariyle alınan toplam 1.492 başvurunun yalnızca yüzde otuzunun biraz üzerine karşılık gelen kısmı, Göç İdaresi Başkanlığınca nihai

vize/ikamet onayı verilmektedir. Söz konusu oran ve Grafik 4'te yer verilen milliyetlere göre dijital göçebe sayıları, yukarıda yer verilen çıkarımı destekler niteliktedir. Türkiye'den yapılan başvuruları, Belarus takip etmektedir.

Türk Dijital Göçebe Vize Programına yapılan başvuruların milliyetlere göre dağılımına bakıldığında ise Rusya Federasyonu vatandaşlarının liderliği kimseye kaptırmadığı görülecektir. Milliyetlere göre başvuru sıralamasında Rus vatandaşlarını, sırasıyla Amerikan ve İngiliz vatandaşları takip etmektedir. Milliyetlere göre başvurular verisi, vize programına başvuran Rus vatandaş sayısının, Rusya Federasyonu'ndan yapılan başvuru sayısının üzerinde olduğunu da göstermektedir. Bu durumun gerisinde Türkiye'den yapılan başvuruların büyük bir kısmının Türkiye'de bulunan Rus vatandaşları tarafından yapıldığı fikri yer alabilir. Benzer durum, Amerikan, İngiliz ve Belarus vatandaşları için de söz konusudur.

Şekil 3.3 Dijital Göçebelerin Milliyetlere Göre Dağılımı

Kaynak: TURSAM, (2023)

Türkiye İçin Bir Öneri

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Türk Dijital Göçebe Vize Programı'nın önemli eksiklikleri olduğu açıktır. Her şeyden önce, dijital göçebe vize başvuru şartları arasında, başvuru yapan adayın sabıka kaydının olmaması ve sağlık sigortasının bulunması şartlarının aranması, vize programına nitelik kazandırabilir. Elbette yetkili makamlar başvuru yapan aday hakkında gerekli istihbari nitelikli güvenlik araştırmalarını yapacaktır. Bu noktada sabıka kaydının aranıp aranmaması önemsiz gibi gözükebilir. Ancak

belirlenecek bu türden şartlar, bir yandan yerel halkın güvenlik endişelerini bir nebze olsun giderebilecekken diğer yandan Türk Dijital Göçebe Vizesinin ulusal ve uluslararası alanda saygınlığını temin edebilecektir. Bahse konu sabıka kaydı şartı ivedi olarak, dijital göçebe programı başvuru şartları arasına eklenmelidir.

Diğer bir eksiklik olan sağlık sigortası şartı, dijital göçebe vize programından beklenen kazanımların tamamlayıcısı niteliğindedir. Dijital göçebe vize programı ile politika yapıcılar, dijital göçebelilik ekosisteminin sağlayabileceği olanaklardan yararlanıp, katma değer yaratmayı amaçlarlar. Buna karşılık, devletin sınırları içerisinde yer alacak bu bireylerin yaşayabileceği sağlık sorunları söz konusu devletin sağlık sistemine ilave bir yük getirebilir. Sağlık sigortası, bu gibi durumlarda bireylerin maddi yükümlülüklerini azaltırken ihtiyaç duyulan tıbbi hizmetlere erişimi kolaylaştırır. Covid-19 benzeri küresel salgın hastalığın yol açabileceği sonuçlar akıllara getirildiğinde bahse konu sağlık sigortası şartının ne kadar önemli olduğu görülecektir. Sağlık sigortası şartı, bir vize programının güvenliği ve düzenliliği bakımından “olmazsa olmaz” niteliktedir. Bu doğrultuda Türkiye’nin ilan ettiği dijital göçebe başvuru şartlarına, sağlık sigortası şartının gecikmeksizin eklenmesi önemli kazanımlar sağlayabilecektir.

Türk Dijital Göçebe Vize Programında göz ardı edilen diğer önemli bir husus vergisel düzenlemelerdir. Vergisel düzenlemeler, dijital göçebelerin destinasyon olarak da adlandırılan gidilecek yer kararlarında öncül bir rol oynamaktadır. Dijital göçebelerin sağlayacağı kazanımlardan yararlanarak katma değer yaratmak isteyen ülkeler, dijital göçebeleri kendi ülkelerine çekmek için “yeni nesil bir dibe doğru yarış” içerisine girmişlerdir. Bu nedenle Ekim 2024 itibarıyla altmış dünya ülkesi dijital göçebe vizesi programı oluşturmuş ve bunlardan kırk üç tanesi dijital göçebelere vergisel teşvikler (ağırlıklı olarak vergi muafiyeti biçiminde sunmuştur. Vergisel teşvikler, ülkeler arasındaki dibe yarışı ortaya çıkartan ana politika aracıdır. Vergisel teşvikler, dijital göçebe vize programlarının cazibesini arttıran etmenlerin belki de başında gelmektedir.

Bazı ülkeler, belirledikleri vize programında, dijital göçebe vizesi ile gelecek bireylerin, ulusal vergi sistemine entegre olmadan çalışabilmelerini sağlamak için vergi muafiyeti sunabilmektedir. Bu durum, ilgili ülkenin

uluslararası iş gücünü bünyesine çekme stratejileri ile ilgilidir. Diğer ülkeler, vergi muafiyeti sunmadan da programlarını sürdürebilir, ancak bu durum, dijital göçebelerin o ülkeye olan ilgisini azaltabilir. Bu nedenlerden ötürü Türk Dijital Göçebe Vize Programına eklenecek bir bireysel gelir vergi muafiyetinin Türkiye adına mühim kazanımlar sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Bu doğrultuda olası ilk kazanım, dijital göçebelerin nakit hareketliliğinden yararlanmak olacaktır. Dijital göçebeler, kazançlarını ağırlıklı olarak yurt dışından ve döviz cinsinden elde ederler. Bahse konu nakit hareketliliğinin Türkiye'ye kayması, gelişmekte olan ve döviz açığı bulunan Türkiye adına olumlu sonuçlar doğurması yüksek ihtimal dâhilindedir.

Dijital göçebeler sıklıkla bilgi teknoloji, tasarım, yazılım geliştirme gibi beşeri sermaye gerektiren alanlarda faaliyettedirler. Bu tür sektörlerde çalışanların ülkeye gelmesi, Türkiye'deki katma değeri yüksek, yaratacağı ekonominin oluşmasını ve/veya ilerlemesini sağlayabilir.

Bilindiği üzere, Türk Vergi Sistemi, kazuistik ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Türk Vergi Sistemini vücuda getiren temel vergi kanunlarından pek çoğu 1960'lı yıllarda oluşturulmuştur. Bazı maddeler işlevsiz kalmıştır. Günümüze gelene kadar sayısız maddesi değişmiştir. Politika belirleyiciler, kanunun kendisinde köktenci değişiklikler yapmak yerine, torba kanunla değişiklik yapıp, tebliğ, sirküler gibi ikincil düzenlemelerle uygulama esaslarını belirleme eğilimindedirler. Geline bu noktada çoğu vergi kanunu uygulamalarında kanun ile ikincil düzenlemeler birbiriyle çelişmektedir. Bu da vergilemenin paydaşları arasında tereddütlere yol açabilmektedir. Bu nedenle ülke menfaatleri bakımından stratejik konumda olan dijital göçebeleri bu karmaşadan ve yorum farklarından uzak tutmak adına vergi muafiyeti tanınması etkili sonuçlar doğurabilecektir.

Türk Dijital Göçebe Vize Programı kapsamında, getirilen dijital göçebe vergi muafiyeti önerisinin elbette bazı zorlukları/sınırlılıkları olabilecektir. Bu doğrultuda ilk akla gelen sınırlılık, vergilemede adalet konusudur. Benzer durumda olup da vergi muafiyeti olmayanların vergilemede adalet ilkesine aykırı gibi gözükebilir. Üstelik yerel halkta yabancı uyruklu bir bireyin vergi ödemedi, Türk topraklarında gelir elde etmesi muhtemelen hoş karşılanmayacaktır. Bu durumu gidermek adına dijital göçebelere yetkin oldukları alanla sınırlı olmak üzere, kamuya yararlı bir faaliyette bulunma yükümlülüğü getirilebilir. Bu yükümlülük ile dijital göçebeler, birer mentor

rolüne soyunacak ve uzmanlık alanlarıyla ilgili konularda umut vadeden gençlerin yetiştirilmesine destek olabileceklerdir.

Diğer bir sınırlılık/zorluk, tanınacak vergi muafiyeti ile devletin vergi gelirlerinden mahrum kalacağı düşüncesidir. Vergi muafiyeti, vergi kanunlarıyla, bir bireyin, vergiyi ödemekle yükümlü olduğu halde, sosyal, ekonomik ve siyasi nedenlerle bu yükümünün sona erdirilmesidir. Bu özelliğiyle vergi muafiyeti bir vergi harcamasıdır. Vergi harcaması, mali idarenin aslında tahsil etmeye hakkı olduğu vergi gelirini yine çeşitli nedenlerle almamasıdır. Vergi harcaması, öz olarak, tahsil edilmeyen bir kamu gelirdir. Vergi harcamasının büyüklüğü, mevcut siyasi iradeye eleştiri konusu yapılarak, siyasi baskı unsuru olarak kullanılabilir. Buna karşılık, yukarıda yer verildiği üzere, dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyeti sadece, doğrudan vergi türü kapsamında yer alan bireysel gelir vergisine yöneliktir. Türk Bütçe Sisteminde, bireysel gelir vergisi, merkezi yönetim bütçesi kapsamında yer alan genel bütçe gelirlerini oluşturan bir gelir kalemidir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan 2024 yılı Ekim Ayı Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri Raporu¹⁸'na göre, bireysel gelir vergisi gelirleri, genel bütçe gelirleri içerisinde yer alan vergi gelirleri içerisinde yaklaşık %20'lik bir paya sahiptir. Bu oran, 2023 yılı bütçesinin aynı döneminde ise yaklaşık %16 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu verilerden görüleceği üzere, bireysel gelir vergisinin genel bütçe gelirleri içerisinde yer alan vergi gelirlerinde sınırlı bir hacme sahiptir. Bireysel gelir vergisinin sınırlı hacme sahip olması elbette dijital göçebelere verilecek vergi muafiyeti haklı kılmaz. Burada vurgulanmak istenen husus şudur: Toplam vergi gelirleri içerisinde hacimce sınırlı bir etkisi olan vergi türünde tanınacak dar kapsamlı bir muafiyetin, devleti çok da büyük bir gelir yoksunluğuna sürüklemeyeceğini vurgulamaktır. Üstelik dijital göçebelere tanınan muafiyet karşılığında elde edilecek muhtemel kazanımlar akıllara getirildiğinde, dijital göçebelere tanınan vergi muafiyeti gayet masum kalabilecektir.

¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri, Çevrim içi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/11/2024-Yili-Ekim-Ayi-MYB-Gerceklesmeleri.pdf> Erişim Tarihi: 22.11.2024

Dijital göçebelere tanınacak olan vergi muafiyetinin bütçe üzerine aşırı bir yük getirmeyeceğini şöyle bir hesaplama ile de ortaya koyabiliriz. Söz konusu hesaplamayı yaparken hâlihazırda mevcut olan verilere başvuracağız. Hesaplamalardaki hareket noktamız, “dijital göçebelere vergi muafiyeti tanınmasaydı ve bu kişiler Türkiye’ye gelip gelir elde etse ve vergiye tabi olsaydı nasıl bir durum ile karşılaşılırdı” düşüncesidir. Yapılan araştırmalara göre bir dijital göçebenin, yıllık ortalama geliri yaklaşık 123.000\$¹⁹ düzeyindedir. 02 Aralık 2024 tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Gösterge niteliğindeki döviz kuru verilerine göre 1\$=34,65TL olup, bir dijital göçebenin Türkiye’de elde ettiği yıllık kazanç, $123.000 \times 34,65 = 4.262.950,00\text{TL}$ olacaktır. 2024 yılı gelir vergisi tarifesine göre bir dijital göçebe, elde ettiği 4.262.950,00TL gelir için, 1.463.980,00TL vergi ödeyecektir.

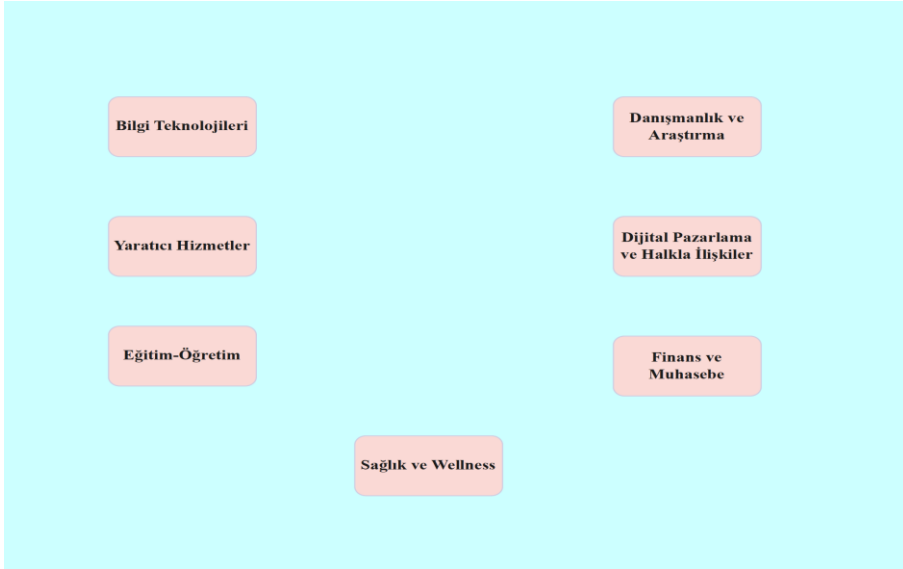
Çalışmanın bu bölümünün ilerleyen kesiminde yer verilen Şekil 2.2’de dijital göçebelerin dünya genelindeki mekânsal dağılımına yer verilmektedir. Şekil 2.2’nin oluşturulmasına esas teşkil eden çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Türkiye’de 757-1375 arasında dijital göçebe bulunmaktadır. Bu veriden hareketle ve hesaplama kolaylığı olması bakımından Türkiye’ye bir yıllık zamanda ortalama 1.000 adet dijital göçebe geldiğini varsayalım. Bu durumda her bir dijital göçebenin 4.262.950TL gelir elde ettiğini varsayarsak, Türkiye’nin 2024 döneminde dijital göçebelere; $1.463.980,00 \times 1.000 = 1.463.980.000,00\text{TL}$ (bir milyar dört yüz altmış üç bin dokuz yüz seksen Türk Lirası) gelir eldeceği sonucuna varılır. Diğer ifadeyle, getirilecek dijital göçebe vergi muafiyeti sebebiyle, Türkiye söz konusu tutar kadar gelirden mahrum kalabilecektir. İlk bakışta bu durum olumsuz gibi gözükebilir. 2024 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu eki B Cetvelinde Gelir Vergisi gelirlerinin 1.206.409.287.000,00TL olması öngörülmektedir. Önerilen vergi muafiyeti nedeniyle Türkiye’nin mahrum kalacağı tutar olan 1.463.980.000,00TL’yi, toplanması beklenen toplam gelir vergisi gelirine oranlandığında yaklaşık olarak; $(1.463.980.000,00\text{TL} / 1.206.409.287.000,00\text{TL}) \times 100 = 0,12$ sonucuna ulaşılabacaktır.

¹⁹ Anadolu Ajansı, Ekonomi, Ülkelerin yeni yarış alanı: "Dijital göçebeler" Çevrim içi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ulkelerin-yeni-yaris-alani-dijital-gocbeler/3226735> Erişim tarihi: 01.06.2024

Yukarıda yer verilen hesaplama, önerilen vergi muafiyeti nedeniyle Türkiye'nin uğrayacağı vergi geliri kaybı, ilgili vergi türü bakımından bütçede öngörülen toplam gelir vergisi gelirinin yüzde biri dahi etmemekte olduğunu göstermektedir. Yapılan hesaplamada ortalama 1.000 adet dijital göçebenin bir yıl boyunca Türkiye'de kalacağı varsayılmıştı. Dijital göçebelik akımı, çoğunlukla bir ülkede 6 aydan fazla kalmama üzerine kurulu olduğu ve bazı dijital göçebelerin 123.000\$'dan daha az kazanabileceği akıllara getirildiğinde %0,12 oranının daha da azalacağı beklenebilir. Bu durum yine dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyetini masum kılabilecektir. Yine dijital göçebelerin yaratabileceği katma değeri, hesaba katıldığında Türkiye adına olumlu bir tablo oluşması hiç de uzak bir ihtimal değildir.

Dijital göçebeler, icra ettikleri faaliyetlerle Türkiye'nin dijitalleşmesine katkı sunabilirler. Aşağıda Şekil 3.4'te dijital göçebelerin en çok tercih ettikleri sektörlerle yer verilmiştir. Söz konusu sektörler; beşeri sermaye gerektiren, bilişsel becerilerin öne çıktığı, yaratıcılık, yenilikçilik düşüncesinin hâkim olduğu meslekleri bünyesinde barındırır.

Şekil 3.4 Dijital Göçebelerin En Çok Tercih Ettiği Sektörler

Kaynak: TURSAM, (2023)

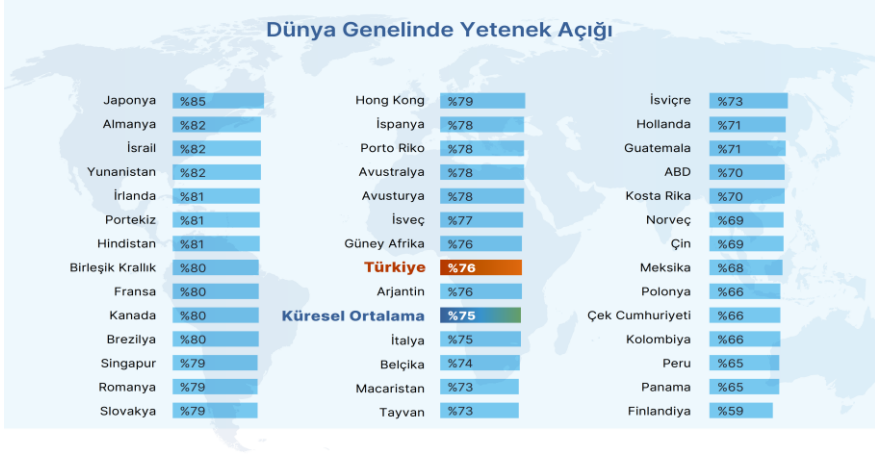
Bu bağlamda, bilgi teknolojileri kapsamında, yazılım geliştirme, uygulama tasarımı ve teknik destek gibi alanlar dijital göçebeler için oldukça mesleklerdir. Yaratıcı hizmetlerde ise grafik tasarımı, video prodüktörlüğü, yazılı ve görsel içerik oluşturma gibi meslekler öne çıkmaktadır. Eğitim-öğretim alanında ise hemen her konuda çevrim içi eğitim, kurs kişisel gelişim alanlarında sanal öğretmenlik artan popüleriteye sahiptir. Çeşitli iş sahaları, finans, insan kaynakları ve pazarlama danışmanlığı gibi alanlarda uzmanlar, uzaktan olarak hizmet sunmayı tercih edebilmektedirler. Dijital pazarlama alanında ise arama motoru optimizasyonu olarak ifade edilebilecek SEO(Search Engine Optimization), sosyal medya içerik yönetimi, içerik pazarlaması ve e-posta pazarlaması gibi dijital pazarlama alanları, uzaktan çalışmaya uygun profesyonellerin ilk tercihleri arasındadır. Finans ve muhasebe alanında ise finansal yönetim, faturalama ve mali danışmanlık gibi hizmetler ön plandadır. Sağlık ve wellness alanında ise uzaktan sağlık danışmanlığı, sağlıklı yaşam koçluğu ve sanal terapistlik gibi hizmetler yine dijital göçebeler tarafından benimsenmektedir.

Dijital göçebeler tarafından en çok tercih edilen bu mesleklerin genel özelliklerine bakıldığının birçoğunun yapılarak öğrenmeye dayalı olduğu görülecektir. Bu bağlamda, söz konusu alanda yetkinlik sahibi olan bu bireylerin deneyimleri, paralı eğitimlere katılmak suretiyle kazanılamaz. Özellikle maaşlı dijital göçebeler, kendi alanları ile ilgili türlü vakıalarla karşılaşmaktadırlar. Bu vakılardan bazıları kendileri için açmazlarla dolu olabilmektedirler. Bu noktada kurmuş oldukları sosyal ağ üzerinden, benzer durumla karşılaşmış olanların deneyimlerinden faydalanıp, açmazları giderebilmektedirler.

Dijital göçbelerin sahip oldukları bu yetkinlikler, bir ülkenin karşı karşıya olduğu yetenek veya beceri açığını giderme noktasında etkili çözümler geliştirebilecektir. Yetenek açığı, bir organizasyonun, sektörün veya ekonominin ihtiyaç duyduğu beceri ve yetkinliklerin mevcut iş gücü tarafından yeterince karşılanamaması durumunu ifade eder (Çiçek-Korkmaz ve Keçecioğlu, 2014). Yetenek açığı, iş gücü piyasasında, eğitim sisteminde ve sektörel gelişimdeki dengesizlikler sonucunda ortaya çıkabilir. Yetenek açığı olgusu, Türkiye'nin dijital dönüşüm endeksi ile ilgili yapılan birçok araştırmada (TÜRKONFED tarafından yapılan "Dijital Anadolu" ve

TÜBİSAD tarafından 2020 yılından beri yapılagelen “Türkiye’ nin Dijital Dönüşüm Endeksi” araştırmaları) ana veya alt bileşen olarak yer almaktadır.

Şekil 3.5 Dünya Genelinde Yetenek Açığı

Kaynak: Manpower Group (2024)

Görsel 3.5’de Manpower Group tarafından küresel çapta hazırlanan “Yetenek Açığı Raporu’nun” 2024 yılı verileri yer almaktadır. Türkiye, yetenek açığı konusunda dünya ortalamasının çok az üzerindedir. Rapordaki verilere göre, Türkiye’deki bilgi teknolojileri sektöründe %77’lik, iletişim hizmetleri sektöründe %74’lük ve Finans sektöründe %69’luk bir yetenek açığı mevcuttur²⁰. Raporda yer verilen veriler, iki bakımdan önem arz eder: İlki, bilgi teknolojilerindeki açığın, toplam açık oranı olan %76’nın üzerinde olmasıdır. İfade edilen sektörlerdeki yetenek açığı ise Türkiye ortalamasına yakın bir görünümündedir. İkincisi ise Türkiye’de yetenek açığının bulunduğu sektörler, dijital göçbelerin en fazla tercih ettikleri mesleklerin yer aldığı sektörlerdir.

TÜBİSAD tarafından; 12 farklı endüstride, mikro, küçük, orta ve büyük olmak üzere dört farklı segmentte, yazılım geliştirme, yapay zekâ ve altyapı, siber güvenlik ve veri analizi olmak üzere dört farklı alanda ve 30 ayrı kırılımda yapılan “Türkiye’deki Yetenek Açığı Araştırması” adlı anket çalışması

²⁰ Manpower Group, 2024 Türkiye Yetenek Açığı Araştırma Raporu, Çevrim içi: https://manpower.com.tr/blog/2024_yetenek_acigi Erişim tarihi:01.09.2024

yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’de en fazla yetenek açığı, yazılım geliştirme alanındadır. Üstelik bu alandaki açığın yaklaşık %55’i büyük segmentten kaynaklanmaktadır. Bunu “yapay zekâ (AI), makine öğrenmesi, IoT(Nesnelerin Interneti), blok zinciri mimarisi, büyük veri analitiği ve iş zekâsı(BI)” alanı izlemektedir. Araştırma bulgularına göre “Bilgi güvenliği, dijital dönüşüm, yapay zekâ tabanlı risk analizi, uyum, siber güvenlik analitiği” yine yetenek açığının olduğu diğer bir alandır²¹.

Dijital göçebelerin faaliyette olduğu sektörler, en çok tercih ettiği meslekler ve Türkiye’deki yetişmiş insan açığı göz önüne alındığında, bir maliye politikası aracı olarak dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyeti stratejik kazanımlar sağlayabilir. Dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyeti, Türkiye’yi dijital göçebeler nezdinde gidilecek yer konumuna getirebilir. Yukarıda yer verilen yetenek açıklarının giderilmesinde değerli katkılar sunabilir.

Dijital göçebelere tanınmasını önerilen vergi muafiyeti ise telafi edici bir özelliğe sahiptir. Bilindiği üzere, Türk Vergi kanunlarında kamuya yararlı faaliyetlerde bulunan kurumlara vergi muafiyeti getirilmiştir. Üstelik yasa koyucu, kamuya yararlı faaliyetlerde bulunan bu kurumlara yapılan bağış ve yardımların belirli bir kısmının, bazı şartlar dâhilinde, bağış yapanın kazancından indirilmesine olanak tanıyıp, bağış yapanları vergisel açıdan teşvik etmektedir. Bu doğrultuda, dijital göçebelere getirilecek; uzmanlık alanlarıyla sınırlı olmak üzere, yönderlik (mentörlük) yapma yükümlülüğü karşılığında vergi muafiyeti tanımak, vergi adaleti ilkesinin zedelenme olasılığını ortadan kaldıracıdır. Toplumda oluşacak olumsuz algıyı telafi edebilecektir.

Türkiye için getirilen, dijital göçebe vize programı kapsamında yer alan vergi muafiyeti önerisi, sadece bireysel gelir vergisine yöneliktir. Harcama üzerinden alınan vergiler için bir muafiyet durumu söz konusu değildir.

Türk Dijital Göçebe Vize Programının bütüncül bir yapıya kavuşması adına getirilen önerinin vergisel nitelikli diğer bir uygulaması ise şöyledir: Normal koşullarda dijital göçebeler, bulunduğu ülkedeki şirketlerle iş ilişkisine girmezler (Dijital göçebe olmaya karar veren Alex’in Vergi Başmüfettişi babası ve Mali Hukuk Profesörü olan annesinin Alex’e verdiği 3. Tavsiye). Bu

²¹ Analiz Gazetesi, “Yetenek Açığı Araştırması’nın Detayları Ortaya Kondu” Çevrim İçi: <https://www.analizgazetesi.com.tr/haber/yetenek-acigi-arastirmasinin-detaylari-ortaya-konu-6828/> Erişim tarihi: 06.11.2024.

durumun gerisinde vergisel kaygılar yer almaktadır. Bu kaygılar bazı şartlara uymak koşuluyla giderilebilecektir. Bu önerideki ön koşul, dijital göçebelerin Türkiye’de sadece uzaktan çalışmak amacıyla bulunmaları olacaktır. Bu ön koşulun sağlandığı varsayımıyla; dijital göçebelerin elde ettikleri gelirlerin %25’ine kadarlık kısmının, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan ulusal işletmelere verecekleri hizmetlerden sağlayabileceklerdir. Söz konusu %25’lik sınırın denetimi, ilgili vergi dairesince, dijital göçebe yurdu terk etmeden önce yapılacaktır.

Bir örnek ile bu öneri açıklanacak olursa; dijital göçebenin bir yılda, yukarıda yer verildiği üzere, yine 123.000\$ gelir elde edeceği varsayılın. Getirilen öneri ile bu gelirin 31.000\$’a kadar olan kısmını Türkiye’de kurulu, bir veya birden fazla şirkete vereceği hizmetten elde edebilecektir. Normal koşullarda böyle bir durum 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu hükümleri gereğince vergiye tabi olması gerekir. Bu uygulama önerisiyle, Türkiye’nin dijitalleşmesine katkı vermesi ve rekabet gücünü arttırması adına, özünde dolaylı bir istisna tesis edilmiş olunacaktır.

Bu vergisel nitelikli önerinin gerisinde, Türkiye’deki reel kesimin yukarıda yer verilen, yetenek açığının kısa vadede hızlı bir şekilde giderilmesi yatmaktadır. Bu olası uygulama sayesinde Türk şirketleri, ihtiyaç duymakta oldukları kıt yapıdaki insan kaynağına hızlı, kolay ve uygun maliyetle erişebilecektir. Üstelik bu uygulama ile dijital göçebe olan birey, arada dijital emek platformu olmadığı için, görece daha fazla gelir elde edebilecektir. Ancak bu önerinin hayata geçirilebilmesi için, tıpkı vergi muafiyeti önerisinde olacağı gibi, yasal düzenleme yapılmalıdır. Zira getirilen öneri, Türk Vergi Sisteminin temel kanunları arasında yer alan 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu hükümleri uyarınca verginin konusuna girmektedir. Yapılacak yasal düzenleme ile bu durum giderilebilecektir. Üstelik bu öneri, usule ilişkin hususları ilgilendirdiğinden, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nda da düzenlemeler yapılmasını icap ettirmektedir. Bu bağlamda “Dijital Göçebe Hizmet Belgesi” adı verilen yeni bir belge türü ihdas edilerek 213 sayılı kanunun; “*Mükellefin Ödevleri*” başlıklı ikinci kitabının, “*Vesikalar*” başlıklı üçüncü kısmının, “*Fatura ve Fatura Yerine Geçen Vesikalar*” başlıklı ikinci bölümüne “*Mükerrer Madde 234 Dijital Göçebe Hizmet Belgesi*” adıyla eklenebilir. Dijital göçebe hizmet belgesi yapı itibarıyla 213 sayılı VUK’ un 234.Maddesinde hüküm altına alınan “Gider Pusulası” belgesiyle benzerlikler

taşıır. Bu nedenle 234. Madde hükümleri, “Dijital Göçebe Hizmet Belgesi” içinde geçerli olabilecektir.

Bu önerinin muhasebe kaydını ise bir örnek üzerinden nasıl yapılacağını açıklayalım: Dijital göçebe vize şartlarını sağlayıp, vize belgesine sahip Alex, Türkiye’de kurulu XYZ şirketinin ihtiyaç duyduğu, mimari proje çizim işini yerine getirmiş karşılığında da 10.000\$ (35.000TL) hizmet bedeli alsın. Alex, toplam 100.000\$ gelir elde edeceğini öngörmektedir. Bu örnekte Alex’in Türk şirketi XYZ A.Ş.’ye vereceği proje çizim hizmeti karşılığında elde edeceği hizmet bedeli, gider pusulası uygulamasından farklı olarak stopaja ve KDV’ye tabi olmayacak ve aşağıdaki gibi muhasebeleştirilecektir:

740 Hizmet Üretim Gideri	35.000TL
102 Bankalar	35.000TL

Türk Dijital Göçebe Vize Programında, dijital göçebelere tanınacak vergi muafiyeti, vize almaya hak kazanan bireyin vize belgesine, dijital göçebe kimlik numarası adı verilen, vergi kimlik numarası benzeri bir numarayla işlenecektir. Dijital göçebe, muhattabı olacağı tüm bürokratik işlemlerde bu numarayı kullanacaktır. Ayrıca dijital göçebenin, icra edeceği faaliyetlere ilişkin olan tüm hasılatını, münhasıran Türkiye’de kurulu bir bankadan açtıracağı hesap aracılığıyla tahsil etmesi zorunludur. Bu doğrultuda, dijital göçebenin vergi muafiyetinden faydalanabilmesi için ilk olarak kendisine verilen vize belgesinde yer alan ve her türlü vergiden muaf olduğunu gösteren dijital göçebe kimlik numarası ile birlikte, Türkiye’de kurulu bir banka şubesinden hesap açtırmalıdır. Bu durum, bankanın tevkifat yükümlülüğü nedeniyle önemlidir. 193 sayılı Gelir Vergi Kanunu (GVK) uyarınca, tevkifat yapmakla yükümlü olan banka, artık bu muafiyet nedeniyle, dijital göçebenin elde edeceği gelirlerden herhangi bir kesinti yapmayacaktır.

Türk Dijital Göçebe Vize programına dönük getirilen önerilerde dijital göçebelerin dünya genelindeki mekânsal dağılımı da göz önüne alınmıştır. Çünkü dijital göçebelerin yoğunlaştığı ve sıklıkla tercih ettiği gidilecek yerlerin karakteristik özelliklerinden faydalanarak, bütüncül bir vize programı oluşturulabilecektir

SONUÇ

Dijital göçebeler, çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, ağırlıklı olarak proje bazlı işler yürütmektedirler. Bu durum, söz konusu bireylerin birden fazla kanaldan gelir elde etmelerine olanak tanır. Diğer bir ifadeyle dijital göçebelerin bir yıllık zaman diliminde elde ettikleri gelir düzeyleri, üst gelir grubunda yer alan bir bireyle aynı düzeyde gerçekleşebilmektedir. Diğer yandan dijital göçebeler, dijital kasları güçlü olan bireylerdir. Yazılım geliştirme, grafik tasarımı, dijital pazarlama, uygulama tasarımı gibi dijital beceriler gerektiren alanlarda faaliyet icra etmektedirler. Dijital göçebelerin faaliyette olduğu bu alanlar, yeni nesil beceriler gerektiren alanlardır. Dijital dönüşüm nedeniyle hemen iş yapma süreçlerinde köklü değişimler meydana gelen ülkeler, söz konusu dijital dönüşümü verimli bir şekilde gerçekleştirecek insan kaynağına ihtiyaç duyabilmektedirler.

Dijital göçebeliği bir fenomen haline getiren Covid-19 salgını, ülke yönetimlerini ise olumsuz etkilemiştir. Birçok ülke salgının yayılımını engellemek adına ülke sınırlarını kapatmış, aldığı kısıtlama tedbirleri ülke ekonomisinin işleyen çarklarını yavaşlatmıştır. Ayrıca sosyal devlet olmanın bir gereği olarak, salgın nedeniyle işini kaybeden bireylere ve işletmelere sosyal ve mali nitelikli gelir transferleri yapılmıştır. Ayrıca turizm sektörünün öncül bir yapıya sahip olduğu ülke ekonomileri de kapanan sınırlar nedeniyle önemli bir gelir yoksunluğuna uğramıştır. Hiç şüphe yok ki küresel salgın ülkelerin ekonomik işleyişi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Karşı karşıya kalınan bu olumsuzlukları kısa vadede gidermek isteyen ülke yönetimleri çareyi, kendi ülkelerini cazibe merkezi haline getirip, dijital çağın fenomenlerini ülkelere çekmekte bulmuşlardır. Bu amaçla pek çok ülke, peşi sıra kendi dijital göçebe vize programlarını ilan etmeye başlamıştır.

Ekim 2024 dönemi itibarıyla yaklaşık altmış ülke dijital göçebe vize programı uygulamasını yürütmektedir. Ülkelerin bu programa başvurmalarının gerisinde ağırlıklı olarak ekonomik nedenler yatmaktadır. Ekonomik nedenlerin kapsamında, dijital göçebelerin yerel ekonomiye sağlayacağı katkı, turizm gelirlerinin yılın on iki ayına yayılması, dijital dönüşümü gerçekleştirecek kıt yapıdaki nitelikli iş gücünü ülkeye çekip, yerel işgücü ile etkileşime sokmak, dijital göçebelerin yenilikçi fikirlerinden yararlanarak ülkede girişimci ekosistemi yaratmak yer alır.

Türkiye de, bu bağlamda kendi dijital göçebe vize programı oluşturarak, Mayıs 2024 itibarıyla dijital göçebe vizesi başvurularını almaya başlamıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere, Türkiye'nin başlattığı vize programı, gerçek anlamda bir dijital göçebe vize programı olmayıp, sadece turist vizesinden daha uzun süre Türkiye'de bulunmak isteyen uzaktan çalışanlara özgülünen bir programdır. Yeni uygulamaya geçmesi nedeniyle, söz konusu programın diğer ülke vize programlarına nazaran önemli eksiklikleri vardır. Çalışmanın ilgili bölümünde ifade edildiği üzere, sabıka kaydının olmaması ve sağlık sigortası yaptırma zorunluluğu, Türk Dijital Göçebe Vize Programının öncül şartları olmalıdır. Hâlihazırda alınan ön başvurularda bu iki şartın sağlanması, en azından sabıka kaydının olmaması şartı, ülkenin uluslararası düzeydeki saygınlığını muhafaza edebilecektir. Ayrıca söz konusu ön şart, ülke vatandaşlarının güvenlik endişelerini de giderebilecektir.

Dijital göçebelerin, gidilecek yer tercihlerinde başrol oynayan diğer bir husus ise vergilemedir. Vergileme hususu, ülkeler arasındaki dijital göçebe kapma yarışında temel unsur olarak yerini almakta ve yeni nesil bir dibe doğru yarışın fitilini ateşlemektedir. Buna karşılık, Türk Dijital Göçebe Vize Programında bu hususta en ufak bir düzenleme yer almamaktadır. Türk Dijital Göçebe Vize Programına eklenecek, şahsi gelir vergisine dönük dijital göçebe vergi muafiyeti Türkiye'yi dijital göçebe cazibe merkezine dönüştürebilecektir. Üstelik söz konusu vergi muafiyeti, dijital göçebelerin faaliyet alanı ile ilgili olmak üzere, kamu yararına bir faaliyette bulunması karşılığında verilecektir. Bahsedilen kamuya yararlı faaliyetin organizasyonu, dijital göçebenin yer alacağı ilin mülki amir tarafından yapılacaktır. Böylece beşeri sermayesi yüksek olan dijital göçebeler, yerel işgücü ile beceri tabanlı bir etkileşime girecek ve Türkiye'nin karşı karşıya olduğu nitelikli işgücünün yetişmesi konusunda önemli bir adım atılabilecektir.

Türkiye'yi, dijital göçebelerin öncelikli tercihleri arasına taşıyacak diğer bir vergisel uygulama ise dijital göçebelerin Türkiye'de kurulu işletmelere vereceği hizmetin belirli şartlar ve sınırlar dâhilinde vergiden müstesna tutulmasına dönüktür. Dijital göçebeler, vize başvurusu esnasında belgeledikleri yıllık kazanç tutarının %25'ine kadarlık kısmıyla sınırlı olmak üzere, Türkiye'de kurulu olan işletmelere de hizmet verebileceklerdir. Böylece dijital göçebeler, dijital emek platformunun aldığı komisyona maruz kalmadan ilave gelir elde edebileceklerdir. Türkiye açısından bu durum ise karşı karşıya

olunan yetenek açığını kısa vadede, verimli bir şekilde giderme noktasında etkili kazanımlar sağlayabilecektir.

Türkiye için getirilen dijital göçebe vize önerisinin hayata geçirilmesi, hukuki, siyasi, kültürel ve sosyal nitelikli pekçok düzenleme yapılmasını da beraberinde getirecektir. Bu noktada yapılması gereken ilk şey, bütüncül bir “Dijital Göçebelilik Kanunu” çıkarmak olmalıdır. Bu kanun çıkarılmadan önce konunun tüm paydaşlarının görüşlerinin alınması, belirlenen hedeflere verimli şekilde ulaşmayı mümkün kılabilir. Söz konusu kanunla, kimlerin dijital göçebelilik kapsamında yer alacağı açık bir şekilde ortaya konup, bu bireylerin statüleri belirlenmelidir. Ardından da başta vergi kanunları olmak üzere, dijital göçebeliliği ilgilendirebilecek tüm hukuki metinlerde gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Dijital göçebelerin Türkiye’de bulunması, politika yapıcılara bazı konularda ilave sorumluluklar da yükleyebilecektir. Bu konuların başında Türkiye’ nin internet altyapısının iyileştirilmesi gelmektedir. İnternet, dijital göçebeliliğin olmazsa olmazıdır. Dijital göçebelerin gidilecek yer tercihlerinde, internet hızı önemli kıstas olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’nin gerek sabit internet gerekse de mobil internet indirme hızında dünya sıralamasındaki konumu²² akıllara getirildiğinde, Türkiye’nin bu alanda katetmesi gereken büyük bir mesafe olduğu görülecektir. Bu doğrultuda, internet altyapısının iyileştirilmesine dönük yatırım düzeyinin, ivedi olarak artırılması ülke menfaatine olacaktır. Ancyaj söz konusu altyapı yatırımlarının bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını olumsuz etkilemeyecek nitelikte ilerlemesi, stratejik bakımdan önemlidir. Zira Türkiye’de, dijital göçebeleri cezbedecek türlü turizm faaliyetleri, çeşitli bölgelerde yürütülmektedir. İnternet altyapı yatırımlarının, turizm potansiyeli görece yüksek olan bu bölgelerde dengeli bir şekilde yapılması, etkili kazanımlar sağlayabilir.

Dijital göçebelerle ilgili Türkiye’nin ajandasına alması gereken diğer bir husus ise dijital göçebelerin barınması ve ortak çalışma alanlarının durumudur. Türkiye, fiyatlar genel düzeyinde sürekli artışların yaşandığı bir dönemden geçmektedir. Yaşanan enflasyonist süreçte gayrimenkul fiyatlarında meydana

²² Speedtest.net’ in Ekim 2024 verilerine göre; Türkiye sabit internet indirme hızında 42,90 Mbps ortalamasıyla toplam 158 ülke içinde **102. sırada**, mobil internet indirme hızında 46,37 Mbps ortalamasıyla toplam 111 ülke arasında **62. sırada** yer almaktadır. Çevrim içi: <https://www.speedtest.net/global-index> Erişim tarihi: 07/12/2024.

gelen hızlı artışlar, benzer şekilde gayrimenkul kiralama bedellerine de yansımıştır. Hâlihazırda Türkiye’de bulunan Orta Doğu ülkelerine mensup göçmenler, barınma ihtiyaçlarını karşılamak adına görece yüksek bedelli gayrimenkul kiralamalarına imza atmaktadırlar. Söz konusu kira bedeli artışlarına bu durum destek olmaktadır. Ayrıca 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan ve on iki çevre ili etkileyen deprem felaketi nedeniyle evlerini terk eden bireylerin meydana getirdiği ulusal göç hareketi de kiralama bedellerindeki yukarı yönlü eğilime, katkı sunmuştur. Yukarıda yer verildiği üzere, dijital göçbeler üst gelir grubunda yer alan bireylerdir. Bu özellikleriyle yukarıda yer verilen örneklerle benzer bir durum ile karşılaşmak yüksek ihtimal dâhilindedir. Dijital göçbelerin yıllık elde ettikleri toplam gelir miktarı düşünüldüğünde, tercih edecekleri bölgelerde gayrimenkul kiralama bedellerini artırma potansiyelleri vardır. Zira kendilerinden talep edilecek kira bedelleri, dijital göçbelerin elde edecekleri toplam gelir içerisinde önemli bir yer tutmayabilecektir. Gayrimenkul kiralama bedellerinde dijital göçbeler nedeniyle meydana gelebilecek artışlar, Türkiye’deki enflasyonist süreci yeniden alevlendirebilme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda politika yapıcılarının, dijital göçbelerin muhtemel konaklama alanlarında bu bireylere yönelik konut arzını artırıcı uygulamaları hayata geçirmesi, sözü edilen tehlikeyi savuşturabilecektir.

Türkiye’de dijital göçbelerin cazibe merkezi olmaya aday bölgelerinde açılacak her ilave ortak çalışma alanı, bir yandan yerel ekonomiyi canlandırırken, diğer yandan dijital göçbelerin huzurlu ve nezih bir ortamda faaliyetlerini icra etmesini mümkün kılabilecektir. Bu bağlamda, dijital göçbelerin kendilerini mutlu hissedip, sosyalleşebilecekleri ortak çalışma alanlarının artırılması konusunda, yerel düzeyde gerçekleştirilebilecek işbirliklerinin önemli kazanımlar sağlayabileceği yüksek ihtimal dâhilindedir.

Dijital göçbelerin bir ülkeye seyahat etmesinde karar alırken göz önünde bulundurduğu diğer bir husus ise ülkedeki ulaşım olanaklarının çeşitliliğidir. Türkiye’nin dijital göçebe üssü haline gelmesi noktasında kritik öneme sahip bu etmen göz önüne alınarak, yeni ve kapsayıcı bir “Erişilebilir Ulaşım Stratejisi ve Eylem Planı” Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’na hazırlanmalıdır.

Özetle Türkiye, toplumun her kesimini etkileyebilme potansiyeline sahip dijital göçebelilik akımına, bundan sonra hazırlayacağı kalkınma planlarında ve bu kalkınma planlarına esas teşkil edecek alt planlar ile programlarda başköşeye koymalıdır.

Dünya, küreselleşme, teknolojik ilerleme ve salgın hastalık gibi birçok etmene bağlı olarak sürekli değişim içindedir. Bahse konu değişim süreci ise kaçınılmaz olarak ülkelerin jeopolitik, jeostratejik, sosyo-ekonomik ve kültürel unsurlarını dönüştürmektedir. Türkiye, köktenci ve ani değişimlerin yaşandığı bu süreçte nüfuz sahibi olmak, “oyunun kurallarını koyan” taraf olmak için her bakımdan sahip olduğu potansiyeli etkili kullanmak zorundadır.

Türkiye, yukarıda ifade edilen dönüşüm sürecinin yeni bir yansıması olan dijital göçebelilik akımının nimetlerinden faydalanmak adına, kısa bir süre önce dijital göçebe vize programını hayata geçirmiştir. Söz konusu program, bir dijital göçebe vize programının karakteristik özelliklerinin tümünü taşımayıp, miyop bir yapıya sahip olsa da getirilen önerilerle bütüncül bir yapıya kavuşabilecektir. Türkiye’nin sahip olduğu potansiyeli uluslararası platformlarda ortaya çıkarabilecek ve Türkiye’yi bölgede söz sahibi konuma getirebilecektir.

Türkiye, yukarıda yer verilen vize programı önerisiyle, mevcut vize programını bütüncül bir yapıya kavuşturabilecektir. Bahsedilen önerilerde, dijital göçebeler bakımından vergileme alanı ön plana çıkmaktadır. Sorumlu vergicilik bilinciyle getirilen söz konusu önerileri dijital göçebe vergi muafiyeti ve dolaylı ve sınırlı bir vergi istisnası göze çarpmaktadır. Özünde bir maliye politikası aracı olan vergi harcaması kapsamında yer alan bu öneriler, Türkiye’de dijital dönüşümü gerçekleştirecek beşeri sermayenin biriktirilmesine yöneliktir.

Getirilen vergi muafiyeti ve dar kapsamlı dolaylı istisna uygulamasının gerisinde, Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu yeteneklerin, küresel yetenek havuzundan karşılanmasını sağlamak yatar. Söz konusu vergi muafiyeti, dijital göçebelerin faaliyet alanı ile sınırlı olmak üzere, kamuya yararlı bir faaliyet karşılığında tanınmaktadır. Bu kamuya yararlı faaliyet ise dijital göçebelerin uzmanlık alanında, gelecek vaad eden ulusal işgücünün yetiştirilmesi şeklinde tasarlanmaktadır. Böylece, Türkiye’nin yetenek açığının olduğu alanlarda yetenek kütüphaneleri oluşturabilecek ve nesiller arasında sürdürülebilir yetenek aktarımının fitili ateşlenecektir. Türkiye’nin sürdürülebilir

kalkınmasını sağlayacak yaratıcı sermayesinin oluşturulması ve biriktirilmesi sağlanabilecektir. Bahse konu dijital göçebe vize programı önerisi, Türkiye’de dijital dönüşümü sağlayabilecek mevcut insan kaynağının dijital kaslarının güçlendirilmesine yöneliktir.

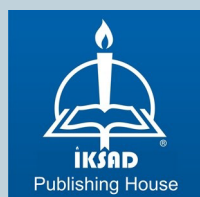
Kaynakça

- Akova, İ. (2018). “Enerji Kaynakları”, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya (Ed. Mesut Doğan, Özlem Sertkaya Doğan), Pegem Yayıncılık, Ankara, ss.285-330.
- Anadolu Ajansı, Ekonomi, “Ülkelerin yeni yarış alanı: “Dijital göçebeler” ” Çevrim içi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ulkelerin-yeni-yaris-alani-dijital-gocebeler/3226735> Erişim tarihi: 01.06.2024
- Analiz Gazetesi, “Yetenek Açığı Araştırması'nın Detayları Ortaya Kondu” Çevrim içi: <https://www.analizgazetesi.com.tr/haber/yetenek-acigi-arastirmasinin-detaylari-ortaya-konu-6828/> Erişim tarihi: 06.11.2024.
- Arıkan, Z. ve İnneci, A. (2023). Küresel Asgari Kurumlar Vergisi “Dibe Doğru Yarış” ı Sona Erdirebilecek Mi?. Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:412,ss.13-20.
- Bloomberg (2022), Çevrim içi: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-06/indonesia-plans-to-lure-digital-nomads-to-bali-with-5-year-visa> Erişim tarihi: 01/07/2025.
- Çiçek-Korkmaz, A. ve Keçecioglu, T. (2014). Yeni İnsan Kaynakları Vizyonu: Yetenek Yönetimi Metrikleri. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 155-173.
- Damayanti, C., Nugroho, A. Y., ve Rohmadiena, Q. (2024). Digital Nomad Visa as a Development Instrument for Indonesian Tourism Diplomacy. *GLOBAL INSIGHT JOURNAL*, 9(2).
- Doğan, M. (2022). Turizm ve Çevre, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, M. ve Sertkaya Doğan, Ö. (2022). Türkiye'nin jeopolitiği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(2), 320-339.
- Estonya Cumhuriyeti, “e-ikametgah uygulaması”, <https://e-resident.gov.ee/nomadvisa/> Erişim tarihi: 02.07.2023.
- Gadžo, S. (2022). Croatia: A New (Tax-Free) Promised Land for Digital Nomads? (Part I) Çevrim içi: <http://kluwertaxblog.com/2022/02/24/croatia-a-new-tax-free-promised-land-for-digital-nomads-part-i> Erişim tarihi:04/07/2025.
- GoTürkiye (2025) <https://digitalnomads.goturkiye.com> Erişim Tarihi:07/07/2025

- Gupta, S., Jaiswal, R., ve Gupta, S. K. (2024). Digital nomads: a systematic literature review and future research agenda. *Tourism Review*. <http://dx.doi.org/10.1108/TR-12-2023-0869>
- Hacıköylü, C. (2017). Dar Mükellef Kurumların Ticari Kazançlarının Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Vergilendirilmesi: Türkiye-İspanya Anlaşması. *Vergi Sorunları Dergisi*, 40(340), 115-124.
- Hırvatistan Cumhuriyeti, İçişleri Bakanlığı. *Dijital Göçebelerin Geçici Olarak Kalması*, Çevrim içi:<https://mup.gov.hr/aliens-281621/stay-and-work/temporary-stay-of-digitalnomads/286833> Erişim tarihi:02.07.2025.
- <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2001.00049.x>
- İtalyan Dijital Göçebe Vizesi <https://consistanbul.esteri.it/wp-content/uploads/2024/05/Nomade-Digitale-TR.pdf> Erişim tarihi: 04/06/2025.
- İlyas, Ö.(2022). Freelance Çalışma: Ofissiz Çalışmanın Sınıfsallığı.İletişim Yayınları.
- Jaiswal, R.,Gupta, S. ve Gupta, S.K. (2024), “The impending disruption of digital nomadism: opportunities, challenges, and research agenda the impending disruption of digital nomadism: opportunities, challenges, and research agenda”, *World Leisure Journal*, <https://doi.org/10.1080/16078055.2024.2346091>
- Koç, H. (2021). Dijital dünyada yeni vatandaşlık konsepti: Estonya’da e-vatandaşlık örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(35), 2254-2289.
- Kosta Rika ülkesi Dijital Göçebe Vize Programı, Çevrim içi: <https://www.migracion.go.cr/Paginas/Categor%c3%ada%20Migratorias%20%28Extranjer%c3%ada%29/N%c3%b3mad-as-Digitales.aspx> Erişim tarihi:07/07/2024.
- Manpower (2024).2024 Türkiye Yetenek Açığı Araştırma Raporu Çevrim içi: https://manpower.com.tr/blog/2024_yetenek_acigi Erişim tarihi:01.09.2024.
- Moreno, A. B. (2020). Taxation of cross-border services. In *Research Handbook on International Taxation* (pp. 78-96). Edward Elgar Publishing.

- Nebil, F. S. (2024), “Sığınmacılar yerine dijital göçebe vizesi mi?”, Teknopolitik, T24 Köşeyazıları, Çevrim içi: <https://t24.com.tr/yazarlar/fusun-sarp-nebil/siginmacilar- yerine-dijital-gocebe-vizesi-mi,45007> Erişim Tarihi:01/06/2024.
- OECD (2022), “Should OECD countries develop new Digital Nomad Visas?”, No. 27, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4d425e15-en>.
- Office for National Statistics (ONS) (2020). Coronavirus and homeworking in the UK labour market: 2019. Çevrim içi : <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/coronavirusandhomeworkingintheuklabourmarket/2019> Erişim tarihi: 01.07.2025.
- Oran, B., Savacı, S., ve Seymen, D. A. (2022). Türkiye’de Çevresel “Dibe Doğru Yarış”: Kirlilik Yaratın Sektörler ve Rekabet Gücü1. *Efil Journal of Economic Research/Efil Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(4).ss.11-65.
- Panori, A., Kakderi, C., Komninos, N., Mariotti, I., Rossi, F. E. D. E. R. I. C. A., & Alfieri, L. (2024). Twin transition and changing patterns of spatial mobility: a regional approach Mobi-twin d1. 1 state-of-the-art report on the drivers, forms and effects of spatial mobility on EU regions.
- Pignatari, L.T. (2023), “The Taxation of Digital Nomads and 3W”s: Between Tax Challenges and Heavenly Beaches”, *Intertax*, 51(5), 384-396.
- Rosen, S. (1989). Human capital. In *Social economics* (pp. 136-155). Palgrave Macmillan, London.
- Samad, A. (2025). Digital Nomadism and Environmental Sustainability: A Paradox of Mobility. *Journal of Social Sciences and Management Studies*, 1(1).
- Speedtest.net (2024). Speedtest.net Global Index. Çevrim içi: <https://www.speedtest.net/global-index> Erişim tarihi: 07/12/2024.
- Şeysseller Vize Programı, Seychelles, Experience Seychelles Workcation Retreat, Çevrim içi: <https://workcation.seychelles.travel/> Erişim tarihi:08/07/2025.
- Talentgrid (2024). Çevrim içi: <https://talentgrid.io/tr/dijital-gocebe-vizesi/> Erişim tarihi: 01.08.2024.

- Tuna, Y. ve Yumuşak, İ. (2002). Kalkınmışlık göstergesi olarak beşerî kalkınma indeksi ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 52(1), 1-25.
- TURSAM . (2023). Dijital Göçebelik ve Uzaktan Çalışmanın Turizme Etkisi Raporu. <https://tuader.org/2023/06/> Erişim tarihi: 01/08/2023.
- TÜBİSAD (2023), TÜRKİYE’NİN DİJİTAL DÖNÜŞÜM ENDEKSİ 2022, Çevrim içi: <https://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/dde-2022-raporu-final.pdf> Erişim tarihi: 01/12/2023.
- TÜBİSAD (2024), Türkiye’nin Dijital Dönüşüm Endeksi 2023, Çevrim içi: <https://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/dde-2023-raporu-ozet.pdf> Erişim tarihi: 18/11/2024.
- Türkiye Turizm Tanıtma ve Geliştirme Ajansı <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-275258/turkiye-turizm-tanitima-ve-gelistirme-ajansi-tga.html> Erişim Tarihi:01/12/2024.
- <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2021.10.443>
- UNWTO (2023), “Digital Nomad Visas”, World Tourism Organisation, Madrid, <https://doi.org/10.18111/9789284424481> Erişim tarihi: 01.09.2023.
- <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-121919-054857>
- Webb, A. K. (2024). Digital nomadism and the challenge to social citizenship. Global Policy, 15(2), 301-313.
- http://www.acis2018.org/wp-content/uploads/2018/11/ACIS2018_paper_127.pdf Erişim tarihi: 04.05.2025.
- Yıldız, Y. ve Hacıközü, C. (2025) “Yeni Normal”ın Maliye Politikası Aracı Olarak Dijital Göçebe Vize Programları ve Türkiye İçin Bir Öneri”, Maliye Dergisi, Ocak-Haziran 2025; 188: 159-188
- Yunanistan Mevzuat Bilgi Sistemi 4738/2020 Sayılı Kanun Madde 11, Çevrim içi: https://www.workfromcrete.gr/wp-content/uploads/2021/09/WorkfromCrete_Greek-National-DN-Visa-Law-4825.2021-Article-11-not-official-translation.pdf Erişim tarihi:07/07/2025.

ISBN: 978-625-378-381-5